- XV. b
18

58.-G.21 2

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b28772453_0002

HEDENDAAGSCHE
OEFFENENDE
HEELKUNDE.

HEDENDAAGSCHE
OEFFENENDE
HEELKUNDE.

DOOR

DAVID van GESSCHER.

Heelmeester te Amsterdam, Lid van de Hollandsche Maatschappye der Weetenschappen te Haarlem, van het Zeeuwsch Genootschap der Weetenschappen te Vlissingen, en van het Provinciaal Utrechtsche Genootschap van Konsten en Weetenschappen.

MET PLAATEN.

TWEEDE DEEL.

Te AMSTERDAM,
By *de Wed: JAN DÓLL,*
MDCCLXXXII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORBERICHT.

Het genoegen waar mede het eerste Deel deezes Werks ontfangen is, overtreft zeer verre myne verwagting, en streeld inderdaad niet weinig myne eigenliefde. Verscheiden der beroemdste Hoogleeraaren in de Genees- en Heelkunde van ons Vaderland, verzeekeren my niet slegts op eene verpligtende wyze van hunne goedkeuring, maar bevestigen ook deeze verzeekering, door hunne Leerlingen deszelfs gebruik aan te pryzen. Ik kan hetzelfde zeggen van veelen der voornaamste Geneesheeren en Heelmeesters, zoo hier als elders, als welke my insgelyks hunne voldoening daar van betuigt, en deszelfs vertier aanmerklyk bevordert hebben. Gevoelig voor zulke prikkels, hebbe ik al myn vermoogen aangewend, om het vervolg, ten minsten gelyk te doen zyn aan het begin; hoe moeilyk my zulks, door de geheel verschillende natuur der onderwerpen, ook gemaakt werdt. Ik zal my dubbel gelukkig agten, als men oordeeld dat ik hierin genoeg geslaagd ben om eene zelfde goedkeuring te verdienen, of ten minsten, als men my, eene verdere aanmoediging niet onwaardig agte.

Gaarne hadde ik, door eene meer spoedige uitgave van dit Deel, myne erkentenis getoond, en het geduld van veelen minder op de proef gesteld. Ongelukkig egter ben ik hierin verbinderd door een saamenloop van gebeurdtenissen, geheel buiten myne magt; en onder anderen door den Dood des Uitgeevers. Men zal my dit verwyl ligtelyk vergeeven; voorāl wanneer men weet, dat ik inmiddels niet werkeloos gebleeven ben, maar my zoo veel ik konde, bevlytigd hebbe, om eene meerdere volmaaktheid te geeven aan het Handschrift, door daarin te lasschen eene Verhandeling over de Ziekten der Ooren, een Leerstuk, dat men tot nog toe, in alle Heelkundige saamenstelzels met stilzwygen is voorbygegaan, en ik zelve in de algemeene optelling der Onderwerpen van het oeffenend gedeelte onzer Konst hadt overgeslagen.

V O O R B E R I C H T.

Dit Deel zal weinig Plaaten, dog meerder Letterdruk bevatten dan het voorige. Hier door zal het aan hetzelve gelyk worden, zoo in Volumen, als in prys, ongeägt deszelfs minder kostbaarheid. De Uitgeefſter heeft my verzogt hier van den Leezer te onderrigten, om dat zy, en waarlyk zeer wel begrypt, dat, dewyl in het derde en laaste Deel, zeer veel Plaaten zullen koomen, ditzelfde Deel, uit dien hoofde, in vergelyking van de voorige Deelen, merklyk meerder zoude moeten kosten, en het niet onäangenaam zyn kan, dat zy allen, zoo na doenlyk, op eenen gelyken prys te ſtaan koomen.

DE

REGISTER

DER

LEERSTUKKEN.

IN DIT TWEEDE DEEL.

VERBE

VERBETERDE

ZINHINDERENDE

DRUKFEILEN.

Blad.	§.	Regel	Voor	Lees.
39.		21.	§ 1805.	§ 1895.
—		27.	§ 1899	§ 1896.
77.	233.	2.	anders de	anders dan de.
78.	239.	2.	He	Het.
116.	2146.	3.	var	van.
119.	2160.	3.	ik	in.
128.		2.	over.	voor.
129.	2193.	3.	bevinden	bevind.
183.	2309.	7.	tigt	tig.
—	2391.	2.	het hetzelve	hetzelve.
198.		2.	Derde	Tweede.
198.	2445.	2.	wedergalmdend.	wedergalmend.
222.	2529.	1.	§ 2517.	§ 2527.

HE-

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

EERSTE LEERSTUK.

VERHANDELING
DER
HUIDZIEKTEN.

I N H O U D.

I N H O U D.

HE-

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

EERSTE LEERSTUK.

VERHANDELING DER HUIDZIEKTEN.

I. HOOFTDEEL.

De Huidziekten in het algemeen.

§ 1754.

Huidziekten, noeme ik alle veranderingen van de natuurlyke hoedaanigheden des Huidweefzels, van welk eenen aart dezelve ook zyn mogen. *Morbi Cutanii.*

§ 1755.

Door de *natuurlyke hoedaanigheden van het Huidweefzel*, verstaa ik deszelfs onafgebrooken Aanëenvolging, Kleur, Effenheid, Zagtheid, Taaiheid, Rekbaarheid, en dergelyken.

§ 1756.

De Ziekten der Hairen en der Nagels, deelen welke eene onmiddelyke betrek-

trekking hebben tot het Huidweefzel, behooren egter ook tot dit Geflagt van Ziektens, uit hoofde inzonderheid deezer betrekking, en om dat dezelven van te weinig aanbelang zyn, om daar van eene afzonderlyke Befchryving te geeven.

§ 1757.

Sommige deezer Ziekten zyn Geneeskundig, en gegrond op eene Zieklyke gefteldtheid der Vogten; anderen daarentegen zyn Heelkundig, en afhanglyk van verfcheidenerlye oorzaaken. De eerften breiden zig meestäl uit over de gantfche oppervlakte van het Lighaam; de laasten bepaalen zig inzonderheid tot het een of ander gedeelte van het Huidweefzel.

§ 1758.

Veelen der algemeene Huidziekten hebben die hoedaanigheid, dat ze of door aanraaking, of op eene andere wyze, van het eene Lighaam overgaan tot het andere, of liever zig daar aan mede deelen. Sommige der plaatslyke Huidziekten bevinden zig in dezelfde omftandigheid.

§ 1759.

De duuring deezer Ziekten is verfchillend: dusdaanig ook is haare oorfprong en uitkomst. In 't algemeen kan men 'er van zeggen, datze of haastig of zeer langzaam afloopen; erflyk zyn of verkreegen; en of al of niet kunnen geneezen worden.

§ 1760.

Veele Heelkundigen, hebben op deeze en de voorige byzonderheden gegrond, de verdeeling dier Ziektens, in *algemeene* en *byzondere*; in *befmetlyke* en *niet befmetlyke*; in *inwendige* en *uitwendige*; in *haastige* en *langduurige*; in *aangeboorne* en *toevallige*; en in *geneesbaare* en *ongeneeslyke*.

§ 1761.

Deeze Verdeeling zeker heeft haare waarde: zy heeft egter ook haare gebreken. De beste fchynd, die berust op de verfchydenheid der Deelen van het Huidweefzel welke zy inneemen; of liever, op de veranderingen van dit Weefzel zelve, en die van haare voortbrengzels.

§ 1762.

§ 1762.

Wy zullen deeze Verdeeling opvolgen, en ingevolge van dezelve, dit Leerſtuk ſplitſen in drie Leden. Het eerſte Lid zal bevatten de *eigenlyk dus genaamde Huidziekten*; het tweede die *der Hairen*, het derde die *der Nagelen.* Elk deezer Leden zal zoo veele Hoofd- en Onderdeelingen inſluiten, als met de welbeweezen verſchillende natuur deezer Ziekten overeenkomt.

EERSTE LID.

De eigenlyk dus genaamde Huidziekten. *Morbi proprie dicti cutanei.*

§ 1763.

Door deezen verſtaa ik bepaaldelyk, de gebrekkige hoedanigheden van de Opperhuid, van het Netwys Lighaam van MALPIGHIUS, en der Huid, zonder eenige agt te ſlaan op die van het Vetvlies.

§ 1764.

De *algemeene veranderde hoedanigheden van het Huidweefzel*, de *Huidwonden*, de *Huidzweeren*, *de Puisten*, de *Blynen*, de *Knobbels*, de *Huiduitwasſchen*, de *Vereëltingen*. de *Vlekken*, de *Vlekäartige Ziekten*, de *Korsten*, de *Schilfers*, het *Uitſlag*, en de *Huidinſecten*, zyn de voornaame hoofdſoorten derzelver, en zullen dienvolgens de onderwerpen uitmaaken van even zo veele Hooftdeelen.

I. HOOFTDEEL.

De algemeene veranderde hoedanigheden van het Huidweefzel.

§ 1765.

ALGEMEENE VERANDERDE HOEDANIGHEDEN VAN HET HUIDWEEFZEL, noeme ik dezulken, welke betreklyk zyn tot deszelfs geheele, of byna geheele uitgeſtrektheid; en zyne Dikte, Zagtheid, Spanning, effenheid, en Kleur, betreffen. *Mutate proprietates generales cutis.*

§ 1766.

Tot de Rangfchikking van deezen behooren, de *te groote dikte van de Huid*, deszelfs *dunheid*, *droogte*, *rimpeligheid*, en *verflapping*; gelyk ook, de *bruine*, *geele*, *bleeke*, *gevlekte*, *zwarte*, en *Ganzen-Huid*: veranderingen allen, welken wy onmiddelyk, onder haare eigen Opfchriften verklaaren zullen.

Nimia crasfitudo cutis.

De te groote dikte van de Huid.

§ 1767.

De Huid, die om zagt en buigbaar te zyn, eene bepaalde dikte moet hebben, wordt fomwylen dikker dan met deeze hoedanigheden beftaanbaar is, en verändert als in eene drooge en ruuwe lederagtige Zelfftandigheid, welke de Lighaams-beweeging verhindert, de Doorwaaszeming vernietigt, Vogtsverzaamlingen van allerleijen aart voortbrengt, en oneindig veele Ziekten doet geboorен worden.

§ 1768.

Deeze verändering gefchied, of fchielyk, of langzaam; dat is, om my met de Ouden uit te drukken, by wyze van *Vloeijing*, of van *Ophooping*.

§ 1769.

Het eerfte geval heeft meestäl plaats by Ryzigers, die, van den Drank beftooven, hunnen roes uitflaapen in de open Lucht, zonder eenige gemaakte voorzorgen. Het tweede is afhanglyk van verfcheiden, en niet wel bepaalbaare Oorzaaken.

§ 1770.

Het aanweezen der Ziekte, in 't algemeen, blykt uit het Gezigt en Gevoel. Dat der eerfte oorzaak, uit het verhaal des Lyders of van anderen. Dat der tweede, uit de heerfchende gefteltheid van gene, en de ongefteltheden, waar aan hy voormaalen onderhevig geweest is.

§ 1771.

De behandeling des eerfte Gevals, beftaat enkel in het doen eener ruime Aderlaating, en het opvolgend gebruik van verkoelende Buikzuiverende, en van-

der-

dergelyke en ſlapmaakende Geneesmiddelen; gelyk ook van weekmaakende Damp-of andere Baden, welke ongelukkig, by ons maar al te zeldzaam in deeze en andere Ziekten gebeezigt worden.

§ 1772.

In het laatſte geval, de oorzaak bekend zynde, moet men de Geneeswys regelen overeenkomſtig met deeze; en, waar zulks geene plaats heeft, zig bedienen van dezelfde Hulpmiddelen.

De te groote dunheid van de Huid. *Nimia tenuitas cutis.*

§ 1773.

Dit gebrek, het tegengeſtelde van het voorige, is altoos aangebooren, en gaat verzeld van eene zeer groote Gevoeligheid.

§ 1774.

Men kendt hetzelve, aan de fynheid, blankheid, en doorſchynenheid van het Huidweefzel; aan eene ligt geſtoorde Doorwaaszeming; en aan verſcheiden onpaslykheden hier van af hangende; gevoegd by het verſchynen van verſcheydenerleije gekleurde Vlekken, of gezwellen, by gelegenheid zelfs der geringſte uiterlyke aandoeningen, of van Hartstogtlyke beweegingen.

§ 1775.

Geene der Hulpmiddelen, door zeer groote Genees- en Heelkundigen ter verbetering deezer Dunhuidigheid en Teêrgevoeligheid aangewend, hebben immer beäntwoord aan het oogmerk. Eene vroegtydige en aanhoudende harde Levenswys zelfs, anderzints zoo geſchikt om de Huid te verdikken en het Gevoel te verſtompen, is daarömtrent van geen de minſte uitwerking.

De droogheid der Huid. *Siccitas cutis.*

§ 1776.

De DROOGHEID DER HUID, uit het gevoel alleen kenbaar, is of een toeval van eenigerleije heete Ziekte; of het gevolg des Ouderdoms, van Slaap-

 loos-

loosheid, van het beſtendig verblyf in eene drooge en heete Lugtſtreek, van de werking der Zomerwarmte, van Voedeloosheid, en wat dergelyke meer zyn.

§ 1777.

Doorgaans gaat dezelve gepaart met eene zemelägtige afſchilfering der Opperhuid. Altoos moetze behandeld worden, door Middelen, tegengeſteld aan haare Oorzaak; en in 't algemeen, door verdunnende, weekmaakende, Verzagtende, en Voedende Geneesmiddelen en Spyzen. Het Leven in eene gemaatigde en vogtige Lugtſtreek, als zulks mooglyk is; en het vermyden van alles wat het Lighaam kan uitputten, of de Vogten verdikken, en de zagte Deelen doen inkrimpen, is in dit geval van de uiterſte noodzaaklykheid. Uitwendig is niets van eenige nuttigheid, ten zy misſchien het dikmaalig gebruik van weekmaakende Dampbaden.

De rimpeligheid der Huid.

§ 1778.

Rugoſitas cutis. De RIMPELIGHEID DER HUID, hangt meetsäl af van deszelfs droogheid; en eischt, voor zoo veelze herſtelbaar is, gelyke Hulpmiddelen. Ik zegge, voor zoo veelze herſtelbaar is; om dat die welke door Ouderdom, Teering en dergelyke wordt voortgebragt, geheel geene Geneezing toelaat, en dus ook geene Hulpmiddelen noodig heeft. Het Bad van MESSALINA, of liever dat der Romynſche Hoeren; een Bad naamlyk van Ezelinnen melk, is in de eerſte deezer gevallen, van de voortreflykſte uitwerking.

De verſlapping der Huid.

§ 1779.

Laxitas cutis. Door VERSLAPPING DER HUID verſtaa ik die aangebooren of toevallige veerkragtlooze geſteltheid derzelver, welke de Wye in de Vaten van dit weefzel doet ophoopen, en Bleekkleurigheid, lymerige Doorwaaszeming, en Zwellingen veroorzaakt.

§ 1780.

§ 1780.

Kinderen, van zwakke Ouders gebooren, zyn deeze ongesteltheid zeer onderhevig. Jonge Lieden, weekelyk opgevoed, gelyk ook dezulken welke tot de vrouwelyke Kunne behooren, en haare Maandelyksche zuiveringen, of niet, of gebreklyk hebben, ondergaan dezelve meer, en in eenen hoogeren graad, dan zy die een hard Leven leiden, en by wien deeze Ontlastingen in behoorlyke hoeveelheid, op haaren tyd te voorschyn komen en agtervolgen.

§ 1781.

Het opruimen der van elders bekende oorzaaken, de mooglykheid daarvan ondersteld zynde; eene meer harde dan weelderige Opvoeding; sterke Lighaams beweegingen in de opene Lucht by allerleije gesteltheden van het Weder; eene drooge Eetregel; en het gebruik van vlugge Loogzoutige Geneesmiddelen inwendig; van koude Baden, speceryägtige Berookingen, en drooge Wryvingen, uitwendig; zyn in dit geval de meest voornaame Hulpmiddelen.

De bruine Huid. *Fuscedo cutis.*

§ 1782.

De Huid is bruin uit Geboorte, of wordt zulks door de werking der Zonnestraalen, door Ouderdom, of door eenigerleije Ziekten. Het eerste geval heeft plaats by dezulken, die uit de vermenging van een Moor met een Blanke zyn voortgeteeld: het tweede, by de bewooners van heete Lugtstreeken, by de Boeren, de Zeelieden, en met één woord, by alle, die het meeste gedeelte van hun Leven in de opene Lucht doorbrengen: het derde is betreklyk tot meest alle oude Menschen zonder onderscheid, maar voorääl tot de zoodaanige, die eene harde Levenswys gehadt hebben: het laaste ziet men by veelen, die de Kinderziekte in eenen hoogen graad hebben doorgestaan, by *Melancholici*, en anderen.

§ 1783.

Van hoedaanig eene oorzaak deeze miskleurigheid ook mooge afhangen, zy is meest altoos onöverwinbaar, zelfs door de hoogst geroemde Huidzuiverende hulpmiddelen. By Droefgeestige egter, verdwyndze dikmaalen van zelve, 't

zy onmiddelyk, 't zy lang na het einde der Droefgeestigheid, die niet altoos, gelyk het vooröordeel wil, op eene gebrekkige Verbeeldingskragt gegrond is.

Flavedo cutis.

De geele Huid.

§ 1784.

Deeze, eigen aan fommige Volkeren, is fomwylen toevallig, en alsdan meestäl afhanglyk van Gal, methet Bloed omgevoerd, en gedrongen in de Huidvaten.

§ 1785.

Het eerfte geval, kan nauwlyks als eene Ziekte befchouwd worden: het laatfte is een verfchynzel der Geelzugt, van dewelke het hier de plaats niet is te fpreeken.

Pallor cutis.

De bleeke Huid.

§ 1786.

De BLEEKHEID DER HUID, vooräl van die des Aangezigts, is doorgaans afhanglyk van Koude, van Gemoedsbeweegingen, van Flauwtens, van Koortsägtige aanvallen, van Bloedverlies, van eene waterägtige of flymige ongefteltheid der Vogten, gelyk ook van zwavelägtige en rotte dierlyke Uitwaaszemingen.

§ 1787.

Derzelver verbetering derhalven, is voor geene algemeene bepaalingen vatbaar, maar moet, naar het verfchil der oorzaaken, op verfchillende wyzen beproefd worden. In verfcheiden Geneeskundige Saamenftelzels, vind men hier omtrent de noodige aanwyzingen.

Cutis variegata.

De gevlekte Huid.

§ 1788.

Deeze is aangebooren of toevallig, algemeen of byzonder. De laaste behoord tot de Klasfe der Huidvlekken, welke wy vervolgens befchryven zullen. De eerfte is eigen aan zeker foort van *Tartaaren*: de tweede hangt af van verfcheidenerleije koortsägtige Ziekten met Uitflag.

§ 1789.

§ 1789.

De natuurlyk gevlekte Huid, kan door geene Konst veranderd worden. De toevallige, verbeterd meestäl van zelve, 't zy te gelyk met, 't zy eenigen tyd na de Ziekte, van dewelke zy afhangt.

De zwarte Huid. *Cutis nigra.*

§ 1790.

De Huid is zwart uit de natuur, gelyk by de *Mooren*; of toevallig, als in het geval der zwarte Geelzugt, eener hooggaande Scheurbuik, of in dat eener algemeene Branding, inzonderheid door ontſtooken Buskruid.

§ 1791.

In het laaſte geval alleen is ze voor eene Heelkundige hulp vatbaar, en moet dezelve behandeld worden, met Verzagtende, Weekmaakende, en pynſtillende Hulpmiddelen.

De Ganzen Huid. *Cutis anſerina.*

§ 1792.

Schielyke veränderingen van Warmte in Koude, Koortsägtige aanvallen, en dergelyken, veröorzaaken eene krampägtige ſaamentrekking van het Huidweefzel, onmiddelyk gevolgt van ontallyk veele, zeer kleine en bleeke Peukels, niet ongelyk aan die der Huid van ontpluimde Ganzen; welke in het eerſte geval, door allerleije verwarming van het Lighaam; in het laaſte, door deeze, en Bevogtigende, Verſlappende, en zagtelyk Doorwaaszemende Middelen, gelyk ook door de hitte der Koorts zelve, wederom verdwynen.

§ 1793.

Sommige Menſchen is dusdanig eene Huid natuurlyk, 't zy met betrekking tot het gantſche Lighaam, 't zy met opzigt tot deeze of gene van deszelfs deelen. Voor dit geval, dat inzonderheid de Vrouwen mishaaglyk is, en haar inderdaad geene bevalligheid byzet, is geen Hulpmiddel.

II.

II. HOOFTDEEL.

De Huidwonden.

§ 1794.

Vulnera cutanea. HUIDWONDEN noeme ik hier ter plaatze, allerleije verſche ſcheiding des geheels van het Huidweefzel alleenlyk, hoedaanig dezelve ook zyn mooge.

§ 1795.

De *Ontvelling*, de *Steek*, de *Snede*, de *Beet*, en de *Steek der Dieren*, zyn de ondergeſchikte ſoorten van deezen.

De Ontvelling.

§ 1796.

Excoriatio. ONTVELLING, is eene afſchaving der Opperhuid, met of zonder bloeding; en afhanglyk van eene ſchielyk werkende Oorzaak, gelyk ſterke Wryvingen, krabbing, en dergelyken.

§ 1797.

Dit, in ſchyn ligt geneesbaar Gebrek, verſchaft ſomwylen veel moeite aan den Heelmeester, inzonderheid als het plaats grypt by volſappige Menſchen, by dezulken die eene ſcherpte der Vogten hebben, gelyk ook, aan den rug van den Neus, aan het roode der Lippen, aan den voor-rand der Scheenbeenderen, aan het Kniegewrigt, aan den top des Elboogs, en aan de Gewrigten der Vingeren of Téenen.

§ 1798.

Deszelfs algemeene Behandeling beſtaat in het aanwenden van verkoelende en droogende Plaatsmiddelen, in welk eene gedaante zulks ook zyn mooge. De byzondere moet opzigtelyk zyn tot de plaats welke de Ontvelling inneemt, en de geſteltheid van den Lyder. Drukking moet altoos vermyd worden, en

by-

byzonderlyk in die van den rug des Neus, van de Scheenen, en van alle verheven deelen der Gewrigten.

De Steek.

§ 1799.

STEEK, betekent hier ter plaatze eene ſtipwyze beleediging van het Huidweefzel alleen, afhanglyk van een ſcherp gepunt hard Lighaam, van eene Doorn by voorbeeld, een Vischgraat, een Speld, eene Naalde, en dergelyke. *Punctura.*

§ 1800.

Deeze is meestäl van zeer weinig aanbelang, en wordt door de Natuur zelve, als in weinig oogenblikken geneezen. In ongezonde Lighaamen egter, maaktze dikmaalen Ontſteking en verzweering. Hetzelfde gebeurd als de punt van het kwetſend Lighaam afbreekt, in de Huid agterblyft, en niet ſchielyk wordt weggenoomen. Eene Huidzenuw by ongeluk getroffen zynde, verſchynen doorgaans zeer gevaarlyke toevallen, en moet men de behandeling der Zenuwwonden § 108. beſchreeven, in alle haare Deelen opvolgen.

De Snede.

§ 1801.

SNEDE ſtelt eene lynwyze ſcheiding des geheels, vergezeld van Bloedvliet, en afhanglyk van de werking eens Mes, eener Schaar, en in 't algemeen van alle dusgenaamde ſcherpſnedige Lighaamen. *Scisſura.*

§ 1802.

In het tegenwoordig geval, bepaald zig deeze ſcheiding alleen tot de Huid, welkers dikte zy ten deele, of geheel, in eene zekere uitgeſtrektheid inneemt.

§ 1803.

Deeze beleediging, algemeen genoomen, is van zeer weinig aanbelang, en wordt in de eerſte omſtandigheid geneezen door de Natuur alleen, zonder eenige medehulp; en ook, door het aanwenden van veelerlei onverſchillige,

gemeenzaame, of zelfs belaglyke Middelen. In de tweede, wordt hier toe vereischt de Drooge hegting, gedaan inzonderheid met de *Engelſche Gom-pleister*.

§ 1804.

Het zoogenaamde verſchil der Snede, door de meeste Heelmeesters geſteld, naar datze of door een Mes, of door eene Schaar is aangebragt, heeft geen den minſten invloed op derzelver natuur en behandeling; mits naamlyk dat het laastgemelde Werktuig wel ſcherp, en overeenkomstig de regelen der Werktuigkunde gemaakt is. Deeze aanmerking meende ik hier in het voorbygaan te moeten maaken, ter wegneeming inzonderheid van het vooröordeel tegen het gebruik der Schaaren in ſommige Heelkundige Konstbewerkingen, vooräl in dezulken, welkers uitvoering anderzints gemaklyker geſchied door deeze, dan door het Snymes.

Morſus. *De Beet.*

§ 1805.

De Beet, van Menſchen zoo wel, als der Dieren, hoe gering dezelve ook ſchynen mooge, is altoos verzeld van Kneuzing en Verſcheuring; verwekt ſomwylen gevaarlyke Toevallen; en moet ſteeds behandeld worden, eerst met Verkoelende, naderhand met zagte Dragtmiddelen.

§ 1806.

Hoedaanig de verſchynzelen en gevolgen zyn der *dolle Hondsbeet*, en op welk eene wyze deszelfs behandeling moet worden ingerigt, is in het *Leerſtuk der Wonden*, van § 83. tot § 91. aangeweezen. Alles derhalven wat we hier ter plaatſe zeggen van de Beet in 't algemeen, moet bepaaldelyk verſtaan worden van de *eenvoudige*, dat is te zeggen van die, waar by geenig dierlyk Gif, het Wondje is ingedrukt.

De

De Steek der Dieren. *Ictus animalium.*

§ 1807.

Verscheidenerlei gekorven Diertjes, hunnen Angel stekende in de Huid, maaken daarin een Wondje, op zig zelfs van zeer weinig aanbelang, maar doorgaans gevolgt, van Hette, Jeukte, Roodheid, Zwelling, en dergelyken.

§ 1808.

By sommige deezer Steken, verdwynen de gemelde Verschynzelen in zeer weinig oogenblikken van zelve. By anderen geschied zulks ligtelyk door het gebruik van Azyn en Water, met linnen doeken koud omgeslagen.

§ 1809.

De Steek der Italiaansche Spin, die eerst Pyn, naderhand eene loodverwige Zwelling, Slaaprigheid en Benauwtheid veroorzaakt; eischt ter haarer geneezing, zweetdryvende Hulpmiddelen; en geenzints, gelyk het vooröordeel wil, alleen de Speelkunde, dusdaanig ingerigt, dat men den Lyder als verpligte tot eenen Dans, welke uit hoofde zyner aanhoudenheid, hem het Zweet, van alle kanten, en als met geweld uitperst.

§ 1810.

Dezelfde byzonderheden voor het overige, welke ik aangaande de Steek in 't algemeen, § 1800. hebbe aangemerkt, moet men ook in agt neemen omtrent de Steek der gekorven Diertjes, als ten deezen opzigte volmaakt gelyk zynde aan elkanderen.

III. HOOFTDEEL.

De Huidzweeren. *Ulcera cutanea.*

§ 1811.

De algemeene beschryving eener Zweer, is § 257. gegeeven. *Huidzweeren* zyn, die alleen de zelfstandigheid van het Huidweefzel aantasten, en

een grooter of kleiner gedeelte van deszelfs dikte, op eene plaats alleenlyk, of op verscheiden plaatzen tevens, doen verëtteren.

§ 1812.

De *Etterende Ontvelling*, de *Smerting*, de *Barsten*, en de *eigenlyk dus genaamde Huidzweeren*, zyn de ondergeschikte Soorten van deezen.

Excoriatio purulenta.

De Etterende Ontvelling.

§ 1813.

Deeze is, eene geheele of gedeeltelyke berooving der Opperhuid, met uitvloeijing van Etter, of van eenig Etterägtig Vogt.

§ 1814.

Het eerste geval is zeer zeldzaam, en zoo veel ik weete door niemand aangemerkt. Ik hebbe hetzelve eens gezien by een Kind van 8 Maanden, uit Jonge en zeer gezonde Ouders gebooren. Als tot een Geraamte vermagerd, stierf het na eenig Tydverloop, in weerwil van veelerlei aangewende Hulpmiddelen, en de best mooglyke oppassing.

§ 1815.

Het laaste is somwylen het gevolg der versche Ontvelling, § 1796. beschreeven; en somwylen dat der werking van Blynmaakende middelen; van scherpe Zelfstandigheden uitwendig aangelegt; en van eene scherpte der Vogten.

§ 1816.

In dit geval, algemeen genoomen, dienen verzagtende, verkoelende, en droogende Plaatsmiddelen, in de gedaante inzonderheid van Zalven, Pleisters, of Omslagen. In dat der laaste oorzaak, moet men by deeze voegen, het gebruik van veranderende Geneesmiddelen, zoo veel mooglyk zy tegengesteld aan de van elders bekende natuur der Scherpte.

De

De Smerting.

§ 1817.

SMERTING is eene roode, vogtige, en oppervlakkige zweering der Huid, vooräl aan de Teeldeelen, in den Oxel, de Liesfchen, en agter de Ooren. *Intertrigo.*

§ 1818.

Scherp Zweet, fcherpe Pis, en eene Kropzeerige Vogtsverbastering, zyn derzelver gewoone oorzaaken.

§ 1819.

In de twee eerfte gevallen wordt de Geneezing ligtelyk verkreegen door dikmaalige verfchooning, en het gebruik van den *Loodbalzem.* In het laafte geval, moet de vloeijing eerst zagtelyk onderhouden worden door de *Cacao-boter*, en vervolgens geftuit, door denzelfden Balzem, of het opftrooijen van fyne opflorpende en droogende Poeijers. Dikmaalen herhaalde Buikzuiveringen, en het toedienen van veränderende Geneesmiddelen, koomen in deeze zelfde omftandigheden, in aanmerking.

De Barsten.

§ 1820.

BARSTEN worden genoemd, zekere ftreepwyze, 't zy drooge, 't zy vogtige Splytingen der Opperhuid alleen, of van de Huid tevens, waar ter plaatze ook voortkoomende. *Rhagades.*

§ 1821.

Eene koude Lucht, fcherpe zelfftandigheden aan de Huid toegepast, fcherpte der Vogten, en zekere werktuiglyke Beleedigingen, zyn derzelver gewoone en meest vermoogende oorzaaken.

§ 1822.

Haare Geneezing moet inzonderheid naar het verfchil van deezen worden ingerigt, en is voor geene algemeene bepaalingen vatbaar. De plaats der Barst zelve, maakt ten deezen opzigte, aanmerklyke veränderingen.

§ 1823.

Algemeen genoomen, zyn verzagtende en eenigzints droogende Aanlegzels, de beste. De gewoone pynlykheid deezer ſchynbaar ligte Gebreken, maakt het gebruik der eerſte noodzaaklyk. Dat der laaſte wordt inzonderheid aangeweezen door de byzynde Vogtsöntlasting.

§ 1824.

In het byzonder, moet in de barsten der Lippen, afhanglyk van Koude, of van eenige andere plaatslyk werkende Oorzaak, gebruik gemaakt worden van den *Lipbalzem*, welke ik ter zyner plaatze beſchryven zal. In die der Vingeren of Teenen, door de eerſte oorzaak voortgebragt, van een Mengzel, ſaamengeſteld uit *Laurier Olie*, *Venetiaanſche Terpentyn*, en een weinig *Kamfer*. En eindelyk, in dezulke die afhangen van eene ſcherpte der Vogten, vooräl van het Venusgif, en aan de natuurlyke Deelen, of de Tepels van zoogende Vrouwen plaats grypen, van de bereidzelen des Kwikzilvers, gegeeven zoo wel in- als uitwendig.

De eigenlyk dus genaamde Huidzweeren.

Ulcera cutanea proprie dicta.

§ 1825.

Deeze, die of de waare Huid zelve, of derzelver uitbreiding in den Mond, het verhemelte, en dergelyke inneemen, hangen altoos af, van eene algemeene Ziekte, en zyn dienvolgens, meer onderwerpen der Genees- dan Heelkunde.

§ 1826.

De laaſte egter, kan ter Geneezing derzelver veel toebrengen; en wel, in het eerſte geval, dat merendeels van eene Scheurbuikige, of Veneriſche ſcherpte der Vogten voortkomt, door het gebruik dier hulpmiddelen, welke wy § 332 en 342. hebben aangeweezen; in het laatſte, dat meestäl behoord tot de *Spruuw*, door het aanwenden van den *Geest van Koperrood* of van *Zeezout*, genoeg verzagt door de *Roozenhoonig*, of *Syroop van Violen*.

§ 1827.

Een zeer byzonder ſoort deezer Zweeren, grypt veelmaalen plaats aan het voor-

voorſte gedeelte van den omtrek des Kniegewrigts. Deeze, die ik nimmer gezien hebbe dan by ſchynbaar gezonde Vrouwen van middelbaaren Ouderdom, hebben eenen kleinen omtrek, maar zyn veel in getal. Zy bepaalen zig by een gedeelte van de dikte des Huidweefzels, of dringen door tot in het Vetvlies. Sommige derzelver hebbe ik geneezen door den *Geest van Koperrood*, in de hoeveelheid van één Dragma vermengd met een Once *Weegbree Water*; anderen, door eene oplosſing van eene halve Once *Levendige Kwik*, in een gelyk gedeelte van de zeer ſterke *Salpeter Geest*, en vermengd met zes Oncen *Water*, waar van ik tien, twintig, of dertig Droppelen verëenigde met een Once *Roozenhoonig*, en door middel van een Pinceel, of Plukzelkwastje, twee of drie maalen daags liet aanbrengen. Altoos hebbe ik een welſluitend Verband doen aanleggen, en de ontſtekenägtige geſteltheid der Huid, in de tusſchen ruimten der Zweeren, beteugeld, door dit Verband aanhoudend te doen bevogtigen, met eene ſterke ſmelting van de Loodzuiker in gemeen Water, of met eene verſlapte Azyn van Goudglit. Buikzuiverende middelen, van tyd tot tyd gegeeven, en het dagelyks gebruik van een *afkookzel der Sarſaparille Wortel*, hebben my altoos toegeſcheenen, de geneezing zeer te begunſtigen.

IV. HOOFTDEEEL.

De Puisten.

§ 1828.

PUISTEN, noeme ik allerlei kleine, roode, geelverwige, of anderſints gekleurde verhevenheden, waar ter plaatze ook, aan de buitenſte oppervlakte van het Huidweefzel voortkoomende. *Pustulæ.*

§ 1829.

Soorten derzelver zyn, de *Etterpuist*, de *Nagtplant*, de *Nagtblyn*, de *Hondsblaar*, de *kwaadäartige Neuspuist*, de *Kinderpokjes*, de *onwaare Pokjes*, de *Schurft*, de *Vinnen*, de *Smeerpuisten*, de *Zweetpuisten*, en dergelyken.

De

De Etterpuist.

§ 1830.

Pustula. De Etterpuist, is een klein, hard, rood, ontſteken, en eenigzints pynlyk Gezwelletje, in zyn toppunt bezet met een Etterblaasje.

§ 1831.

Dit ligt gebrek, eischt in de meeste gevallen geenerlei Hulpmiddel: de Natuur zelve, doet binnen weinig Dagen het Blaasje open bersten, de Etter uitvloeijen, en het Zweertje opdroogen. Sommige Menſchen egter, by uitſtek daar aan onderhevig, krygen verſcheiden derzelver te gelyk; en in dit geval is het goed, dat men gebruik maake van eene koele Eetregel, gelyk ook van Buikzuiverende en verdunnende Geneesmiddelen.

De Nagtplant.

§ 1832.

Planta nocturna. Nagtplant, betekent by Avicenna, eene witte en groote Puist, die inzonderheid des Nagts uitermaaten pynlyk is, lang aanhoud, een zeer ſcherp Vogt doet uitvloeijen, en den Lyder op eene jammerlyke wyze afmat.

§ 1833.

Deeze puist, die by ons zeer zeldzaam gezien wordt, beſtaat meestäl op zig zelfs; ſomwylen egter, zyn 'er verſcheiden te gelyk aanweezig. In de laaſte omſtandigheid, zyn de pynen onverdraaglyk, en kan de geneezing nauwlyks verkreegen worden.

§ 1834.

De beste Behandeling beſtaat in het toedienen van verſlappende, verzagtende, en Pynſtillende Hulpmiddelen, zoo uit- als inwendig. Herhaalde Buikzuiveringen, en het gebruik van zeer zagte Voedzelen, zyn van de uiterſte noodzaaklykheid.

De Nagtblyn.

§ 1835.

De NAGTBLYN, als we de Ouden gelooven zullen, is eene zeer pynlyke puist, nauwlyks grooter dan een Boon, en welks woede des Nagts inzonderheid zoo hevig is, dat geen Mensch het zoude kunnen uithouden, wanneer 'er verfcheiden tevens tegenwoordig waren. *Epinyctis, vel fera nocturna.*

§ 1836.

Gelyk ik dit Gebrek nimmer gezien hebbe, en het misfchien niet dan in zeer heete Lugtftreeken plaats grypt, is het my onmooglyk te bepaalen, hoedaanig deszelfs behandeling moet worden ingerigt. CELSUS gebied de onthouding van fcherpe Voedzelen, eene matige Eetregel, en Lighaams beweegingen. De groene *Coriander*, versch aangelegt, is by hem een zeer vermoogend Hulpmiddel. PAULUS AEGINETA, en ORIBASIUS, bedienden zig vooräl van de *Linzen*, de *Sylphium* en *Sanguinaria*.

De Hondsblaar. *Therminthos.*

§ 1837.

Deeze wordt van ORIBASIUS, die haar zeer wydloopig befchreeven heeft, befchouwd als eene zwartgroene Puist, van een zeer flegten aart, maar niet doodelyk.

§ 1838.

By ons, wordt dezelve, in het gemeene Leven, nimmer waargenoomen. De Wet, of liever de Magt, in het nabuurig Engeland, zal, vreeze ik, verfcheiden onzer ongelukkige Landgenooten daar aan onderwerpen, uit hoofde der vogtigheid, en van de fchadelyke Lucht der Gevangenisfen, in welke zy zyn opgeflooten.

§ 1839.

De beste geneeswyze, fchynd de Bederfweerende. Men onderwerpe derhalven den Lyder, aan het gebruik van verfche Groenten als Spyzen; van de

uitgeperſchte Sappen der tegenſcheurbuikige Planten, en van den Koortsbast, als Geneesmiddel; en van het Afkookzel des laastgenoemden Bast, als een aanlegzel. Eene maatige Lighaams beweeging, in eene opene en zuivere Lucht, moet als zulks zyn kan, nimmer verzuimd worden.

De Kwaadäartige Neuspuist.

§ 1840.

Onder deezen Naam, begrype ik een ſchynbaar gering Puistje, op den rug des Neus plaats grypende. Deszelfs gewoone verſchynzelen zyn, roodheid, jeukte, ontvelling, en eene opvolgende Zweer, die, ſchoon niet pynlyk, egter van tyd tot tyd in omtrek toeneemd, van een eenigzints hard en verheven randje omboord wordt, en welks grond, dan eens effen en glanzig, dan eens met kleine holen bezet is.

§ 1841.

In den gantſchen loop myner Konstoeffening, is my dit gebrek ſlegts tweemaalen voorgekoomen. In beide gevallen, waren de Lyders ſchynbaar gezond, en zelfs van eene ſterke geſteltheid. Weêrſtreevig aan veelerlei Hulpmiddelen, zoo ik my verbeelde met oordeel aangewend, en moede van beproeving, beſloot ik eindelyk tot eene onverſchillige behandeling, de aanleg naamlyk van het *Emplastrum devenſivum Cæruleum.* Dit Hulpmiddel, ik weet niet door welk een vermoogen, bewerkte in eenen zeer korten tyd, tot myne groote verwondering de Geneezing, en wel eene Geneezing, die zoo beſtendig als ſchielyk was. Myne zeer kundige Konstgenoot, de Heer HUSSEM, een zelfde geval behandelende, heeft hetzelfde waargenoomen.

Variolæ.

De Kinderpokjes.

§ 1842.

De behandeling van deeze behoord inzonderheid tot den taak der Geneesheeren. De Heelmeester egter, moetze kunnen onderſcheiden van andere Huidziekten, en het is alleen om die reeden, dat we derzelver eigen kenmerken, hier ter plaatze moeten mededeelen.

§ 1843.

§ 1843.

De waare en regelmaatige Kinderpokjes, tot dewelken we ons enkel bepaalen, kondigen zig doorgaans aan, door Hoofd - en Lendenpynen; gelyk ook, door Walging, Braking, eene koortsägtige Ongefteltheid, en fomwylen Stuipen, ftaande het verloop van omtrent vier Dagen. Na deeze verfchynzelen, koomen 'er eerst in het Aangezigt en aan de Handen, vervolgens ook aan de overige deelen des Lighaams, 't zy enkele, 't zy meer of min faamenloopende roode Stippen, met vermindering der voorige Toevallen, en het waarneemen eener zeer byzondere en niet wel befchryfbaare Reuk, uit den Mond der Zieke. Ten zesden Dage, na genoeg, worden deeze Stippen meer verheeven, met Etter opgevuld, en krygen de grootte eener Linze. Van den agtften, tot den elfden Dag, wordenze zoo groot als Erwten, en verliezenze haare voorige vlakte. De Koorts toeneemende, zwelt het Aangezigt op, 'er komt eenige Keelontfteking, de Oogen worden eenigzints ontfteken, en de Pokken verliezen haaren rooden en kringwyzen omtrek. Staande den loop eindelyk der volgende vier Dagen, worden de rype en geelverwige Pokjes gedeeltelyk droog, gedeeltelyk berftenze, en veranderen in Rooven, welke, of van zelfs afvallen, of door de Zieken worden afgekrabt, met agterlaating van roode Vlekken, welke fomwylen zeer lang aanhouden, en van meer of min diepe Pokpetten.

De onwaare Pokjes.

§ 1844.

Onwaare Pokjes zyn, die eenige gelykheid hebben met de voorige, *Varicellæ.* maar doorgaans zonder merklyke Koorts te voorfchyn koomen, in den tyd van 8 Dagen afloopen, en noch Pokpetten noch Naaden agterlaaten.

§ 1245.

Somwylen zyn dezelve algemeen doorgaande; dikmaalen volgenze op de waare Pokjes, of zyn de voorloopers van deeze; zeldzaam vind men beiden vermengt met elkanderen.

§ 1846.

Derzelver ſoorten, oorzaaken, kenmerken, en behandeling, vind men in verſcheiden Geneeskundige Werken beſchreeven.

De Schurft.

§ 1847.

Scabies.

Onder deezen Naam begrypt men zekere kleine, en ſterk jeukende Puistjes, welke zig doorgaans eerst vertoonen tusſchen de Vingeren, en vervolgens aan de binnenzyde van het Gewrigt der Voorhand, in den vouw des Elboogs, in de Knicholte, aan de binnen en buitenzyde van het gewrigt des Voorvoets, op het voorſte gedeelte van de Borst, en langs de gantſche oppervlakte van het Lighaam, het Aangezigt alleen uitgezondert.

§ 1848.

Deszelfs oorzaak of oorzaaken, zyn by my niet bepaalbaar. Het ſchynt egter, dat dezelve enkel plaatslyk werken, en geenerlei zieklyke geſteltheid der Vogten onderſtellen. Deszelfs ligt verkrygbaare Geneezing, door het aanwenden alleen van uiterlyke Hulpmiddelen, ſchynd my toe, dit gevoelen op eene genoeg voldoende wyze, te bevestigen.

§ 1849.

Ik ontkenne intusſchen niet, dat 'er ſomwylen gevallen plaats grypen, waarin dergelyke Middelen geene uitwerking altoos hebben, en men verpligt is tot het toedienen van vogtverbeterende Geneesmiddelen. Dan, deeze gevallen zyn niet zeer gemeenzaam, en merendeels gegrond op de veroudering des Gebreks; of op eenige andere, en volſtrekt toevallige omſtandigheden.

§ 1850.

De behandeling derhalven, is in alle gewoone gevallen bepaald, by het beſtryken der aangedaane Deelen met *de Schurft Zalf van* PRINGLE, of met die *van* LIND, welker ſaamenſtelling wy ter zyner plaatze zullen mededeelen. In ſaamengeſtelde gevallen daarentegen; gelyk ook, als dit gebrek door veroudering de hoedaanigheid der Vogten op deeze of gene wyze verandert heeft, is het noodig, dat

dat men tevens gebruik maake van vogtverbeterende Geneesmiddelen, 't zy algemeene, 't zy byzondere; alle Ooftvrugten verbiede; en eene verzagtende Eetregel aanpryze.

§ 1851.

Eene byzonderheid, van my dikmaalen waargenoomen, is, dat als 'er Verzweeringen koomen in de Borsten, of elders, de Schurft verdwynd zoo lang die Verzweeringen ftand houden, en weder te voorfchyn koomt, zoo haast dezelve geneezen zyn. Dit verfchynzel dunkt my, begunstigt niet zeer het gevoelen derzulken, welke het verblyf van zekere gekorven Diertjes onder de Opperhuid, als de oorzaak der Schurftpuistjes aanmerken.

De Vinnen.

§ 1852.

VINNEN zyn kleine, roode, harde, niet jeukende, en onpynlyke Puistjes, hier en daar verfpreid door het Aangezigt, vooräl van aankoomende Jongelingen.

§ 1853.

Ze worden geneezen, of door de Natuur zelve, of door het toedienen van Buikzuiverende en verdunnende Geneesmiddelen, terwyl men dikmaalen daags het Aangezigt met zout Water afwasfche. *Vari.*

De Smeerpuisten. *Grutum, feu Crinones.*

§ 1854.

Deeze ziet men zeldzaam anders dan in het Aangezigt: ze zyn klein, hard, wit, en bevatten in zig een dergelyk gekleurde vetägtige Stof, die, voor een gedeelte uitwaards geperst, en aan de Lucht bloot geftelt, zwart, en van het gemeen befchouwd wordt als een Wormtje.

§ 1855.

Het uitdrukken der Stof, zoo even gemeld, is de eenige Geneeswyze deezes meer mishaaglyke dan aanmerklyke Puistjes.

De Zweetpuisten.

§ 1856.

Sudamina. De ZWEETPUISTEN zyn rood of wit. Beiden koomen te voorſchyn door Warmte, en verdwynen door Koude. Zelden eisſchenze eenig Hulpmiddel, anders dan eene koele Levenswys, en dikmaalige Huidzuiveringen. Menſchen, wiens Vogten met eenigerlei ſcherpte bedeelt zyn, krygen dezelven meer dan anderen.

V. HOOFTDEEL.

De Blynen.

§ 1857.

Veſiculæ. Blaaswyze en doorſchynende verheffingen der Opperhuid, van een kleiner of grooter omtrek, met een Wateragtig Vogt opgevuld, draagen den naam van BLYNEN.

§ 1858.

Oneindig byna is het getal der oorzaaken van deezen, en dus ook dat van derzelver ſoorten. Men kan nogthans haar gevoeglyk brengen, tot de *Waterblaasjes*, de *Blynuitſlag*, de *Kryſtalgezwellen der Teeldeelen*, en de *Gordelroos.*

De Waterblaasjes.

§ 1859.

Phlyctenæ. De WATERBLAASJES hebbe ik nimmer gezien dan aan de randen der Oogleden, en in het Bindvlies des Oogbals. By gelegenheid van de Beſchryving der Oogziekten, zal ik dezelve nader aanwyzen.

De

De Blyn-uitſlag.

§ 1860.

Door deeze verſtaat men ſtrikt genoomen, zekere ſchielyk voortkoomende kleine Blynen, verſpreid byna over de gantſche oppervlakte des Lighaams, zonder eenige blykbaare voorafgaande oorzaak; en in een ruimer zin, de *Koortsägtige Blynen*, de *Blynen door het aanraaken van de tweehoofdige Slang veröorzaakt*, gelyk ook die, *welke aan de Beenen van zeer Vette Menſchen*, *en ſtaande de behandeling van ſommige Beenbreuken* te voorſchyn koomen. *Pemphygus.*

§ 1861.

Het eerſte ſoort deezer Ziekten, dat ik ſlegts tweemaal hebbe waargenoomen, geneest ſomwylen van zelve, en doorgaans, door het gebruik van verkoelende Geneesmiddelen, zoo ontlastende, als veränderende. Verwaarloosd, of terug gedreeven zynde, verwekt het niet zelden, eene ontſteking der Herſenen, hevige Oogöntſtekingen, en meer andere gevaarlyke Toevallen.

§ 1862.

Het tweede ſoort, beſpeurd men inzonderheid by Rotkoortſen; gaat dikmaalen over tot Verſterving; en vordert het zeer ſterk gebruik van den Koortsbast, vereenigt met dat der Mynſtoflyke zuuren, zoo in als uitwendig. Het openen der Blynen, ter ontlasting der ingeſlooten rotſtof, is voordeelig.

§ 1863.

Voor het derde ſoort, dat hier te Lande niet, in *Braſiliën* al bekend is, kenne ik genig, 't zy algemeen, 't zy ſoortelyk Hulpmiddel. Men beweerd datze niet verdwynd, dan na een tyd verloop van drie Maanden.

§ 1864.

Het laaſte ſoort wordt geneezen door het openen der Blynen, en de uiterlyke aanwending van droogende Hulpmiddelen; onder welken de *zalf van* SCHLIGTING in het voorig Deel beſchreeven, het *Water van* GOULARD, het *Kalkwater*, en eene met water verſlapte *Azyn van Goudglit*, uitmunten.

De

De Kryſtal blaazen der Teeldeelen.

Veſiculæ cryſtallinæ genitalium.

§ 1865.

Hier door verſtaat men, zekere, met Water gevulde opzwellingen der Voorhuid, van de Lippen der Schamelheid, en van de Voorhuid des Kittelaars, of van de Schede der Lyfmoeder, afhanglyk van eene Veneriſche oorzaak.

§ 1866.

Ze worden geneezen door het in- en uitwendig gebruik van Kwikmiddelen, 't zy met, 't zy zonder ontlasting van het ingeſlooten Vogt. Somwylen onſtaan uit dezelve zeer rotte en kwaadäartige Verzweeringen, die eene groote verwoesting aanrigten, en nauwlyks voor eenige hulp vatbaar zyn.

§ 1867.

Met deezen moeten niet vermengd worden, de waterägtige opzwellingen der Voorhuid, of van de Vrouwlyke Schaamlippen, afhanglyk ſomwylen van eene vernauwing in het eerſte, en van Zwangerheid, in de laatſte der gemelde Deelen.

De Gordelroos

§ 1868.

Zona ignea. De GORDELROOS is eene verzaamling van kleine, 't zy afzonderlyke, 't zy ſaamenvloeijende donkerroode en blaaswyze Puistjes, die eenen roosägtigen omtrek hebben, ſterk jeuken, in haar toppunt ligtelyk overgaan tot Verſterving, en de Borst, de Buik, of eenig ander Deel, by wyze eener Gordel omringen.

§ 1869.

Eene Galägtige ſcherpte, met het Bloed vermengd, is deszelfs waarſchynlyke oorzaak. De Geneezing hebbenwe § 547. gezegd dat gelyk was aan die van het Springvuur, § 546. aangeweezen. Om alle herhaalingen, zoo veel mooglyk zy te vermyden, ben ik verpligt, den Lezer derwaards te verwyzen.

§ 1870.

VI. HOOFTDEEL.

De Knobbels.

§ 1870.

Knobbels worden genoemt, zekere verhardingen in het Huidweefzel of den Vetrok, grooter dan Puisten, zelden miskleurig, en in 't algemeen, meer voel-dan zigtbaar. *Tuberculi.*

§ 1871.

Derzelver ondergefchikte foorten zyn, de *harde Knobbels*, de *Hongaarfche Knobbel*, de *Ontfteken Knobbel*, en de *Olifantshuid.*

De harde Knobbel.

§ 1872.

Harde Knobbel, dus genoemd om den weêrftand welke zy bied aan een drukkenden Vinger, heeft doorgaans haare zitplaats in de Huidklieren, is onpynlyk, bepaald binnen eenen kleinen omtrek, en in kleur gelyk aan de natuurlyke kleur der Bekleedzelen. *Tuberculum fcyrrhofum.*

§ 1873.

Sommige deezer Knobbels blyven onveränderd hetzelfde, geduurende den geheelen Leeftyd; anderen befluiten in zig een verhoolen Kankerfmet, en ontäarten, vroeg of laat, in een waare Kanker. De eerften kan men den naam geeven van *goedäartige*, de laafte die van *kwaadäartige.* Beiden grypen meestäl plaats, in de Lippen, in eenig ander gedeelte van het Aangezigt, en aan de uiterlyke, zoo Manlyke als Vrouwlyke Teeldeelen.

§ 1874.

Van hoedaanig eenen aart dezelve ook zyn moogen, erkennen ze geenerlei geneezing, om dat deeze onnoodig is in het eerfte, en onmooglyk in het laas-

te geval. Die van het Aangezigt egter, buiten de bepaaling der Lippen, fchynen hierömtrent eenige uitzondering toe te laaten; vermits ik hebbe waargenoomen, dat fomwylen eene ruime uitfnyding hier van, de geneezing voor altoos befliste, en DARAN hetzelfde verzeekerd van de Branding.

De Hongaarfcht knobbel.

§ 1875.

Tuberculi pannonicæ. De *Hongaarfche Knobbels* zyn klein, en verfchynen aan de Slaapen, op den Rug, in den Nek, aan den Hals, en aan de Armen. Ze worden voorgegaan van vermoeitheid en Walging. Haare geneezing verkrygt men best door het gebruik van zweetdryvende Geneesmiddelen, en de wryving met Knoplook en Azyn.

Phygethlon. *De ontfteken knobbel.*

§ 1876.

Deeze is minder verheeven dan breed, en draagt op zyn toppunt als een foort van Puistje. De pyn en fpanning, daar mede verbonden, zyn doorgaans grooter dan met haare blykbaare uitgebreitheid beftaanbaar fchynd. Ze heeft in 't algemeen langzaame vorderingen, verëtterd weinig, is fomwylen vergezeld van Koorts, en wordt het meest waargenoomen aan de Neusvleugels, den Rug, in de Liesfchen, en aan den Aars, alwaarze ligtelyk ontäart in een Pypzweer.

§ 1877.

Meestäl is dezelve gegrond op eene kwaade gefteltheid der Vogten, welkers natuur het bezwaarlyk is te bepaalen. Haare behandeling eischt ontlastende en veränderende Geneesmiddelen, gelyk ook weekmaakende, en verëtterende Aanlegzels. De Oplosfing, van fommige in haar eerfte Tydperk aangepreezen, kan maar zeer zeldzaam bewerkt worden, en is fomwylen zelfs nadeelig.

De

De Olifants Huid.

Elephantiasis.

§ 1878.

Deeze afſchuwlyke, langduurige, en meestendeels doodelyke Ziekte, is byzonder eigen aan *Egypte*, en wordt by ons nimmer in haare volle kragt waargenoomen.

§ 1879.

Meestäl begind dezelve eerst aan het Voorhoofd, welks Huid alsdan droog, ruuw, barſtig, en met kleine Knobbels bezet wordt: ſomwylen egter, beſpeurd men deeze verſchynzelen allereerst aan het buitenſte gedeelte der Voorärmen, en aan de Gewrigten der Knieën, Handen, en Voeten. De Lyders, in dit Tydperk, zyn vadzig, ſlaperig, hebben een harden Stoelgäng, een ſtinkenden Adem, en eene wel ligte, dog gebreklyke Spysverteering. De Pis daarënboven is troebel, wit, en eenigzints gelyk aan die der Dieren.

§ 1880.

In het vervolg, dat is, by de toeneeming der Ziekte, koomen 'er van tyd tot tyd meerder knobbels, die alle eene ruuwe oppervlakte hebben, en welkers tusſchenruimten, even als de Huid eens Olifants, barstig zyn. De Aderlyke bloedvaten van het Huidweefzel, worden knoopägtig verwyd; de Huid des Hoofds, wordt hoe langer hoe barstiger; de Hairen vallen uit; de knobbels van het Aangezigt worden hard, puntig, en krygen een groenen omtrek; de Pols, ſchoon gelyk, is klein, langzaam, en nauwlyks merkbaar; de Stoelgang eindelyk, wordt galägtig; de Tong bezet met groote en vuile knobbels; en het gantſche Vetvlies ſomwylen, is gelyk aan dat van een garstig Varken. Als de Ziekte begonnen is aan de Ledemaaten, zegt ARETÆUS, komt 'er aan de einden der Vingeren een voortknaagend uitſlag, en gaan de Nagels, eerst barstig geworden, verlooren.

§ 1881.

De hoogſte graad derzelver, wordt aangeweezen, door eenen allengkens vermeerderden aanwasch der voorige verſchynzelen; door afſchuuwlyke, onheel-

 baa-

baare, dan eens vloeijende, dan eens drooge Zweeren; en door het afvallen van den Neus, de Vingeren, de Teenen, de Handen, of de Voeten.

§ 1882.

De oorzaaken, wat men hier van ook zeggen mooge, zyn onbepaalbaar. In het eerste Tydperk steld men de Geneezing mooglyk: in de twee laaste tydperken is de Ziekte doodelyk. De meest goedgekeurde behandeling bestaat in het inwendig gebruik van ontlastende en verdunnende geneesmiddelen; in het doen eener Aderlaating by wyze van voorbereiding; en in het aanwenden van weekmaakende en zuiverende Plaatsmiddelen, in de gedaante van Smeeringen, Wasfingen, Baden, en dergelyken. Eene zeer reine Levenswys, een zagte Eetregel, en de onthouding vooräl van Varkensvleesch, wordt als zeer voordeelig geöordeeld.

§ 1883.

Met de beschreeven Ziekte, heeft niet veel overëenkomst de *Elephantiasis* der *Arabieren*, als welke zig onder eene gantsch andere gedaante voordoet. AVICENNA beschryft ze als eene aderspattige Ziekte der Beenen, door dewelke deeze Deelen in haaren omtrek dermaaten vergroot worden, datze aan den omtrek der Dyën gelyk zyn, en deeze zelfs overtreffen. De *Olifantsziekte der Grieken*, wordt van hem onder den naam van *Lazerije* beschreeven.

VII. HOOFTDEEL.

De Huiduitwasfen.

Excrescentiæ cutaneæ.

§ 1884.

Verhevenheden van verschillenden aart, en in een kleiner of grooter aantal, binnen een zeer bepaalden omtrek boven het vlak der Huid opreizende, en oorspronglyk uit deszelfs eigen zelfstandigheid, worden *Huiduitwasfen* genoemd.

§ 1885.

§ 1885.

De *Wratten*, de *Hoornen*, de *Eeltägtige Vleeschuitwasſen der Schaamdeelen*, de *Lepian*, de *Yaws*, en de *Vyguitwasſen*, behooren alle tot deezen.

De Wratten.

§ 1886.

WRATTEN, zyn kleine, harde, dan eens effene, dan eens ruuwe, ſomwylen ongevoelige, ſomwylen pynlyke, meestäl onſchadelyke, in enkele gevallen gevaarlyke, en altoos zeer mishaaglyke Uitwasſen van het Huidweefzel, doorgaans plaats grypende aan de Handen, veelmaalen ook in het Aangezigt, en zeldzaam aan de overige deelen des Lighaams. *Verrucæ.*

§ 1887.

Van deeze verſcheidenheden is afhanglyk, de verdeeling der Wratten in *eenvoudige*, *hangende*, *diepe*, *Koordägtige*, *Mier*, *Melk*, en *Kanker-Wratten*. Soorten allen, welken het zeer noodzaaklyk is, dat wy ieder in het byzonder, met een weinig meer gezetheid aanwyzen, uit hoofde der veelvuldige misſlagen, welke ten opzigte haarer onderſcheiding en behandeling, daaglyks begaan worden.

§ 1888.

De EENVOUDIGE WRAT is plat, of ten minſten niet zeer verheven, onpynlyk, effen, in hoogte gelyk aan de uitgeſtrektheid haarer grondvlakte, en beſtaat uit verſcheiden op een liggende plaatjes, die, alsze afzonderlyk beſchouwd worden, wit en glanzig zyn. Deeze, de gemeenzaamſte van allen, wordt te moeilyker geneezen, naar maate ze platter is. Dikmaalen herhaalde aanraakingen met het *ſap van Schelkruid*, den *Helſchen Steen*, de *Spiesglasboter*, en de *Bytende Kamferölie*, bewerken best haare geneezing. Alsze by een zelfde Voorwerp, in een groot aantal tevens tegenwoordig zyn, bediend men zig met veel voordeel van de Ezelinnen Melk, twee maalen daags toegediend; gelyk ook van Melkbaden, door CELSUS reeds aangepreezen. *Verruca ſimplex.*

§ 1889.

Verruca pensilis. De HANGENDE WRAT verschild weinig van de voorige; haare grond egter is veel dunner dan haar Lighaam; men ziet ze meer in het Aangezigt, vooräl aan de Oogleden, dan op andere plaatzen van het Lighaam. Ze wordt geneezen door dezelfde plaatsmiddelen, of door Afbinding.

§ 1890.

Verruca profunda. De DIEPE WRAT, die met een diepe wortel vast zit, uitwendig niet zeer verheeven is, eene ruuwe oppervlakte heeft, en dan eens jeukte dan eens pyn verwekt; wordt, alsze aan wryving is bloot gestelt, somwylen vry hard, ontsteken, miskleurig, en zweerend; en geeft in het laaste geval, een dun scherp vogt uit, dat eenen zekeren trap van kwaadäartigheid aanwyst. Deeze, by tyds onder de behandeling gebragt, geneest men best, en ik mag wel zeggen onfeilbaar. door ze dagelyks eenige reizen te bestryken, met de wel geconcentreerde *Geest van Zeezout.*

§ 1891.

Acrochordon. De KOORDAGTIGE WRAT, dus genoemd, of om datze hangt aan een koordägtig Steeltje, of om datze van buiten als een verzaamling schynd van zeer dunne afgesneden Koordjes, is hard, eeltägtig, ruuw, van eene langronde gedaante, zelden grooter dan een Boon, en heeft dezelfde kleur als de Huid. Van deeze beweerd CELSUS, datze somwylen verdwynd van zelve. Ik hebbe my altoos genoodzaakt gevonden, tot het gebruik van denzelfden voorgemelden Geest, hoe dikmaalen, en in welk een Tydperk, dezelve ook onder myne behandeling gebragt is.

§ 1892.

Myrmecia. De MIERWRAT is hard, zwartägtig, knobbelig, heeft een breeder grond dan einde, en verwekt by de affnyding eene Pyn, niet ongelyk aan die van den steek der Mieren. CELSUS voegt hier nog by, datze zeldzaamer Bloed laat uitvloeijen dan de *Acrothymion*, dat is te zeggen, de diepe Wrat. Hetzelfde Hulpmiddel, door ons in de twee voorige gevallen aangepreezen, wordt ook in dit geval met veel voordeel aangewend.

§ 1893.

§ 1893.

MELKWRATTEN hebbe ik nooit gezien dan aan het Aangezigt van jonge Kinderen, en van Aankoomelingen; ze zyn wit, meer of min verheven, van buiten hier en daar besproeid met zeer fyne Bloedvaatjes, en hebben dan eens eene effen, dan eens eene ongelyke oppervlakte. De Natuur zelve bewerkt doorgaans de geneezing van deeze, langs den weg van Verzweering: in sommige gevallen egter, is men verpligt haar te verteeren door een zagt Bytmiddel, in Verëttering te doen vallen door den *Geest van het Ammoniakzout*, of weg te neemen met het Snymes. Een Melkägtig Vogt, dat somwylen de dikte krygt van Brije, in deeze Wratten opgeslooten, heeft haar den naam doen verkrygen van Melkwratten. *Verruca Lactea.*

§ 1894.

De KANKER- of liever KWAADAARTIGE WRAT, is rood of loodverwig, pynlyk, en op haar oppervlakte bezet met meer of min verwyde Bloedvaten. Men bespeurd dezelve meest in het Aangezigt, alwaarze dikmaalen zeer groote verwoestingen aanrigt. In den beginne is ze somwylen geneesbaar, somwylen niet. Veroudert, en in een staat van woede zynde, kanze door niets geholpen worden. Het Snymes en Brandyzer, zyn in de eerste omstandigheid de eenige Hulpmiddelen. *Verruca cancrosa, seu Maligna.*

De Hoornen. *Cornua.*

§ 1805.

De beschryving van deezen is reeds gegeeven van § 771, tot 774. ingeslooten. Ik meende dezelven hier ter plaatze te moeten optellen, om datze zoo wel, en zelfs meer behooren tot de Klasse der Huiduitwassen, dan tot die der Gezwellen.

De Epian.

§ 1899.

Deeze ziekte, die by ons niet bekend, maar in *America* gemeenzaam is, en men gevoeglyk den naam kan geeven van *Sponslazerije*, begind doorgaans met eene onzuivere zweer aan de kuit, uit welke een Uitwas voortspruit, niet

ongelyk in kleur en grootte aan de Moerbezie; en meer gehegt aan de Huid, dan aan den grond der Zweer zelve. Zy vervolgt met het verſchynen van veele andere uitwasſen, overäl verſpreid; met eene ruuwheid der Handpalmen en Voetzoolen; met Beenbederf, Beenknobbels, Gewrigtsverſtyving, en Nagtpynen. Niet behoorlyk behandeld wordende, verwektze eindelyk uitteering, en eene doodelyke Spysloop.

§ 1897.

Deszelfs geneezing wordt verkreegen, door het gebruik van weekmaakende Baden, en verdunnende Geneesmiddelen by wyze van voorberyding; gelyk ook door het toedienen van Kwikmiddelen, zoo in-als uitwendig.

§ 1898.

Hoeveel overeenkomst in dit alles doorſtraald met de Venusziekte, is 'er nogthans een groot verſchil tusſchen beiden. Zy naamlyk, die eens van deeze Ziekte geneezen zyn, blyven voor altoos bevryd van dezelve, hoe zeer zy zig ook bloot ſtellen aan de besmetting, die doorgaans geſchied langs den weg van Byſlaap.

De Taws.

§ 1899.

Dit is eene Ziekte, zoo eigen aan *Guinea*, dat men 'er zelden eenig Inwooner zal aantreffen, die dezelve niet heeft doorgeſtaan. Byzonderlyk egter, beſpeurd men haar by Jongelingen.

§ 1900.

Derzelver verſchynzelen, zyn in den beginne van zeer weinig aanbelang, en beſtaan hoofdzaaklyk, in kleine, vlakke, afzonderlyke, en allengskens in omtrek toeneemende Vlekken; welke eindelyk veranderen in Puisten. In het vervolg egter, worden dezelven aanmerklyker, zoo door toeneeming van het aantal deezer Puisten, die alle een ſponsagtig Vleesch inſluiten; als door derzelver ontäarting in Zweeren; het doorſchynend of wit worden der Hairen; en eene bykoomende Teering.

§ 1901.

§ 1901.

Haare voortplanting gefchied op gelyke wyze als die der voorbefchreeven Ziekte. De Schaamdeelen, de Oxels, en het Aangezigt, worden het meest daar van aangegreepen. Derzelver geneezing berust, even als die der *Epian*, op het in- en uitwendig gebruik van Kwikberydzels, na dat men alvoorens zig bediend heeft van verdunnende Geneesmiddelen. De Melkkuur, is in deezen, zoo wel als in veele andere Huidziekten, met een groot verval van Levenskragten gepaart, niet flegts voordeelig, maar noodzaaklyk.

De Vyguitwasfen.

§ 1902.

De VYGUITWASSEN, dus genaamd naa hunne gedaante, zyn dan eens flap en zagt, dan eens vast en hard. Somwylen zynze aangebooren, fomwylen Toevallig. Altoos hebbenze een dun beginzel, en een langrond, meer of min verheeven Lighaam. *Ficus, feu Sycofis.*

§ 1903.

De aangebooren Vyguitwasfen, befpeurd men onverfchillig op alle plaatzen van het Lighaam; de toevallige, inzonderheid aan de Schaamdeelen. De laaften ontfpruiten meestäl uit Venusfmet; dog zyn ook fomwylen van eenen Kankerägtigen aart, en ten hoogften gevaarlyk.

§ 1904.

Het aangebooren foort deezer Gebreken, kan door afbinding of wegfnyding geneezen worden: die op Venusfmet gegrond zyn, eisfchen daarenboven het gebruik van Kwikmiddelen: de Kankerägtige zyn voor geenerlei geneezing vatbaar, maar moeten flegts onderhoudend behandelt worden.

§ 1905.

Met de befchreeven Uitwasfen koomen over een, de zoogenaamde HAANEKAMMEN, gelyk ook het TYMUITWAS der Schaamdeelen, als welken daar van niet verfchillen dan in gedaante. *Criftæ Tymus.*

VIII. HOOFTDEEL.

De Vereeltingen.

§ 1906.

Callositas. Eene bepaalde, bleeke, ongevoelige, en plaatswyze verdikking der Opperhuid alleen, of van het Huidweefzel tevens, wordt VEREELTING genoemdt.

§ 1907.

Het *Eelt* in het algemeen, het *Lidteken*, de *Lykdoorens*, en de *Eeltägtige knobbels der Teeldeelen*, behooren alle tot deeze.

Het Eelt.

§ 1908.

Callus. De Natuur van het EELT is zoo aanstonds beschreeven. Deszelfs meest gewoone zitplaatzen zyn, de top des Elboogs, de Handpalmen, de uiteinden der Vingeren, het voorste gedeelte van het Kniegewrigt, de Voetzoolen, en de Gewrigten der Teenen. Aanhoudende drukking, veelvuldige wryvingen, en het dikmaalig behandelen van Mynstoflyke zuuren, doen hetzelve doorgaans gebooren worden. De geneezing wordt verkreegen, door eene voorzigtig gedaane plaatswyze affnyding, en het opvolgend gebruik van weekmaakende Middelen; maar bezwaarlyk, indien niet tevens de voortbrengende oorzaaken kunnen weggenoomen worden.

Cicatrix. *Het Lidteken.*

§ 1909.

Dit wordt ten onregte gebragt tot de Klasse der Huidziekten, en nog meer tot die der Vereëltingen, vermits het nog het een is nog het ander. Ik hebbe 'er geene melding van gemaakt dan om te voldoen aan de gewoonte.

De

De Lykdoorns.

§ 1910.

LYKDOORNS worden genoemd, zekere kleine, ronde, harde, en somwylen zeer pynlyke Verëeltingen aan eenig gedeelte der Voeten, in welkers middenpunt eene nog hardere Kern is opgesloten. *Clavi.*

§ 1911.

Te korte, te enge, of anderzints kwalyk gemaakte Schoenen, zyn derzelver oorzaaken. Ze worden op gelyke wyze geneezen als het Eelt, en ook door den scherpen Geest van Zeezout, en de Spaansche Vliegen pleister; de eerste met een Pinseel aangebragt, de laaste gelegt alleen op de Lykdoorn in de opening van eene hier na doorsneden, en den omtrek dekkende Kleefpleister. Alsze, gelyk somwylen gebeurd, onder de Nagels haare zitplaats hebben, moet men deeze, zoo veel zulks noodig zy, met de Schaar wegneemen, om de aangepreezen Middelen, onmiddelyk op de Lykdoorn te kunnen toepassen. Deszelfs plaatswyze affnyding eischt voorzigtigheid: 'er zyn naamlyk voorbeelden, dat dezelve, te diep gedaan zynde, zeer zwaare Ontstekingen, Versterving, Stuiptrekkingen, en den Dood zelve veröorzaakt heeft.

De Eeltägtige Knobbels der Teeldeelen.

§ 1912.

Deeze, die dan eens aan het Oog zyn bloot gesteld, dan eens in de Zelfstandigheid van deeze of gene dier Deelen verhoolen zitten, en in dit geval, alleen door het Gevoel kunnen gekend worden, geneezen niet, dan door dagelyks herhaalde Smeeringen met de *Kwikzalf*, en de algemeene behandeling der Venusziekte, van dewelke zy altoos afhangen.

IX. HOOFTDEEL.

De Vlekken.

§ 1913.

Maculæ. VLEKKEN zyn verſcheidenerlei gekleurde, binnen eenen zekeren omtrek bepaalde, en meer of min algemeene veranderingen van de verw des Huidweefzels, zonder eenige merklyke verhevenheid.

§ 1914.

Tot dezelven behooren de *Zomerſproeten*, het *Stip*, de *Streep*, de *Moedervlek*, de *Levervlek*, de *Roozedrup*, de *roode Vlek*, de *blauwe Vlek*, de *Verſtorven Vlek*, de *Scheurbuikige Vlek*, de *Pokkige Vlek*, de *Doodvlek*, *de Kankerägtige Vlek*, en de *Blutsvlekken*..

Lentigines. *De Zomerſproeten.*

§ 1915.

Kleine, geelverwige, of bruine Vlekken, in het Aangezigt, en aan de Armen van Vrouwen vooräl voorkomende, en welke des Zomers dikmaalen, des Winters zeldzaam gezien worden, noemt men *Zomerſproeten.*

§ 1916.

Zeer blanke en roodhairige Menſchen, zyn dezelve meer onderhevig dan andere. Zy, die in de open Lucht leeven, en vooräl in warme Landen, ondervinden dezelve dikmaaler, en in een grooter aantal, dan die zig bevinden in tegengeſtelde omſtandigheden.

§ 1917.

Buiten de Winterkoude, die dezelve doorgaans doet verdwynen, erkennenze geenerlei ſoortelyke Hulpmiddelen. Verdunnende Geneesmiddelen egter, en het waſchen der aangedaane Deelen met het *zuiverend water van* HARTMAN,

MAN, of met eene fmelting van *wit Koperrood* in Water, zyn veelmaalen nuttig bevonden.

Het Stip. *Stigma.*

§ 1918.

Dus noemd men een zeer klein rood Vlekje, of een verzaamling van zeer veele dergelyke Vlekjes, in het Aangezigt en elders plaats grypende.

§ 1919.

Sommige deezer Vlekjes zyn aangebooren, andere toevallig. De eerfte blyven het gantfche Leven door aanweezig, en zyn ongeneesbaar. De laafte verfchynen dikmaalen plotsling door fterk Hoesten of Braaken, en verdwynen van zelve; fomwylen zynze het gevolg van Scheurbuik, of van opgeftopte Maandftonden, en eisfchen de wegneeming, of immers de verbetering deezer Ziekten.

De Streep.

§ 1920.

STREEP betekend eene lange fmalle en roode of loodverwige Vlek, dan eens niet, dan eens al, van eenen ontfteken aart. *Vibex.*

§ 1921.

De niet ontftekene zyn afhanglyk van Geeszeling, van Scheurbuik, of van Rotkoorts. Het eerfte foort wordt geneezen door oplosfende Middelen: de twee laafte foorten volgen het Lot der Ziekten van welkenze afhangen, en vorderen geene byzondere Hulpmiddelen.

§ 1922.

De ontfteken Streep ziet men zeldzaam dan aan de Ledemaaten; wordt meestäl veröorzaakt door een beflooten Verzweering aan een der Vingeren; door Zenuw-kwetzing; en door het onvoorzigtig affnyden van een Lykdoorn. Altoos is dezelve een gevaarlyk voorteken, om datze niet flegts eene naderende zeer zwaare Ontfteking, maar zelfs, eene alvernielende Verfterving, aan-

kondigt. In het eerste geval wordtze geneezen, door het opsnyden der Verzweering, en het volgend gebruik van weekmaakende Pappen. In de twee laatste gevallen, moet de behandeling der Zenuwwonden § 108. beschreeven, in alle haare deelen in agt genoomen worden.

De Moedervlek.

§ 1923.

Nævus maternus. De MOEDERVLEK is van alle aangebooren Gebreken misschien de gemeenzaamste, en dat gene, waarömtrent de grillige verbeeldingskragt der menigte, het meest werkzaam is. Van een gering, en verschillend gekleurd Vlekje, dat onmiddelyk na de geboorte aanweezig is, breidze zig allengskens uit in omtrek, en krygt somwylen eene vry groote uitgestrektheid. In de meeste gevallen heeftze een effen oppervlakte; in enkele egter, wordtze door den tyd peukelig, en schyndze als eene verzaamling te zyn van zeer veele kleine, en zagte Vleeschgezwellen. Sommige derzelver eindelyk, veranderen geheelyk in dit soort van Gezwellen; andere, met het Voorwerp waar by ze huisvesten, verouderende, blyven goedäartig, en begroeijen met Hairen; of ontäarten in eene allerverderflykste Kanker.

§ 1924.

De eenvoudige en waare Moedervlek, waar by geen de minste verhevenheid bespeurd wordt, is zeer bezwaarlyk te geneezen, en vooräl wanneer deszelfs uitgebreitheid eenigzints aanmerklyk is. Het *Bytmiddel van* VOGEL, aangelegt op eene wyze als ik hier na by gelegenheid van deszelfs Beschryving zal aantoonen, schynd hier toe van eene byzondere uitwerking.

§ 1925.

De peukelige Moedervlek eischt de behandeling van het Vleeschgezwel, § 769. beschreeven. Voor de Kankerägtige, die gelukkig zeer zeldzaam is, kenne ik geenig Hulpmiddel.

De

De Levervlek.

§ 1926.

De LEVERVLEK is bruin, plat, onpynlyk, en bepaald binnen eenen grooter of kleiner omtrek. Dan eens beſtaatze op zig zelfs, dan eens zyn 'er verſcheiden dergelyke Vlekken, by een zelfde Voorwerp, ter gelyker Tyd aanweezig. Altoos zynze afhanglyk van de werking der Zonneſtraalen, van Zwangerheid, van Leverziekten, of van eene opſtopping der Maandelykſche zuiveringen by Vrouwen, van den vloed der Ambeijen by Mannen. De bruine Vlekken aan de Dyen en Beenen van hun, die geduurende den Winter zig te zeer aan den indruk van het Vuur bloot ſtellen; gelyk ook, dergelyk gekleurde Lidtekens van voorgaande Zweeren aan deeze Deelen; worden insgelyks, hoewel zeer oneigen, daar onder betrokken. *Ephelis.*

§ 1927.

De Vlekken van het eerſte ſoort, verdwynen van zelve, hoewel op eene langzaame wyze, na het ophouden der werking van derzelver oorzaak. Die van het tweede doen zulks ſchielyker, en byna onmiddelyk na de Verlosſing. Die van het derde en vierde ſoort eindelyk, zyn doorgaans hardnekkig, en moeten door een Geneeskundig beſtier, dat buiten de paalen vald van ons beſtek, geholpen worden.

De Roozedrup.

§ 1928.

De ROOZEDRUP is eene ziekte van het Aangezigt, byzonderlyk eigen aan dezulke die in de kragt zyn van hun Leven, en misbruik maaken van geestryke Dranken, of onderhevig zyn aan eene opſtopping van gewoone Bloedsöntlastingen, aan eene verſtopping der Ingewanden, en dergelyken. *Gutta roſacea.*

§ 1929.

Doorgaans begind dezelve met zeer kleine, en nauwlyks merkbaare roode Vlekken, die van tyd tot tyd afſchilferen. Deeze Vlekken verbreiden zig vervolgens in den omtrek, worden eenigzints verheven, en neemen eindelyk ſomtyds

tyds het gantsche Aangezigt in, de Slaapen en Lippen alleen uitgezondert. Altoos bestaan dezelve uit verwyde Bloedvaten, niet merkbaar dan met behulp van Vergrootglazen. De Neus en het Voorhoofd worden by uitstek daar van aangegreepen, en krygen niet zelden eene zeer afzienlyke miskleurigheid.

§ 1930.

Het wegneemen der Oorzaaken, zulks mooglyk zynde, is in alle gevallen deezer Ziekte de voornaame aanwyzing ter geneezing. Deszelfs algemeene behandeling bestaat in het langduurig gebruik van ontlastende, verdunnende, en verkoelende Geneesmiddelen; gepaart met den aanleg van weekmaakende Stovingen, bettingen, en Pomaden. De Eetregel moet schraal en verdunnend zyn. Alle verhittende Dranken moeten zorgvuldig vermeid worden.

Erythema. *De roode Vlek.*

§ 1931.

Deeze, welks Kleur uit den naam zelve kenbaar is, bestaat altoos op zig zelfs, heeft doorgaans eene merklyke uitgebreitheid, dog verspreid zig niet gelyk de Roos, over de gantsche oppervlakte van het Deel.

§ 1932.

De werking der Zonnestraalen en van het Vuur, eene zeer koude Lucht, lang aanhoudende drukking of wryving, scherpe Plaatsmiddelen, de steek der gekorven Dieren, zyn de voornaamste haarer oorzaaken.

§ 1933.

Ze wordt geneezen, door verzagtende, verkoelende, en oplossende Aanlegzels, na dat men de oorzaak van dewelke zy afhangt, alvoorens heeft weggenoomen. By zeer zieke, zwakke, en steeds bedlegerige Menschen, die by uitstek voor dezelve vatbaar zyn, wordtze dikmaalen verhoed door eene zeer zagte ligging, en het vroegtydig besmeeren der Deelen welke meest aan drukking zyn bloot gesteld, met een Mengzel van Eiwit en Brandewyn.

De

De blauwe Vlek. Ecbymoma.

§ 1934.

Deeze, door uitgeſtort Bloed gemaakt, is altoos afhanglyk van Kneuzing, van eene kwalyk gedaane Aderlaating, van het zoogenaamd Doorliggen, en van eene opſtopping der aan zekere tyden verbonden Bloedsontlastingen, 't zy by Mannen, 't zy by Vrouwen.

§ 1935.

In de twee eerſte gevallen, de gemeenzaamſte van allen, verkrygt men de geneezing gemaklyk door het aanwenden van oploſsende Stovingen, ſaamengeſteld uit gelyke deelen *Azyn*, *Water*, en *Brandewyn*; of van deezen, vermengd met een weinig *Ammoniakzout*. Het derde geval is eene beginnende plaatslyke Verſterving, die door eene veranderde ligging van den Zieke, en het gebruik van prikkelende Hulpmiddelen uitwendig, van verſterkende inwendig, moet beteugeld worden. In het laaſte diend in het algemeen de Aderlaating, en in het byzonder de toediening van Geneesmiddelen, tegengeſteld aan de bekende of vermoedelyke oorzaak der geſchoorde Bloedsöntlasting.

De verſtorven Vlek.

§ 1936. *Macula gangrænosa.*

De VERSTORVEN VLEK, de voorlooper, of liever het begin eener eigenlyk dus genaamde Verſterving, is loodverwig of zwart, ongevoelig, dan eens zagt, dan eens hard, en altoos van een zeer ſlegte voorbeduiding.

§ 1937.

By zeer oude Menſchen, gelyk ook in Kwaadäartige en Rotkoortſen, is ze hoogst gevaarlyk, en wordt meestäl gevolgt van den Dood. Het in-en uitwendig gebruik van opwekkende en bederfweerende Geneesmiddelen, vooräl van de bereidzelen des Koortsbast, vermengd met Mynſtoſlyke zuuren, komt in dit geval inzonderheid in aanmerking.

Macula scorbutica.

De Scheurbuikige Vlek.

§ 1938.

Deeze, die byna nooit op zig zelfs bestaat, is dan eens bruin dan eens loodverwig. Haare grootte is verschillend; men kan hetzelfde zeggen van haare gedaante. Ze wordt het meest gezien aan de Beenen; de overige deelen egter zyn daar van niet uitgeslooten. Gewoonlyk gaatze gepaart met verscheiden andere verschynzelen van Scheurbuik; en met eene meer of min aderspattige verwyding der omliggende Huidvaten. Een lang aanhoudend gebruik van tegenscheurbuikige Geneesmiddelen; dat van Voedzelen, genoomen inzonderheid uit het ryk der Gewassen; eene meer dan gewoone Lighaamsbeweeging; en Wassingen met een door Water verslapt Liemoensap, of van één deel *Geest van Koperrood*, en tien deelen Water, zyn haare voornaamste Hulpmiddelen. Zulke deezer Vlekken die in de nabyheid der Enklauwen voortkoomen, ontäarten veeläl, in zeer moeilyke, pynlyke, en nauwlyks geneesbaare Huidzweeren.

De pokkige Vlek.

§ 1939.

Macula venereæ. POKKIGE VLEKKEN zyn hard, droog, rond, eenigzints verheven, omboord met een wit schilferägtig randje, verzeld van verscheiden andere kenmerken van een aanweezig Poksmet, en geplaatst inzonderheid aan het Voorhoofd, aan de Borst, en aan de Ledemaaten.

§ 1940.

Gelyk deeze Vlekken eene volleedige Venusziekte aanwyzen, is het gebruik der meest vermoogende Kwikmiddelen, tot het begin van Kwyling voortgezet, en verscheiden reizen herhaald, noodzaaklyk. Uiterlyk dienen van tyd tot tyd gedaane Bettingen met een eenigzints verslapt *Water van* FERNELIUS, of Smeeringen met de *witte Kwikzalf*, welke ik ter zyner plaatze beschryven zal.

De

De Doodvlek.

§ 1941. *Malum mortuum.*

Deeze is aangebooren of toevallig, en in beide gevallen van geen het minste aanbelang. Doorgaans bestaatze op zig zelfs, somwylen egter zyn 'er by een zelfde Voorwerp, twee, drie, of meerder, op verre afstanden van elkander geplaatst, tegenwoordig. Binnen eenen kleinen omtrek bepaald, is haare kleur, dan eens bruin, dan eens zwartägtig. Altoos is ze ongevoelig, dor, en lang aanhoudend. De aangebooren zelfs blyft het gantsche Leven door aanweezig. Het verdigtzelen lievend Gemeen, hegt aan de van zelfs gebeurende verdwyning van deeze, de nakende Dood van hem by wien dezelve plaats grypt. Haare geneezing, zeer zeldzaam begeerd, nimmer noodzaaklyk, eischt altoos de werking van een zagt Bytmiddel.

De Blutsvlekken. *Petechiæ.*

§ 1942.

De BLUTSVLEKKEN, zyn altoos afhanglyk van een zeker soort van Koorts, en uit dien hoofde geene onderwerpen der Heelkunde. Een Heelmeester egter, moet dezelve kennen, en hieröm is het noodig aantemerken, datze zyn, of goedäartig, of kwaadäartig: dat de eerste onderscheiden worden van de Vloobeeten, met dewelke ze anderzints veel overëenkomst hebben, door dienze in haar middenpunt versteken zyn van het kenmerk eener Steek, en lang aanhouden; van de scheurbuikige Vlekken, door eene byzynde kwaadäartige Koorts, en de tegelägtige roodheid der Tong: dat de laatste purperkleurig, loodverwig, of zwart zyn, en gepaart gaan met een zoo evengemelde koorts, en een groot verval van Levenskragten.

De kankerägtige Vlek. *Macula cancrosa.*

§ 1943.

Deeze behoord doorgaans tot de Klasse der Moedervlekken § 1923. beschreeven. Zy draagt alle kenmerken eener woedende Kanker, en is voor geenerlei ge-

geneezing vatbaar. Aan de Onderlip van een bejaard Zeeman hebbe ik dezelve eens waargenoomen.

X. HOOFTDEEL.

De Vlekäartige Ziekten.

§ 1944.

Morbi maculosæ. VLEKAARTIGE ZIEKTEN noeme ik dezulken, welke, van hoedaanig eenen aart zy ook zyn mogen, met eenige, 't zy verheeven, 't zy platte Vlekken, gepaart gaan.

§ 1945.

De *Netelzugt*, het *Scharlaken uitslag*, de *Mazelen*, de *witte* en *zwarte Lazerije* zyn de voornaamste van deezen.

De Netelzugt.

§ 1946.

Urticata. Door NETELZUGT verstaat men zekere kleine, roode, eenigzints verhevene, jeukende en brandende Vlekken, die van een gering Koortsje vergezeld zyn, een goed gedeelte van de oppervlakte des Lighaams inneemen, en meer door koude te voorschyn koomen, dan door Warmte. Deszelfs behandeling is geheel Geneeskundig, en valdt niet binnen de paalen van myn bestek.

Het Scharlaken Uitslag.

§ 1947.

Scarlata. Het SCHARLAKEN UITSLAG bestaat uit vry groote, breede, roode, en zeer jeukende Vlekken, die opdroogende, schilferswys afvallen, en altoos vergezeld zyn van Koorts. Omtrent zyne behandeling kan men verscheiden Geneeskundige Werken raadpleegen.

De

De Mazelen. Morbilli.

§ 1948.

Deeze zyn zoo gemeenzaam, dat men maar zeer weinige, indien eenige Menschen zal aantreffen, die dezelve niet hebben doorgestaan. Zy worden voorgegaan van de gewoone verschynzelen eener Zinkingägtige Ziekte, en tekenen met Vlekken, niet ongelyk aan die van het scharlaken Uitslag, hoewelze eenigzints kleiner zyn. In de vroege Jeugd wordenze het meest waargenoomen; Volwassene egter, die dezelve nog niet gehadt hebben, krygenze ligtelyk, en byna zeeker, zoo dra ze zig aan de besmetting bloot stellen. Gelyk de Heelkunde niet dan toevallig iets met haare behandeling te doen heeft, zal ik my over deeze niet uitlaaten, maar beroepen op de Schriften der Geneesheeren, die in een groot aantal dezelve insluiten.

De witte Lazerije.

§ 1949.

De WITTE LAZERIJE, die in *Arabie* meer dan in *Europa* gemeenzaam Alphos. is, bestaat dan eens uit witte Vlekken die een weinig beneden de oppervlakte der Huid zyn ingedrukt, zonder eenige verändering der Hairen; dan eens uit Vlekken van eene gelyke kleur, maar die dieper in het Huidweefzel indringen, en eene witwording der Hairen veröorzaaken. De eerste geeft men den naam van *eenvoudige witte Lazerije*; aan de tweede kan men dien van *Withairige* toeëigenen. Beiden verwekken veelal, inzonderheid des Nagts, eene ondraaglyke Jeukte; en laaten, als ze zweerägtig worden, een weinig wit, of geelverwig, en somwylen zelfs een groenägtig Vogt uitvloeijen.

§ 1950.

Deeze afschuuwlyke Ziekte, is somtyds gegrond op eene ontäarting der Vogten, welkers natuur als nog onbekend is, en het zeer moeilyk zyn zal, te ontwikkelen: somtyds berust dezelve op een veröuderd, en veränderd Poksmet. Altoos is dezelve zeer moeilyk te geneezen; en eischt in het eerste geval gelyksoortige Hulpmiddelen als we in de volgende Onderdeeling ter behandeling der *zwarte Lazerije* zullen voordraagen: in het laatste dienen voorál *Kwikmiddelen*, ge-

gegeeven in zulk eene maate, dat 'er eene vry ſterke Kwyling door veröorzaakt worde. Het gebruik van Voedzelen, in alle opzigten zagt en ligt verteerbaar; gelyk ook eene vermeerderde Lighaams-beweeging voor zoo veel zulks zyn kan, zyn voordeelig niet alleen, maar noodzaaklyk.

De zwarte Lazerije.

§ 1951.

Melas. Deeze verſchild alleen daar in van de voorige, dat door veroudering, verwaarloozing, of eenige andere oorzaak, de Vlekken zwart worden, de Zweeren van deeze gedekt, dieper in vreeten, de Jeukte vermindert, en de Beenderen zelfs bedorven worden.

§ 1952.

De behandeling, in de laatſte ſoort van witte Lazerije § 1950. aangepreezen, is in deeze ſchadelyk, om datze altoos verzeld gaat van eene rotte ongeſteltheid der Vogten. Zagte Buikzuiveringen, verſche en bederfweerende Voedzelen, tegen ſcheurbuikige Geneesmiddelen, de Koortsbast, en het leven in eene zuivere en drooge Lucht, heeft men dikmaalen gezien dat uitmuntende diensten gedaan hebben. Uitwendig bediend men zig met vrugt van Zwavelägtige Baden, gelyk ook van een ſterk *Afkookzel des Koortsbast* bedeeld met den *Geest van Koperrood.* Somwylen is de Ziekte ongeneeslyk, en ſterft den Lyder aan eene algemeene rotziekte. By ons wordt dezelve zeldzaam gezien dan in Gevangenhuizen die zeer ſlegt geſchikt, en waarin eene groote menigte Menſchen gelyktydig opgeſlooten zyn; by de *Arabieren* is ze even als de witte Lazerije, vry gemeenzaam.

XI. HOOFT.

XI. HOOFTDEEL.

De Korsten. *Crustæ.*

§ 1953.

Alle, 't zy algemeene, 't zy byzondere veränderingen van de Opperhuid alleen, of van het Huidweefzel tevens, in een hard, droog, en ongevoelig Lighaam, van eene grooter of kleiner uitgebreitheid, worden *Korsten* genaamd.

§ 1954.

Tot de rangfchikking van deeze behooren, de *Korst* zelfs, de *Roof*, de *Berg*, de *Melkkorst der Kinderen*, de *Melkkorst der Kraamvrouwen*, de *Zeerhoofdigheid*, de *Lazerije der Grieken*, die *der Jooden*, en de *Kinlazerije.*

De Korst. *Crusta.*

§ 1955.

De befchryving van deeze is § 1953. gegeeven. Ik moet daar flegts meer bepaaldelyk byvoegen, datze alleen de Opperhuid aantast, en het gevolg is eener kwalyk geneezen Verzweering, van het Schurftfmet, der Kinderziekte, en dergelyke. Altoos fcheidze zig af van zelve, of kan, na voorgaande betting met lauw water, of het aanleggen eener weekmaakende Zalf of Pap, met de Vingeren of eenig heelkundig Werktuig worden weggenoomen.

De Roof.

§ 1956.

De Roof, is een eenigzints vogtig, dog ook fomwylen een zeer droog, en bruin- of zwart Lighaam, de Huid zelve in een meer of min bepaalden omtrek inneemende, en die van deeze niet affcheid dan langs den weg van verëttering. *Escbara.*

§ 1957.

§ 1957.

Ze is gemeen in de Branding, de Kool, in geſchooten Wonden, en in de drooge Verſterving. Zekere Bytmiddelen daarenboven, om deeze of gene reeden aangelegt, doen dezelve in eene willekeurige dikte, dat is te zeggen, in eene dikte, evenreedig aan haar bekend vermoogen, voortkoomen.

§ 1958.

Haare wegneeming eischt altoos weekmaakende Aanlegzels. De inkervingen, van ſommige zoo hooglyk aangepreezen, zyn maar zeer zeldzaam noodzaaklyk.

De Berg.

§ 1959.

Crusta capitis neunatorum. De BERG, eene *Ziekte*, alleen eigen aan jongebooren Kinderen, beſtaat in een drooge, meestäl witte, ſomtyds dikke, ſomtyds dunnere Korst, die het geheele bovenſte gedeelte van het Hoofd inneemt, en wel korter, zelden langer dan een Jaar, ſtand houd.

§ 1960.

Zagte Buikzuiverende hulpmiddelen, van tyd tot tyd gegeeven, en dikmaalige zuiveringen van het Hoofd, door middel eener eenigzints ſtevige Schuijer, bepaalen het geheel beloop haarer behandeling.

Crusta lactea infantis.

De Melkkorst der Kinderen.

§ 1961.

Dit afzienlyk, meer dan gevaarlyk Gebrek, by ons best bekend onder den naam van *Dauwworm*, bepaald zig doorgaans by Zuigelingen aan de Wangen, dog neemt ook ſomwylen in, het agterſte gedeelte van het Hoofd, de Ooren, de Kin, de Hals, en verſcheiden andere Deelen.

§ 1962.

Het begind altoos met zeer veele kleine, aaneenhangende, eerst witte, en vervolgens geele Blynen, uit welke, als ze doorbreeken, een taai Vogt vloeid, dat

dat op de oppervlakte der Huid een witte of geele Korst vormd, die dan eens droog, dan eens vogtig is, en vergezeld wordt van Jeukte, Slaaploosheid, verstopte Afgang, en dergelyken.

§ 1963.

Dit Gebrek is veeltyds zeer moeilyk te geneezen, en veroorzaakt, als het onvoorzigtig met sterk droogende Middelen behandeld wordt, veelerlei zeer gevaarlyke Toevallen. Deszelfs beste, althans veiligste geneeswyze, bestaat daarin, dat men het Kind doe opvoeden door eene Min, die jong, gezond, meer Mager dan vet is, en welke men onderwerpt aan eene, indien niet schraale, ten minsten niet ruime of vette Eetregel. Uitwendig, is eene dikmaal daaglyks herhaalde betting met eene zuuragtige Melkroom, voordeelig. Het Kind zelve, moet van tyd tot tyd, een zagt Buikzuiverend Middel gegeeven worden. By gemeene of behoeftige Lieden, waar deeze behandeling in alle haare deelen, niet wel kan plaats grypen, behoord men de Moeder te verbieden het gebruik van Bier en van Melkspyzen, en moet men haar nu en dan een Buikzuiverend Middel doen toedienen.

De Melkkorst der Kraamvrouwen. *Crusta lactea puerperæ.*

§ 1964.

Deeze Ziekte is vry zeldzaam, en afhanglyk van een kwalyk gesteld Zog; gevoerd naar de vaten van het Huidweefzel. Men onderscheid dezelve in twee soorten.

§ 1965.

Die van het eerste soort, begind doorgaans niet voor den derden of vierden Dag na de Verlossing. Na eene koortsägtige hitte, gebeurd 'er eene zwelling van de Huid, en word dezelve hard en lederägtig. Eene ligte roos, somwylen overgaande tot kleine Waterblaasjes, verspreid zig langs de oppervlakte van deeze. Na verloop van vier of zeven Dagen, de Roos verdwynende, wordt de Huid ruuw en barstig, en verschynen 'er somwylen Puisten, met een waterägtig Vogt gevuld, en meestäl veränderende in dunne Korsten, die des Nagts inzonderheid sterk jeuken; vergezeld gaan van Walging en eene

 [moei-

moeilyke Spysverteering; en dikmaalen gevolgt worden van eene zwelling der Beenen, Hoest, Uitteering, en den Dood.

§ 1966.

Die der tweede soort, maakt wel oppervlakkige, dog tevens breede en korstägtige Zweeren. Zy neemt haaren oorsprong met een grooter of kleiner aantal van waare Melkpuisten, die eene ondraagelyke jeukte veroorzaaken. Toeneemende, vermindert de jeukte zeeker, maar krygt de Ziekte een afschuuwlyk aanzien; de huid, in de tusschenruimten der Puisten wordt rood; 'er komt eene verschriklyke Stank, Walging, en Flauwten; de korsten dringen diep in het Huidweefzel; en de Zieke vervald eindelyk, in eene Sluipkoorts, en Teering. Als deeze soort plaatslyk is, gelyk somwylen gebeurd, en de Oogleden, de Oogen, de Kin, of de Wangen by voorkeur aantast, geeft ze ligt vermoeden tot een aanweezig Poksmet, schoonze nimmer deeld in de natuur van deeze.

§ 1967.

Beide soorten hebben gemeen met elkanderen, datze dan eens verdwynen gedeeltelyk of in het geheel; dan eens, weder van nieuws af, te voorschyn koomen. Altoos egter, wordt de wederinstorting van eenen koortsägtigen aanval voorafgegaan. Nimmer moet men de geneezing vertrouwen, dan na eene langduurige regelmaatige behandeling, en wanneer door wryving, de natuurlyke kleur der Huid geheel niet, of althans voor zeer weinig oogenblikken verandert wordt.

§ 1968.

De behandeling is geheel Geneeskundig, en bestaat in eene werkzaame Levenswys, eene openende en Loogzoute Eetregel, en het toedienen van verdunnende, doorwaaszemende, en zagtelyk buikzuiverende Geneesmiddelen. Deeze geëindigt zynde, moet men de zeer verzwakte Levenskragten doen opwakkeren, door het gebruik van den *Koortsbast* en *Staalbereidzels*; terwyl men den verarmden staat der Vogten tragt te verbeteren, door zagte, en van alle scherpte ontbloote Voedzelen, dikmaalen, dog in eene kleine hoeveelheid tevens genoomen.

Het Hoofdzeer.

§ 1969.

Het HOOFDZEER, eene Ziekte meer van Kinderen, dan van Volwasſenen, beſtaat uit aschgraauwe, of groenägtige Korsten, die dan eens dikker dan eens dunner zyn, het gehairde deel des Hoofds, en het bovenſte gedeelte van het Voorhoofd, gedeeltelyk of geheel inneemen; eene rotte zuurägtige ſtank verſpreiden; ſterk jeuken; en ſomwylen droog zyn, ſomwylen een weinig vogt onder zig beſluiten, niet ongelyk aan bedorven Hoonig. *Tinea capitis.*

§ 1970.

Hoedaanig de oorzaak deezer afſchuuwlyke Ziekte ook zyn mooge (want zulks kan met geen de minſte zeekerheid bepaald worden) vind men haar meer by Behoeftige dan by Vermoogende; meer by Kinderen wiens Lighaamlyke opvoeding verwaarloosd wordt, dan by dezulken, welke al de voordeelen genieten van deeze, geregeld naar de beste voorſchriften der Geneesheeren. Zy is, wat ook ſommige hier tegen moogen inbrengen, uit haaren eigen aart beſmetlyk; dog gaat bezwaarlyker over van jongere tot oudere Voorwerpen, dan van oudere tot jongere. De reden hier van moet waarſchynlyk gezogt worden in eene onvoorzigtige overbrenging van het Hoofddekzel (de eenige weg misſchien langs welke deeze beſmetting plaats grypt) die dikmaalen geſchied van grooter tot kleiner, zeldzaam van kleiner tot grooter Kinderen.

§ 1971.

De gewoone en meest goedgekeurde geneeswys, beſtaat in dikmaalige Buikzuiveringen, het gebruik der Houtdranken met Kwik bedeeld; het afſnyden der Hairen, het losweeken der Korsten met de *Jenever Zalf*, of de *Zalf voor de Zeerhoofdigheid*; het uittrekken der hairen door een aangelegde *Pekpleister*; en de wasſing van het nu onthairde Hoofd met een *Afkookzel der Nieswortel.*

§ 1972.

Deeze behandeling berust op de onderſtelling, dat het Hoofdzeer altoos gegrond is op eene ongeſteltheid der Vogten, of ten minſten, door deeze onderhouden wordt. Ik moet met leedweezen bekennen, dat ik dezelve, door

gezag misleid, lang hebbe aangekleefd; en ze zeeker nog zoude aankleeven tot merklyk nadeel myner Lyderen, indien niet de eenvoudige, en altoos beslissende geneeswyze van zekeren Jood hier ter Stede, my overtuigd hadt, dat het een enkel plaatslyk Gebrek was, 't gene niet dan toevallig, de hoedaanigheid der Vogten veranderde. Vier myner Lyders naamlyk, langen tyd vrugtloos op die wyze, en door veelerlei zoogenaamde soortelyke Hulpmiddelen, op het voorstel der beroemdste Mannen behandeld, werden door hem geneezen, alleen door eene inderdaad zeer handige uittrekking der Hairen, en het opvolgend gebruik eener Smeering, welks saamenstelling my, uit hoofde zyner geheimhouding, geheel onbekend is. Een verbaazend aantal van dergelyke ongelukkige, door hem, in een Godshuis van zekere nabuurige Stad, op dezelfde wyze geneezen, en my van naby bekend, versterken my nog meer in dit denkbeeld. Ik bekenne, dat hy voor en na de behandeling gebruik maakte van eene Aderlaating; maar deeze, zoo het my toeschynd, geschied meer uit Staatkunde, dan uit noodzaaklykheid.

Lepra græcorum.

De Lazerije der Grieken.

§ 1973.

Dus noemt men zekere wratägtige, dikke, roode, en sterk jeukende Knobbels, van stee tot stee verspreid over het Aangezigt, de Handen, en langs de gantsche oppervlakte van het Lighaam. Ze zyn in haar toppunt bedekt met een vaste Schilfer, die allengskens in grootte toeneemt, en welkers afligting eene geringe Bloedvliet veroorzaakt. De grond, door deeze Schilfer gedekt, is rood, en heeft alzints eene zeer gezonde gedaante.

§ 1974.

De Ouden genazen deeze Ziekte, alleen door het gebruik van uitwendige Hulpmiddelen; door *lauwe Baden* by voorbeeld, door de *Nieswortel*, de *Kalk*, de *Zwavel*, en het *Nitrum*, voorgegaan slegts van eene Aderlaating. Het middel van ARCHIGINES daarenboven, saamengestelt uit *Spaansch groen*, *Rinsche harst*, *Wierook*, en *Azyn*, was by hun in een groot aanzien. De Hedendaagschen, schoon voor het uitwendige dezelfde of soortgelyke Middelen behouden hebbende, bedienen zig tevens, inwendig, van *Slange soupen*, van de

de *Kamfer*, de *Scheerling*, en de *Aquila alba*. Of deeze verändering, als eene verbetering moet beschouwd worden, kan ik, by gebrek van genoegzaame ondervinding, niet bepaalen.

De Lazerije der Jooden. *Lepra Judeorum.*

§ 1975.

Deeze, van den beroemden MEAD beschouwd als een soort van withairige Lazerije, en in de Heilige Schrift, als van vierderlei aart beschreeven, is thans, zoo veel ik weete, niet meer aanweezig, en verdiend dus geene byzondere opheldering.

De Kin-lazerije.

§ 1976.

De KIN-LAZERIJE, van PLINIUS beschreeven als eene nieuwe Ziekte, *Mentagra.* uit *Asie* te *Rome* gebragt door PERUSINUS, wordt thans niet meer waargenoomen, en hadt zeer veel overeenkomst met het voortëetend Uitslag. De Kin niet alleen, maar ook de overige deelen van het Aangezigt, de Hals, en de Schouderen, werden van dezelve aangegreepen. Zy was niet pynlyk, niet gevaarlyk, maar zoo afzienlyk, dat de Lyders meer den Dood begeerden dan het Leven. Ze werdt behandeld op de wyze der Olifants Ziekte, of van de Lazerije der Grieken.

XII. HOOFTDEEL.

De Schubben.

§ 1977.

SCHUBBEN noeme ik alle plaatwyze, 't zy groote 't zy kleinere afschilferingen der Opperhuid, zo plaatslyke, als algemeene. *Squamae.*

§ 1978.

De *Huidzemeling*, de *Hoofdschurft*, de *Zemel-lazerije*, en de *Visschubben Lazerije*, zyn de voornaamste soorten van deezen.

Furfuratio.

De Huidzemeling.

§ 1979.

Hier door verstaat men eene afschilfering der Opperhuid, by wyze van Zemelen.

§ 1980.

Dit gebrek bestaat zeldzaam op zig zelfs; maar is een bestendig toeval van de verschillende soorten van Uitslag, gelyk ook van de Zemel-lazerije, en moet even gelyk deeze behandeld worden.

De Hoofdschurft.

§ 1981.

Scabies capitis.

De HOOFDSCHURFT behoord tot de *Achores*, of tot de *Favi* der Ouden, dat soorten zyn van deeze, en alleen daarin van elkanderen verschillen, dat de openingen welke we straks zullen aanwyzen, in de laatste soort grooter zyn dan in de eerste.

§ 1982.

De Ziekte, algemeen genoomen, bestaat in veele etterende, kleine, en langduurige Huidzweeren, zonder eenige merklyke byzynde zwelling. Deeze Zweeren, in haaren grond bezet met veele kleine openingen, laaten een slymerig, etterägtig, en verschillend gekleurd Vogt, uitvloeijen; blyven veele Jaaren aanhouden; veröorzaaken dikmaalen, schoon niet altoos, eene uitvalling der Hairen; en worden in haare oppervlakte gedekt, dan eens van geele, dan eens van grauwe Schilfers. Het gehairde deel des Hoofds, is de plaats welke zy inneemen. Ze zyn altoos scheidend; afhanglyk van eene ongesteltheid der Vogten; vooräl eigen aan Kinderen; en uitermaaten gevaarlyk, alsze onvoorzigtig, om eene schielyke geneezing te verkrygen, met sterk droogende

de en ſaamentrekkende Middelen behandelt worden. Alsze zeer verouderen, of verwaarloosd worden, verwekkenze een ondraaglyke Stank; Bleekkleurigheid; Slaaploosheid; bederf der Bekkeneelsbeenderen; Sluipkoortzen; en eene algemeene vermagering des Lighaams. Eene groote veelheid Hoofdluizen, is in deeze zelfde omſtandigheden, zeer gemeenzaam.

§ 1983.

Haare beſte Geneeswyze beſtaat in eene ſpaarzaame Eetregel; eene Eetregel, tevens ligt, niet geestryk, zagt, en een weinig voedend. By deeze moet men voegen, het gebruik van Buikzuiverende, en zuurtemperende Geneesmiddelen; terwyl het Hoofd maatig gedekt gehouden, dikmaalen gezuiverd wordt; en men de Zweeren behandeld op de wyze der Ouden, met *Honigwater*, met de *verſche bladeren van Eerenprys*, of met een *Afkookzel der Bardanum*, *Lapathum*, en *Fumaria*. Als de uitvloeijing van Vogt groot is, en de kragten hier door zeer verzwakt worden, kan men met veel vrugt gebruik maaken van het zoogenaamde *tweede Kalkwater*, vermengd met *Honig*.

§ 1984.

Eene terug gedreeven Hoofdſchurft eischt het toedienen van doorwaaszemende Geneesmiddelen, en den aanleg van *Spaanſche vliegenpleisters*, of van *Mostert pappen*, over de gantſche uitgeſtrektheid van het gehairde deel des Hoofds.

De Zemel-lazerije.

§ 1985.

De ZEMEL-LAZERIJE beſtaat uit veele roode, drooge, harde, ruuwe, *Impetigo.*
en ſterk jeukende Vlekken, die een zeker Vogt doorzweeten, en in haar oppervlakte gedekt worden met zeer dunne, witte, en ligt afſcheidbaare Schubben. Deeze Vlekken, beginnen doorgaans in het Aangezigt of aan den Hals, en verſpreiden zig allengskens over de gantſche oppervlakte van het Lighaam. Het afligten der Schubben, welke haare oppervlakte dekken, verwekt meestäl, eene geringe Bloedvliet. Alsze de Vingeren inneemen, veröorzaakenze niet zelden eene bederving en afvalling der Nagelen.

§ 1986.

De oorzaak deezer Ziekte, kan in de meest voorkoomende gevallen, by geene mooglykheid bepaald worden. Somwylen egter, moet dezelve gezogt worden in de Scheurbuik, het Pokſmet, de Lazerije, of de Olifants ziekte.

§ 1987.

Haare geneezing, uit hoofde der langduurigheid altoos verdrietig, is my in vier gevallen, de eenige welke ik behandeld hebbe, beſtendig gelukt door dikmaalige Buikzuiveringen; het gebruik der *Houtdranken met Kwik* bedeeld; en het betten der aangedaane Deelen, met een Middel, welkers ſaamenſtelling ik hier na, onder den naam van *Kwikwasſching*, zal aanwyzen. Alle myne Lyders egter, 't gene misſchien eenige opmerking verdiend, waren vermoogende Lieden; leefden uit dien hoofde opulent; en genooten anderzints, eene ſchynbaare, dog wankelende gezondheid. Ik hebbe om deeze reeden, haar tevens onderworpen aan eene ſchraale Eetregel, en eene meer werkzaame Levenswyze. Het gebruik van Ooftvrugten, my toeſchynende in alle Huidziekten nadeelig te zyn, hebbe ik haar ſtriktelyk verbooden.

Ichthioſis.

De Vischſchubben Lazerije.

§ 1988.

In deeze, die in *Aſie* meer dan by ons voorkomt, is de Huid op verſcheiden plaatzen van het Lighaam, bedekt met drooge en witte Schilfers, welke even als Vischſchubben, voor een gedeelte over elkander liggen. Als we LETTSOM gelooven moogen, wordt ze door een *Afkookzel van den binnenſten bast des Ulmenbooms* geneezen.

XIII. HOOFT-

XIII. HOOFTDEEL.

Het Uitſlag.

§ 1989.

UITSLAG wordt genoemd, eene vlekswyze, en meer of min uitgebreide verzaamling van jeukende Puistjes, veelal zonder, ſomwylen met, eene nevensgaande, of opvolgende Zweering. *Herpes.*

§ 1990.

Oneindig byna is het getal der Huidziekten, door de meeste Schryvers gebragt tot de rangſchikking van deeze. Alle egter kunnen gevoeglyk beſlooten worden binnen de paalen, door GALENUS daar aan geſteld, en betrokken, tot het *Gierst-Uitſlag.*, het *voortkruipend Uitſlag*, en het *invreetend Uitſlag*; met byvoeging ſlegts van het *eenvoudig.*

Het eenvoudig Uitſlag.

§ 1991.

Het EENVOUDIG UITSLAG beſtaat uit veele nauwlyks merkbaare, roode, en jeukende Puistjes, die dan eens verdwynen, dan eens wederkoomen; doorgaans haare eerſte zitplaats blyven inhouden; zig althans niet ver uitbreiden; en by wyze van een zemelägtig Stof opdroogen. *Herpes ſimplex.*

§ 1992.

By jonge Kinderen, en aankoomlingen, beſpeurd men hetzelve meerder dan by Bejaarden. By de eerſten ook, is het van zeer weinig aanbelang, en wordt alleen door den Tyd, en eene veranderde Levenswys geneezen. By de laaſten verſchynd het meestäl in het Voorjaar, verdwynd ſtaande de Zomer, en hernieuwd zig, in den Herfst of de Winter. Verkoelende Buikzuiveringen, dergelyke Geneesmiddelen, en eene met *Water verſlapte Geest van Koperrood*, by wyze van Wasſing toegediend, maaken het geheel beſlag zyner behandeling.

§ 1993.

Als zoo veele ondergeschikte soorten van dit Uitslag, moet men beschouwen de *Hals* en *Knieband*, die beiden af hangen van eene te groote sluiting, of de scherpe verw van zekere, onder gelyke naamen bekende deelen der Kleeding; en geholpen worden, alleen door een losser aanlegging, of de verändering van deezen. Geestlyken, die met Smalt geverwde Kraagen draagen, zyn aan de eerste soort by uitstek onderhevig.

Herpes miliaris.

Het Gierstuitslag.

§ 1994.

Wat by de Ouden GIERSTUITSLAG genoemd werdt, is twyfelagtig. De Hedendaagschen verstaan 'er door zekere kleine Waterblaasjes, geplaatst op eenen roosägtigen grond, vervuld met onzuivere en somtyds zelfs bloederige Wye, die meer eene brandende Pyn dan Jeukte veröorzaaken, en doorgaans by haare voortkomst van eene heete Koorts verzeld worden.

§ 1995.

Men geneest dezelve, door verdunnende en verkoelende Geneesmiddelen; gelyk ook door verslappende, verzagtende, en eenigzints verkoelende Stovingen. Saamentrekkende Aanlegzels, door veele in deeze Ziekte aangepreezen, zyn schadelyk, en veröorzaaken somwylen Verëtteringen, en Verstikkingen in het Vetvlies. Als 'er, gelyk somtyds gebeurd, naa het merendeels verdwynen van het Uitslag, sommige hier en daar verspreide Puistjes agterblyven, moet men de behandeling volgen, welke we in het voortkruipend Uitslag zullen aanpryzen, dog daar nevens altoos bedagt zyn op de oorspronglyke ontstekenägtige aart deezer Ziekte.

Herpes serpens.

Het voortloopend Uitslag.

§ 1996.

Het VOORTLOOPEND UITSLAG, verschild daarin byzonderlyk van het *eenvoudig*, dat het zig van tyd tot tyd verder uitbreid, en deszelfs roode eerste omtrek van Kleur veranderd en ruuw wordt, terwyl 'er weder eene nieuwe

roode rand te voorschyn komt om de voorige. By deeze soort, is minder pyn dan by het *Gierstuitslag*: de Warmte van het Bedde egter, doet dezelve somtyds sterk jeuken; vooräl wanneer ze plaats grypt aan den Bilnaad, of eenige der uiterlyke Teeldeelen.

§ 1997.

De geneezing van dit Gebrek berust inzonderheid op het gebruik van dikmaal herhaalde Buikzuiverende, en vogtverbeterende Geneesmiddelen; terwyl men deszelfs voortgang beteugeld, door de *roode Kwikzalf*, welke ik hier na beschryven zal; of door een *Afkookzel van den witten Nieswortel*.

Het invreetend Uitslag.

§ 1998.

Het Invreetend Uitslag, is dan eens met, dan eens zonder, eenige blykbaare Blyntjes. Altoos dringt het meer of minder diep in de zelfstandigheid van het Huidweefzel, by wyze van vloeijende, stinkende, en immer grooter wordende Zweeren; veeltyds vergezeld van Huidbarsten en Korsten; en doorgaans van ondraaglyke Jeukte, of zeer hevige, schoon van tyd tot tyd afwisselende Pynen. *Herpes exedens.*

§ 1999.

Deszelfs verschillende trappen van woede, bepaalen het verschillend gevaar 't welk zy insluit, niet minder dan de verscheidenheid van Naamen, door sommige daar aan gegeeven, tot merklyke bezwaaring van het Geheugen, zonder eenig nut in de Konstoeffening.

§ 2000.

Zyne geneezing, altoos bezwaarlyk, somtyds onmooglyk, heeft men enkele reizen verkreegen door het in- en uitwendig gebruik van het *Vitrioolzuur*. Meestäl egter, zyn hier toe noodig, eene zagte en gezonde Eetregel, afleidende Ontlastingen van allerlei aart, de met *Kwik bedeelde Houtdranken*, en Aanlegzels, inzonderheid gemaakt uit de *nedergedrupte Wynsteenolie*, of eenige der scherpe soorten van *Kwikbereidzels*.

§ 2001.

In ongeneeslyke gevallen van deezen aart, moet men op alle mooglyke wyzen tragten, zoo door het leenigen der Pynen, als door het zuiver houden der Zweeren, het Leven draaglyk te maaken voor den Lyder. Deeze gevallen, ongelukkig niet zeer zeldzaam, zyn misschien nergens gevaarlyker dan in het Aangezigt, en vooräl in den omtrek der Oogen, waarze dikmaalen zeer groote verwoestingen aanrigten.

XIV. HOOFTDEEL.

Insecta cutanea.

De Huidinsecten.

§ 2002.

Verscheidenerlei gekorven Dieren, neemen hun verblyf, op, in, of onder het Huidweefzel, 't zy plaatslyk, 't zy algemeen; en veröorzaaken veele, en zeer onderscheiden Toevallen. De voornaamste van deezen, als Heelkundige Ziekten beschouwd, zyn de *algemeene Luizeziekte*, de *Luizeziekte des Hoofds*, die der *Wenkbraauwen*, of *Ooghairen*, en *der Schaamdeelen*, de *algemeene Wurmzugt der Huid*, de *plaatslyke Wurmzugt*, het *gemeen Luisgezwel*, het *Hondsluisgezwel*, het *Amerikaansche Vloogezwel*, en de *Guineesche Worm*; Ziekten allen, welkers natuur en behandeling, wy, onder even zoo veele Opschriften zullen aanwyzen.

Phthyriasis generalis.

De algemeene Luizeziekte.

§ 2003.

In deeze, wordt de gantsche oppervlakte van het Lighaam, of immers deszelfs grootste gedeelte, te gelyk met de Klederen, gedekt als met een Korst van Luizen, en is de Lyder tevens, doorgaans miskleurig, en heeft een ongezond aanzien.

§ 2004.

§ 2004.

Behoeftige Lieden, Menschen in Gevangenisſen opgeſlooten, dezulke welke een doorgaand gebruik maaken van ſlegte Voedzelen, of een morſig Leven leiden, gelyk ook zy die onderhevig zyn aan Kwaadſappigheid, moet men als de meest gemeenzaame onderwerpen deezer Ziekte aanmerken.

§ 2005.

Algemeen genoomen is dezelve niet zeer gevaarlyk, en wordtze geneezen, na voorgaande genoegzaame reinigingen van allerlei aart, door eene zinlyke Levenswys, goede Eetregel, vogtverbeterende Geneesmiddelen, beſtrooijingen met het *Luizekruid*, Wasſingen met een *Afkookzel* of *Aftrekzel van Tabak*, en door beſmeeringen met de *Kwikzalf*, of de *Spiekölie*.

§ 2006.

Datze egter, niet altoos gelyk is aan zig zelve, maar wel eens doodelyke gevolgen hebbe konne, bewyzen de Voorbeelden van PHERECIDES, OLYNTHIUS, CALLISTHENES, MUTIUS, PLATO, en PHILIPPUS *de tweede* Neêrlands Dwingeland, die alle Slagtoffers geweest zyn van haare woede.

De Luizeziekte des Hoofds. *Phthyriaſis capitis.*

§ 2007.

Deeze heeft dikmaalen plaats by Kinderen, van Vermoogende zoo wel als van Armen. De Hairen in dit geval, zyn bezet met Neeten, en niet zelden het Hoofd met Schurft, of eenige andere Huidziekte. Veelvuldig Kammen, als zulks zyn kan, en beſtrooijingen met het ſtraks gemelde *Luizekruid*, of met *Hairpoeder*, genoomen uit eene Doos in dewelke men een weinig *levendige Kwik* heeft doen vloeijen, beſlist doorgaans den dood der Luizen, en met deeze, de geneezing der Ziekte.

Phthyriasis superciliorum & ciliorum.

De Luizeziekte der Wenkbrauwen en Ooghairen.

§ 2008.

Hier van zal gesprooken worden, by gelegenheid van de beschryving der Oogziekten, als byzonderlyk behoorende tot deeze.

Phthyriasis pubis.

De Luizeziekte der Schaamdeelen.

§ 2009.

Deeze bestaat in eene verzaamling van zekere byzondere Luizen, na haare gedaante PLATLUIZEN genoemd, nestelende tusschen de Hairen waar mede de Schaamdeelen begroeid zyn, en zelfs in het Huidweefzel deezer Deelen. Men geneest dezelve gemaklyk, als men een weinig *levendige Kwik* en *Keukenzout*, zeer nauwkeurig vermengt met eene zekere hoeveelheid *Varkens reuzel*; met dit mengzel besmeerd een stukje Jugtleder; en dit Leder op deeze of gene wyze bepaald tegen het lydend Deel.

Morpiones.

Helmintiasis universalis.

De algemeene Huidwurmzugt.

§ 2010.

De HUIDWURMZUGT, die men zegt dat eigen is aan de bewooners van *Martinique*, *Westphalen*, *Zevenbergen*, en aan de *Acridophagi*, bestaat uit een groot aantal van wormwyze Maden, welke over het gantsche Lighaam verspreid zyn; zig eenen weg baanen tot in het Vetvlies; dit Vlies geheel, het Vleesch gedeeltelyk verteeren, en eene wel langzaame, dog verschriklyke Dood veröorzaaken. Haare behandeling wordt bepaald, tot het in- en uitwendig gebruik van *Kwikmiddelen*.

Helmintiasis particularis.

De byzondere Wurmzugt.

§ 2011.

Deeze is meest betreklyk tot de Neusholten, de Gehoorwegen, het Tandvleesch, de Endeldarm, de Vrouwlyke Teeldeelen, en de Manlyke Pisweg. Zelden is in de meeste deezer Deelen eene waare Wurmziekte; meestäl zyn het

het verfcheidenerlei foorten van Infecten, Duizendbeenen zelfs niet uitgezondert, welke dezelve uitmaaken. Die van den Neus is doorgaans afhanglyk van het rieken van Bloemen. Hoedaanig ze in de overige Deelen voortkomt, kan niet wel bepaald worden. Het infpuiten, of inftrooijen van bittere Hulpmiddelen, bewerkt den meesten tyd de Geneezing.

Het gemeene Luisgezwel.

Malis pedicularis communis.

§ 2012.

Dit heeft men, hoewel zeldzaam, gezien aan het Hoofd en Aangezigt. Het vertoond zig by wyze eener Blyn, die als ze wordt opgefneden, eene groote veelheid Luizen aanbied. Men geneest dezelve, na de opfnyding, door eenen met Water genoeg verflapten *Geest van Koperrood*, met het *Wondwater van* THEDEN, en dergelyken.

Het Hondsluis gezwel.

§ 2013.

Het HONDSLUISGEZWEL, dat ik tweemaalen gezien hebbe, begon in beide gevallen met een klein jeukend Puistje, en groeidde allengskens aan tot de grootte eener Koffyboon. De Luis daarin bevat, baande zig zelfs een weg naar buiten, hadt na genoeg eene zelfde grootte, en leefde, de een drie, de ander omtrent vyf Dagen. Zy by wien het plaats greep, waren aanzienlyke Vrouwen, buitenfpoorig verzot op haare Schoothondjes. By de eene was het geplaatst op den Venusberg, by de andere aan het linker zydelyke gedeelte van den Buik. Beide genazen zonder eenig Hulpmiddel.

Malis a pulice canides.

Het Americaanfche Vloogezwel.

Malis a pulice americano.

§ 2014.

Dit zegt men, dat merendeels geplaatst is aan de Beenen van Ryzigers. Het bevat een eerst nauwlyks merkbaar Infect, 't welk in weinig Dagen de grootte krygt van eene Erwt, en alles tot op het Been toe doorknaagd. Somwylen, voegt men 'er by, wordt het gantfche Been, van dergelyke Infecten, van dusdanige Gezwellen, aangegreepen.

§ 2015.

§ 2015.

In het eerſte geval beweerd men, dat het Inſect dagelyks met een mesje, trapswyze moet los gemaakt, en de plaats die het beſlagen heeft, met *Tabaksasſche* beſtrooid worden. In het laaſte pryst men aan de *Piköle* met linnen Doeken, by wyze eener omſlag aangelegt. Ik voor my ben van gedagten, dat men altoos moet gebruik maaken van het laaſt gemelde Hulpmiddel (onderſteld dat deszelfs vermoogen zeeker zy) om dat het eene tegenzeglykheid inſluit, gebruik te maaken van het altoos pynlyk Snymes in ligte Gebreken, als men in zwaardere, met eene zagte behandeling voldoen kan.

De Guineeſche Worm.

§ 2016.

Dracunculus. De zoogenaamde GUINEESCHE WORM, een Waterinſect, eigen aan de meeste gedeelten der *Westindiën*, dringd dikmaalen in de Huid derzulken, welke zig, voorál in ſtilſtaande Wateren Baden, en verkrygt, in het Vetvlies allengskens aangroeijende, ſomwylen eene verbaazende lengte.

§ 2017.

De Beenen en den Balzak, zyn de Deelen in dewelken zy inzonderheid huisvest. Veelál neemt zy haaren weg langs de tusſchenruimten der Spieren, dog ſlingert zig ook ſomwylen om de Beenderen. Dan eens is 'er niet meer dan een, dan eens zyn 'er verſcheiden, by een zelfde Voorwerp aanweezig. Alsze zig eenen weg wil baanen naar buiten, komt 'er eene roodheid in de Bekleedzelen, Zwelling, en Koorts. Het toppunt des Gezwels, vertoond vervolgens een zwartágtig Blaasje dat na eenig klein tydverloop doorbreekt, en een gedeelte van den Worm doet te voorſchyn koomen.

§ 2018.

De beste, om niet te zeggen, de eenige Geneeswys van dit Gebrek, beſtaat daar in, dat men het Gezwel, zoo lang hetzelve nog beſlooten is, dekke met een *weekmaakende Pap*: dat men de Worm, naar gelang zy uit de geöpende Zwelling te voorſchyn treed, dagelyks meer en meer, dog altoos met veel voorzigtigheid, om haare afbreeking te verhoeden, om een dun ſtokje, een

vast

vast pleister rolletje, of een gedeelte van een waschkaarsje, als opwinde: dat men eindelyk, dezelve geheel buiten gebragt zynde, de nablyvende Zweer op de gewoone wyze toeheele.

§ 2019.

Deeze behandeling egter, berust geheel op de onderſtelling, dat de Worm zig ophoud in het Vetvlies, of onmiddelyk onder de Huid, of in de tusſchenruimten der meest oppervlakkig liggende Spieren. Als dezelve dieper is ingedrongen, en vooräl, wanneerze zig geſlingerd heeft om het Been, verwektze doorgaans zeer aanmerklyke Verzweeringen, die verpligten tot het doen van inſnydingen, en maar zeer zeldzaam toelaaten dat men haar anders dan by gedeelten, en zoo goed of kwaad zulks mooglyk zy, opruime.

TWEEDE LID.

De Ziekten der Hairen. *Morbi pilorum.*

§ 2020.

Het getal van deezen is niet groot. Alle kunnen gebragt worden tot de *Veelhairigheid*, de *Dunhairigheid*, de *uitvalling der Hairen*, de *Kaalhoofdigheid*, de *Poolſche vlegt*, de *Grysheid*, en de *Hairſplyting*.

De Veelhairigheid. *Hirſuties.*

§ 2021.

Alle Deelen van het Lighaam zyn natuurlyk bezet met Hairen, de Handpalmen, de Voetzoolen, en de manlyke Roede alleen uitgezondert. Op de meeste plaatzen egter, zyn dezelve kort, fyn, en nauwlyks merkbaar. Dit bepaald voor een gedeelte de algemeene ſchoonheid des Lighaams, vooräl by de Vrouwen, die niet weinig verminderd word, wanneer of ſommige of alle Deelen, begroeijen met Hairen die lang, dik, hard, of met één woord, zeer

blykbaar zyn, en dat geval daar ſtellen, welk men byzonderlyk den naam geeft van *Veelhairigheid.*

§ 2022.

Dit Gebrek, of laat ik liever zeggen, deeze Wangeſtalte, want dien naam verdiend het by uitſtek, is ſomwylen aangebooren, ſomwylen niet. De eerſte verbeterd veelmaalen, of wordt geheel weggenoomen, door eene onbegryplyke Natuurswerking ſtaande de groeijing van het Lighaam; en blyft zelden voor altoos aanweezig. De laaſte, 't zy ze algemeen zy of plaatslyk, vorderd altoos het bewerken van de uitvalling der Hairen door den *zoeten Zoutgeest*, met Kladpapier aangelegt; door een Mengzel van gelyke deelen *Levendige Kalk* en gemeen *Hairpoeder*, by wyze van beſtrooijing gebruikt; of door beſmeeringen met eene Zalf, ſaamengeſteld uit dezelfde *Kalk*, het *Operment*, en *Hoonig.*

Xerasia. *De Dunhairigheid.*

§ 2023.

Hier door verſtaat men, minder eene fynheid, dan ylheid der Hairen, vooräl met betrekking tot het Hoofd. Het beste middel ter verbetering van dezelve, is eene dikmaal herhaalde afſcheering, en de ſchuijering des Hoofds met een ſtevige en korthairige Schuijer, tot de Huid begind rood te worden voortgezet.

Alopecia. *De uitvalling der Hairen.*

§ 2024.

Deeze is doorgaans gegrond op Ouderdom; een zorglyk Leven; een hoogen graad van Scheurbuik; de Teering; eenigerlei andere zwaare, 't zy haastige 't zy langduurige Ziekten; en op deeze of geene plaatslyke Hoofdziekten.

§ 2025.

De Natuur zelve is in ſommige deezer gevallen de bewerkſter der geneezing, dat is van de hergroeijing der Hairen. In andere is en zy, en de Kunst geheel werkeloos, wat men ook ten voordeele der laaſte immer beweerd hebbe.

De

De Kaalhoofdigheid.

§ 2026.

De KAALHOOFDIGHEID, het gevolg van de uitvalling der Hairen, berust op dezelfde beginzelen als deeze, en kan dus ook door de Natuur, al of niet geneezen worden. Als we de Waarneemers gelooven moogen, is ze somwylen erflyk, hoe vreemd zulks ook in den eersten opslag schynen mooge. *Calvities.*

De Grysheid.

§ 2027.

De GRYSHEID is eigen aan den Ouderdom, vreemd aan de Jeugd, zeldzaam in eenen middelbaaren Leeftyd, verheelbaar wel door zekere Kunstgreepen, maar in eenen volstrekten zin, ongeneeslyk. *Canities.*

De Poolsche vlegt.

§ 2028.

De POOLSCHE VLEGT is eene ziekte, waarin de Hoofdhairen dermaaten ontäarten, datze bloed storten by de affnyding; en dusdanig, schoon op verschillende wyzen, verwarren, datze by geene mooglykheid kunnen ontwikkelt worden. *Plica Polonica.*

§ 2029.

Zeldzaam bespeurd men dezelven in andere Landen, dan in *Poolen*, *Rusland*, en *Tartarije*, alwaar ze vry gemeenzaam is, vooräl onder de Jooden. Uit haaren eigen aart besmetlyk zynde, wordtze voortgeplant door den Byslaap, en het verwisselend gebruik der gewoone Hoofddekzels. Haare oorzaak is onbekend haare geneezing altoos bezwaarlyk, en in de meeste gevallen onmooglyk. Doorgaans wordtze voor gegaan van onlydelyke Hoofdpynen, Koorts, stuipägtige Beweegingen, Ylhoofdigheid, Razernije, Gezigtsverduistering, Oorzuizingen, Doofheid, Oogöntstekingen, verkeerde Eetlust, zwelling der Gewrigten, en eene zeer stekende Pyn ter plaatze van het Borstbeen. By haare voortkomst verdwynen alle deeze verschynzelen, dikmaalen in eenen

enkelen Nagt, en onder het uitpersſen van een taai en overvloedig Zweet. Best wordtze geholpen, als men haar langen tyd overlaat aan zig zelve, of de plaatslyke uitdryving der ſmetſtof begunſtige, door dikmaal herhaalde Stovingen van het Hoofd met een warm afkookzel van de *Lycopodium* en *Branca urſina*, gelyk ook, door het inwendig gebruik van dezelfde Geneesmiddelen, onder welk eene gedaante zulks ook zyn mooge. De Aderlaating, Buikzuivering, en alle andere ontlastende Hulpmiddelen zyn ſchadelyk, en moeten nimmer gebeezigd worden. Door het afſcheeren der Hairen egter, 't gene ik onbeoordeeld laate, zeggen TRIOEN en MIKAN, zeer wel geſlaagd te zyn; in gevallen zelfs, waarin veele andere middelen vrugtloos waren aangewend.

Fiſura capillorum.

De Hairſplyting.

§ 2030.

Deeze is van weinig aanbelang, neemt de geheele lengte der Hairen in, of alleen een gedeelte, is dikmaalen het gevolg eener heete Ziekte, en wordt meer geneezen door de Natuur, dan door de Konst.

DERDE LID.

Morbi unguium.

De Nagelziekten.

§ 2031.

De Nagels hebben hunne eigen Ziekten, die, hoe gering ze meestäl ook ſchynen moogen, in ſommige gevallen egter, uitermaaten belemmerend en verdrietig zyn.

§ 2032.

Als de voornaamſte van deezen moet men beſchouwen, de *witte Nagelvlek*, de *blauwe Nagelvlek*, de *weekheid der Nagels*, derzelver *Ruuwheid*, *Splyting*, en *Zydelyke ingroeijing*; gelyk ook het *Nagelvel*, *Nagelzeer*, en de *Afvalling der Nagels*.

De

De witte Nagelvlek. *Selene.*

§ 2033.

Dus noemd men eene meer of min uitgebreide witte Vlek, in of onder de Nagels, anders de halfmaanschwyze in de nabyheid der Wortels, die by sommige Menschen natuurlyk is.

§ 2034.

Somwylen ontstaat dezelve uit een droog bederf des Nagels; somwylen uit eene verzaamling van Etter onder denzelven. In het eerste geval, waar altoos eene zekere afstand gevonden wordt tusschen de bedorven en nog gezonde plaatjes welke den Nagel saamenstellen, moet men de eersten, door middel van een stukje glas, of eenig scherp werktuig, tot op de laasten wegschrabben, en daar by wel in agt neemen, dat zulks geschiede behoudens alle mooglyke gelykheid van de buitenste oppervlakte des Nagels. In het tweede, bediend men zig van eene zelfde bewerking, voortgezet tot aan de verblyfsplaats des Etters.

De blaauwe Nagelvlek. *Ecchymoma unguis.*

§ 2035.

Deeze is meestal afhanglyk van Bloed onder den Nagel uitgestort, en het gewoon gevolg eener Kneuzing. Men geneest dezelve door oplossende Stovingen, Baden, en dergelyken.

De weekheid der Nagels. *Mollities unguium.*

§ 2036.

De Nagels worden weeker dan ze zyn moeten, en zelfs buigbaar, in het Nagelzeer inzonderheid, en de Bleekzugt. In het laaste geval dienen Staalmiddelen; in het eerste moet men het op de behandeling van het Nagelzeer, die we straks zullen opgeeven, laaten afloopen.

Scabrities unguium.

De ruuwheid der Nagels.

§ 2037.

Door deeze verstaat men eene gedeeltelyke of geheele onëffenheid van derzelver oppervlakte, gegrond op een droog bederf van haare zelfsstandigheid. Een arbeidzaam Leven, en zekere inwendige Ziekten, zyn dezelver gewoone oorzaaken. Alle Heelkundige hulp in dit gebrek, bestaat enkel in het aanwenden van weekmaakende Plaatsmiddelen.

De Nagelsplyting.

§ 2038.

Fissura unguinum. De Nagelsplyting, die zig zelve verklaard, is of droog, of bloedig. De eerste is eigen aan de Venusziekte, en de Lazerije: de laaste afhanglyk van allerlei snydende of scheurende Werktuigen. Haare behandeling moet geregeld worden naar het verschil der oorzaaken, en is voor geene algemeene beschryving vatbaar.

Arctura unguis.

De zydelyke ingroeijing der Nagels.

§ 2039.

Deeze, doorgaans afhanglyk van kwalyk gemaakte Schoenen, veröorzaakt veeltyds lastige verzweeringen, weelige uitgroeijingen, en dergelyken. Het wegsnyden van den ingegroeiden Nagelhoek; het gebruik van ruime, althans niet zeer korte Schoenen; en de drooging der Zweer op de gewoone wyze, bewerken altoos de geneezing. Ter voorbehoeding wordt zeer wel aangepreezen, eene agterwaards gekeerde halfmaanswyze uitsnyding van het middendeel der Nagels. derzelver hoeken onaangeraakt blyvende; om dat dus doende, de Schoenen en Muilen, hoe ook gemaakt, geene werking altoos oeffenen ten nadeelen.

Pterigium unguis.

Het Nagelvel.

§ 2040.

Het NAGELVEL wordt gemaakt door de Opperhuid, te ver over den wortel

tel des Nagels voorwaards uitgebreid; en moet door een ſtomp Mesje eerst los gemaakt, en vervolgens terug geſchooven worden.

Het Nagelzeer.

§ 2041.

Het NAGELZEER, is droog of vogtig. Het eerſte komt overëen met de ruuwheid der Nagels, § 2037. beſchreeven. Het laaſte, maakt de Nagels zagt en rimpelig, met ontlasting van een dun en eenigzints ſcherp Vogt. Het is een vry gemeen toeval der Venusziekte, van zekere ſoorten der Lazerije, en van dergelyke meer of min algemeene Huidziekten. Deszelfs behandeling, voor zoo veel het Geneeskundige betreft, moet naar het verſchil der oorzaaken, verſchillend geregeld worden. Uiterlyk pryst men in alle gevallen aan, eene omſlag van den *Kamfergeest* verzaadigd met *Mastik*. Of deeze waarlyk zoo nuttig is als men voorwend, zal ik niet op my neemen te bepaalen. *Tinea unguinum.*

De afvalling der Nagels. *Lapſus unguinum.*

§ 2042.

De Nagels vallen af, naa eene voorgaande Verzweering, of ingevolge zekere Algemeene Huidziekten. De moesägtige zelfſtandigheid, onder dezelve gelegen, in dit geval bloot geſteld voor allerlei beleedigingen, maakt hetzelve vry pynlyk, en uit dien hoofde meerder lastig dan het gevaarlyk is. Men moet de oppervlakte deezer zelfſtandigheid doen opdroogen met het een of ander Hulpmiddel, en vervolgens beſchermen door een dun plaatje Was, waaraan men eene Nagelwyze gedaante gegeeven heeft. Somwylen, ſchoon misſchien zeer zeldzaam, is dit Gebrek het gevolg van zekere inderdaad geringe Huidzweeren, welke aan het Gewrigt des Voorarms beginnen, allengskens naar de Hand voortloopen, en eindelyk de toppen der Vingeren inneemen. Ik zegge, *misſchien zeer zeldzaam*, om dat ik het in den gantſchen loop myner Konstoeffening niet meer dan eens gezien, en nimmer by eenig Schryver aangetroffen hebbe. In het geval van my waargenoomen, dat by eene anderzints gezonde Meid van omtrent 30 Jaaren plaats hadt, geſchiedde de voortkomst der gemelde zweeren, by wyze van opvolging, dat is te zeggen, dat als de eerste

ver-

verschynende geneezen waren, 'er weder anderen, beneden deezen zig opdeeden. Inwendig is in dit geval niets gegeven dan de *Zwavelbloemen*; uitwendig niets aangelegt dan de *blauwe Beschermpleister.* Zoo draa de Nagels van alle Vingeren der beide Handen waren afgevallen, en niet eerder, verkreeg men de geneezing. Dat in dit zelfde geval, de Handpalmen en het binnenste der Vingeren welgesteld bleeven, verdiend mooglyk eenige opmerking.

HE-

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

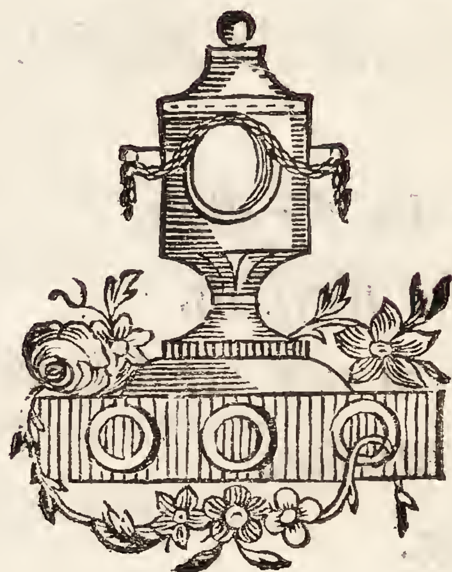
TWEEDE LEERSTUK.

VERHANDELING
DER
OOGZIEKTEN.

I N H O U D.

De

INHOUD.

HE.

HEDENDAAGSCHE

BYZONDERE OEFFENENDE

HEELKUNDE.

TWEEDE LEERSTUK.

VERHANDELING DER OOGZIEKTEN.

De Oogziekten in het algemeen.

§ 2043.

OOGZIEKTEN, noemd men alle Gebreken, zoo van de Oogen zelve, als der Deelen welke deeze van rondsomme bepaalen, het Beengestel alleen uitgezonderd. *Morbi oculorum.*

§ 2044.

Sommige deezer Ziekten kan men beschouwen als *gemeene*, andere als *eigene*. Beiden zal ik onverschillig, voor zoo veel myn bestek zulks vordert, in deeze Verhandeling besluiten; en eerst spreeken van die *welke behooren tot elk der saamenstellende Deelen van het Oog*, in den ruimsten zin genoomen; dan van dezulken, welke byzonder betreklyk zyn tot *de* wyze van zien, dat is, met andere woorden, *tot het Gezigt zelve.*

I. HOOFT-

I. HOOFTDEEL.

De Ziekten, eigen aan elk der ſaamenſtellende Deelen van het Oog.

§ 2045.

Tot deeze behooren, de *Ziekten der Wenkbrauwen*, der *Oogleden*, der *Oogbairen*, des *binnenſten Ooghoeks*, van *het Traanvogt*, des *Oogbals*, des *Oogäppels*, van het *Waterägtig Vogt*, des *Kryſtals*, en van het *Glasvogt*. Een gelyk getal van Onderdeelingen, zal de byzondere Beſchryving bevatten der tot nog toe bekende ſoorten van een ieder deezer Geſlagten, en wel, onder zoo veele Opſchriften, als haare, meer weezenlyke, dan ſchynbaare verſcheidenheden, vorderen.

I. *KLASSE.*

Morbi ſuperciliorum.

De Ziekten der Wenkbrauwen.

§ 2046.

De Wenkbrauwen gaan verlooren door uitvalling, of zyn de verblyfplaats van zekere Luizen. Zie daar de eenige Ziekten, welke ten haare opzigte in aanmerking koomen.

Defluvium ſuperciliorum.

De uitvalling der Wenkbrauwen.

§ 2047.

Deeze is doorgaans een toeval der Venusziekte, Lazerije, Oliſants-Ziekte, Scheurbuik, Teering, Hoofdzeer, en dergelyke. Als de Hairbollen tevens verlooren gaan is ze onherſtelbaar. In de tegengeſtelde omſtandigheid, doet de Natuur haar weder van nieuws uitgroeijen.

De

De Luizeziekte der Wenkbrauwen. *Phthyriasis superciliorum.*

§ 2048.

Hier door verstaat men eene nesteling van Platluizen in dezelve, 't zy op zig zelfs, 't zy in gemeenschap met eene algemeene Luizeziekte. Zy is meer eigen aan Kinderen dan aan Volwassenen, en meestendeels gegrond op morsigheid, gulzigheid, en het gebruik van slegte Voedzelen. Het beste Hulpmiddel is eene Smeering, bereid uit de *roode neêrgeslagen Kwik* en *Varkensreuzel.*

---

2. KLASSE.

De Ziekten der Oogleden. *Morbi palpebrarum.*

§ 2049.

De Oogleden zyn onderworpen aan verscheiden Ziekten, van dewelke de eene meerder, de andere minder, het Gezigt benadeelen. De voornaamsten derzelver zyn het *Garstengraan*, het *Zugtgezwel*, het *Luchtgezwel*, het *Vleeschgezwel*, het *Knoestgezwel*, het *Kreeftgezwel*, de *Beursgezwellen*, de *Wratten*, de *Hoorn*, de *Pladarotes*, de *Ontsteking*, de *ontvellende Ontsteking haarer randen*, de *Bloedvlek*, de *Kool*, de *Pypzweer*, haare *onderlinge Saamengroeijing*, de *Schurft*, haare *Stuipägtige beving*, de *nederhanging van het bovenste Ooglid*, de *omkeering der Oogleden naar buiten*, de *omkeering derzelver naar binnen*, en het zoogenaamde *Haazenoog*.

Het Garstengraan der Oogleden. *Hordeolum.*

§ 2050.

Onder deezen naam begrype ik alle die Gezwelletjes welke een gedeelte der Oogleden inneemen, en merendeels uit eene verstopping der Myboomiaansche Klierbeursjes voortkoomen. Ik onderscheide dezelve in drie soorten.

§ 2051.

Het eerste soort is het *gemeen Garstengraan*, de *Crithe* der *Grieken*; een langwerpig onbeweeglyk Gezwelletje aan den rand der Oogleden, vergezeld met Jeukte, Pyn, Ontsteking, of Verzweering, na dat men het aantreft in deeze of gene zyner verschillende Tydperken. Men vind Menschen die by uitstek aan hetzelve onderhevig zyn, en by deezen eindigt het doorgaans spoediger dan by anderen. De Ouden beproefden deszelfs geneezing door verzagtende en ettermaakende Hulpmiddelen, door warm Brood by voorbeeld, warme Was, Vygen, en de *Gumm. sagapeni* in Azyn opgelost. Als het zeer diep lag, en niet schielyk genoeg doorbrak, sneden ze het open met een Lancet, om eenen uitgang te geeven aan het ingeslooten Vogt. Deeze behandeling wordt als nog voor de beste gehouden, en eischt althans geenerlei verändering. AETIUS schynd het, dat dit kleine gebrek, naar DEMOSTHENUS, met den naam van *Abscessus Palpebrarum* bestempeld heeft.

§ 2052.

Het tweede soort, is het *Hagelwys Garstengraan*, de *Chalaza*, *Chalazion*, en *Chalazozis* der *Grieken*. Men verstaat hier door een hard, beweeglyk, en doorschynend Gezwelletje, ter zelfder plaatze; dat meermaalen eene witte en Melkägtige, dog ook somwylen eene steenägtige Stof in zig bevat, en in het laaste geval, van GALENUS *Lithiasis* genoemd wordt. Men geneest hetzelve, als het uitwendig ligt, door den *Bytsteen*, op eene voorzigtige wyze aangebragt; en inwendig geplaatst zynde, door de Wegsnyding, na dat men alvoorens het Ooglid heeft omgekeerd.

§ 2053.

Het derde soort eindelyk, is het *Waterblaas gelykend Garstengraan*, by GALENUS, en P. AEGINETA, *Aquula*, by CELSUS *Vesica* geheeten, en gelykelyk beschreeven, als eene vermeerdering van Vet in het bovenste Ooglid, dat is te zeggen, als eene *Lypoma*. Wy verstaan 'er door een Garstengraan dat de gedaante heeft van een Waterbläasje, by Kinderen veeläl met eene witte stof, maar by Bejaarden, met een helder Water is opgevuld. Dikmaalen bespeurd men hetzelve aan de zyde van den grooten Ooghoek, alwaar het doorgaans de grootte heeft van eene Erwt, en eene ligte Traanvloed

ver-

veröorzaakt. Ten opzigte haarer behandeling verfchild het niet van die der voorige foort ; en fomwylen zelfs geneest het gemaklyk, na dat men deszelfs top met eene kleine Schaar heeft afgefneden.

Het Zugtgezwel der Oogleden.

§ 2054.

Het ZUGTGEZWEL DER OOGLEDEN, verfchild ten opzigte zyner kenmerken, oorzaaken, en behandeling, zeer weinig van dat der overige Deelen. In de meeste gevallen word het voorgegaan of vergezeld, van eene ongefteltheid der Vogten, of Waterzugt; en in deeze omftandigheden, kan het niet dan door een Geneeskundig beftier geholpen worden. Als het enkel plaatslyk is, gelyk fomwylen gebeurd, bewerkt men deszelfs geneezing inzonderheid, door verfterkende en oplosfende Hulpmiddelen, waar men in hardnekkige gevallen byvoegd eenige kleine Inkervingen, gedaan in het meest hellend gedeelte der Zwelling. *Oedema palpebrarum.*

§ 2055.

Zeer aanmerklyke Gezwellen van deezen aart, worden veelmaalen gevolgt van eene rotte ontbinding des aangedaane Deels, die niet zelden deszelfs gantfche vernieling naar zig fleept. Deeze ontäarting, van fommige onder den naam van *Mydefis* en *Mydofis* befchreeven, moet men ten fpoedigften te keer gaan door het inwendig gebruik van den *Koortsbast*, terwyl het Ooglid zelve, na de noodige Inkervingen gedaan zyn, met verfterkende, en bederfweerende Middelen behandeld wordt.

Het Luchtgezwel der Oogleden. *Emphyfema palpebrarum.*

§ 2056.

Dit beftaat misfchien nimmer op zig zelfs, maar is altoos een toeval van de algemeene Windzugt, van het Luchtgezwel des Hoofds, en dergelyken. Het wordt gekend, beöordeeld, en behandeld, op dezelfde wyze als het algemeene Luchtgezwel, § 802. en vervolgens, befchreeven.

Het Vleeschgezwel der Oogleden.

§ 2057.

Sarcoma palpebrarum. Het VLEESCHGEZWEL DER OOGLEDEN bied dezelfde verschynzelen aan, en wordt op gelyke wyze geneezen, als dat der andere Deelen, met behoorlyke toezigt egter op het nabyliggend Oog. Men vergelyke hier mede de algemeene Beschryving van het Vleeschgezwel, van § 765 tot 770 ingesloten.

Scirrhus palpebrarum.

Het Knoestgezwel der Oogleden.

§ 2058.

Van dit gebrek moet ik hetzelfde zeggen, 't gene ik van § 605 tot § 611. omtrent de Knoestgezwellen in het algemeen hebbe aangemerkt, als gene byzonderheden van eenig aanbelang insluitende.

Cancer palpebrarum.

Het Kreeftgezwel der Oogleden.

§ 2059.

Dit is meestal betreklyk tot den rang der Kankerwratten § 1894. beschreeven, en dus aan dezelfde verschydenheden onderworpen ten opzigte zyner behandeling. Somwylen egter, ontspruit het uit het voorbeschreeven Knoestgezwel, en valdt geheellyk in de termen der Kanker, welks Beschryving ik van § 612 tot § 618. gegeeven hebbe.

Tumores cystici palpebrarum.

De Beursgezwellen der Oogleden.

§ 2060.

Van alle Beursgezwellen, zyn 'er geene die betrekking hebben tot de Oogleden, dan het *Papgezwel*, het *Honiggezwel*, het *Vetgezwel*, en het *Spekgezwel*; de twee laasten tot deeze rangschikking betrokken zynde, ingevolge het meest algemeen gevoelen, en om zoo veel mooglyk zy ons te onthouden van noodlooze Onderdeelingen, niet, om datze waarlyk tot dezelve behooren.

§ 2061.

§ 2061.

Deeze Gezwellen verschynen hier ter plaatze, of aan de binnenste, of aan de buitenste oppervlakte. In het eerste geval, vooräl wanneerze groot zyn en het bovenste Ooglid inneemen, verwekkenze niet zelden eene verdrietige Oogöntsteking, en kunnen zelfs den Oogbal naar buiten dryven; of als ze in het onderste plaats grypen, een *Ectropium* veröorzaaken. In het laatste, verhinderenze, ten opzigte van het bovenste Ooglid, deszelfs opligting; en ten aanzien van het onderste, doenze hetzelve binnenwaards omkeeren.

§ 2062.

Haare Geneezing kan niet dan door eenig Heelkundig Handwerk verkreegen worden. In het Leerstuk der Konstbewerkingen, zullen wy hetzelve, in alle zyne byzonderheden voordraagen.

De Wratten der Oogleden. *Verrucæ palpebrarum.*

§ 2063.

De verschillende Natuur en behandeling der Wratten, is in de Verhandeling der Huidziekten, van § 1886 tot § 1894., aangeweezen. Alles wat betrekking heeft tot de Wratten der Oogleden, komt daar mede volkoomen overeen, en verdiend derhalven geene byzondere oplettenheid, anders, dan dat die der binnenste oppervlakte, na dat men alvoorens het Ooglid heeft omgekeerd, voorzigtiglyk moeten weggesneden, en niet met verteerende Middelen behandeld worden. De nabyheid en aangelegenheid van het Oog, bepaald alleen deeze byzonderheid.

De Hoorn der Oogleden. *Cornua palpebrarum.*

§ 2064.

Dit Gebrek, dat by de *Arabieren* taamlyk gemeen, maar by ons zeer zeldzaam is, tast voornaamlyk de buitenste oppervlakte aan der Oogleden, en verschild in geenen deele van de Hoornen in het algemeen, van § 771 tott § 774. beschreeven. JACOBÆUS heeft zulk een uitwas gezien aan het linker Ooglid eener Vrouw van vyftig Jaaren, krulswyze naar beneden hangende.

De Pladarotes.

§ 2065.

Pladarotes, worden van GALENUS genaamd, zekere verouderde, zagte, en vleeschkleurige Gezwelletjes aan den binnenkant der Oogleden, die noch eenig merklyk ongemak, noch zwaarte veröorzaaken. AVICENNA zegt, dat 'er groen en zwartägtig Bloed moet uitvloeijen, en GUILLEMEAU, datze overeenkomstig zyn met den aart der Vleeschgezwellen. Ik voor my, bekenne openhartig, dezelver natuur niet te begrypen. Misschien zyn ze niet dan een soort van Aderspatten, welken allengskens een bloederig Vogt laaten uitvloeijen. In deezen zin, zoudenze zeer wel overëenkoomen met de *Aderspatten der Oogleden* van AETIUS; door M. JEAN, onder den Naam van *kwaadäartige*, beschreeven.

§ 2066.

De Beroemde Hoogleeraar CAMPER, als myn geheugen my niet bedriegd, heeft dezelven meermaalen geneezen door eene diepe branding, en opvolgende drooge Plukzel verbanden. Anderen behandelenze alleenlyk met saamentrekkende Hulpmiddelen, meer om derzelver voortgang zoo veel mooglyk zy te beteugelen, dan wel, om eene volkoomen geneezing uit te werken. Gelyk ik zelve haar nimmer gezien hebbe, kan ik niet bepaalen welk deezer verschillende behandelingen men verkiezen moet.

De ontsteking der Oogleden.

§ 2067.

Inflammatio palpebrarum.

De ONTSTEKING DER OOGLEDEN verschild in geenig opzigt van die der overige Deelen, dan door haare ligte overgang tot den Oogbal, inzonderheid als ze meer de binnenste dan de buitenste oppervlakte deezer Deelen inneemt. Haare behandeling kan ontleend worden uit die der Ontsteking in het algemeen, van § 456 tot § 459. beschreeven.

De

De ontvellende Ontsteking van den rand der Oogleden.

Suppuratio marginum palpebrarum.

§ 2068.

In deeze Ziekte is de rand der Oogleden, uit hoofde eener te groote verdikking van het Smeer der Myboomiaansche kliertjes, ontsteken, gezwollen, en laat niet zelden een waterägtig Bloed uitvloeijen.

§ 2069.

Doorgaans is deeze Ontsteking vergezeld van zeer veele kleine Zweeren, nauwlyks anders dan met behulp van Vergrootglazen zigtbaar. De verschillende hoedanigheden van den dragt deezer Zweertjes, bepaald die van deeze op zulk eene stellige wyze, dat men daar uit alleen een onbedrieglyk besluit ten haaren opzigte trekken konne. Hoe meer naamlyk deeze Dragt afwykt van de natuurlyke hoedanigheid der Stof in voorgemelde Smeerkliertjes afgescheiden, hoe erger is den staat dier Verzweeringen, en hoe minder zy zulks doet, hoe beter. Als ze klonterig, vezelägtig, wankleurig, en schubägtig is, heeft men alle reeden om te vermoeden, dat 'er eene geneigtheid is tot Verrotting. In dit geval zelfs, gaat niet zelden het vliezig bedekzel van het boogwyze Kraakbeen verlooren, en gebeurd 'er in dit kraakbeen een bederf, welke zeer bezwaarlyk te geneezen is.

§ 2070.

In alle andere omstandigheden deezer Ziekte, is de geneezing insgelyks aan veele verdrietlykheden onderworpen. Doorgaans spruit 'er uit voort, eene onaangenaame roode Verzweering van den gantschen rand des Ooglids welke zy inneemt; somwylen verzeld met omkeering en saamengroeijing deezer randen. Eene aanhoudende vloeijing van scherpe *Ichor* geduurende het Leven, is daarenboven, als een vry gemeen gevolg aantemerken.

§ 2071.

De Geneezing is tweeleedig; dat is te zeggen, of van de ontsteking, of van de Verëttering. In het eerste geval wordt dezelve bewerkt, eerst door weekmaakende, en naderhand door saamentrekkende en versterkende Hulpmiddelen. In het laaste, door Boerhave als byna ongeneeslyk aangemerkt, vooräl wanneer het bekleedzel

zel des boogwyze Kraakbeen tevens beleedigt is, voorziet men in het gebrek der natuurlyke Lym, zoo gemeen in deeze omſtandigheid, door een mengzel van wit Wasch, overgehaalde Wasch-olie, en verſche Boter, van alle aanhangend zuur wel gezuiverd; terwyl men het bederf des Kraakbeens paalen ſteld, en doet afſcheiden, door eene ontbinding van de *Levendige Kwik* in den *Salpeeter geest* 'er op eene voorzigtige wyze, met een Pinceel aan te brengen.

Ecchymoma palpebrarum.

De Bloedvlek der Oogleden.

§ 2072.

Omtrent deeze moet men alles aanmerken wat ik gezegt hebbe van de Bloedvlek in het algemeen, § 677 en 678. met byvoeging egter, datze niet altoos afhangd van eene beleediging der Oogleden zelve, maar ſomwylen ook, van eene kneuzing der Bekleedzelen van het Hoofd met uitſtorting, van Scheurbuik, van eene opſtopping der Maandelykſche zuiveringen by Vrouwen, van Zwangerheid, en dergelyke.

Carbunculus palpebrarum.

De Kool der Oogleden.

§ 2073.

Dit Gebrek, van veele der Ouden onder den naam van *Anthracoſis* beſchreeven, begind doorgaans met een gering, ontſteken, en zeer brandend Gezwelletje, niet ongelyk aan het gemeen Garstengraan. In het vervolg, allengskens grooter wordende, neemt het wel haast het meeste gedeelte in van het Ooglid; deszelfs toppunt wordt met eene doode Korst bezet; en het Ooglid niet alleen, maar ook de Oorklieren, vervallen beiden in ontſteking, ſomwylen gevolgd van aanmerklyke Verzweeringen.

§ 2074.

Deszelfs geneezing is aan zeer veel moeilykheden onderworpen, en wordt in gevallen van eenig aanbelang, zelden verkreegen zonder een nablyvend Haazenöog. De beste behandeling beſtaat in het doen van herhaalde Aderlaatingen; het toedienen van verkoelende dog werkzaame Buikzuiverende Hulpmiddelen; de aanleg eener Pap, bereid uit het *Lynmeel*, en de *Kamillebloemen*, ge-

gekookt in *witte Wyn*, met byvoeging van een zeker gedeelte *Azyn*, en *Keukenzout*; het inkerven der doode Korst die 'er gemaakt wordt, tot in het gezonde; de bewerking der fcheiding van deeze, door eene voorzigtige aanbrenging van den *Terpentyn Geest*; en het aanleggen van Hegtplysters ter verhoeding der inkorting van het Ooglid, op eene wyze welke ik by gelegenheid der befchryving van het Hazenöog zal voordraagen.

De Pypzweer der Oogleden.

Fistula palpebrarum.

§ 2075.

De Ettergezwellen der Oogleden, aan zig zelve overgelaaten, of niet behoorlyk behandeld zynde, ontäarten fomwylen in Pypzweeren, welke op gelyke wyze als die van andere Deelen, door ons voormaalen befchreeven, moeten behandeld worden. Somwylen zyn deeze betreklyk tot den rand der Oogleden, en het gevolg van derzelver ontvellende Ontfteking. In dit geval berustenze doorgaans op een bederf des boogwyze Kraakbeen, en eisfchen de geneeswyze § 2071. ter fcheiding van dit bederf aangepreezen.

De onderlinge faamengroeijing der Oogleden.

Ancyloblepharon.

§ 2076.

De Oogleden, natuurlyk van een gefcheiden, veréenigen zig fomwylen met elkanderen, fomwylen met het een of ander gedeelte van den Oogbal. Beide deeze gevallen, zyn doorgaans het gevolg van eenige kwalyk behandelde Verzweering aan den rand of de binnenfte oppervlakte der Oogleden. Eene fpeeling der Natuur egter, de Brandingen, en dergelyken, kunnen dezelve op gelyke wyze voortbrengen.

§ 2077.

Hoedaanig ook de oorzaaken deezer Ziekte zyn mooge, zeldzaam bevat ze de gantfche uitgeftrektheid van den rand der Oogleden, of eenig zeer aanmerklyk gedeelte van den Oogbal. In de meeste gevallen is de veréeniging onvolkoomen, en belemmerd wel, maar vernietigt geenzints het Gezigt.

§ 2078.

Haare Geneezing is niet verkrygbaar dan door eene voorzigtige vaneenſchyding der ſaamengegroeide Deelen met het Snymes; eene behandeling, welke wy in alle haare byzonderheden, in het Leerſtuk der Heelkundige Konstbewerkingen zullen voordraagen.

Scabies palpebrarum.

De ſchurft der Oogleden.

§ 2079.

Deeze Ziekte wordt van GALENUS in vier byzondere ſoorten onderſcheiden, en beſchreeven onder de Naamen van *Pſorophthalmia*, *Trachoma*, *Sycoſis*, en *Tyloſis*. De *Xeropthalmia* egter van CELSUS, en de *Phthyriaſis*, kunnen in zeker opzigt hier toe ook gebragt worden.

§ 2080.

Pſorophthalmia betekend eene ſchurftziekte der Oogleden met Jeukte, en eene groote toevloed van Traanen. In de *Trachoma* is de binnenſte oppervlakte der Oogleden, die rood en Jeukend is, bezet met veele kleine verhevenheden, niet ongelyk aan Gierstkorlen. De *Sycoſis* wordt beſchreeven als eene verharding van de binnenſte oppervlakte der Oogleden, met barsten en kloven niet alleen, maar ook met heuveltjes, gelyk aan Vyggraantjes. De *Tyloſis*, is eene verharding der Oogleden, vergezeld van zweertjes en kloven. In de *Xerophthalmia*, is nog zwelling, nog vloeijing, maar zyn de Oogen rood, jeukend, en eenigzints pynlyk; klevende tevens de Oogleden des Nagts aan elkander, door den uitvloed van een zeer dik en ſlymägtig Vogt. In de *Phthyriaſis* eindelyk, beſpeurd men veele kleine en platte Luizen, zittende in de tusſchenruimten der Ooghairen, aan den rand der met ſchurft bezette Oogleden.

§ 2081.

Alle deeze ſoorten van *Pſora*, ſchoon door de Ouden op verſchillende wyzen behandeld, kunnen op dezelfde wyze geneezen worden. Men bepaale zig derhalven hierin, tot het dagelyks gebruik van zagte, dog *mercuriale Buikzuiveringen*: men regele de Levenswys des Lyders, naar de verſchillende geſteltheid

heid zyns Lighaams, zoo wel als naar den byzonderen aart der Middelen welke men aanwend; men beſtryke eindelyk de Oogleden oplettend met eene Zalf, ſaamengeſteld uit tien of meerder Greinen zeer fyn gewreeven *roode neêrgeſlagen Kwik*, en eene halve Once *Roozezalf*, daar men op het laast der behandeling, een weinig *Aluin* kan byvoegen. Eene Etterdragt aan den Arm; Blaardragten in den Nek; en *Epispastica* op het Hoofd; als de Ziekte afhanglyk is van teruggedreeven *Tinea*, *Achores*, of *Favi*, moeten intusſchen geenzints verzuimd worden. De *zoete Kwik*, in den tusſchentyd der Buikzuiveringen, 's Avonds in de hoeveelheid van één of twee Greinen gegeeven, voldoet by uitſtek. In de *Tyloſis* egter, is het ſomwylen noodzaaklyk, in de binnenſte oppervlakte der Oogleden, met het Lancet eenige kleine inkervingen te doen, om de werking van het voorgeſchreeven Plaatsmiddel, die anderzints gebrekkig zyn zoude, zoo veel mooglyk zy, te begunſtigen.

De ſtuipagtige beving der Oogleden.

§ 2082.

Deeze Ziekte, van ſommigen OOGWENKING genoemd, is inzonderheid betreklyk tot het bovenſte Ooglid, en wordt meest gezien by Menſchen, aan eenigerlei Zenuwziekte onderhevig. Zy beſtaat, in eene tegenwillige, onpynlyke, en zeer ſnelle op en nedertrekking deezes Ooglids, en is ſomwylen, ſchoon zeldzaam, dus ſterk en aanhoudend, dat de Oogleden byna gantſchelyk geſlooten worden. *Nictitatio.*

§ 2083.

Haare verſchillende omſtandigheden, zoo wel als de verſcheidenheid der oorzaaken van dewelke ze afhangt, bepaalen alleen de behandeling, van dewelke men zig ter haarer geneezinge bedienen moet. In 't algemeen, zyn het overvloedig drinken van Melkwije en dun Vleeschnat, de koude Baden, dikmaal herhaalde Klysteeren, de aanleg van Drukdoeken met koud Water Brandewyn en de Staalwateren doordrongen, gelyk ook wasſingen met het *Eau de la Reine*, of het Aftrekzel van *Saly*, de beste Hulpmiddelen. In zeer ſterke, of hardnekkige gevallen van deezen aart, kan men naa het voorbeeld van MOREAU, die zulks met eenen gewenschten uitſlag gedaan heeft, de takſpreidingen

gen van de Voorhoofdszenuw, onmiddelyk na haaren uitgang door het boven oogkuilſche gat, en beneden den opgetrokken Wenkbrauw, dwersch, en met eene ſtevige Hand doorſnyden.

Blepharoptoſis.

De nederhanging van het bovenſte Ooglid.

§ 2084.

Deeze is betreklyk, of alleen tot het Huidweefzel, of tot de opligtende Spier van dit Ooglid. In het eerſte geval, dat de waare *Phalangoſis* is der Grieken, keerd de rand van het nederhangend Ooglid dermaaten binnenwaards, dat de Oogbal dikmaal beſchadigd wordt door de Ooghairen. In het laaste, waar-aan men byzonderlyk den naam gegeeven heeft van *Atoniatonblepharon*, blyft de rand van het Ooglid onveränderd dezelfde, gelyk ook de Ooghairen. In beide gevallen zonder onderſcheid, is het Oog of geheel, of ten naasten by geſlooten, en kan hetzelve niet geopent worden, dan door het nederhangend Ooglid op te ligten met de Vingeren.

§ 2085.

De nederhanging des bovenſte Ooglids, gemaakt door verſlapping van de zelfſtandigheid des Huidweefzels, is van verſcheidenerlei oorzaaken af hanglyk, en meer of min moeilyk te overwinnen. Somwylen naamlyk, is 'er eene te groote aanwasch van de Huid en Vetrok, reeds by de geboorte beſtaande, en zeer dikmaalen, zoo niet altoos herſtelbaar. In hevige Oogöntſtekingen; in Zinkingägtige vloeijingen op het Ooglid; in de *Pſora* en dergelyken, wordt ſomtyds het Oog geheel daar door geſlooten, en geneest de *Phalangoſis*, tevens met de Ziekte van dewelke zy het gevolg is. Na de *Pſora* egter, blyft dikwyls voor altoos eene opzwelling der Oogleden aanweezig.

§ 2086.

In dat ſoort deezer Ziekte, welk berust op eene verlamming der opligtende Spier van hetzelfde Ooglid, zyn de Beroerte, kwalyk behandelde of teruggedreeven *Tinea*, en zwaare Kneuzingen, de meest voornaame, althans gemeenzaame oorzaaken. Somwylen ontſpruit ze ook uit geſchoorde Bloedvloeijingen

gen aan eenen zekeren tyd bepaald, van welk eenen aart deeze ook zyn moogen, maar voorál van die der Maandſtonden, en Ambijen.

§ 2087.

De Geneezing in alle gevallen, is gegrond op het verſchil der aangeweezen ſoorten, en van derzelver oorzaaken; deezen met de meest mooglyke gezetheid onderzogt zynde. In 't kort kan men 'er van zeggen, dat de aangebooren herſtelbaar is door eene Konstbewerking, van dewelke wy ter zyner plaatze ſpreeken zullen: dat, die afhangt van Oogöntſteking, de gewoone Hulpmiddelen vordert deezer Ziekte: dat, in Zinkingägtige vloeijingen, moet gebruik gemaakt worden van Blaardragten op een naastgelegen Deel aangelegt, en van doorwaaszemende Geneesmiddelen: dat, alsze door *Pſora* veröorzaakt wordt, allerlei Ontlastingen, en tevens Kwikmiddelen noodzaaklyk zyn: dat men in die, welke het gevolg zyn van Beroerte, zig bedienen moet van de Aderlaating, van ſterke Purgeermiddelen, en van een Blaardragt gelegt ter dier plaatze waar de Voorhoofdszenuw naar buiten gaat; terwyl het beleedigd Deel zelve wordt bloot geſteld aan den waaszem eens Afkookzel van *Thym*, *Roosmaryn*, *Salie*, *roode Roozen*, en dergelyken, in *Wyn*: dat, als *Tinea* is voorafgegaan, door deeze of gene oorzaak terug gedreeven, eene groote Blaardragt op het Hoofd moet gelegt worden, en inwendig gegeeven *Mercuriale Purgeermiddelen*, de *Houtdranken* met *Kwik* bedeeld, of eenig ander veranderend en Vogtverbeterend Geneesmiddel: dat eindelyk, als het gebrek het gevolg is eener Kneuzing, de enkele wryving van het Ooglid met Geestryke Vogten, met de *overgehaalde Brandewyn* by voorbeeld, en dergelyken, meer dan eens de Geneezing heeft doen ſtand grypen.

De omkeering der Oogleden naar buiten. *Ectropium.*

§ 2088.

De omkeering der Oogleden naar buiten, is afhanglyk van Ouderdom, eene te groote wegſnyding van de zelfſtandigheid der Oogleden, derzelver Branding, Gezwellen zittende aan haare binnenzyde, de *Madaroſis*, *Exopthalmia*, en *Encanthis*; gelyk ook van eene uitbreiding des Bindvlies in eene vogtige Oogöntſteking.

§ 2089.

De verſcheidenheid deezer oorzaaken, zoo wel als de verſchillende trap der omkeering, bepaalen gelykelyk de voorzegging en behandeling. In 't algemeen nogthans is het waar, dat de Ziekte ten opzigte der laaste byzonderheid, zeer bezwaarlyk is, en van verſcheiden moeilyke toevallen kan gevolgt worden.

§ 2090.

Met betrekking tot de Geneeswyze, kan ik niet anders aanmerken, dan dat dezelve merendeels behoord tot het ſtuk der Konstbewerkingen, waar van het hier de plaats niet is te ſpreeken; en dat, als de Ziekte afhangt van Ouderdom, van Branding, of van eene groote wegſnyding des Huidweefzels; men dezelve als volſtrekt ongeneeslyk beſchouwen moet.

Entropium.

De omkeering der Oogleden naar binnen.

§ 2091.

Deeze Ziekte, het tegengeſtelde der voorige, wordt meestäl veröorzaakt door eene inkorting van het binnenſte Vlies der Oogleden; door eenig Gezwel aan derzelver buitenſte oppervlakte; en door een uitgebreid Lidteken in het voorgemeld Bekleedzel, na eene voorafgaande Verzweering.

§ 2092.

Altoos gaat dezelve vergezeld van eenen binnenwaardſchen ſtand der Ooghairen, en eene ligte ontſteking des Oogbals, van de wryving deezer afhanglyk.

§ 2093.

De geneezing in het eerſte en laaſte geval, eischt eene Kunstbewerking welke wy naderhand beſchryven zullen; en in het tweede, de wegneeming des Gezwels welk het Ooglid doet omkeeren.

Het

Het Haazenöog.

§ 2094.

Het HAAZENÖOG steld een volstrekt onvermoogen om de Oogleden naar willekeur te kunnen sluiten, en is of Natuurlyk, of Toevallig. *Lagophthalmus.*

§ 2095.

Het *natuurlyk Haazenöog*, bestaat altoos by de Geboorte, en is gegrond op eene onvolkoomen en onherstelbaare vorming der Oogleden. Het toevallig hangt af, van eene kramptrekking der opligtende Spier van het bovenste Ooglid; van eene verlamming der kringswyze Spier van beide Oogleden; van een Osfenoog; van een Gezwel in het bovenste gedeelte des Oogkuils, 't zy hetzelve betreklyk is tot het Beengestel, of tot het Vet daar ter plaatze in eene groote veelheid tegenwoordig; van een zeer saamengetrokken Lidteken in één der Oogleden; en eindelyk, van eene ligging der Kinderen, indervoegen, datze met den top des Hoofds gekeerd zyn naar het Dagligt, en dit niet beschouwen kunnen, zonder het bovenste Ooglid zeer sterk op te ligten.

§ 2096.

In gevolge de verschillende natuur der oorzaaken van het laaste soort deezer Ziekte, is dezelve meer of min moeilyk te herstellen; somwylen zelfs, geheel ongeneesbaar. De volgende byzonderheden, moet men hier omtrent stiptelyk in agt neemen.

§ 2097.

Als het Haazenöog afhanglyk is van eene krampägtige inkorting der opligtende Spier van het bovenste Ooglid, een geval, 't welk men vooräl by Hysterique Vrouwen, by Miltzugtige, en by dezulke die wormen in den Darmbuis hebben, aantreft; zyn het gebruik van nederzettende, of wormdryvende Geneesmiddelen, door den Mond ingenoomen, noodzaaklyk. Uitwendig moet men zig bedienen van verslappende en verdoovende Plaatsmiddelen, in de gedaante inzonderheid van Stovingen en Pappen.

§ 2098.

§ 2098.

Indien de oorzaak deezer Ziekte berust op eene verlamming der kringwyze Spier van beide Oogleden, 't gene ik bekenne dat moeilyk te onderscheiden, en misschien niet dan door het afzyn der verschynzelen van alle andere aangeweezen soorten, kenbaar is; behoord men zig te bedienen van opwekkende, versterkende, en Zenuwmiddelen, zoo in- als uitwendig. Het trekken van vonken uit de Oogleden, door middel der Electrizeer Machine, met alle mooglyke voorzigtigheid gedaan, schynd my toe, in dit geval zeer veel te belooven.

§ 2099.

Als de Ziekte waar van we spreeken, het gevolg is van een Ossenöog, moet men de behandeling volgen welke ik by gelegenheid der beschryving van deeze Ziekte, naar maate der verschillende oorzaaken van deeze, zal voordraagen.

§ 2100.

Wanneer een Beengezwel van eenig gedeelte des Oogkuils daar van de oorzaak is, moet men dezelve als ongeneeslyk beschouwen, om dat daar toe den toegang der Handen verbooden is. Het is geenzints hetzelfde met de gezwellen van het Vetvlies den Oogkuil vervullende, vermits deeze somwylen door het Mes kunnen weggenoomen worden.

§ 2101.

In het geval der inkorting van één der Oogleden, door een ingekrompen Lidteken veröorzaakt, is alle Heelkundige hulp, hoedaanig dezelve ook zyn mooge, nutloos.

§ 2102.

Als het Gebrek eindelyk afhangt van eene kwaade ligging der Kinderen, moet men deeze verbeteren, door dezelve dermaaten te regelen, datze regtstreeks zien naar het Daglicht.

§ 2103.

Een zeer zeldzaam soort deezer Ziekte, is oorspronglyk uit eene tegennatuurlyke strakheid van de Huid des bovenste Ooglids, zonder eenige nevensgaande

de ongesteltheid van deszelfs opligtende Spier. In dit geval wordt gemeenlyk, even als in dat welk afhangt van een zeer ingekrompen Lidteken, het doen van één of meer insnydingen, naar de lengte van het Deel uitgestrekt, en van een gehouden door Kleefpleisters, gelegt boven en onder dezelven, aangepreezen. Een beroemd Heelmeester egter beweerd, dat deeze behandeling geen het minste nut altoos insluit, en het Ooglid in alle gevallen, weder even zeer imkrimpt.

---

3. KLASSE.

De Ziekten der Ooghairen.

Morbi ciliorum.

§ 2104.

De Ooghairen, die den rand der Oogleden inneemen, zyn somwylen dus kwalyk geplaatst, datze meer naar binnen zien dan naar buiten; somwylen, haaren stand onveranderd blyvende, gaanze verlooren door uitvalling. In beide gevallen, hoe gering deeze Hairen anders ook schynen moogen, wordt de Oogbal op verscheidenerlei wyzen beleedigd, en ondergaat dezelve dikmaalen zeer aanmerklyke ongesteltheden.

De wanvormige schikking der Ooghairen.

Positio deformis ciliorum.

§ 2105.

Deeze behoord, of tot den binnenwaardschen stand derzelver, onafhänglyk van eenig ander gebrek der Oogleden; of tot haare verdubbeling.

§ 2106.

Het eerste geval, door de Grieken *Trichiasis* genoemd, is dan eens afhanglyk van eene byzondere rigting der Huidöpeningen welke de Ooghairen doorlaaten; dan eens, van eenigerhanden Lidtekens aan den rand der Oogleden.

§ 2107.

Het tweede, dat inderdaad zeer zeldzaam is, en den naam draagt van *Distichia*, of *Distichiasis*, moet men alleen als eene speeling der Natuur aanmerken.

§ 2108.

De Geneezing van beide deeze Gebreken, berust inzonderheid op de uitroeijing dier Hairen welken bepaaldelyk de Oogbal beschadigen, en het beletten van derzelver hergroeijing.

§ 2109.

De operatie van GUERIN, door AEGINETA reeds, hoewel eenigzints gebrekkig voorgesteld, schynd my toe dat aan de een en ander deezer aanwyzingen best beantwoord. In het Leerstuk der Heelkundige Konstbewerkingen, zal ik dezelve in alle haare byzonderheden voordraagen.

Defluvium ciliorum.

De uitvalling dar Ooghairen.

§ 2110.

Deeze ziekte wordt van sommige *Madarosis* en *Milphosis*, van anderen *Ptilosis* geheeten, en beschreeven als eene uitvalling der Ooghairen, veröorzaakt door eene toevloeijing van scherpe Vogten. Zy is niet zelden het gevolg eener verkeerde behandeling der *Achores*, *Favi*, *Herpetes*, en dergelyken. Haare gewoone uitwerkzelen zyn, eene groote verzwakking des Gezigts, en aanëenlyming der Oogleden. By Scheurbuikige, en die met Venusziekte besmet zyn, wordtze dikmaalen waargenoomen.

§ 2111.

Mercuriale Purgatiën, de Houtdranken met Kwik bedeeld, *Epispastica* op het Hoofd aangelegt, en dergelyken, naar eisch der byzondere omstandigheden uitgekooren, zyn de meest voornaame Geneesmiddelen welken men in dit geval kan toedienen. Het beste Plaatsmiddel is de *roode Oogzalf*, welke ik ten einde deezes Deels beschryven zal.

4. KLAS-

4. KLASSE.

De Ziekten van den binnenſten Ooghoek.

Morbi canthi majoris oculi.

§ 2112.

De binnenhoek der Oogleden heeft zyne byzondere Ziekten, ſommige van welken een zeer nadeeligen indruk maaken op het Gezigt. Het *vleeschägtig uitwas van deezen Hoek*, de *vermindering van het Traanheuveltje*, de *Nagel*, het *Ettergezwel deezes Hoeks*, deszelfs *Pypzweer*, de *Breuk des Traanzaks*, de *Traan-pypzweer*, de *verſtopping*, *toeſluiting*, en *verwyding der Traanſtippen* en *van de Traanbuizen*, en de *verteering des Ooghoeks*, behooren inzonderheid tot deeze.

Het Vleeschägtig uitwas van den grooten Ooghoek.

Encanthis.

§ 2113.

Deeze Ziekte beſtaat ſomwylen op zig zelfs; ſomwylen is ze het gevolg eener kwalyk behandelde Nagel. Men onderſcheid dezelve gemeenlyk in twee ſoorten, een *goedäartige*, en *kwaadäartige*.

§ 2114.

De *goedäartige* is dun, ſlap, onpynlyk, zagt, rood, en geneesbaar door Plaatsmiddelen. De *kwaadäartige* integendeel, is hard, loodkleurig, ongelyk, pynlyk, en kan door geene Konst geholpen worden.

§ 2115.

Ter geneezing van het eerſte ſoort dienen inzonderheid de *Oleum Vitrioli*, de *Oleum Antimonii glaciale*, en de *ſcherpe Geest des Zeezouts*, met zeer veel voorzigtigheid door een Pinſeel aangebragt. Als deszelfs grond dun, of immers niet zeer breed is, kan men het ook, of door binding, of door afſnyding, wegneemen. Beſlaat het de gantſche uitgebreitheid van den Traanheuvel, zoo

kan de een nog ander deezer Konstbewerkingen geschieden, zonder nablyvend Traanöog.

§ 2116.

Het tweede soort laat niet toe dan eene onderhoudende Geneeswyze, alleen bestaande in het gebruik van verkoelende, en eenigzints saamentrekkende Hulpmiddelen.

Rhyas. *De vermindering van het Traanheuveltje.*

§ 2117.

Dit Gebrek, het tegengestelde van het voorige, is meestäl afhanglyk van Verzweeringen, Brandingen, de uitvloeijing eener scherpe Etter uit eene byzynde Traan-pypzweer, en de Konstbewerking van het straks beschreeven Uitwas, van den Nagel, en dergelyken.

§ 2118.

Agtervolgens de kragt deezer oorzaaken, verschild de Ziekte zelve in trappen, en kan of al of niet verbeterd worden. Verzagtende, droogende, zuiverende, of saamentrekkende Middelen, naar den aart des gevals, en de verscheidenheid der oorzaaken geregeld, bepaalen het geheel beslag haarer behandeling.

De Nagel.

§ 2119.

Pterygium. De NAGEL, een zeker soort van Uitwas, is van drieërlei aart, en van even zoo veele plaatzen oorspronglyk. De gemeenste soort is de *Vliezige*, dus genoemd om haare kleur en dunheid. Minder gemeen is de *Vetägtige*, waaraan men dien naam gegeeven heeft uit hoofde haarer wit- en broosheid. De zeldzaamste is de *Aderspattige*, van sommige onder den naam van *Panniculus*, van de *Arabieren* onder dien van *Sebel* beschreeven. De meest gewoone oorsprong is de groote, de minder gewoone de kleine Ooghoek, en de zeldzaamste, alle andere stippen van den omtrek des Oogbals.

§ 2120.

§ 2120.

Zoo verſchillend als dit Gebrek is in ſoorten, zoo verſchillend zyn deezen ook in hunne gevolgen en vatbaarheid tot geneezing. Alles watze met elkanderen gemeen hebben, beſtaat ten opzigte van het eerſte daar in, dat, wanneerze zig over de *Cornea* uitſpreiden, zy gelykerhand het Gezigt vernietigen; en met betrekking tot het laaste, datze bezwaarlyk anders dan door een Heelkundig handwerk, waar van het hier de plaats niet is, te ſpreeken, geneezen worden. Voor het overige is het eerſte ſoort minst, het tweede meerder gevaarlyk, en het derde het haglykſte nog van allen.

§ 2121.

Als deeze Uitwasſen kwaadäartig zyn, en uit dien hoofde, gelyk dikmaalen gebeurd, geene Operatie, of het gebruik van verteerende Middelen, van ſommige aangepreezen, toelaaten; moetenze alleenlyk met verkoelende, zagtelyk ſaamentrekkende, en pynſtillende Middelen, behandeld worden. Men oordeeld hier van, uit derzelver pynlykheid, jeukte, miskleurigheid, uitzetting der Bloedvaten, byzynde Traanvloed, Korsten, Zweeren, Ontſteking, duisterheid des Hoornvlies, zwelling der Oogleden, en dergelyken. Dat ſoort, welk wy gezegt hebben dat van de *Arabieren* onder den naam van *Sebel* beſchreeven is, vind men meestäl in deeze omſtandigheden.

Het Ettergezwel van den grooten Ooghoek. *Anchylops.*

§ 2122.

Dus noemen AEGINETA, ACTUARIUS, en GORRÆUS, eene bepaalde verzaamling van Etter tusſchen den Neus en grooten Ooghoek. Anderen, hoewel ten onregten, betrekken hier toe, alle Gezwellen des grooten Ooghoeks, van welk eenen aart deeze ook zyn moogen.

§ 2123.

In den eerſten zin is de Ziekte tweeleedig, zoo ten opzigte van haare zitplaats, als gevolgen en behandeling. Die van het eerſte ſoort is bepaald tot het Vetvlies; die van het tweede, tot de eigen zelfſtandigheid van den Traanzak.

§ 2124.

In het eerſte geval is de zwelling oppervlakkig, beſlaat van den beginne af een gedeelte der Oogleden, de Huid is rood en ontſteken, de Traanen volgen eerst den weg der Natuur maar vloeijen vervolgens over de Wangen, en het Gezwel verheft zig ſomwylen tot zoo verre, dat deszelfs toppunt in een zelfde vlak vald met den rug van den Neus.

§ 2125.

In het tweede geval ligt de oorſprong des Gezwels dieper; de Oogleden hebben, of geheel geen, of althans weinig aandeel in hetzelve; de Huid verändert niet van kleur dan toevallig, en na de Ziekte eenige Dagen beſtaan heeft; de gewoone loop der Traanen wordt terſtond onderſchept; de hoogte der Zwelling is doorgaans minder dan in het eerſte geval; en de Pyn, doet zig tevens gevoelen in de overëenſtemmende Neusholte.

§ 2126.

Het eerſte ſoort ontbloot ſomwylen den Traanzak; ſomwylen doet het zulks niet, en blyft door zynen geheelen loop bepaald aan het deezen Zak dekkend Vetvlies. Het tweede ſoort gaat altoos gepaart met dergelyk eene ontblooting; en niet zelden zelfs met een bederf des Nagelbeens. Beide ſoorten, aan zig zelve overgelaaten, kunnen naar buiten doorbreeken, dog de eerſte gemaklyker dan de laaste. De Etter van het tweede ſoort, baand zig veelmaalen een weg, langs de Neusholte en Traanſtippen; hetzelfde, hoewel zeer zeldzaam, kan ook gebeuren ten opzigte van die des eerſte. Het Beenbederf eindelyk, zoo gemeen aan het tweede ſoort, is zulks veel minder aan het eerſte, en kan by deeze doorgaans, door eene regelmaatige behandeling verhoed worden.

§ 2127.

De een zoo wel als de ander deezer gevallen, moet men in den beginne tegengaan door de algemeene Middelen; gelyk ook, door verkoelende, ſlapmaakende, en oplosſende Aanlegzels. Wanneer deeze van geene uitwerking zyn, en het Gezwel neigd tot Verëttering, moet hetzelve by tyds geöpent, en de ingeſlooten Etter ontlast worden. Dat deeze opening, in de *Anchylops* van het

het eerſte ſoort, moet geſchieden door eene inſnyding die weinig uitgebreitheid heeft; en in die van het tweede, met deszelfs langſte middellyn moet overeenſtemmen, is iets, 't gene ik niet voorby kan hier aantemerken.

§ 2128.

De verbanden welke na het openen deezer Gezwellen te paſſe koomen, zyn verſchillend. Die van het eerſte ſoort kunnen nauwlyks te eenvoudig zyn, en behoeven enkel te beſtaan uit droog Plukzel en eene Kleefpleister, overdekt met eene driekante drukdoek, en het *Eenöogig verband.* Die der tweede ſoort zyn dikmaalen zeer ſaamengeſteld; vorderen al de oplettenheid des Helmeesters; en moeten algemeen genoomen, gelyk zyn aan die des Traanfistels. Wanneer egter de Traanzak niet zeer ontäart is, de Traan- en Neusbuizen onverändert zyn, en het Nagelbeentje niet beſchadigt is, kunnenze geheel gelyk zyn aan de voorigen, en verdienen dezelve geene byzondere opmerking.

De Pypzweer van den grooten Ooghoek.

§ 2129. *Fistula canthi majoris oculi.*

Deeze, het gevolg alleen van het voorige Gebrek, is doorgaans van geen groot aanbelang, mits dat de Traanzak zelve niet is aangedaan, nog het Nagelbeen bedorven door het lang verblyf des Etters in de holte van het Gezwel, voor en aléér men het geöpent, of de Natuur deszelfs doorbraak bewerkt heeft.

§ 2130.

Meer dan eens hebbe ik deszelfs geneezing verkreegen door eene weläangelegde drukking van de wanden des Etterboezems naar de zyde van den Traanzak, met vrylaating van de opening des Pypzweers, om geene opſluiting van Etter, hoe gering ook, te veröorzaaken. In verouderde en zeer ſaamengeſtelde gevallen egter, hoedaanig dezulke zyn welke ik zoo aanſtonds hebbe aangeroerd, is deeze behandeling van geen de minſte uitwerking, en zyn de inſnydingen onmybaar. Ik ben zelfs van gedagten, dat dezelve altoos den Traanzak moeten inſluiten, en uitgeſtrektheid genoeg bevatten, om, wat 'er ook mooge plaats hebben in deezen zak, de noodige hulp daar aan te kunnen toebrengen.

De

Hernia lacrymalis.

De Breuk des Traanzaks.

§ 2131.

Onder deezen naam verſtaat men eene verzaamling van het Traanvogt in den Traanzak; welke hier door, in meer of minder graad uitzet, en een Gezwel maakt in den grooten Ooghoek, dat de natuurlyke kleur heeft der Bekleedzelen, verzeld is van Traanvloed, door drukking verdwynd, en alsdan zyn ingehouden Vogt, dat ſomwylen de bedrieglyke gedaante heeft van Etter, door de Traanſtippen of den Neusbuis, en zeldzaam door beiden te gelyk, laat uitvloeijen.

§ 2132.

De algemeene oorzaak deezer ophooping is, of eene verſlapping des Traanzaks, of eene verſtopping van den Neusbuis. Tot de meer byzondere behooren, de verdikking van het Traanvogt, de zwelling van de zelfſtandigheid des Traanzaks of van den vliezigen Neusbuis, de toevallige aanëengroeijing van de wanden deezer Buis, de Beenknobbels van het Kaakbeen, of van eenig ander beendeel in de nabyheid dier Buis, de Neusprop, de verëeltheden en Littekens van den Neusbuis ingevolge der Kinderziekte, en dergelyke.

§ 2133.

Na de verſcheidenheid deezer oorzaaken, is de Ziekte meer of min hardnekkig, en kan, of geheel niet, of met meer of minder moeite geneezen worden. De gelukkigſte geneezing zelfs, wordt doorgaans gevolgt van eenen tegenwilligen Traanvloed, die het gantſche Leven by blyft.

§ 2134.

Sommige hebben voorgeſteld, om de geneezing deezer Ziekte te beproeven door Plaatsmiddelen; anderen door Drukking; de meeste egter door een Heelkundig handwerk.

§ 2135.

De eerſte wyze voldoet byna nimmer aan het oogmerk, en verdiend dus geene

ne byzondere Opmerking. De laaste behoord tot het Leerstuk der Heelkundige Konstbewerkingen, waar van het hier de plaats niet is te spreeken.

§ 2136.

De tweede wyze, de Drukking naamlyk, die inderdaad somwylen geslaagd is, en om deeze reden altoos in de eerste plaats behoord beproefd te worden, geschied best door het *druktuig van* PLATNER, en ook eenigzints, dog gebreklyker, door het aanleggen van trapswyze drukdoekjes, gesteund van het *Eenöogig verband*. In geringe gevallen zelfs, en vooräl by Kinderen, verrigt men dezelve alleen met den top der Vingeren, eenige ryzen daags herhaald, om alle opvulling des Traanzaks te voorkoomen, en om dien Zak in de mooglykheid te stellen, tot het herkrygen zyner verlooren Veerkragt.

De verstopping, toesluiting, vernietiging, en verzweering der Traanstippen, en Traanbuizen.

§ 2137.

Deeze Ziekten schynen van de Ouden niet gekend te zyn. Men vind 'er althans geen spoor van in de Schriften, welke wy van hun in handen hebben. HEISTER, (men vergeeve my deeze kleine uitstap,) spreekt alleenlyk van de toedrukking der Traanstippen door een byliggend Gezwel, en van de aanëengroeijing deezer Deelen, ingevolge van Verbranding, Verzweering, en dergelyken. GUERIN en PETIT hebben 'er bygevoegd, de Toesluiting, Verwyding, en Pypzweer der Traanbuizen; en het zyn deezen inzonderheid, van dewelken wy de beschryving der zoo even gemelde Ziekten zullen overneemen.

§ 2138.

De Traanstippen, en Traanbuizen, kunnen verstopt zyn, vernietigt, of verzwooren. Alsze verstopt zyn, vloeijen de Traanen over de Wangen; om datze haaren gewoonen weg niet kunnen volgen. Gelyk het oogmerk in dit geval moet zyn, om de verstopping deezer Buisjes op te ruimen, kan zulks geschieden met het *Stylet van* ANEL, agtervolgt van de noodige inspuitingen.

§ 2139.

Deeze behandeling is nutloos in de gantſche toeſluiting en vernietiging deezer Deelen, afhanglyk van een gebrekkig maakzel, of van verouderde Lidtekens. Als de Traanbuizen egter alleen geſlooten zyn, en 'er een kenmerk is overgebleeven van de plaats haarer opening, is het ſomwylen mooglyk dezelven te openen met een *ſcherp Stylet*, in dikte evenreedig aan de kleinheid der openingen welken moeten gemaakt worden. De loop der Traanen door deezen nieuwen weg, is vervolgens genoeg om haare hereëeniging te beletten.

§ 2140.

Wanneer de holte der Traanbuizen gantſchelyk vernietigt is, en men by geene mooglykheid dezelven kan doorbooren; moet men door eene inſnyding in den Traanzak, eenen konstigen weg maaken, die de plaats vervult der Traanſtippen. In deeze inſnyding, gedaan in het binnenſte van den grooten Ooghoek, ter zyden den Traanheuvel, plaatst men eene *Seton* van twee of vier Garen draaden, om de ſaamengroeijing te beletten van derzelver randen.

§ 2141.

De verzweering deezer Deelen, geeft gemeenlyk weinig Etter; en deeze heeft meestäl de gedaante van de gewoone dragt der Oogen, of van eene roomägtige Vloeiſtof. Zy geneest gemaklyk, na eenige balzemägtige inſpuitingen. Deeze Verzweeringen, niet behoorlyk behandeld, of verwaarloosd wordende, gaan ligtelyk over tot Pypzweeren, die niet geneezen, dan door het openen van den Neusbuis, op eene wyze welke wy naderhand zullen voordraagen.

De verteering des grooten Ooghoeks.

§ 2142.

Peribroſis. De VERTEERING DES GROOTEN OOGHOEKS, geſchied altoos door verzweering, en inzonderheid door eene Pypzweer van deezen Hoek, by Menſchen wier Vogten met eenigerhande ſcherpte bedeeld zyn, of als deeze Pypzweer gepaart gaat met een bederf des Nagelbeens. De kwaadäartige *Encan-*

this

this, gelyk ook de vernietiging van den Traanheuvel door eene fcherpte der Traanen, en zekere ontvellende ontfteking van den rand der Oogleden, moet men als zoo veele andere oorzaaken deezer Ziekte aanmerken.

§ 2143.

Derzelver geneezing is altoos twyffelägtig, en berust geheelyk op die der Gebreken welke haar voortbrengen. De laaste onmooglyk zynde, kan ook de eerfte niet verkreegen worden. Uit het gene wy hieromtrent, in verfcheiden voorgaande Onderdeelingen gezegt hebben, kan men de behandeling, in deeze Ziekte noodzaaklyk, opmaaken.

---

5. *KLASSE.*

De Ziekten, afhanglyk van de gebrekkige hoeveelheid, en hoedanigheid van het Traanvogt.

§ 2144.

Het Traanvogt, welks natuur en hoeveelheid wy onderftellen, dat uit de Natuurkundige befchouwing van ons Lighaam bekend is, ondergaat in beide opzigten aanmerklyke veränderingen; veränderingen, welke al de oplettenheid verdienen des Heelmeesters.

§ 2145.

De Ziekten hier uit voortfpruitende, zyn inzonderheid, de *droogheid der Oogen*, de *Traanvloed*, de *onzuiverheid van den binnenften Oogboek*, en de *bloedige Traanvloed*, het voornaame Onderwerp van even zoo veele naastvolgende Onderdeelingen.

De droogheid der Oogen.

§ 2146.

Scheroma. De DROOGHEID DER OOGEN onderſteld eene verminderde afſcheiding van het Traanvogt, en is meestäl afhanglyk van Oogöntſteking, van Koorts, van eene zwelling der Traanklier, en van een zeer groot verval van Levenskragten. Ze wordt doorgaans gevolgd van dofheid, troebelheid, en rimpeligheid van het Hoornvlies, en door deeze, van eene vermindering des Gezigts, of van Blindheid.

§ 2147.

Somwylen is dezelve al, ſomwylen niet geneeslyk. De verſchillende natuur der opgetelde oorzaaken, bepaald inzonderheid deeze verſcheidenheid. Haare behandeling in de drie eerſte gevallen, beſtaat voornaamlyk in het gebruik van verkoelende, verdunnende, bevogtigende, of openende Genees- en Heelmiddelen: in het laaste geval, onderſteld dat hetzelve geen voorteken is eener kort aanſtaanden Dood, gelyk dikmaalen waar is, in dat van voedende en ligt verteerbaare Spyzen, als ook van dergelyke en opwekkende Geneesmiddelen.

Fluxus lacrymalis. *De Traanvloed.*

§ 2148.

De TRAANVLOED, beſchouwd als eene Ziekte tegengeſteld aan de voorige, wordt van zeker hedendaagsch Heelmeester *Epiphora* genoemd, ſchoon dit woord by GALENUS enkel beteekend, eene vogtige Oogöntſteking.

§ 2149.

Dan eens is dezelve oorſpronglyk uit eene vermeerderde afſcheiding van het Traanvogt; dan eens uit deszelfs belette opneeming en ontlasting door de Traanwegen. Altoos derhalven, moet men ze meer als eene toevallige, dan als eene eigenlydige Ziekte beſchouwen, en derzelver behandeling ontleenen uit die der Gebreken, welke tot deeze vermeerderde afſcheiding, of belette opneeming van het Traanvogt, gelegenheid geeven; Gebreken, welke van ons reeds gedeeltelyk beſchreeven zyn; en gedeeltelyk nog zullen beſchreeven worden.

De onzuiverheid van den binnenſten Ooghoek. *Lemoſites.*

§ 2150.

Hier door verſtaat men eene verzaamling van taaije Slym, of van een etteragtig Vogt in deezen Hoek, aangebragt door de Myboomiaanſche ſmeerkliertjes der Oogleden, en meestal voorkoomende onmiddelyk na den Slaap, by hun die eene drooge en zandagtige Landſtreek doorreizen, gelyk ook in veele algemeene, 't zy haastige, 't zy langduurige Ziekten.

§ 2151.

De geneezing van dit nauwlyks noemenswaardig Gebrek, eischt niet anders dan het wasſchen der Oogen met gemeen Water.

De bloedige Traanvloed. *Lacrymatio ſanguinea.*

§ 2152.

Traanvloed, betekend eene vermeerderde ontlasting der Traanen; dat is van een waterägtig Vogt, afgeſcheiden inzonderheid door de Traanklier, en de zeer fyne einden der Slagaderen, verſpreid door het binnenſte bekleedzel der Oogleden.

§ 2153.

Zoo gemeenzaam deeze zy, zoo zeldzaam is de bloedige, dus genoemd, uit hoofde der vermenging van het Traanvogt met Bloed; of, om dat 'er niets dan zuiver Bloed wordt uitgeworpen.

§ 2154.

Dit geval nogthans, beſpeurd men ſomwylen by Vrouwen, aan eene opſtopping der Maandſtonden onderhevig; en ook, hoewel minder dikmaalen, in eenen grooten trap van Scheurbuik.

§ 2155.

In de eerſte omſtandigheid, fluit de herſtelling der Maandelykſche ontlasting, de geneezing in deezer Ziekte. In de laaste moet dezelve beproefd worden,

P 3 door

door het toedienen van tegenſcheurbuikige, verſterkende, en bloedverdikkende Hulpmiddelen. In beide omſtandigheden derhalven, is de behandeling meer Genees- dan Heelkundig; en valdt dezelve geheel buiten de paalen van ons beſtek.

---

6. K L A S S E.

Morbi bulbi ocularis.

De Ziekten van den Oogbal.

§ 2156.

De Oogbal, dat is dat gedeelte van het Oog, 't welk inzonderheid binnen de bepaaling des Oogkuils begreepen, uit verſcheidenerlei Vliezen ſaamengeſteld, van eene kegelwyze gedaante is, en de eigenlyk dus genoemde Oogvogten inſluit; ondergaat ſomwylen veele en zeer verſchillende veränderingen, de meeste van welken eenen zeer nadeeligen indruk maaken op het Gezigt.

§ 2157.

Tot deeze kan men inzonderheid betrekken, de *Oogpyn*, de *Oogöntſteking*, de *Bloedvlek*, de *Waterblaasjes van het Bindvlies*, de *Aderſpatten van het zelfde Vlies*, de *Etterblaasjes*, de *Vleeschgraantjes*, de *Kool*, de *Zweeren van het Bindvlies*, de *Verduistering van het Hoornvlies*, de *Vlekken van dit Vlies*, deszelfs *Ettergezwel*, *Zweeren*, en *Pypzweeren*, het *Druifgezwel*, de *vermindering des Oogbals*, de *uitvalling deszelve*, zyne *Kramp*, *tegenwillige Beweeging*, en *Kanker*, gelyk ook het zoogenaamde *Osſenöog*.

De Oogpyn.

§ 2158.

Ophthalmodinia.

De OOGPYN, beſtaat nimmer op zig zelfs, maar is altyd een toeval van eenige andere Ziekte des Oogbals, 't zy blykbaare, 't zy verhoolen. Zy is dan eens jeukend, dan eens ſtekend, en ſomwylen brandend, of drukkend.

Dit

Dit verſchil wordt bepaald door de verſchillende natuur haarer voortbrengende oorzaaken, en den onderſcheiden aart der aangedaane deelen van den Oogbal. Derzelver behandeling berust op die der Ziekten waarvan ze afhangt, welke by gelegenheid der beſchryving van deezen, door ons van ſtee tot ſtee zal worden voorgedraagen.

De Oogöntſteking. *Ophthalmia.*

§ 2159.

Wat Ontſteking is, hebbenwe § 450. aangeweezen. Wanneer deeze Ziekte de ſaamenſtellende deelen van den Oogbal inneemt, 't zy geheel 't zy gedeeltelyk, geeft men aan dezelve den naam van *Oogöntſteking*, en verſtaat hier door bepaaldelyk, eene roode, heete, en pynlyke ſpanning van dit Deel, ſomtyds al, ſomtyds niet verzeld van eene zwelling des Bindvlies, of van Traanvloed; maar meestäl van eene koortzige, zoo roosägtige, als ontſtekene ongeſteltheid.

§ 2160.

De Oogöntſteking, om alle meer fyne dan nuttige onderſcheidingen met ſtilzwygen voorby te gaan, wordt best verdeeld in eene *geringe* en *zwaare*; in eene *drooge* en *vogtige*; gelyk ook ik een *uitwendige* en *inwendige*.

§ 2161.

Alle deeze ſoorten hebben met elkanderen gemeen, datze gelykelyk afhangen, dan eens van uit- dan eens van inwendige oorzaaken; datze beſtendig vergezeld zyn van eene brandende Pyn, die in een ſterk Licht toe- in een zwak Licht afneemt; datze het vermoogen van Zien, in een grooter of kleiner maate wegneemen; datze meestäl eindigen langs den weg van oplosſing, ſomwylen egter, langs dien van verëttering; dat deeze uitkomsten plaats grypen in een korter of langer tydverloop, dat is te zeggen, of haastig, of langzaam; datze doorgaans behooren tot de Klasſe der eigenlydige, dikmaalen tot die der toevallige Ziekten; datze eindelyk, hebbelyk zyn aan ſommige Menſchen, en by anderen verſchynen op zekere bepaalde Tyden.

§ 2162.

§ 2162.

Haare verscheidenheden berusten voornaamlyk op haaren aart; op de oorzaaken van welke ze afhangen; en op de verschillende gesteltheid van het Voorwerp, in hetwelke zy plaats grypen. De volgende byzonderheden, moeten ten opzigte van dit alles, met de meest mooglyke zorgvuldigheid in agt genoomen worden.

§ 2163.

Taraxis. De *geringe Oogöntsteking* tast een gedeelte aan van het Bindvlies der Oogen; heeft eene ligt roode kleur; is weinig pynlyk; niet verzeld van Koorts; eenigzints van Traanvloed; en afhanglyk van veelvuldig Leezen, het beschouwen van zeer kleine Voorwerpen met Vergrootglazen, eene zeer koude of heete Lucht, uitdampingen van eenen scherpen aart, een fyn stof in de Oogen toevallig ingedrongen, gelyk ook van eene plaatslyke verslapping der watervoerende Vaten van het voorgemeld Vlies, ingevolge eener voorgaande kneuzing, of van eenige andere oorzaaken. Deszelfs geneezing wordt ligtelyk verkreegen; en meestäl alleen door het vermyden of wegneemen der oorzaaken welke haar voortbrengen, en het gebruik van een verkoelend, en zagt saamentrekkend Oogwater, van de *Oogzalf van Sloane*, en dergelyke.

§ 2164.

Chemosis. De *zwaare Oogöntsteking*, breid zig uit, niet slegts over den gantschen Oogbal, maar ook over de binnenste oppervlakte der Oogleden. Het Bindvlies in dit geval, heeft eene hoogroode kleur, en is dermaate gezwollen, dat het Hoornvlies als in een diepe holte gedooken ligt, en de Oogleden zig vertoonen als of ze buitenwaards waren omgekeerd. Altoos is deeze Ontsteking vergezeld van eene zeer hevige Oogpyn, Koorts, en Slaaploosheid. Doorgaans is 'er eene verduistering by van het Hoornvlies, gepaart met roodheid. Zeldzaam eindigt dezelve door oplossing; meermaalen door verëttering. Het werktuiglyke des Oogs eindelyk, wordt in het laaste geval geheellyk bedorven, met of zonder eene openbarsting des Hoornvlies, en uitvloeijing der Oogvogten; of 'er blyven na, niet geneeslyk Vlekken, en ondoorschynenheden van het Hoornvlies; *Staphylomata*; Aderspatten van het witte Vlies der Oogen;

gen; zweeren van het Hoornvlies; en verscheiden andere, het Gezigt vernielende Gebreken.

§ 2165.

Ter geneezing van dit Gebrek worden vry algemeen aangepreezen, herhaalde en sterke Aderlaatingen; Bloedzuigers, aangelegt boven de Oogkuil, of aan den grooten Ooghoek; drooge of bloedige Koppen in den Nek; waterdryvende, en met Kwik bedeelde Purgeermiddelen; verkoelende, verdunnende, en pynstillende Geneesmiddelen; lauwe Voetbaden; Blaar- en Etterdragten, inzonderheid geplaatst in den Nek; verzagtende en oplossende Aanlegzels in de gedaante van Dampbaden, Wassingen, Stovingen, Zalven, of Pappen; gelyk ook, als het geval zeer hardnekkig is, en alle deeze middelen weêrstand bied, het schrappen des Bindvlies op de wyze van WOOLHAUZE, of het doen van Inkervingen in hetzelve, met eenigerlei scherp gepunt en welsnydend Werktuig.

§ 2166.

Deeze behandeling, hoe vermoogend ze ook schynen mooge, is zulks dikwyls zeer weinig, en moet nimmer onbepaald gevolgt worden. De Aderlating naamlyk, tot bezwymens toe zelfs voortgezet, geeft niet dan eene kortduurende verligting, en hebbe ik nooit van weezenlyk nut gevonden dan by bloedryke gestellen. Van de Bloedzuigers, en het Koppen moet ik hetzelfde zeggen; schoon dezelve my somwylen meer voldaan hebben dan de Aderlating. De met Kwik bedeelde waterdryvende Purgeermiddelen, stoutelyk en by herhaaling toegediend; de Blaar- en Etterdragten, langen tyd vloeijend gehouden; gelyk ook de aangeweezen veränderende en pynstillende Geneesmiddelen, niet spaarzaam gegeeven; zyn van betere uitwerking, en verdienen byna in alle gevallen zonder onderscheid, onze goedkeuring De Voetbaden, en verzagtende of oplossende Dampbaden, Stovingen en Pappen, op het Oog zelve toegepast, kunnen somwylen met nut gebruikt worden, maar moet men niet beschouwen als beslissend. De Kunstbewerking van WOOLHAUZE eindelyk, hoewel veelmaalen met voordeel gedaan, is van minder uitwerking dan het wegneemen van een gedeelte des uitgezette Bindvlies, door GUERIN aangepreezen; en zo wel de een als ander, zyn zeer zeldzaam noodzaaklyk, als men

van den beginne af, behoudens de van my goedgekeurde deelen der behandeling, ftoutelyk in het Oog brenge, een meer of min groote hoeveelheid van de *roode Oogzalf*, welkers faamenftelling en gebruik, ik ter zyner plaatze zal aanwyzen.

Ophthalmia ficca.

§ 2167.

De *droge Oogöntfteking* behoord veeltyds tot het foort der geringe, en heeft tot een onderfcheidend kenmerk, het niet beftaan van eenige Traanvloed. In dit geval diend inzonderheid de zoo evengemelde Oogzalf, zwakker bereid, en in kleiner hoeveelheid gebruikt dan in het voorige. De Traanvloed naamlyk, hier door verwekt, en die men misfchien meer als het gevolg dan als de oorzaak van de oplosfing der Ontfteking moet aanmerken, wordt nooit fpoediger en met meer zeekerheid bewerkt dan door dit Hulpmiddel.

Ophthalmia humida.

§ 2168.

De *vogtige Oogöntfteking* is doorgaans afhanglyk van eene zinkingägtige Vloeijing; altoos verzeld van Traanvloed; en moet behandeld worden, met afleidende, vooräl met doorwaaszemende, buikzuiverende, en blynmaakende Hulpmiddelen; gelyk ook als zoo veele plaatsmiddelen, met de *Zalf van* SLOANE; met eene fmelting van tien Greinen *wit Koperrood* in vier of zes Oncen *wegebree Water*; met eene meer of min fterke oplosfing der *Loodfuiker* in hetzelfde of gemeen *Water*; of, met het *Water van* GOULARD, eene genoeg verflapte *Goudglit Azyn*, en dergelyken.

Ophthalmia externa.

§ 2169.

De *uitwendige Oogöntfteking*, behoord altoos tot deeze of gene der reeds befchreevenen, en moet naar deeze gekend, beöordeeld, en geneezen worden. Dat we afzonderlyk van dezelve fpreeken, gefchied meer om te voldoen aan de orde der Befchryving, dan uit noodzaaklykheid; hoewel men misfchien niet zoo wel een denkbeeld zoude kunnen maaken van de volgende Ontfteking, indien men niet wist, dat de tegenwoordige zulk eene betekend, die in de buitenfte oppervlakte des Oogbals zigtbaar is.

§ 2170.

§ 2170.

Ophthalmia interna.

De *inwendige Oogöntsteking* bestaat somtyds op zig zelfs, somtyds in gemeenschap met de *Chemosis*. In beide omstandigheden is ze uitermaaten gevaarlyk; en veröorzaakt niet zelden een Etteröog, een sluiting des Oogäppels, eene aanëengroeijing van den Regenboog en het Hoornvlies, een Staar, en meer andere het Gezigt bedervende of vernielende gebreken. Zy wordt gekend, in het eene geval zoo wel als in het andere, aan eene ontsteken roodheid des Regenboogs; aan de vernauwing van den Oogäppel; aan eene zeer zwaare, 't zy drukkende 't zy kloppende Pyn in den grond van het Oog; en, aan eene ondraaglyke vermeerdering deezer by de minste invalling van Lichtstraalen. Haare behandeling moet naar die der *Chemosis* geregeld, en van den beginne af in al haar kragt aangelegd worden: alle tydverzuim naamlyk in deeze Ziekte, is een onherstelbaar verlies voor den Lyder, en aan de zyde des Heelmeester onverschoonlyk.

§ 2171.

In alle beschreeven soorten van Oogöntsteking, wordt de geneezing merklyk begunstigd, en is het zelfs volstrekt noodzaaklyk, dat men den Zieke onderwerpe aan eene koele, en meer of min strenge Eetregel; en tevens, dat men verbiede het zoogenaamde Nagtbraken, het Leezen, het Schryven, de Byslaap, en de blootstelling der Oogen, aan den indruk van het Vuur, van den Rook, en van het Natuurlyk-of Konstlicht.

§ 2172.

Hoe veel egter, elk deezer byzonderheden op zig zelfs, en alle in 't gemeen, ter geneezing der Oogöntstekingen uitwerken, moet men zig dezelven geenzints verbeelden, als alles in te sluiten wat hier toe in elk voorkoomend geval, onbepaald welk, vereischt wordt. Dus doende waarlyk, zoude men zig schuldig maaken aan zeer veele, en gevaarlyke misslagen. Het is met de Oogöntsteking gelegen als met alle andere Heelkundige ziekten. Deeze te weeten, hangd af van zeer onderscheiden oorzaaken, welken men met de grootste zorgvuldigheid moet tragten te ontdekken; en, gevonden zynde, alle op haare wyze moeten weg genoomen worden.

§ 2173.

Deeze oorzaaken, om my alleen te bepaalen tot dezulken welken het gemeenzaamst voorkoomen, zyn het Venusſmet; eene kropzeerige ongeſteltheid der Vogten; de Schurft; het Hoofdzeer; en het verblyf van eenig vreemd Lighaam tusſchen de Oogleden en den Oogbal; of in de zelfſtandigheid van het laastgenoemde Deel.

§ 2174.

De Oogöntſteking, afhanglyk van de eerſte oorzaak, is meestäl het gevolg eens opgeſtopte Druipers; ſomwylen egter het toeval van eene gevestigde Venusziekte; en wordt in het eerſte geval (zeldzaam kenbaar dan door de eigen bekentenis des Lyders) geneezen langs den weg van inënting deezes Gebreks waar van wy by eene andere gelegenheid ſpreeken zullen; in het laaste, dat men uit de bekende verſchynzelen der Venusziekte, hier mede altoos in eenen meerderen of minderen graad gepaart gaande, afleid; door het gebruik der meergemelde *roode Oogzalf*, gelyk ook van dat der Houtdranken, vermengd in de hoeveelheid van een pint voor elken Dag, met zes, agt, tien, of twaalf druppelen, der Kwik ontbinding; § 1827. beſchreeven, of van eenig ander beproefd Kwikmiddel, toegediend tot 'er zig een ligt beginzel van Kwyling openbaard, en hervat meer of minder dikmaalen, naar de omſtandigheden zulks vorderen.

§ 2175.

De *Kropzeerige Oogöntſteking* wordt inzonderheid gekend aan de nevensgaande Kliergezwellen van verſcheide Deelen, en zekere zeer kleine Zweertjes van den rand der Oogleden: ze wordt geneezen met de *roode Oogzalf*, dog niet zonder medehulp van openende, afleidende, en het vogtgeſtel verbeterende Geneesmiddelen.

§ 2176.

De Oogönſteking, afhanglyk van teruggedreeven Schurft of Hoofdzeer, eischt het gebruik van zweetdryvende Geneesmiddelen, en van *Epispastica* met betrekkking tot die Deelen, door deeze Ziekten voormaalen ingenoomen.

§ 2177.

§ 2177.

Dat ſoort eindelyk deezer Ontſteking, welk veröorzaakt wordt door eenig vreemd Lighaam, bevat tusſchen de Oogleden en den Oogbal, of gedrongen in de zelfſtandigheid van het laastgemelde Deel; kan niet geneezen worden, dan door deszelfs opruiming. Ten deezen opzigte, is het niet mooglyk, eenige altoos voldoende behandeling vast te ſtellen; om dat den aart deezer Lighaamen verſchillend is, en men dezelve, overeenkomstig hier mede, dan eens op deeze, dan eens op geene wyze, moet wegneemen. Een onderſcheidend Oordeel, een vindingryke Geest, en eene niet zeer gemeene Handigheid, karakterizeeren in dit geval, den besten Heelmeester.

De Bloedvlek des Bindvlies. *Ecchymoſis conjunctivæ.*

§ 2178.

Deeze beſtaat in eene uitſtorting van Bloed in dit Vlies, die ſomwylen rood, ſomwylen loodkleurig is; deszelfs uitgeſtrektheid voor een gedeelte of geheel inneemt; en veröorzaakt wordt, door Kneuzing, Braking, Hoesten, en verſcheiden andere, de Oogen beleedigende vermoogens.

§ 2179.

Dit gebrek is dan eens gering, dan eens aanzienlyk. In het laaste geval is het bezwaarlyker te geneezen dan in het eerſte, en vordert van den beginne af alle mooglyke Konsthulp. Deszelfs beste Geneeswys beſtaat in het doen van één of meer Aderlatingen; in het toediênen van verkoelende Purgeermiddelen; in het houden eener koele en verdunnende Eetregel; en in het aanleggen van werkzaame, hoewel niet heete oplosſende Plaatsmiddelen.

De Waterblaasjes van het Bindvlies

§ 2180.

De *Waterblaasjes van het Bindvlies* hebben doorgaans eene geringe uitgebreitheid; zyn ſomwylen pynlyk, ſomwylen niet; en vertoonen zig of in het wit der Oogen, of in het Hoornvlies. In het laaste geval, inzonderheid alsze meer of min in den As van het Gezigt vallen, zynze zeer belemmerend; in *Phlyctenæ.*

alle andere gevallen zyn ze zulks veel minder. De pynlyke zyn meestäl verzeld van een ontſteken Omtrek, waar naar toe zig eenige verwyde en met Bloed gevulde Vaatjes uitſtrekken. Veelen derzelver kan men geneezen, alleen door de meergemelde *roode Oogzalf*; ſommige egter weêrſtreeven hardnekkig dit, en alle andere Hulpmiddelen, en moeten met een kleine holſtaande Schaar worden weggeſneden. Dezulken die door eenige verwyde Vaten beſproeid worden, eiſchen niet zelden de doorſnyding van deezen.

Varices conjunctivæ.

De Aderſpatten van het Bindvlies.

§ 2181.

Dus worden genoemd, zekere knoopägtige, verwyde, en met Bloed gevulde Vaatjes van dit Vlies, verſpreid over het voorſte gedeelte des Oogbals.

§ 2182.

Zy zyn of eenvoudig, en op zig zelfs beſtaande; of ſaamengeſteld, en verbonden met eenige andere Oogziekte. Die van het eerſte ſoort, zyn veeläl het gevolg eener voorgaande Oogöntſteking, en worden door ſaamentrekkende Middelen geneezen. Die van het tweede ſoort beſpeurd men dikmaalen by den Oognagel, en eiſchen eene dwersſche doorſnede van het verwyde Vat, gevolgd van het gebruik der ſtraks genoemde, en opdroogende Hulpmiddelen. Als deeze, gelyk ſomtyds gebeurd, pynlyk zyn, eene zwarte kleur hebben, en als eene vleeschägtige zelfſtandigheid aanbieden, voorſpellen ze eene kort aanſtaande Oogkanker; en zyn door geene Konst geneesbaar.

De Etterblaasjes van het Bindvlies.

Pustulæ conjunctivæ.

§ 2183.

Deeze hebben veel overeenkomst met de Waterblaasjes § 2180. beſchreeven; en kunnen, na de nevensgaande Ontſteking verdreeven is, op gelyke wyze, en ook door eene ſmelting van den *Onderaardſchen Steen*, geneezen worden. Dat deeze Blaasjes geen Water, maar Etter in zig bevatten, is na genoeg het eenig verſchil tusſchen hun, en voorgemelde Waterblaasjes.

De Vleeschgraantjes des Bindvlies.

Carunculæ conjunctivæ.

§ 2184.

Dit zyn niet anders dan kleine, zagte, en roode Uitwasſchen van dit Vlies, ſomtyds al, ſomtyds niet verzeld van eenig ander Ooggebrek, en geneeslyk in beide gevallen, door eene voorzigtige aanraaking met den *Onderaardſchen Steen*, of de *Spiesglasboter*.

De Kool des Oogbals.

Carbunculus bulbi oculeris.

§ 2185.

De *Kool des Oogbals*, die gelukkig niet dikmaalen voorkomt, begind doorgaans met een klein, brandend, en donkerrood Gezwel in het wit der Oogen of aan het Hoornvlies, dat vervolgens ontäart in eene doode Korst, en den meesten tyd het Oog doet vallen in Verſterving.

§ 2186.

Deszelfs behandeling berust op die der Kool in het algemeen, § 474. aangeweezen; zoo veel noodig zy gelyk gemaakt aan de byzondere Natuur van het Oog, en met de meest mooglyke gezetheid aangewend.

De Zweeren van het Bindvlies.

Ulcera conjunctivæ.

§ 2187.

Deeze worden doorgaans veröorzaakt door Oogöntſteking, Etterblaasjes, of Wonden met verlies van zelfſtandigheid; en zyn ſomwylen gemaklyk, ſomwylen moeilyk te geneezen. Het laaste is vooräl waar, als 'er by den Lyder eene Kropzeerige of Pokkige ongeſteltheid der Vogten aanweezig is; als dezelve veel onderworpen is aan zinkingägtige Vloeijingen; en, wanneer de Zweeren zelve, onmiddelyk na haare verſchyning, niet terſtond behoorlyk behandeld zyn. Haare beste geneeswyze, algemeen genoomen, beſtaat in eene dikmaal herhaalde aanbrenging van de *roode Oogzalf*, of van eene niet zeer ſterke ſmelting des *onderaardſchen Steen*, van den *Goddelyken Steen*, en dergelyken. In het byzonder, moet men dezulken die met Pokſmet verbonden zyn, behandelen

len met de Kwik oplosfing hier voor befchreeven, of met die der *bytende opgeheven Kwik*, in kleine hoeveelheden vermengt met den *Roozenhoonig*; intusfchen men inwendig gebruik maake van dezelfde, of van eenige andere Kwikbereidzels, en de Houtdranken. Het Kropzeerig foort deezer Zweeren eischt uitwendig het *Afkookzel des Koortsbast* met *Aluin*; en inwendig, dat van denzelfden Bast, de *Scheerling*, en de *gestaalde Ammoniakzout bloemen*.

Obfcuritas corneæ.

De verduistering van het Hoornvlies.

§ 2188.

Het Hoornvlies, natuurlyk doorfchynend, verliest dikmaalen deeze hoedaanigheid, en verhindert, of belet, den toegang der Lichtftraalen tot het Netvlies; 't welk of eene gedeeltelyke, of eene geheele Blindheid daar fteld.

§ 2189.

De meest gewoone oorzaaken deezer verduistering, zyn de Oogöntfteking, onder den naam van *Chemofis* befchreeven; zekere fcherpe zelfftandigheden, onvoorzigtig, of toevallig, in de Oogen gebragt; de byzondere ontfteking van het Hoornvlies; en eene, 't zy rauwe, 't zy fcherpe ongefteltheid der Vogten.

§ 2190.

Na het verfchil deezer oorzaaken, moet de geneezing eenigzints verfchillend worden ingerigt, hoewel meer met betrekking tot de in- dan tot de uitwendige Behandeling. In 't algemeen wordt dezelve best verkreegen, door een dikmaal herhaald gebruik van met *Kwik* bedeelde *waterdryvende Purgeermiddelen*; door *Blaar-* of *Etterdragten*, geplaatst inzonderheid in den Nek, en langen tyd vloeijend gehouden; door veränderende, verdunnende, of oplosfende Geneesmiddelen, van aart als de *Scheerling*, de *Salpeter*, het *Glauberiaansch zout*, en de bereidzelen van het *Kwikzilver*; door de *roode Oogzalf*, verfcheiden reizen daags gebragt binnen de bepaling der Oogleden; door dikmaalige Badingen van het Oog, met eene waterige fmelting van het *Ammoniak zout*, en die met water genoeg verflapte *nedergedrupte Wynfteen Olie*, of eenig ander vermoogend ontbindend Hulpmiddel; door afveegende zeer fyne *Oogpoeijers*, bereid

reid uit de *Aloe*, de *Borax*, de *zoete Kwik*, het *wit Koperrood*, de *Vitriolum martis*, en de *Kandyſuiker*, met behulp eener penneſchaft in het Oog geblaazen; door de *Oogbalzem* eindelyk van *de Saint yves*; en de ſmelting des *onderaardſchen Steen*, van den *Goddelyken Steen*, of van den *Braakwynſteen*, in de hoeveelheid van vier, zes, agt, of tien Greinen, vermengt met een Once Honig, en door een Pinſeel, met eene lugtige Hand, ſchielyk geſtreeken over het Hoornvlies. Ingevalle de laaste deezer Hulpmiddelen, gelyk ſomwylen gebeurd, eene zwaare Pyn veröorzaaken; moet men het Oog, in de tusſchentyden van derzelver aanwending, met lauwe Melk en Water, of met een *Afkookzel van den Heemstwortel* baden.

De Vlekken van het Hoornvlies.

Maculæ corneæ.

§ 2191.

Deeze verſchillen hoofdzaaklyk daarin van de verduistering des Hoornvlies, datze niet deszelfs gantſche uitgeſtrektheid, maar alleen een gedeelte daarvan inneemen.

§ 2192.

Doorgaans onderſcheid men dezelve in de *Nevelägtige*, de *Witte*, de *Paerelwyze*, en de *Boogwyze*; waar ſommige nog het *Lidteken* byvoegen. Deeze onderſcheiding egter, is van minder nut in de Konstoeffening, danze bezwaarend is voor het Geheugen, en verdiend dus niet dat men zig daar over, verder uitbreide. Genoeg is het als we weeten, dat deeze Vlekken, dan eens dik, dan eens dun zyn; datze ſomwylen oppervlakkig, ſomwylen diep in de zelfſtandigheid zitten van het Hoornvlies; gelyk ook, datze verzeld kunnen gaan van eene geringe of zwaare Oogöntſteking; of het gevolg zyn van deeze, van eene rauwheid der Vogten, en dergelyken.

§ 2193.

Haare behandeling is gelyk aan die der verduistering van het Hoornvlies, § 2190. beſchreeven; en aangelegd dan eens zwakker, dan eens ſterker, naar de omſtandigheden waarin ze zig bevinden, zulks vorderen.

Abſceſſus corneæ.

Het Ettergezwel des Hoornvlies.

§ 2194.

Het Ettergezwel des Hoornvlies wordt gemaakt of haastig of langzaam. In het eerſte geval voldoet het daarin opgehouden Vogt inderdaad aan alle hoedaanigheden des Etters, en wordt het gebrek verzeld van eene ſcherpe of kloppende Pyn, zig ſomwylen tot in de ſlaap des Hoofds uitbreidende; van Hette, van ſpanning, van roodheid, en van meer andere verſchynzelen der Oogöntſteking. In het laaste, is de ingeſlooten ſtof meestäl ſlymägtig; zyn de nevensgaande Toevallen van veel minder aanbelang; en verſcheind het Gebrek ſomwylen op eene byna ongewaarwordelyke wyze.

§ 2195.

Van welk eenen aart dit Gezwel ook zyn mooge; altoos is hetzelve betreklyk tot de eigen zelfſtandigheid van het Hoornvlies, welks ſaamenſtellende plaatjes, daar door, of oppervlakkig, of in de diepte, meer of minder, en evenreedig aan de hoeveelheid van het verzameld Vogt, van elkander wyken. Eene belemmering, of geheele verhindering des Gezigts, is onafſcheidelyk daar mede verbonden.

§ 2196.

Schoon men niet kan ontkennen, dat het Ettergezwel waar van we ſpreeken, ſomwylen geneest langs den weg van opneeming (niet zoo als veele gewoon zyn te zeggen, van Oploſſing) gebeurd zulks egter niet zeer dikmaalen, en wordt de ingeſlooten Etter, door de Natuur meestäl uitgeſtort in de voorſte Oogkamer, of uitgeworpen naar buiten, ingevolge eener van zelfs plaatsgrypende verbreeking van de plaatjes des Hoornvlies.

§ 2197.

De behandeling intusſchen, vooräl wanneer men tydig genoeg geroepen wordt, moet altoos dermaaten worden aangelegt, datze het opneemen des Etters begunſtigt. Herhaalde Buikzuiveringen, eene ſchraale Eetregel, de Aderlaa-

laating, oplosſende Stovingen, eene met Kamfer bedeelde Appelpap, en de oplosſing der *Borax* met wat *Suiker*, voldoen inzonderheid aan het Oogmerk.

§ 2198.

Zyn deeze van geen de minſte uitwerking, en vermeerdert de Etterverzaamling eerder, dan ze afneemt, moet men zig niet te lang daar mede ophouden, maar by tyds de Etter ontlasten door eene Konstbewerking, welke ik ter zyner plaatze zal voordraagen.

De Zweeren van het Hoornvlies. *Ulcera corneæ.*

§ 2199.

De ZWEEREN VAN HET HOORNVLIES, beſtaan op zig zelfs, of in gemeenſchap met eene Pokkige of Kropzeerige ongeſteltheid der Vogten. In beide gevallen zyn ze oppervlakkig of diep, en zuiver, ſpekkig, of bezet met een klein ſponsägtig Uitwas.

§ 2200.

De Ouden onderſcheidden dezelven in de *Helcydrion*, de *Coïloma*, de *Encauma*, de *Botryon*, de *Argema*, en meer anderen. De Hedendaagſche verwerpen met regt alle deeze onderſcheidingen; als geen den minſten invloed hebbende op de praktikale Heelkunde.

§ 2201.

Alle door ons aangenoomen ſoorten deezer Zweeren, hangen af van dezelfde oorzaaken, als de Zweeren van het Bindvlies § 2187. beſchreeven; en moeten op gelyke wyze als deezen, en met dezelfde onderſcheiding, behandeld worden. De eenigzints verſchillende natuur naamlyk deezer beide Vliezen, maakt ten deezen opzigte, geene merklyke Verändering.

Fistula corneæ.

De Pypzweer des Hoornvlies.

§ 2203.

Door deeze verstaat men eene enge holle zweer, in verscheidenerlei rigtingen loopende tusschen de plaatjes van het Hoornvlies. Men onderscheid dezelve in twee soorten; een doorgaande naamlyk, en een niet doorgaande. De eerste breid zig uit tot in de voorste Oogkamer; doet het Watervogt van tyd tot tyd uitvloeijen; veröorzaakt eene rimpeligheid van het Hoornvlies; en brengt hier door, en door de vermindering van het natuurlyk bolrond deezes Vlies, een verward Gezigt te wege. De laaste, gaat verlooren in de zelfstandigheid zelfs van het Hoornvlies; veränderd deszelfs natuurlyke gedaante of geheel niet, of zeer weinig; is niet verzeld van eene ontlasting des Watervogts; en verminderd wel, dog bederft niet geheelyk het Gezigt.

§ 2204.

De geneezing is in het eerste geval twyffelägtig, moeilyk, en somwylen zelfs onverkrygbaar: in het laaste is dezelve onderworpen aan veel minder zwaarigheden. In beide gevallen zonder onderscheid, bediend men zig ter bewerking deezer, of alleen, of na voorgaande verwyding van den ingang des Pypzweers met het Snymes, van eene niet zeer sterke smelting des *Koperroods*, en van den *onderaardschen Steen*, of van de *Spiesglasboter* met alle mooglyke voorzigtigheid door middel eens Pinceels aangebragt. Als 'er tevens eene blykbaare, 't zy Pokkige, 't zy Kropzeerige ongesteltheid der Vogten mede vergezeld gaat, gelyk veelmaalen waar is, behoord men deeze te keer te gaan, door het inwendig gebruik van zekere, meermaal gemelde soortelyke Geneesmiddelen.

Het Druifgezwel.

§ 2205.

Staphyloma. Het DRUIFGEZWEL is eene Ziekte, dan eens van het Hoornvlies, dan eens van den harden Oogrok, dan eens van beiden te gelyk.

§ 2206.

Die van het Hoornvlies, op zig zelfs bestaande, beslaat dit Vlies gedeeltelyk of geheel; en is somwylen doorschynend, somwylen duister.

§ 2207.

Die van den harden Oogrok is blauw of loodkleurig, en bepaald zig altoos tot een gedeelte slegts van dit Vlies, inzonderheid tot dat, 't welk onmiddelyk grensd aan het Hoornvlies.

§ 2208.

Het *Druifgezwel des Hoornvlies*, wordt altoos gemaakt door eene verdikking van dit Vlies, afhanglyk van een ongelykäartig Vogt, dat tusschen deszelfs plaatjes nedergelegt wordt, en deeze doet afwyken van elkanderen. Deszelfs doorschynenheid of duisterheid, wordt voornaamlyk bepaald, door de verschillende omstandigheden waarin zig dit Vogt bevind, dat is te zeggen, door zyne mindere of meerdere dikheid.

§ 2209.

Het *Druifgezwel des harden Oogroks*, wordt waarschynlyk op dezelfde wyze voortgebragt; gelyk ook dat, welk behoord, gedeeltelyk tot dit Vlies, gedeeltelyk tot het Hoornvlies.

§ 2210.

Alle *Druifgezwellen* zonder onderscheid, hebben met elkanderen gemeen, datze veröorzaakt worden door Oogöntsteking, door eene zwaare kneuzing des Oogbals, en door nederzetting van de stof der Kinderziekte, of van het Kankergif; datze in de drie eerste gevallen, en alle andere hier aan gelyk kunnen geneezen worden, en ongeneeslyk zyn in het laaste geval; dat haare geneezing nimmer geschied met herstelling des Gezigts, nog zonder eenige nablyvende Wangestalte; datze van een zeer klein beginzel, tot eene groote en zelfs onbepaalbaare uitgebreitheid, kunnen aanwasschen; datze eindelyk, doorgaans verzeld gaan van Oogöntsteking, Pyn, Traanvloed, omkeering der Oogleden, en dergelyken.

§ 2211.

Onder zoo veelerlei behandelingen, als 'er door de Schryvers ter geneezing deezer Gezwellen zyn aangepreezen, is de langzaame verteering derzelver door het voorzigtig gebruik van de *Spiesglasboter*, de beste. Men beftrykt naamlyk, om den anderen Dag, met de punt van een zeer fyn Pinceel, even bevogtigt in dit middel, met eene lugtige Hand, de gantfche oppervlakte van het Druifgezwel; terwyl de Oogleden van een gehouden, en de Oogbal bepaald worden, met de Vingeren, of met den *Oogfpiegel*; en wel in agt neemende om het Oog met lauwe zoete Melk af te wasfchen, zoo dra men befpeurd dat het aangebragte Hulpmiddel eenige merklyke Pyn veröorzaakt.

Atrophia bulbi ocularis.

De vermindering des Oogbals.

§ 2212.

De vermindering, dat is te zeggen, de verkleining des Oogbals, is doorgaans afhanglyk van eene uitvloeijing des Watervogts door eene wonde van het Hoornvlies; van die der overige vogten, zoo wel als van dit, door Kneuzing of Verzweering; van eene drukking des Oogbals door eene groote aanwasch van Vet in de Oogkuil, of eenig byliggend langduurig Gezwel; of eindelyk, van eene verminderde affcheiding der Oogvogten, voorál van het Watervogt, door Ouderdom, Uitdrooging, en Teering.

§ 2213.

De Geneezing van dit Gebrek, als het afhangt van de eerfte oorzaak, wordt bewerkt door de Natuur zelve, onmiddelyk na de heeling der wonde van het Hoornvlies; van de derde en vierde, voor zoo veel het hier voor vatbaar is, door het bewerken eener algemeene vermagering des Lighaams, de wegneeming des Gezwels, of het gebruik van voedende Spyzen; en in 't algemeen, door eene behandeling, tegengefteld aan deeze oorzaaken. In dat, welk door de tweede oorzaak wordt voortgebragt, is geene Geneeswyze hoe ook genaamd, van eenige uitwerking; het geheel verlies des Oogbals zeeker; en moet dit laaste flegts vergoed worden door het gebruik van een Konstöog. Als eindelyk hetzelve afhangt van Ouderdom, Uitdrooging, of Teering, is het niet alleen

leen ongeneeslyk, maar kan het doorgaans ook niet te gemoet gekoomen worden, door voorgemeld Werktuig.

De uitvalling des Oogbals. *Ophthalmoptosis.*

§ 2214.

Deeze ſteld eene nederzakking van dit Deel, buiten de natuurlyke bepaaling der Oogleden, of nederwaards of ter zyde, zonder eenige vergrooting deszelve.

§ 2215.

Als oorzaaken van dit Gebrek moet men beſchouwen, eene zeer zwaare kneuzing der Oogen; de verlamming der regte Oogſpieren; en Gezwellen van allerlei aart, geplaatst in de Oogholten. Deszelfs natuurlyk uitwerkzel is eene gedeeltelyke of geheele Blindheid, ingevolge de verſchillende trappen der uitrekking van de Gezigtzenuw.

§ 2216.

Omtrent de behandeling kan men niets algemeens vast ſtellen, vermits deeze moet geregeld worden naar het verſchil der oorzaaken. Dat intusſchen, welk afhangt van eene geweldige beleediging des Oogbals, is ſomwylen geneezen alleen door eene ſchielyk gedaane herbrenging van het Oog, in den Oogkuil, en het opvolgend gebruik, eerst van oplosſende, naderhand van verſterkende Middelen.

De kramp des Oogbals.

§ 2217.

De KRAMP DES OOGBALS is eene tegenwillige en aanhoudende ſaamentrekking der Oogſpieren, indervoegen, dat de Oogbal beſtendig in eenen zelfden ſtand gevestigd blyft. *Tetanus bulbi.*

§ 2218.

§ 2218.

Buiten het geval eener kwetzing van het Druivenvlies, hangt ze doorgaans af van oorzaaken, gelyk aan die der Kramp in het algemeen, in verscheiden Geneeskundige Werken beschreeven; en moetze, overeenkomstig hier mede, dan eens op deeze, dan eens op geene wyze, geneezen worden. In het eerst gestelde geval, het eenige dat hier ter plaatze in aanmerking komt, dienen inzonderheid de Aderlating, verkoelende en pynstillende Geneesmiddelen, gelyk ook, dergelyke en verslappende Aanlegzels. Dikmaalen egter, als de kwetzing naamlyk gering is, verdwyndze in korten tyd van zelve, en zonder eenige de minste Konsthulp.

Hippos.

De tegenwillige beweeging des Oogbals.

§ 2219.

Door deeze verstaat men eene vaardige en stuipägtige heen en wedertrekking des Oogbals, met of zonder eene onregelmaatige beweeging van den Oogäppel.

§ 2220.

Eene zekere, my als nog onbekende aangebooren ongesteltheid, vrees, in het Oog gevallen vreemde Lighaamen, Wormen in de eerste Wegen zig ophoudende, en veele andere, vooräl Zenuwziekten, geeven tot dit gebrek aanleiding.

§ 2221.

Dat der eerste oorzaak, beschouwe ik als ongeneeslyk; althans door eenig Heelkundig hulpmiddel. Dat der tweede ontmoet men dikmaalen by het doen van eenige Konstbewerking aan de Oogen, en bedaard somwylen door redeneering of verwyling; somwylen moet hetzelve bedwongen worden door het bepaalen des Oogbals met den Oogspiegel. Dat der derde oorzaak geneest alleenlyk door het wegneemen der vreemde Lighaamen, in het Oog gevallen. Dat der vierde, en andere oorzaaken, moet inzonderheid door een Geneeskundig bestier geholpen worden.

De

De Kanker des Oogbals.

Carcinoma bulbi.

§ 2222.

De KANKER DES OOGBALS, begind fomwylen met een fponsägtig uitwasje aan het Bind- of Hoornvlies, dat van tyd tot tyd grooter wordt, en eindelyk het gantfche Oog inneemt. Somwylen neemt zy haaren aanvang met eene meer of min fcherpe pyn des Oogbals, dit Deel voor het overige gezond fchynende; en vervolgt met loodverwige en als vleezige Aderfpatten van het Bindvlies; gelyk ook met eene zeer pynlyke, harde, en roode zwelling van den Oogbal.

§ 2223.

In beide gevallen berust dezelve op eene tot nog toe onbekende Vogtsverbastering; en is ze, in eenen volftrekten zin, ongeneeslyk.

Het Osfenöog.

§ 2224.

OSSENÖOG, noemt men eene zoo groote uitzetting van den gantfchen Oogbal, dat deeze niet meer door de Oogleden bedekt wordt, maar, geheel ontbloot, zig buiten derzelver bepaling, voordoet. *Exophthalmia.*

§ 2225.

Dit Gebrek is nimmer eigenleidig, maar altoos een toeval van Oogöntfteking, van een Bloedöog, van een Etteröog, van de Oogwaterzugt, van de Kanker des Oogbals, en dergelyken. Deszelfs beöordeeling en behandeling derhalven, moet byzonderlyk uit die der zoo evengemelde Ziekten ontleend worden.

7. *K L A S S E.*

Morbi pupillæ.

De Ziekten des Oogäppels.

§ 2226.

De Oogäppel, waar door ik hier ter plaatze verstaa, niet slegts die ronde opening van het Druivenvlies door welke de Lichtstraalen naar binnen gaan, maar ook dit Vlies zelve; ondergaat verscheiden zieklyke veränderingen, gewigtig genoeg allen, om met de uiterste zorgvuldigheid beschouwd te worden. De voornaamste van deeze, zyn de *verwyding des Oogäppels*, de *vernauwing des Oogäppels*, deszelfs *Sluiting*, de *aangroeijing van het Druivenvlies*, de *uitvalling van dit Vlies*, de *wanvormige gedaante des Oogäppels*, de *stuipägtige beweeging van het Druivenvlies*, en de *onbeweeglykheid des Oogäppels.*

De verwyding des Oogäppels.

§ 2227.

Mydriasis. De VERWYDING DES OOGÄPPELS, is kenbaar uit de meer dan gewoone grootte der opening van het Druivenvlies, in een sterk Licht zoo wel als in een zwak; en uit de onbeweeglykheid van dit Vlies als het Oog plotsling wordt bloot gesteld aan eene groote invalling van Lichtstraalen.

§ 2228.

Deeze verwyding, is of natuurlyk, als in den Slaap; in eene duistere, of althans weinig verlichte plaats; of, wanneer eenig gegeeven Voorwerp van zeer naby beschouwd wordt: of toevallig, als by zeer zwaare kneuzingen van den Oogbal; by den zwarten Staar; by het inwendig waterhoofd; by de Wurmziekte der eerste wegen; by het Etteröog; by de dwersche wonden des Druivenvlies; by de aangroeijing van dit Vlies met het Krystalbeursje of het Hoornvlies; by Krampäartige Ziekten; en by een zeer groot verval van Levenskragten.

§ 2029.

§ 2229.

Ingevolge het verſchil en gewigt deezer Oorzaaken, is dezelve van meer of minder aanbelang; en of al, of niet geneeslyk. Kortelyk kan men 'er van zeggen, dat de natuurlyke van zelfs verdwynd, by het Ontwaaken; in eene lichte Plaats; en door het Voorwerp welk men beſchouwd, meer te verwyderen van den Oogbal: dat die van kneuzing af hangt, ſomwylen geholpen wordt door het gebruik der algemeene, en plaatslyke, oplosſende Hulpmiddelen; en ſomwylen, als naamlyk het Druivenvlies hier door geheel werkeloos gemaakt is, voor altoos aanweezig blyft: dat by de zwarte Staar, de geneezing inzonderheid berust op die van deeze; en anders onmooglyk is: dat die door een inwendig Waterhoofd veröorzaakt wordt, naar deeze Ziekte voornaamlyk, moet beöordeeld en behandeld worden: dat men, in het geval eener Wurmziekte der eerſte Wegen, deeze door een Geneeskundig beſtier verhelpen moet: dat by die af hangt van een Etteröog, de ontlasting des Etters zoo dra mooglyk moet bevordert worden: dat als de oorzaak beſtaat in eene dwerſche wonde des Druivenvlies, de geneezing op geenerlei wyze kan bewerkt worden: dat men eindelyk als het Gebrek berust op eene aangroeijing van dit Vlies, aan het Krystal-beursje, of aan het Hoornvlies, de geneeswys der *Sinechia* moet plaats geeven; en indien op krampäartige Ziekten, den toevlugt moet neemen tot de Geneeskunde. De verwyding des Oopäppels, gegrond op een groot verval van Levenskragten, is niet geneeslyk dan door het opwekken deezer; en dikmaalen een voorteken van eenen kort aanſtaanden Dood.

De vernauwing des Oogäppels. *Myoſis.*

§ 2230.

In dit gebrek, het tegengeſtelde van het voorige, wordt de Oogäppel kleiner danze zyn moet, en verwyd zig niet in de duisternis. Doorgaans is het gegrond op eene aanhoudende beſchouwing van zeer kleine Voorwerpen met of zonder Vergrootglazen; op eene krampägtige ſaamentrekking der kringswyze vezelen van den Regenboog; op eene verlamming van deszelfs regte vezelen; op eene inwendige Oogöntſteking; op een gebrek van het Watervogt; of op eene aangebooren kwaade geſteltheid van het Druivenvlies.

§ 2231.

Het nalaaten der beſchouwingen in de eerſte plaats gemeld, het gebruik van krampſtillende Hulpmiddelen, de gewoone, zoo algemeene als byzondere behandeling der Verlamming, de te vooren beſchreeven geneeswys der Oogöntſteking, en het opſnyden des Druivenvlies op de wyze van CHESELDEN, in overëenkomst met de een en ander der opgetelde oorzaaken oordeelkundig aangewend, bewerken in alle daar voor vatbaare gevallen, de geneezing.

Synizeſis. *De ſluiting des Oogäppels.*

§ 2232.

Hier door verſtaat men eene gantſche vernietiging des Oogäppels door eene onderlinge aanëengroeijing van de binnenranden des Druivenvlies; en ook de ſluiting deezer opening, door de agtergebleeven *Membrana pupillaris.*

§ 2233.

Het eerſte ſoort deezer Ziekte, is veeläl afhanglyk van eene ontſteking en verzweering des Druivenvlies; en moet, als het werktuiglyke des Oogs niet al te veel geleeden heeft, door eene Kunstbewerking welke ik naderhand beſchryven zal, verholpen worden.

§ 2234.

Het laaste, dat van de Geboorte af aanweezig is, eischt dezelfde Kunstbewerking; die hier zelfs met veel meer hoop van goeden uitſlag kan gedaan worden dan in de voorige gevallen.

De aangroeijing van het Druivenvlies.

§ 2235.

Synechia. De AANGROEIJING VAN HET DRUIVENVLIES, geſchied of met het Hoornvlies, of met het Krystalbeursje, en is in beide gevallen het gevolg, dan eens van Oogöntſteking, dan eens van eene wonde des Oogbals, de vergrooting van het Kryſtal, of het uitvallen des Druivenvlies.

§ 2236.

§ 2236.

De verschillende omstandigheden waarin zig dit Gebrek bevind met opzigt tot zyne uitgebreitheid en ouderdom, bepaalen inzonderheid deszelfs mooglyke, onmooglyke, gemaklyke, of moeilyke geneesbaarheid, en den aart der Konstbewerking welke moet gedaan worden. By eene andere gelegenheid, zullenwe hierömtrent alle meest noodige voorschriften mededeelen.

De uitvalling des Druivenvlies. *Ptosis iridis.*

§ 2237.

Deeze, meest altoos, hoewel ten onregte, gebragt tot de *Staphylomata*, bestaat in eene uitwyking van een gedeelte deezes Vlies, door eene wonde of verzweering des Hoornvlies, in de gedaante eener loodkleurige of zwarte verhevenheid, doorgaans verzeld van Oogöntsteking, en van eene rimpelige saamenvalling des Hoornvlies.

§ 2238.

De *Grieken*, byzonderlyk gezet op de benoeming der Oogziekten ingevolge haare minste verscheidenheden, gaven den Naam van *Myocephalum* aan dit Gebrek, als het in grootte, gedaante, en kleur, gelyk was aan den kop eener Vlieg; van *Staphyloma*, wanneer het met eene blauwe Druif eenige overëenkomst hadt; van *Melon*, als het de bepaaling der Oogleden te buiten ging; en van *Hilon*, wanneer het eeltägtig, en overëenkomstig was aan den kop van een Spyker.

§ 2239.

Alle deeze onderscheidingen egter zyn van weinig of geheel geen nut in de oeffenende Heelkunde, vermits deeze Ziekte, altoos op eene gelyke wyze moet behandeld worden. Men bepaale zig derhalven, in alle gevallen zonder onderscheid, tot het gebruik van saamentrekkende Hulpmiddelen; tot zagtelyk drukkende Verbanden; of tot het voorzigtig aanwenden van den *Spiesglasboter* twee of driemaalen daags, intusschen men den vloed der Vogten naar de Oogen beteugeld, door werkzaame, vooräl *Mercuriale Purgeermiddelen*, door *Blaardragten*, *Etterdragten*, en dergelyken.

Deformitas pupillæ.

De wanvormige gedaante des Oogäppels.

§ 2240.

De natuurlyk ronde gedaante van dit Deel, veränderd in eene eironde, driekante, of eenige andere, behoord tot dit opschrift.

§ 2241.

Als meest gemeenzaame oorzaaken deezer Ziekte moet men beschouwen, de splyting des Druivenvlies door een wonde of kneuzing, en deszelfs verëtterende ontsteking.

§ 2242.

Haar onfylbaar gevolg is *Mydriasis*, dan eens met, dan eens zonder Blindheid van het beleedigd Oog. In alle gevallen is ze in één volstrekten zin, onheelbaar.

Motus convulsivus uveæ.

De stuipägtige beweeging van het Druivenvlies.

§ 2243.

Deeze, (eene tegenwillige saamentrekking en verslapping van dit Vlies, elkander beurtelings en by tusschenpoozen vervangend) bestaat zeldzaam op zig zelfs, dikmaalen in gemeenschap met eene dergelyke beweeging des Oogbals, is afhanglyk van gelyke oorzaaken als deeze, en moet op dezelfde wyze behandeld worden.

Immobilitas pupillæ.

De onbeweeglykheid des Oogäppels.

§ 2244.

In deeze Ziekte, die meer een toeval is der zwarte Staar, en van de aangroeijing des Druivenvlies, danze bestaat op zig zelve, behoud de Oogäppel in allerlei trappen van Licht dezelfde middenlyn, en bevind zig het Druivenvlies in een staat van Verlamming.

§ 2245.

§ 2245.

Derzelver geneezing, veelal onmooglyk, kan beproefd worden door versterkende en opwekkende Geneesmiddelen; door de *Electrisiteit*; door den damp van den *Geest des Ammoniakzouts* op eene zekere wyze tot het Oog bepaald; door de behandeling der *Amaurosis*; en door het losmaaken van het Druivenvlies; in overëenkomst met haare van elders bekende oorzaaken.

---

8. *K L A S S E.*

De Ziekten van het Watervogt.

Morbi humoris aquei.

§ 2246.

Tot deeze behooren de *Oogwaterzugt*, het *Bloedöog*, het *Etteröog*, het *Melköog*, de *troebelheid van het Watervogt*, en *deszelfs uitvloeijing*. De volgende Opschriften zullen een meer byzondere beschryving van elk deezer Ziekten insluiten.

De Oogwaterzugt.

§ 2247.

OOGWATERZUGT wordt genoemd eene uitzetting van den Oogbal, afhanglyk van eene te groote veelheid des Watervogts, van het Glasvogt, of van beide deeze Vogten te gelyk. *Hydropthalmia.*

§ 2248.

Het eerste soort deezer Ziekte wordt gekend aan eene langzaame vergrooting des Oogbals; aan het meerder uitpuilen van het Hoornvlies; aan de vermeerdering van afstand tusschen dit Vlies en den Regenboog; aan de onbeweeglykheid des Oogäppels; en aan een verminderd Gezigt, of Blindheid. Het wordt somwylen geneezen, door waterdryvende Purgeermiddelen, door

Blaar-

Blaardragten, door *Diuretica*, en door oplosſende Aanlegzels: ſomwylen zyn alle deeze Hulpmiddelen nutloos, en moet het ingeſlooten Vogt ontlast worden door eene inſnyding in het Hoornvlies.

§ 2249.

Het tweede ſoort is kenbaar aan eene harder zwelling van den Oogbal; aan het minder uitpuilen van het Hoornvlies; aan de boogwyze voorwaards dryving des Regenboogs; aan de verwyding van den Oogäppel; en aan de nevensgaande ſcheele Hoofdpynen. Dezelfde Hulpmiddelen in het voorige geval aangepreezen, koomen ook hier in aanmerking; en deeze van geene uitwerking zynde, moet het Oog geheel ontleedigd worden door eene inſnyding.

§ 2250.

Het laaste ſoort heeft gemengde kenmerken, en eischt dezelfde behandeling als het tweede. Somwylen zelfs is in dit geval de uitſnyding van het Oog noodzaaklyk, om te verhoeden dat ook het andere van dezelfde Ziekte wordt aangetast.

Hypoæma. *Het Bloedöog.*

§ 2251.

Hier door verſtaat men eene uitſtorting van Bloed in de zoogenaamde Oogkamers, veröorzaakt door eene kneuzing van den Oogbal, door Hoesten, Braaken en dergelyken.

§ 2252.

Dit Gebrek, kenbaar uit de roode kleur van het Watervogt, is ſomtyds geneeslyk door de Aderlaating, Buikzuivering, verdunnende Geneesmiddelen, een ſchraale Eetregel, en oplosſende Stovingen: ſomwylen integendeel weêrſtaat het hardnekkig alle deeze Hulpmiddelen, en is men verpligt te beſluiten tot het doen eener inſnyding aan het onderſte gedeelte van het Hoornvlies.

Het

Het Etteröog. *Hypopion.*

§ 2253.

ETTERÖOG, betekend eene uitftorting van Etter in de voorfte of agterfte Oogkamer, of in beiden te gelyk, en deeze of gedeeltelyk of geheel inneemende.

§ 2254.

De inwendige Oogöntfteking, het Ettergezwel des Hoornvlies, en eene nederzetting van Etter, elders bereid, zyn de gewoone oorzaaken deezer Ziekte. Derzelver gevolgen zyn dikmaalen zeer beklaaglyk, en niets minder dan de gantfche vernieling van het Oog. Somwylen egter wordtze geneezen langs den weg van opneeming des Etters; fomwylen, door de ontlasting deezer Vloeiftof naar buiten, 't zy door eene van zelfs gebeurende doorbraak van het Hoornvlies (die intusfchen altoos het verlies des Gezigts naa zig fleept) 't zy door eene in dit Vlies gedaane infnyding.

§ 2255.

De opneeming des Etters, die men niet moet verwagten dan in geringe gevallen, is wel inzonderheid het werk van de Natuur, maar wordt nogthans begunftigt door afleidende en ontlastende Middelen van allerlei aart; gelyk ook door den aanleg van oplosfende Stovingen, of Pappen.

§ 2256.

Het ontlasten van dit Vogt door eene enkele infnyding van het Hoornvlies, doet in de meeste gevallen zeeker van deezen aart, de toevallen voor een meer of min uitgeftrekt tydverloop ophouden, en bewerkt ook dikmaalen de Geneezing. Somwylen egter, is dezelve van weinig of geen uitwerking, en blyft de pyn, de ontfteking, en dergelyke aanhouden. In deeze omftandigheid is de gedeeltelyke of geheele wegneeming des Oogbals, het eenig Hulpmiddel.

Hypogala.

Het Melköog.

§ 2257.

Deeze naam wordt gegeeven aan eene verzaamling van waare Melk, of van een Melkägtig Vogt, in de meergemelde Oogkamers.

§ 2258.

Het eerste geval bespeurd men somwylen by Kraamvrouwen, aan eene zogsverplaatzing onderhevig, en moet behandeld worden met afleidende Middelen, en oplossende Aanlegzels.

§ 2259.

Het laaste is doorgaans het gevolg van de nederdrukking eener melkägtige Staar, en verdwynd van zelve, of door gelyke Hulpmiddelen.

Turbiditas humoris aquei.

De troebelheid van het Watervogt.

§ 2260.

Wat hier door verstaan, en hoedaanig zy gekend wordt, is van zelve blykbaar. Eene verzweering van het Hoornvlies, de ontbinding van het nedergedrukte Krystal, en eene slymige ongesteltheid der Vogten, zyn haare meest gewoone oorzaaken. In de twee eerste gevallen geneestze somwylen van zelve; meestäl door oplossende Stovingen, en herhaalde Buikzuiveringen. In het laaste geval moet den Lyder aan een Geneeskundig bestier overgegeeven worden.

Effluvium humoris aquei.

De uitvloeijing van het Watervogt.

§ 2261.

Deeze gebeurd niet dan door eene wonde of verzweering van het Hoornvlies, veröorzaakt eene rimpelige nedervalling van hetzelve, bederft voor het overige geenzints het Gezigt, en wordt hersteld, alleen door de Natuur, onmiddelyk na de geneezing der twee voorgemelde Gebreken.

9. KLAS.

9. *KLASSE.*

De Ziekten van het Krystal.

Morbi lentis cryſtallinæ.

§ 2262.

Het aantal van deezen is niet groot, en bepaald zig geheellyk tot de *Staar*, de *vergrooting des Krystals*, en deszelfs *uitvalling*.

De Staar.

§ 2263.

De STAAR, algemeen genoomen, is eene verduistering van het Kryſtal, van deszelfs Beursje, of van beiden te gelyk. *Cataracta.*

§ 2264.

De eerſte, de KRYSTALSTAAR naamlyk, kan men, opzigtelyk tot de Praktyk, onderſcheiden, in eene *beginnende*, en *gevestigde*; in eene *eenvoudige*, en *ſaamengeſtelde*; in eene *aangeboorne* en *toevallige*; in eene *Melkägtige*, *Kaasägtige*, en *harde*; gelyk ook, in eene *oorſpronglyke*, en *volgende*. *Cataracta cryſtallina.*

§ 2265.

De tweede, of de KRYSTALBEURS STAAR, heeft geene weezentlyke verſcheidenheden, anders, dan datze ſomwylen de voorſte, ſomwylen de agterſte helft van dit Vlies inneemt. *Cataracta capſulæ lentis.*

§ 2266.

De laaste, die men de GEMENGDE zoude kunnen noemen, heeft niets byzonders, dan dat ze deeld in de verſcheidenheden der twee voorige. *Cataracta mixta.*

§ 2267.

Een BEGINNENDE STAAR, heeft geene zigtbaare kenmerken. Alles waar uit men tot haar beſtaan beſluiten kan, beſtaat alleen in zekere beweegen *Cataracta incipiens.*

de Vlekjes van verfchillende gedaanten, welke den Lyder zegt waar te neemen; in eene zeer geringe Gezigtsverzwakking; en in een meer twyffelägtig, dan zeeker, wolkje, in den grond des Oogäppels.

§ 2268.

Cataracta confirmata. De GEVESTIGDE STAAR wordt aangeweezen, door eene gedeeltelyke of geheele Gezigtsverduistering vooräl in een fterk Licht, en door de verändering der natuurlyke kleur van den Oogäppel, in een witte, paerelkleurige, zeegroene, geele, eizerkleurige, of andere.

§ 2269.

Cataracta fimplex. Eene EENVOUDIGE STAAR beftaat op zig zelfs, en zonder eenige andere, zoo algemeene, als Oogziekten.

§ 2270.

Cataracta complicata. De SAAMENGESTELDE wordt vergezeld van de zwarte Staar, van eene fmelting des Glasvogts, van een vernauwing des Oogäppels, van eene faamengroeijing met de naastgelegen deelen des Oogbals, of, van eene trillende beweeging van het Kryftal.

§ 2271.

Cataracta nativa. Een AANGEBOOREN STAAR befpeurd men onmiddelyk na de geboorte, en word meest altoos verzeld van eene zeer fnelle tegenwillige beweeging des Oogbals.

§ 2272.

Cataracta fymptomatica. Een TOEVALLIGE verfchynd in alle tydperken van het Leven, ingevolge eener ontfteking van het Kryftal, en deszelfs Beursje, of door de nederzetting eener fcherpe ftof in deeze Deelen; door het misbruik van geestryke Dranken; door fcherpe Dampen van veelerlei aart; door eene fchudding der Hersfenen; door eene wonde of kneuzing des Oogbals; door het veelvuldig befchouwen van kleine, inzonderheid glanzige Voorwerpen; door een Slaaploos Leven; door de beleedigende werking der Zonneftraalen, van den Blikzem, of van het huislyk Vuur; door eene uitputting der Levenskragten; en door het meer zonderling, dan waarlyk verklaarbaar medegevoel, dat 'er is, tusfchen beide Oogen.

§ 2273.

§ 2273.

De MELKAGTIGE STAAR, ſteld eene ontbinding van het Kryſtal, in een wit Melkägtig Vogt; en is kenbaar, aan eene verwyding of althans zeer geringe vernauwing des Oogäppels by de invalling van een ſterk Licht; gelyk ook, aan deszelfs Melkägtige kleur, en de nadering van het Kryſtal tot het Druivenvlies· *Cataracta lactea.*

§ 2274.

Een KAASAGTIGE STAAR wordt die genoemd, waarin het Kryſtal zagt en tegelyk broos is. Deeze kan men niet kennen dan na het doen der Konstbewerking. *Cataracta caseosa.*

§ 2275.

In de HARDE STAAR verkleind het Kryſtal vogt, vermeerderd de afſtand van dit tot het Druivenvlies, vernauwd de Oogäppel, en wordt de Regenboog meer of min onbeweeglyk. *Cataracta dura.*

§ 2276.

Omtrent de *Kryſtalbeurs-* en *gemengde Staaren*, kan men geen de minſte kenmerken aanwyzen; de Kontsbewerking alleen, verzeekerd ons van derzelver aanweezen.

§ 2277.

Alle Staaren hebben met elkanderen gemeen, datze langzaam toenecmen; onpynlyk zyn; het Gezigt trapswys verminderen; en zig van het eene Oog mededeelen aan het andere, indien zulks niet by tyds door de geneezing der oorſpronglyke Staar verhoed wordt.

§ 2278.

Haare behandeling is van tweeërlei aart, en betreklyk of tot de Oplosſing, of tot de Wegneeming. Dit egter, moet inzonderheid verſtaan worden van de Toevallige, vermits de Aangebooren, ſlegts vatbaar is voor de laaste Geneeswyze.

§ 2279.

De Oplosfing, die maar zeer zeldzaam, en niet dan in beginnende Staaren mooglyk is, kan men in 't algemeen beproeven, door met *Kwik* bedeelde, en dikmaal herhaalde, *Purgeermiddelen*; door ontbindende, voorál Loogzoutige Geneesmiddelen; door de *Kwikbereidzels*, vermengd met de *Houtdranken*, en toegediend tot 'er zig de beginzelen opdoen van Kwylvloed; door de *Snuif-poeijers van* KLEBER; door *Blaar*-en *Etterdragten*, van verfchillenden aart, en geplaatst in den Nek, of aan de Armen; door den Damp eindelyk, van den *Geest des Ammonieakszouts*, voor eenen korten tyd, dog by herhaaling, aan het beleedigd Oog, of de beleedigde Oogen, toegepast.

§ 2280.

De wegneeming des Staars, gefchied of door de verplaatzing van het Krystal, onder het Glasvogt; of door deszelfs ontlasting, ingevolge eener infnyding gedaan in het Hoornvlies. Van de een en ander zullen we fpreeken in het Leerftuk der Heelkundige Konstbewerkingen. Beiden worden verbooden, door eene nevensgaande zwarte Staar; gelyk ook, door eene *Glaucoma*, en de fmelting van het Glasvogt.

De vergrooting des Kryftals.

§ 2281.

Accretio lentis cryftallinæ.

De VERGROOTING DES KRYSTALS is of aangebooren of toevallig. In beide gevallen veröorzaakt dezelve een kort Gezigt, en is in het eerfte geval nimmer, in het laaste fomwylen geneeslyk. Als we fpreeken van de Ziekten des Gezigts zelve, zullen we hierömtrent de meest voornaame byzonderheden voordraagen.

De uitvalling des Kryftals.

Prolapfus lentis cryftallinæ.

§ 2282.

Het Krystal uit zyn Beursje geperst, valdt fomwylen in de voorfte Oogkamer, fomwylen buiten de bepaaling des Oogbals.

§ 2283.

§ 2283.

Het eerſte geval, waar by altoos de hoeveelheid van het Hoornvlies ongeſchonden blyft, is afhanglyk van de nederdrukking des Staars; van een val op het Hoofd; van eene kneuzing des Oogbals; van eene verëtterende inwendige Oogöntſteking; en dergelyken. Deszelfs beſtendige gevolgen zyn de vernauwing des Oogäppels, en een verwerd Gezigt: een dikmaalig gevolg is, eene zeer zwaare Oogöntſteking. Ter Geneezing wordt vereischt de wegneeming van het verplaatſte Krystal, door eene inſnyding in het Hoornvlies.

§ 2284.

Het tweede geval onderſteld eene wonde des Hoornvlies, en de verbreking van het Krystalbeursje. De gewoone behandeling der Oogwonden § 182 en 183. beſchreeven, koomen hier in aanmerking.

---

10. KLASSE.

De Ziekten van het Glasvogt. *Morbi humoris vitrei.*

§ 2285.

Tot deeze behooren als de voornaamſten, de *verduistering* van dit Vogt, deszelfs *ſmelting*, en *uitvloeijing*.

De verduistering des Glasvogts.

§ 2286.

De Verduistering van het Glasvogt is gegrond op deszelfs verdikking, en wordt gekend aan eene loodkleurige ondoorſchynende vlek in de diepte des Oogbals, tegen over den Oogäppel, en eene nevensgaande Blindheid. *Glaucoma.*

§ 2287.

§ 2287.

Deszelfs geneezing, misschien mooglyk in den beginne, houd op zulks te zyn, zoo dra men voorgemelde verschynzelen waarneemd; en deeze alleen, zyn ongelukkig dezulken, die ons verzeekeren van het bestaan deezer Ziekte.

Synchysis.

De smelting van het Glasvogt.

§ 2288.

Deeze steld eene volstrekt niet geneeslyke ontbinding van dit Vogt, tot eene waterägtige dunheid; kenbaar uit zulk eene groote doorschynenheid van het gantsche binnenöog, dat men het Netvlies niet alleen, maar ook deszelfs Bloedvaten, door den Oogäppel, in den grond des Oogbals, ten duidelykften onderscheiden kan.

Prolapsus humoris vitrei.

De uitvalling des Glasvogts.

§ 2289.

Het uitvallen deezes Vogts, door eene wonde des Hoornvlies, of van den harden Oogrok, zyn de eenige gevallen welken onder deezen Naam begreepen worden. Men kan dezelven onderscheiden in eene gedeeltelyke of geheele. De eerste is van zeer weinig aanbelang, en wordt geneezen, door een matig sluitend Oogverband, van tyd tot tyd bevogtigt met verkoelende en eenigzints saamentrekkende Hulpmiddelen. De laaste is ongeneeslyk, en veröorzaakt altoos Blindheid.

II. HOOFT-

II. HOOFTDEEL.

De Ziekten des Gezigts.

Morbi visus.

§ 2290.

De Ziekten des Gezigts, verſtaa hier door de veränderde en vernietigde Werkingen van de voornaamſte deelen des Oogbals, zyn het *zwak Gezigt*, het *kort Gezigt*, het *Vergezigt*, het *Scheelzien*, het *Scheefzien*, het *Dubbelzien*, het *Halfgezigt*, het *Nevelägtig Gezigt*, het *Ongedaantig Gezigt*. het *verward Gezigt*, het *ingebeeld Gezigt*, de *zwarte Staar*, de *Dagblindheid*, de *Nagtblindheid*, de *Lichtſchuwing*, en de *Blindheid.* Zie hier eene meer gezette beſchryving van elk deezer Ziekten in het byzonder.

Het zwak Gezigt.

Amblyopia.

§ 2291.

Een ZWAK GEZIGT wordt genoemdt, wanneer het Oog, zonder eenig blykbaar gebrek in hetzelve, in het Voorwerp, in de Middenſtof, of in het Licht, minder levendig en ſcherp ziet dan natuurlyk.

§ 2292.

Als oorzaaken van dit Gebrek koomen voornaamlyk in aanmerking, eene verminderde gevoeligheid van het Netvlies, eene te groote gevoeligheid van het Druivenvlies, en eene niet zigtbaare ontäarting van deeze of gene der Oogvogten.

§ 2293.

Hoedaanig deeze, in een gegeeven geval ook zyn moogen, altoos is het moeilyk om dezelven te ontdekken; moeilyker nog, om haar weg te neemen; inzonderheid als ze allen, gelyk ſomwylen gebeurd, ſaamenloopen, en de Lyder voor het overige ſchynbaar gezond is.

§ 2294.

De geneezing derhalven moet meestäl dermaaten worden aangelegt, datze inzonderheid beantwoord aan den eisch der twee eerstgemelde oorzaaken, die met één woord insluit, de versterking van het werktuiglyke der Oogen.

§ 2295.

Men verbiede dus den Lyder, altoos en zonder eenige bepaaling, een sterk Licht, zoo natuurlyk, als konstig; het beschouwen van kleine Voorwerpen, vooräl met behulp van Vergrootglazen; dat van ver afstandige Voorwerpen door behulp van zoogenaamde Verrekykers; het veelvuldig Leezen en Schryven; het Nagtbraaken; eene te dikmaalen herhaalde Byslaap; de Zelfsbesmetting; en meer andere verzwakkende oorzaaken. Men bediene zig daarenboven, van een bestendig verblyf in een eenigzints duister vertrek; van de dekking der Oogen met een groenkleurig Voorhangzel; van eenen in allen opzigten versterkenden Eetregel; van versterkende Geneesmiddelen, zoo inwendige als plaatslyke; van zeer vlakke en ligt groen gekleurde Brilglaazen; van de *Boyliaansche Gezigts buizen*; en dergelyken.

Het kort Gezigt.

§ 2296.

Myopia. Een KORT GEZIGT is, wanneer men een gegeeven Voorwerp niet onderscheiden zien kan, dan binnen den afstand van 20, 9, 6, of 3 Duimen.

§ 2297.

Zulk een Gezigt is gegrond op eene vereëeniging der Lichtstraalen in een zoogenaamd Brandpunt, voor het Netvlies; en afhanglyk van een te zeer verheven Hoornvlies; van de verlenging des Oogbals; van eene te groote digtheid des Hoornvlies, en der Oogvogten; van eene verwyding des Oogäppels; of van een te groot bolrond van de voorste helft des Krystals. Veeläl gaat hetzelve gepaart met een scheel, of ten minsten met een loens Gezigt.

§ 2298.

§ 2298.

Jonge Kinderen is dit Gezigt natuurlyk eigen: by deezen egter verbeterd hetzelve ongevoelig, en als trapswyze, naar evenreedigheid zy in grootte en Ouderdom toeneemen. In alle andere omſtandigheden, en ook in deeze omſtandigheid zelve, wanneer die door de Natuur alleen niet verholpen wordt, moet men gebruik maaken van Brillen, welkers Glazen, in zekere, niet wel bepaalbaare, maar op de proef bestgekeurde maate, aan beide zyden eene holle oppervlakte hebben.

Het ver-Gezigt.

§ 2299.

Het VER-GEZIGT ſteld een onvermoogen om eenig voorwerp duidelyk te zien, ten zy hetzelve drie, vier, of meerder Voeten, van het Oog verwydert is. *Presbyopia.*

§ 2300.

Deszelfs naaste oorzaak is de vereeniging der Lichtſtraalen in een Brandpunt, agter het Netvlies; afhanglyk van een te plat Hoornvlies, van een niet genoeg bolrond Kryſtal, van eene te geringe doorſchynenheid van voorgemeld Vlies en der Oogvogten, van Ouderdom, en eindelyk van eene gewoonte om altoos ver afſtandige Voorwerpen te beſchouwen met eene zekere gezetheid.

§ 2301.

Eene volkoomen geneezing van dit Gebrek is meest in alle gevallen onmooglyk. Deszelfs verhelping beſtaat enkel in het gebruik van hol geſleepen Ooglazen.

Het Scheelzien.

Strabismus.

§ 2302.

Dit, inderdaad zeer mishaaglyk Gezigt, wordt gezegd plaats te hebben, wanneer by het beſchouwen van eenig Voorwerp, het eene Oog naar boven, beneden, buitenwaards of binnenwaards, en het andere integendeel naar beneden, naar boven, naar binnen, of naar buiten ziet; gelyk ook, als beide

Oogen tevens naar eenen zelfden kant gekeerd ftaan: of met andere woorden, wanneer de Gezigtsafen van beide Oogen, niet evenwydig zyn aan elkanderen *Gezigtsas*, dit moet ik hier in 't voorbygaan aanmerken, noemt men die Lyn, welke uit het middenpunt des Oogäppels, door dat van het Hoornvlies, regtftreeks naar het Voorwerp gaat, en denkbeeldig, buiten het Oog, tot in het oneindige kan verlengd worden.

§ 2303.

Als zoo veele foorten deezes gebreks moet men befchouwen, de *faamenloopende Scheelheid*, als naamlyk de Lyder met de Oogen naar elkanderen gekeerd, ziet; de *afwykende Scheelheid*, wanneer men, eenig Voorwerp befchouwende, de Oogen gelyktydig, zydwaards van elkander doet afwyken; en de *Scheelheid van ongelyke hoogte*, als het eene Oog gekeerd is naar een gegeeven Voorwerp, intusfchen zig het andere, naar boven of beneden wend.

Strabismus connivens. *Strabismus recedens.* *Strabismus inæqualis altitudinis.*

§ 2304.

Deszelfs naaste oorzaak beftaat altoos daar in, dat de Lichtftraalen van eenig Voorwerp afkomstig, in beide Oogen niet vallen op een zelfde punt van het Netvlies. De afgelegen oorzaaken zyn, de verfchillende plaatzing van het gevoelpunt des Netvlies in het eene, vergeleeken met dat van het andere Oog; de niet regtlynige ftand der Middenpunten van dit Vlies, en van het Hoornvlies; eene, inderdaad meer mooglyke dan beweezen fchuinze plaatszing van het Kryftal; gelyk ook, een niet gelykreedig werkvermoogen in deeze of geene der tegen elkander overftaande Spieren van den Oogbal.

§ 2305.

De geneezing, in de drie eerfte gevallen, is altoos, en zonder eenige bepaaling, onmooglyk; zoo om dat men dezelve op geenerlei wyze kan onderfcheiden van elkanderen, dan langs den weg van gisfing, die doorgaans misleidend is; als, doordien we, noch voor de eene, noch voor de andere, eenig beproefd Hulpmiddel voor handen hebben. In het laaste geval, dat by Kinderen veelal berust op gewoonte en navolging of Stuiptrekkingen; en by Bejaarden, op eene voorgaande beleediging des Oogbals; bediend men zig fomwylen met veel vrugt, van de *Boyliaanfche Gezigtsbuizen*, gemaakt in het eerst, overeen-

éénkomstig met de wanvormigheid des Gezigts; en vervolgens zoo lang trapswyze verändert, tot de As van het Oog evenwydig wordt aan die deezer Werktuigen. Eene groote oplettenheid aan de zyde des Heelmeesters; een meer dan gemeen geduld en onderwerping aan die des Lyders, of van hun aan wier gezag hy onderworpen is; beslissen ten deezen opzigte alles, en zyn van eene volstrekte noodzaaklykheid.

Het Scheefzien. *Luscitas.*

§ 2306.

Als men met één Oog, wel duidelyk, dog zoo ziet, dat het Voorwerp en de Gezigtsas, niet in een zelfde regte Lyn vallen; maar gedwongen is het Voorwerp te keeren indervoegen, dat het zig schuins het Oog aanbied, wordt zulks *Scheefzien*, of een *Scheef Gezigt*, geheeten.

§ 2307.

De oorzaaken van dit Gebrek zyn dezelfde als die van het voorige: men kan egter hier nog byvoegen, de Vlekken van het Hoornvlies, vooräl in deszelfs midden; en eene zydelyke plaatzing des Oogäppels.

§ 2308.

Omtrent de Geneezing moet ik herhaalen 't gene ik gezegd hebbe van die der Scheelöogigheid. Zy is naamlyk, de gevallen gelyk gesteld, even dus, of mooglyk, of onmooglyk, en moet in de eerste omstandigheid, langs denzelfden weg beproeft worden. Als de Ziekte veröorzaakt wordt door een Vlek van het Hoornvlies, is de wegneeming van deeze het eenig Geneesmiddel.

Het Dubbelzien.

§ 2309.

Dus noemd men dat gebrek van het Gezigt, 't welk een en hetzelfde Voorwerp, twee of meermaalen afbeeld op het Netvlies.

§ 2310.

Deszelfs meest gemeene oorzaaken zyn, de Scheelöogigheid, eene aanhoudende drukking op eenig gedeelte van den Oogbal door een byliggend Gezwel, eene veelzydigheid van het Kryſtal, een dubbele Oogäppel, de verplaatzing des Kryſtals, deszelfs gedeeltelyke Verduistering, de Kortzigtigheid, en verſcheiden ſoorten van Zenuwziekten.

§ 2311.

Zulk eene groote verſcheidenheid van oorzaaken, begrypt men ligtelyk dat deeze Ziekte volſtrekt onvatbaar maakt voor eene algemeene Geneeswyze. Men moet derhalven altoos haare behandeling regelen naar de van elders bekende natuur der Ziekte op welke zy gegrond is; en is de geneezing van deeze onmooglyk, moet men ook hetzelfde omtrent de haare vastſtellen.

Het Halfgezigt.

§ 2312.

Hemiopſia. Het HALFGEZIGT, dat meer een Toeval is van andere Oogziekten, dan eene Ziekte op zig zelve, beſtaat daarin, dat men ſlegts een gedeelte kan zien van eenig Voorwerp, al het overige verlooren gaande.

§ 2313.

De Vlekken van het Hoornvlies, eene gedeeltelyke verduistering van het Kryſtal, en een beginnende *Amauroſis*, zyn onder alle Oogziekten die genen, by dewelken dit Gebrek het meest wordt waargenoomen.

§ 2314.

Deszelfs geneezing berust geheelyk op die der Ziekte, waar van het af hangt, en moet uit de Beſchryving van deeze ontleend worden.

Het

Het nevelägtig Gezigt.

§ 2315.

Een NEVELAGTIG GEZIGT wordt dat genoemd, waar door men de Voorwerpen beschouwd als door een floers, of eenige andere dergelyke middenstof. *Visus nebulosus.*

§ 2316.

Meestäl is hetzelve een toeval van eene beginnende *Amaurosis* of Staar, van een Vlek in het Hoornvlies, van eene troebelheid des Watervogts, van een beginnende *Glaucoma*, en dergelyken.

§ 2317.

Deszelfs behandeling derhalven moet met die deezer Ziekte overëenkoomen, en eischt een voorgaand nauwkeurig onderzoek naar den byzonderen aart van deeze, en van derzelver oorzaaken.

Het wandaantig Gezigt. *Metamorphopsis.*

§ 2318.

Dit Gezigt, zegt zeker beroemd Heelmeester, heeft plaats, wanneer men de Voorwerpen ziet onder eene andere dan haare waare gedaante; dat is te zeggen, in eene vermeerderde of verminderde grootte; in eenen omgekeerden stand, en dergelyken.

§ 2319.

Verscheidenerlei Oogziekten, onzuiverheden in de eerste Wegen, de Dronkenschap, aanvallen van Flauwten, heete Koortzen, Eilhoofdigheid, Dolheid, en dergelyken, zyn deszelfs meest gewoone oorzaaken.

§ 2320.

Zyne geneezing moet naar het verschil der oorzaaken, verschillend geregeld worden, en duld geene algemeene aanwyzing.

Het verward Gezigt.

§ 2321.

Visus confusus. Het VERWARD GEZIGT onderfteld eene faamenvloeijing van verfcheiden Beeldtenisfen in het Oog, afhanglyk van eene gelyk fterke werking der fchuinze en loodlynige Lichtftraalen op het Netvlies.

§ 2322.

Het eenig Hulpmiddel voor dit Gebrek, is het langduurig gebruik des *Gezigtsbuis van* BOYLE, die ik ter zyner plaatze zal befchryven en afbeelden.

Visus imaginatus.

Het ingebeeld Gezigt.

§ 2323.

Hier door verftaat men het zien van zekere kleine Voorwerpen; van fpinnekopspooten by voorbeeld, van vliegenvleugels, van een fyn netje, en dergelyke, zonder dat dezelve op dien tyd zig op eenigerlei wyze het Oog aanbieden.

§ 2324.

Dit Gezigt is gegrond op eene gedeeltelyke ongefteltheid van het Netvlies, en vooräl, op eenig verwyd vat van dit Vlies, 't zy Bloed- 't zy Watervoerend.

§ 2325.

De Vliezen van het Oog, en deszelfs Vogten, behouden daar by in alles haare natuurlyke hoedaanigheden; en 'er wordt, geenig hoe genaamd zigtbaar gebrek befpeurd in den Oogbal.

§ 2326.

Als het Oog in rust is, behouden de gezegde fchynbaare Voorwerpen ook beftendig haare plaats: wordt dit bewoogen, zoo beweegen zig dezelve, als 't ware, tevens.

§ 2327.

§ 2327.

Dit verſchynzel, gevoegd by de blykbaare welgeſteltheid van het Oog, in allerlei andere opzigten, regeld inzonderheid de onderſcheidende kenmerken des Gebreks waar van we ſpreeken.

§ 2328.

Deszelfs voorzegging wordt bepaald door zyne duuring; door de uitgeſtrektheid van den Vlek; gelyk ook, en wel byzonderlyk, door de plaats des Netvlies welk beleedigd is.

§ 2329.

Om over de laaste byzonderheden te oordeelen, is het noodig, dat men op eenen bekwaamen afſtand voor het Oog of de Oogen des Lyders, plaatze eenig Voorwerp; dat men hem gebiede al zyne oplettenheid te vestigen op een enkel en willekeurig ſtip van dit Voorwerp; dat men hem eindelyk vraage, welk de grootte en gedaante is van het gene hy vermeend te zien, en welk eene plaats hetzelve inneemt.

§ 2330.

De geneezing heeft veel overëenkomst met die der zwarte Staar, welke wy in het vervolg zullen aanwyzen; en is ſomwylen gelukt, alleen door den aanleg van koud Water. De Aderlaating, als men reeden heeft eene opvulling der Bloedvaten van het Netvlies te vermoeden; de Buikzuiveringen en Blaardragten als men eene verwyding onderſteld van deszelfs Wyevaten; gelyk ook de *Snuifpoeders van* KLEBER, in de laaste omſtandigheid; zyn in dit Gebrek de voornaamſte Hulpmiddelen.

§ 2331.

Als zoo veel byzondere ſoorten van ingebeeld Gezigt, eenigzints verſchillend van de voorbeſchreevene, moet men aanmerken, het *Zien van Kleuren*, en ook dat van *Lichtſtraalen*, *Vuurvonken*, of dergelyken.

§ 2332.

Het eerste ontdekt men veeltyds by Geelzugtige, in zekere koortsägtige Ziekten, by het Bloedöog, en als men de Oogen in het duister wryft met de Vingeren. Het laaste is afhanglyk van een slag op het Oog, van sommige Zenuwziekten, van het beschouwen van kleine Voorwerpen, van sterk Hoesten, Niezen, of Braaken; en wat dergelyken meer zyn.

§ 2333.

De behandeling van beiden, als ze niet, gelyk dikmaalen gebeurd, van zelfs verdwynen; moet in alle gevallen, met derzelver blykbaare oorzaaken overëenkoomen, en erkend geene algemeene Voorschriften.

De zwarte Staar.

§ 2334.

Amaurosis. De *zwarte Staar* is eene Blindheid met heldere Oogen; dat is te zeggen met Oogen, waarin men van buiten, of geheel niets, of slegts eene verwyde en onbeweeglyke Oogäppel, waarneemdt.

§ 2335.

Deeze Ziekte, beschouwd als een toeval van andere algemeene Ziekten, is zeer gemeenzaam, en wordt duizend maalen geneezen, zonder dat men bepaaldelyk op haar denke. Zoo veele *Appoplectici* als immer haare gezontheid volkoomen weder gekreegen hebben, kunnen ten deezen opzigte strekken tot voorbeelden.

§ 2336.

Gantsch anders is het gelegen, wanneer ze bestaat op zig zelve, of ingevolge eens ongeneeslyk gebrek van den Oogbal, of des Oogkuils. In deeze omstandigheden naamlyk, wordtze zeer zeldzaam hersteld, en blyft meestäl, voorál altoos aanweezig.

§ 2337.

De naaste oorzaak in deeze gevallen, de eenige waar van we hier ter plaatze spreeken moeten; is al dat gene, het welk zonder of met, eenige plaatslyke en zigtbaare veränderingen van den Oogbal, of des Oogkuils, het vermoogen tot zien wegneemt.

§ 2338.

De afgelegen oorzaaken zyn, eene ophooping van Bloed in de vaten van het Netvlies des Gezigtzenuws, of der Hersſenen; een inwendig Waterhoofd; eene zwakheid of onäandoenlykheid des Netvlies; Gezwellen der Gezigtzenuw; Vet of Spekgezwellen in de Oogholten; Beengezwellen van de ſaamenſtellende deelen deezer Holten; ſommige wonden der Wenkbrauwen; zekere Ziekten des Voorhoofdsboezem; en dergelyken.

§ 2339.

Als algemeene kenmerken moet men beſchouwen, eene langzaame verzwakking van het Gezigt; het zien als't ware door eene Nevel, door een Spinneweb, door een Net, of door eenig gekleurd fyn Weefzel; de blyvende zwartheid van den Oogäppel; en eene van tyd tot tyd toeneemende, en eindelyk volſlagen Blindheid, 't zy met 't zy zonder *Mydriaſis*.

§ 2340.

De geneezing berust inzonderheid op de wegneeming der oorzaaken, de mooglykheid hier van onderſteld zynde. In de tegengeſtelde omſtandigheid, moet men dan eens deeze, dan eens gene dier Hulpmiddelen beproeven, welke door veele Schryvers in deeze Ziekte zyn aangepreezen; en vooräl gebruik maaken, inwendig van de *Scheerling*, de *Nagtſchade*, de *Swieteniaanſche Kwikoplosſing*, het *Aftrekzel* van *Spaanſche Vliegen*, en *Waterdryvende Purgeermiddelen*; uitwendig van *Blaar-* of *Etterdragten*, van den *damp des vluggen Geest van het Ammoniakzout*, van de *Snuifpoeijers van* KLEBER, van de *Dippeliaanſche Olie*, droppelwyze gebragt in de Oogen, van de *Electriſiteit*, en dergelyken.

De Dagblindheid.

§ 2341.

Nyctalopia. De DAGBLINDHEID ſteld een gedeeltelyk of geheel onvermoogen tot zien, ſtaande den loop van den Dag, terwyl nogthans des Avonds, en ook des Nagts, mits dat de Lugt eenigzints helder is, het Gezigt even zoo goed, en zelfs beter, de Voorwerpen onderſcheid, als natuurlyk.

§ 2342.

Deeze Ziekte is afhanglyk van Oogöntſteking, van een Vlek in het midden des Kryſtals, van eene te zeer verwyde en niet ſaamentrekbaare Oogäppel, van eene te groote gevoeligheid van het Net- of Druivenvlies, van een langduurig verblyf in eene duistere plaats, van eene aangebooren zwakheid der Oogen, en eindelyk van eene ontſteking der Hersſenen.

§ 2343.

Derzelver behandeling kan tot geene algemeene regelen gebragt worden, om dat dezelve even zoo verſchillend zyn moet, als de verſcheidenheid is der oorzaaken. Men kan dezelve voor een gedeelte ontleenen, uit die der Oogöntſteking, des Staars, en der *Mydriaſis*, na dat de nevensgaande verſchynzelen het beſtaan van deeze of gene dier Ziekten aanwyzen. Als het Gebrek gegrond is op eene te groote gevoeligheid van het Net- of Druivenvlies, moet men alles vermyden wat de Oogen op eenigerlei wyze vermoeijen kan, en gebruik maaken van verſterkende, zoo in- als uitwendige Hulpmiddelen. Geeft het langduurig verblyf in duistere plaatzen, in Gevangenisſen by voorbeeld, hier toe aanleiding, zoo wordt 'er niets anders vereischt dan de Oogen trapswyze aan het Licht te gewennen. Is eene aangebooren zwakheid der Oogen, daar van de Oorzaak, zoo kan men wel gebruik maaken, van alles, wat dezelve verſterken kan, maar moet men zig niet vleijen met de Geneezing. Als eindelyk de Ziekte afhangt van eene ontſteking der Hersſenen, moetze vooräl, door een Geneeskundig beſtier geholpen worden.

De

De Nagtblindheid.

Hemeralopia.

§ 2344.

Hier door verstaat men dat gebrek des Gezigts, waar by den Lyder over Dag vry goed, in de Morgen- en Avond-schemering integendeel, bezwaarlyk, of geheel niet zien kan.

§ 2345.

Deszelfs meest gemeene oorzaak, als we FOURNIER gelooven moogen, bestaat in de ophooping eener verdikte Wye in de Vaten van het Netvlies, afhanglyk van eene belette Doorwaaszeming. De veelvuldige geneezingen, van hem bewerkt alleen door de Aderlaating, door Braakmiddelen, en door Blaardragten agter beide Ooren, bevestigen zeeker eenigermaaten dit Denkbeeld.

§ 2346.

Niet alle gevallen egter van dien aart, berusten op deeze oorzaak. Sommigen integendeel zyn gegrond op eene vereëlting der Gezigtszenuwen, afhanglyk van Ouderdom; anderen, op eene beginnende *Amaurosis*, die we gezien hebben dat van verschillende oorzaaken kan afhangen. In de eerste omstandigheid is de Ziekte ongeneeslyk: in de laaste moetze behandeld worden op eene wyze, § 2139. aangeweezen.

De Lichtschuwing.

§ 2347.

De LICHTSCHUWING, is niet anders dan eene te groote gevoeligheid der Oogen, op de invalling van het Dag- of Kaarslicht; afhanglyk van Oogöntsteking, van eene verwyding des Oogäppels, van een langduurig verblyf in eene duistere plaats, van Watervrees, van eene heete Koorts, van zekere Zenuwziekten, en van meer andere, het Gezigt verzwakkende oorzaaken. *Photopsia.*

§ 2348.

Derzelver geneezing, die dan eens al, dan eens niet, kan verkreegen worden,

den, wordt in 't algemeen bewerkt, door de Oogen op deeze of gene wyze te beveiligen voor de invalling van het Licht; in het byzonder, door eene Behandeling, tegengesteld aan haare van elders bekende oorzaak, en overëenkomstig met het gene wy hierömtrent, by verscheiden gelegenheden gezegd hebben.

Cæcitas.

De Blindheid.

§ 2349.

In verscheiden Onderdeelingen van dit Leerstuk, hebbenwe de Ziekten beschreeven, welke, zoo lang ze aanweezig zyn, Blindheid veröorzaaken. Het is hier de plaats, om te spreeken van de *Blindheid* zelve, dit woord genoomen in zyne meest mooglyke kragt, dat is, voor eene volstrekte, en ongeneeslyke berooving of ontbeering des Gezigts, in beide Oogen.

§ 2350.

Zulk eene Blindheid, heeft een byna onëindig getal van oorzaaken, zoo natuurlyke, als toevallige. De eerste, als we de aangebooren Staar uitzonderen, zyn ons meerendeels onbekend, om datze niet tekenen in het Leven, en na den Dood maar zeer zeldzaam onderzogt worden. De laaste bestaan voornaamlyk in eene onöplosbaare verduistering der Hoornvliezen, ingevolge eener verwaarloosde, of kwalyk behandelde Oogöntsteking; in dergelyke, en dikke Vlekken deezer Vliezen, geplaatst voorál in den As van het Gezigt; in aanmerklyke Druifgezwellen derzelver; in de branding der Oogen, door ontsteken Buskruid, het huislyk Vuur, of den Blikzem; in de Wonden en Verzweeringen deezer Deelen, met uitvloeijing der Oogvogten; in de drukking der Gezigtzenuwen, door water bevat binnen de bepaaling der Bekkeneelsbeenderen, door eenigerlei andere Uitstorting, door Gezwellen, en dergelyken; in eene verdrooging dier Zenuwen door Ouderdom, of eenigerlei andere oorzaaken.

§ 2351.

Zoo veele zeldzaame, dog niet minder vermoogende oorzaaken, zyn, de weder-

derkaatzing der Zonneſtraalen van eene zeer verlichte, drooge, en glanzige oppervlakte; en het verlies der Oogleden, door verrotting of afſnyding. Het eerſte geval grypt ſomwylen plaats by dezulken die de zandige woestynen van *Arabie* doorreizen. Het laaste hebben de *Carthagers*, op eene zeer wreede wyze doen ondervinden aan den Roomschen Burgemeester ATTILIUS REGULUS, by hun Krygsgevangen.

§ 2352.

Gelyk wy § 2349. gezegd hebben, dat de Blindheid waar van we thans ſpreeken, ongeneeslyk is, ſchynd het eenigzints overtollig, dat we ons daar mede ophouden. Een Heelmeester egter, moet zoo wel ongeneeslyke Gebreken kennen, als geneeslyke, en het is hieröm inzonderheid, datwe dezelve beſchreeven hebben.

§ 2353.

Dat ſoort derzelver daarënboven 't welk gegrond is op eene gedeeltelyke of geheele vernieling van het werktuiglyke der Oogen, maakt tevens eene zeer merklyke misſtand, en vordert om deeze reeden ook de hulp der Heelkunde voor zoo veel betreft het gebruik van Konstöogen.

§ 2354.

Men kan hetzelfde zeggen van de Blindheid veröorzaakt door aanmerklyke Druifgezwellen der Hoornvliezen; vermits deeze, ſchoon volſtrekt ongeneeslyk, de behandeling eischt dier Gezwellen § 2211. beſchreeven, zoo ter wegneeming der Wanſtaltigheid hier van afhanglyk, als om te verhoeden, dat dezelven van aart verbasteren, en eene kwaade hoedaanigheid aanneemen.

§ 2355.

Hoedaanig men zig best kan beveiligen voor Blindheid, is niet gemaklyk te be-

bepaalen, doordien dezelve, gelyk we gezien hebben, dikmaalen afhangt van oorzaaken, welke we of niet kennen, of geheel buiten onze magt zyn, om te verhoeden, te verbeteren, of weg te neemen. Gelyk egter een natuurlyk zwak Gezigt, hier toe dikmaalen aanleiding geeft, ſchynd het niet ongevoeglyk, dat men in dit geval by tyds gebruik maake van Brillen, en alles vermyde wat de Oogen op eenigerlei wyze kan benadeelen. In § 2295. zyn de noodige voorzorgen hier omtrent aangeweezen.

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

DERDE LEERSTUK.

VERHANDELING
VAN DE
ZIEKTEN DER OOREN.

I N H O U D.

De

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

DERDE LEERSTUK.

VERHANDELING VAN DE ZIEKTEN DER OOREN.

De Ziekten der Ooren in het algemeen.

§ 2356.

OORZIEKTEN, noeme ik niet slegts, alle Gebreken welke het uitwendig, zigtbaar, en eigenlyk dus genaamd Oor aantasten; maar ook alle dezulke, welke het meer verhoolen Werktuig des Gehoors, dat is te zeggen, de Gehoorweg, het Trommelvlies, de Trommel, het Voorportaal, de Doolhof, de Cellen van het Mamwyze uitsteekzel des Slaapbeens, en de Eustachiaansche Buis, voor een grooter of kleiner gedeelte inneemen. *Morbi aurium.*

§ 2357.

Sommige deezer Ziekten zyn gemeene, andere eigene. De eersten breiden

zig uit tot verſcheiden deezer Deelen te gelyk; de laasten bepaalen zig tot het een of ander derzelver in het afgetrokkene. De Beſchryving van beiden zullen we beſluiten in twee Leeden, zoo veel mooglyk zy onderdeeld, in overëenkomst met den verſchillenden aart dier Ziekten, en de verſcheidenheid der Deelen in dewelke zy plaats grypen.

EERSTE LID.

De Ziekten van elk der Deelen welke het Oor ſaamenſtellen.

§ 2358.

Het Oor Ontleedkundig beſchouwd, beſtaat uit het Buitenöor, den Gehoorweg, het Trommelvlies, het Binnenöor, en de Gehoorzenuw. Alle deeze Deelen zyn onderhevig aan verſcheidenerlei Ziekten, waar van ſommige meer, andere minder, het Gehoor belemmeren, bederven, of zelfs vernietigen. De vyf volgende Hooftdeelen zullen eene gezette, en inderdaad meer ondervindelyke dan beſchouwende Verklaaring bevatten van elk deezer Ziekten in het byzonder.

I. HOOFTDEEL.

De Ziekten van het Buitenöor.

§ 2359.

Morbi auris externæ

Tot de Rangſchikking van deezen behooren, deszelfs *Wonden*, *Ontvelling*, *Kneuzing*, *Verzweering*, *Smarting*, *Wangeſtalte*, *Ontbeering*, de *enkele breuk van deszelfs Kraakbeen*, en *het Eelt aan den rand der Schelp*, onderwerpen alle van even zoo veele Onderdeelingen.

De

De Wonden van het Buitenöor. *Vulnera auris externæ.*

§ 2360.

Omtrent deeze, hebbe ik § 186., reeds verscheiden byzonderheden aangeweezen. Het gene ik 'er nu nog moet byvoegen bestaat daarin, dat de Ouden, in het hegten deezer Wonden, altoos, en met de grootste zorgvuldigheid het Kraakbeen vermeidden, uit vreeze zegt PARÉ, voor versterving: dat de Hedendaagsche, door de ondervinding geleerd, geene zwaarigheid hoe genaamd stellen in het doorsteken van dit Kraakbeen, vooräl aan den omtrek, alwaar het en dun, en zagt is: dat de Verbanden moeten droog zyn, of uiterlyk bestaan uit zeer zagte en eenigzints balsemägtige Hulpmiddelen; dat men in alle gevallen waar eene hegting plaats grypt, de ruimte agter het Oor met eenige zagte stof gelyklyk moet opvullen, ter verhoeding eener nadeelige drukking van het Deel tegen de zyde des Hoofds, by het aanleggen des Verbands 't welk die hegting ondersteunen moet: dat men eindelyk, als het Buitenöor zoo ver is afgesneden, dat het niet dan voor een zeer klein gedeelte, en door de Huid alleen, nog met het Hoofd verbonden blyft; dit onäangezien, de hegting beproeven moet, en niet ligtvaardig besluiten tot de geheele affnyding, dewyl 'er verscheiden voorbeelden voor handen zyn van deszelfs weder aangroeijing.

De Ontvelling, Kneuzing, en Verzweering van het Buitenöor. *Excoriatio, Contusio, & Exulceratio auris externæ.*

§ 2361.

Alle deeze Ziekten verschillen ten aanzien van haare Natuur, gevolgen, en Behandeling, zeer weinig van die, welke onder dezelfde benaamingen, aan eenige andere Deelen van het Lighaam voorkoomen, en bereids, voor zoo veel het algemeene betreft, van ons voormaalen beschreeven zyn. De eenige byzonderheid zelfs, welke ten haaren opzigte in aanmerking komt, is het zuiver houden van den Gehoorweg, met door eene zagte opvulling te beletten dat de uitvloeijende Etter, of welk ander Vogt zulks zyn mooge, daar in dringe. Vette Plaatsmiddelen daarenboven, moeten in elk deezer gevallen, met de meest mooglyke omzigtigheid vermeid worden.

Intertrigo auris externæ.

De Smarting des Buitenöors.

§ 2362.

Dit Gebrek, meer eigen aan Kinderen dan aan Bejaarden, is oorſpronglyk uit eene opvulling, en geringe verëttering der Smeerkliertjes, verſpreid langs de gantſche oppervlakte van het Buitenöor, dog vooräl langs de agterſte; en geneest meestäl gemaklyk, alleen door dikmaalige wasſingen met zuiver Water, met eene zeer verſlapte *Goudglit Azyn*, met het *Water van* GOULARD, of eenig ander Vogt van gelyken aart als deezen. Somwylen egter, en inzonderheid by Volwasſenen, weêrſtaat hetzelve hardnekkig alle deeze Hulpmiddelen, en vordert het gebruik van Kwikbereidzels, 't zy alleen uitwendig, 't zy tevens inwendig. Of men hierom geregtigt zy, om deeze ſoort van Smarting, altoos, en zonder eenige uitzondering, toe te ſchryven aan eene veneriſche ongeſteltheid der Vogten, gelyk veeläl gedaan wordt, is by my zeer bedenkelyk.

Deformitas auris externæ.

De Wangeſtalte van het Buitenöor.

§ 2363.

Behalven de Splyting der Oorlel, § 1649. beſchreeven, is 'er eene Wangeſtalte van het Buitenöor, die vry wat invloed op het Gehoor heeft, en hierom van merkelyk meerder belang is dan deeze. Ik bedoele naamlyk, de te groote platheid van dit Deel, 't zy uit de Natuur, 't zy uit kragt eener te ſterke ſluiting der Hoofddekzels, in de Kindsheid.

§ 2364.

Deeze Wangeſtalte, zou misſchien in de Jeugd verbetert kunnen worden, door het Buitenöor op deeze of geene wyze, geduurende eenen langen tyd van het Hoofd eenigzints verwyderd te houden. By Bejaarden is ze onveränderlyk, en moet men het Stomp Gehoor, hier van afhanglyk, door het gebruik van een *Konstöor*, of iets anders, dat eene tregterwyze gedaante heeft, te gemoet koomen.

De

De Ontbeering van het Buitenöor.

§ 2365.

Dit, inderdaad zeer misſtaltig gebrek, gaat ältoos gepaart, of liever, veröorzaakt beſtendig, eene mindere ſcherpte des Gehoors dan natuurlyk, welke, gelyk ik § 1548. gezegd hebbe, niet kan geholpen worden dan door het gebruik van een Konstöor. Tot deszelfs toevallige oorzaaken, behooren inzonderheid de houwende treffing van ſcherpſnedige Werktuigen, en zekere voortknaagende Zweeren aan den wortel des Buitenöors.

De enkele Breuk van het Kraakbeen des Buitenöors.

Fractura ſimplex cartilaginis auris externa.

§ 2366.

Hier door verſtaa ik bepaaldelyk, eene verbreeking van dit Kraakbeen, zonder eenige byzynde Wond der Bekleedzelen.

§ 2367.

CELSUS is myns weetens de eenige die hier van geſprooken heeft, en misſchien is het waar, dat hy zulks enkel doet ter voldoening aan zyne zoo gewoone en in alles doorſtraalende nauwkeurigheid; niet, om dat hy dezelve immer heeft waargenoomen.

§ 2368.

Wat het geval hier omtrent ook zyn mooge, zeeker althans is het, dat ik by geenig Schryver daar van een voorbeeld hebbe aangetroffen, en ik alles ſtilzwygend zoude voorby gegaan zyn, indien ik niet dagt, dat de gezegdens van zulk een groot Man onze opmerking verdienden, dan zelfs, alsze niet ſtrooken met onze Denkbeelden, die immers, met opzigt haarer waarde ten voordeeligſte bereekend, nooit meerder dan als waarſchynlykheden gelden kunnen.

§ 2369.

De Behandeling, door CELSUS in dit Gebrek aangepreezen, en die ik niet voor by kan hier in te lasſchen, beſtaat kortelyk, zoo draa de Verëttering tot ſtand gekoomen is, in het doen eener inſnyding in de Bekleedzelen, aan de te-

gengestelde zyde van de Breuk des Kraakbeens; in eene halfmaanswyze wegsnyding deezes Kraakbeen; in den aanleg van zagte saamentrekkende Hulpmiddelen, ter stuiting van den Bloedvliet; in het opvolgend gebruik eener pleister versteken van alle Vet; in het opvullen der ruimte agter het Oor met zagte Wol; en in het steunen van het Buitenöor door een Verband, dat niet te sterk wordt aangeslooten. Den derden Dag, daarenboven, gebied hy het Oor te stooven met warm Water, even als hy zulks voorschryft in de Breuk der Beenderen en Kraakbeenderen van den Neus; en vorderd, staande den tyd dat de Ontsteking aanhoud, eene strikte Eetregel.

Callus marginis conchæ.

Het Eelt aan den rand der Schelp.

§ 2370.

Dit wordt zeldzaam gezien dan by Menschen wier Ooren merkelyk buitenwaards gekeerd zyn, en aanhoudend bloot gesteld aan de drukking van zeer sluitende en eenigzins harde Hoofddekzels. Het wordt geneezen, alleen door het vermeiden der drukking, en het langduurig gebruik eener weekmaakende Pleister. Dikmaalige dog voorzigtig gedaane bestrykingen met den *scherpen Geest des Zeezouts*, staande deezen zelfden aanleg, bekorten egter heel zeer de behandeling.

II. HOOFTDEEL.

Morbi meatus auditorii.

De Ziekten van den Gehoorweg.

§ 2371.

Deeze, voor zoo veel men daar van tot nog toe kan oordeelen, zyn bepaaldelyk, de *Oorpyn*, deszelfs *Ontsteking*, *Ettergezwel*, *Zweeren*, *Vleezig uitwas*, *Beenbederf*, *Sluiting*, *Verstopping door het Oorsmeer*; gelyk ook de *opsluiting van vreemde Lighaamen in dezelve*, de *dragt der Ooren*, de *Vernauwing van dien Weg*, de *Verslapping* en *Zwelling van deszelfs Bekleedzel*, en zyne *niet natuurlyke strekking*.

§ 2372.

§ 2372.

Elk dier Ziekten, gelykze min of meer den toegang des Geluids belet tot het Binnenöor, is van het uiterst aanbelang; en moet hieröm, door den Heelmeester nauwkeurig gekend, en met de grootfte oplettenheid behandeld worden. Wy zullen alles, wat tot het een en ander de meeste betrekking heeft, en volftrekt niet kan ontbeerd worden, onder even zoo veele Opfchriften, als met het algemeen getal derzelver overëenkomt, voordraagen.

De Oorpyn.

§ 2373.

De OORPYN, een der fmertelykfte Pynen zeker van allen, heeft doorgaans haare zitplaats in het binnenst Bekleedzel van den Gehoorweg, en verwekt dikmaalen Koorts, Slaaploosheid, Ylhoofdigheid, Stuiptrekkingen, en meer andere gevaarlyke Toevallen. *Otalgia.*

§ 2374.

Haare gemeenzaamfte oorzaaken zyn, eene zinkingagtige Vloeijing, Verftopping der Smeerkliertjes van voorgemeld Bekleedzel, deszelfs Ontfteking en Verzweering, de fcherpte van het Oorfmeer eenigen tyd in den Gehoorweg opgehouden, en verfcheidenerlei vreemde, vooräl harde of fcherpe Lighaamen, in denzelfden Weg beflooten.

§ 2375.

De Oorpyn van het eerfte foort, de eenige welke hier ter plaatze in aanmerking komt, wordt inzonderheid geneezen door de Aderlaating, het gebruik van zagte doorwaaszemende Geneesmiddelen, Blaardragten agter het Buitenöor of aan het zydelyke gedeelte van den Hals aangelegt, en door weekmaakende en verzagtende Stovingen, Dampbaden, of Pappen, aan het Oor zelve toegepast.

§ 2376.

De geneezing der overige foorten berust alleen op die der Gebreken van dewelke zy afhangen, waar van in het vervolg, by verfcheiden gelegenheden zal gefprooken worden.

Inflammatio meatus auditorii.

De Ontsteking van den Gehoorweg.

§ 2377.

Deeze, die zig hier, gelyk elders, door pyn, hitte, roodheid, klopping, en eene koortsägtige Ongesteltheid aankondigt, is meestäl ten hoogsten verderflyk voor het Gehoor, en moet zoo draa immer mooglyk zy, beteugeld worden door de Aderlaating, door herhaalde Buikzuiveringen, door verdunnende en verkoelende Geneesmiddelen, door Bloedzuigers in den omtrek van het Oor aangelegt, gelyk ook door dergelyke Plaatsmiddelen, als ik in de Zinkingägtige Oorpyn, § 2375. hebbe aangepreezen.

§ 2378.

Het *Heulsap*, het *Bevergeil*, en meer andere Middelen van gelyken aart, door sommige ter verzagting der Pyn, in deeze Ziekte, onder verschillende gedaanten gebragt in den Gehoorweg, zyn ten uitersten schadelyk, en hebben dikmaalen Doofheid, somwylen den Dood veröorzaakt.

Het Ettergezwel des Gehoorwegs.

§ 2379.

Abscessus meatus auditorii.

Het ETTERGEZWEL DES GEHOORSWEGS, is byna altoos het gevolg van deszelfs verwaarloosde Ontsteking, en legt niet zeldzaam den grond tot een zeer verwoestend Beenbederf.

§ 2380.

Somwylen bepaalt zig hetzelve geheel tot de uitgestrektheid van den Gehoorweg; somwylen overschryd het de paalen van deeze, en breid zig uit tot agter het Buitenöor.

§ 2381.

In beide gevallen, kan men in den eersten tyd niets doen dan gebruik maaken van sterk weekmaakende Pappen, ter bevordering der Verëttering. De sluiting van den Gehoorweg naamlyk, door het Ettergezwel zelve, belet volstrekt de inbrenging van allerlei Hulpmiddelen.

§ 2382.

§ 2382.

Het eerste soort van Ettergezwel § 2380, opent zig somwylen van zelve met gevolg eener voorspoedige geneezing. Somtyds egter is men verpligt de opening te doen met het Snymes, en vooräl, wanneer de Ettermaaking traag voortgaat, of het binnenst Bekleedzel des Gehoorwegs zeer dik is. Het laaste, behoord nimmer aan eene van zelfs gebeurende doorbraak overgelaaten te worden, maar moet men altoos in zyne gantsche middellyn, en zoo vroeg zulks immer mooglyk is, opsnyden.

De Zweeren van den Gehoorweg. *Ulcera meatus auditorii.*

§ 2383.

Een geöpent of doorgebrooken Ettergezwel van den Gehoorweg, scherpe Vogten derwaards heen gevoerd, en deszelfs Wonden of Kneuzingen, zyn de gemeene oorzaaken der Verzweeringen welke dit Deel aangrypen, en dikmaalen zoo nadeelig zyn voor den Lyder, zoo onäangenaam voor den Heelmeester.

§ 2384.

Deeze Zweeren, zeldzaam, genoeg bloot gesteld aan het onderzoek des Gezigts, moet men meestäl beöordeelen naar haare van elders bekende oorzaak, naar de reuk en hoeveelheid van het Vogt 't welk zy uitwerpen, naar haare blykbaare of vermoedelyke Plaatsing, en naar de hoegrootheid der Pyn welke de Lyder in den Gehoorweg zegt te gevoelen.

§ 2385.

Derzelver behandeling berust geheel op dezelfde byzonderheden, dat is te zeggen, datze naar het verschil van deezen, verschillend moet geregeld worden, en voor geene algemeene bepaalingen vatbaar is. Uit den inhoud der byzondere onderdeelingen van het *Leerstuk der Zweeren*, kan men alles wat hier toe vereischt wordt afleiden, mits egter dat men met oordeel te werk gaa; de natuur van het Deel wel in agt neeme; de hoedaanigheid en gedaante der Hulpmiddelen, overeenkomstig hier mede, inrigte; en vooräl geen gebruik

maake van dingen, welke uit hoofde hunner fcherpte, het Trommelvlies, en hier door, het Gehoor, zouden kunnen benadeelen. In § 381 & 382. hebbe ik reeds eenige der eenvoudigfte en beste Hulpmiddelen voorgedraagen; en moet hier nu nog byvoegen, het enkel *Garstenwater* vermengd met wat *Roozenhoonig* als de Zweer pynlyk is, en een rottig Stinkvogt uitwerpt; de Damp van *Mastik*, *Roozen*, en wat *Suiker*, ingevalle de Gehoorweg natuurlyk zeer vogtig is; en die van *Vermillioen* als de Zweer van eene veneriefche fcherpte der Vogten afhangt, of door deeze onderhouden wordt.

Fungus meatus auditorii.

Het Vleezig uitwas van den Gehoorweg.

§ 2386.

Onder deezen naam zou bepaaldelyk niets moeten verftaan worden, dan eene te weelderige Vleeschgroeijing uit eene Zweer van dit Deel, met of zonder Beenbederf. Het behartigen van alle mooglyke kortheid egter, verpligt ons, om daar onder tevens te begrypen, deszelfs Vleeschgezwel, een Gebrek welks algemeene befchryving ik in het *eerfte Deel deezes Werks*, van § 765. tot § 770. reeds gegeeven hebbe.

§ 2387.

Dus befchouwd, is het Vleezig uitwas van den Gehoorweg van drieërlei aart, en moet op even zo veele verfchillende wyzen behandeld worden.

§ 2388.

Dat van het eerfte foort is *eenvoudig*, afhanglyk van eene oppervlakkige Zweer des binnenfte Bekleedzel van den Gehoorweg, en geneesbaar door eene gelyke opvulling van dit Deel met droog Haarlemer Plukzel, of door deeze, en het gebruik van faamentrekkende en droogende Hulpmiddelen. Men kendt hetzelve inzonderheid, uit de geringheid der voorgaande Oorzaak; uit de weinige Pyn die het aanbrengt; uit deszelfs kleine uitgeftrektheid als het zigtbaar is; en uit de nauwlyks merkbaare, of immers niet aanmerklyke Vogtsöntlasting daar mede gepaart.

§ 2389.

Dat van het tweede ſoort is *ſaamengeſteld*, grooter, meer pynlyk, ontlast veel Stink-vogt, en volgt veeläl op een zeer uitgebreid, en lang beſlooten gebleeven Ettergezwel; of gaat verzeld van deeze of gene Vogtsverbastering. Deszelfs plaatslyke behandeling beſtaat voornaamlyk in het voorzigtig verteeren des Uitwas door den *Onderaardſchen Steen*, als zulks mooglyk is; en het bevorderen der afſcheiding van het bedorven Been, door de een of ander dier Hulpmiddelen, welke ik in de naastvolgende Onderdeeling zal aanwyzen.

§ 2390.

Het laaste ſoort, dat dan eens natuurlyk gekleurd, dan eens rood is, beſtaat lang zonder Pyn, zonder Ontvelling, en zonder eenigerlei vloeijing van Etter, etterägtig Vogt, of dergelyken. Door veroudering egter groot geworden, of getergt door ſcherpe Hulpmiddelen, verzweerd dikmaalen deszelfs Oppervlakte, wordt het Gezwel meer of minder pynlyk, en gebeurd 'er tevens eene etterige Vloeijing uit den Gehoorweg. De *ſcherpe Geest des Zeezouts*, voorzigtigt en by herhaaling aangebragt; de *Afbinding*; en *de uittrekking op de wyze der Neusproppen*; zyn deszelfs eenige Geneeswyzen.

Het Beenbederf des Gehoorwegs. *Caries meatus auditorii.*

§ 2391.

De ſtof eens Ettergezwels van den Gehoorweg, ontbloot ſomwylen deszelfs Beenägtig gedeelte, en doet het hetzelve bederven. Dit Bederf, in alles gelyk aan dat van andere Beenderen, moet naar de een of ander der algemeene Regelen, door ons voormaalen opgegeeven, behandeld worden; dog niet, dan met alle mooglyke oplettenheid voor het Trommelvlies, van welks geheelheid zeker, het Gehoor voor een groot gedeelte afhangt.

De

Meatus auditorius imperforatus.

De geslooten Gehoorweg.

§ 2392.

Deeze is of *aangebooren*, of *toevallig*, en betreklyk tot één deezer Wegen afzonderlyk, of tot beiden te gelyk.

§ 2393.

De *aangebooren* bestaat meestäl uit een tegennatuurlyk Vlies aan den ingang des Gehoorwegs, of in eenig ander gedeelte zyner uitgestrektheid. De *toevallige* is doorgaans het gevolg eener Wonde of Verzweering van deszelfs binnenst Bekleedzel, en beslaat niet zelden een zeer aanmerklyk gedeelte van deezen Weg. De enkele, vernietigt slegts het Gehoor voor een gedeelte; de dubbele doet zulks geheellyk. Als de laaste behoord tot het soort der aangeboorne, gaatze tevens gepaart met Stomheid.

§ 2394.

De vliezige sluiting van den ingang des Gehoorwegs, is geneesbaar door eene kruiswyze insnyding, en het opvolgend gebruik van zagtelyk verwydende Steekwieken. Hetzelfde is waar, als dergelyk eene sluiting plaats heeft in eenig gedeelte der uitgestrektheid van deezen weg, niet al te digt by het Trommelvlies. De aanëengroeijing der vliezige Wanden van den Gehoorweg, eenigzints aanmerklyk zynde, is ongeneeslyk; ten zy misschien het voorstel van L'ESCHEVIN, om dezelve met eene zeer kleine *Troisquart* te doorbooren, kan plaats hebben, 't gene egter by my vry wat bedenklykheid insluit.

Obstructio meatus auditorii cerumine auris.

De Verstopping des Gehoorwegs door het Oorsmeer.

§ 2395.

Het Oorsmeer, afgescheiden in de Kliertjes van het binnenst Bekleedzel des Gehoorwegs, is wel altoos in eene zekere maate in deezen Weg aanweezig; dog verzaameld somwylen in zulk eene groote veelheid, dat het den toegang des Geluids verhinderd tot het Trommelvlies, en zeer lastige Oorruiszingen niet alleen, maar ook Hardhoorenheid veröorzaakt.

§ 2396

§ 2396.

In fommige deezer Verzaamlingen, altyd op flordigheid gegrond, is het Oorfmeer nauwlyks verandert van zyne natuurlyke hoedaanigheid; in andere daarentegen is hetzelve verdikt, of heeft de hardheid van Pleister. Deeze verfcheidenheden bepaalen inzonderheid de verfchillende trappen van Hardhoorenheid hier van af hanglyk, en regelen tevens de wyze op welke den Gehoorweg moet gezuiverd worden.

§ 2397.

Als het Oorfmeer, zonder eenige merklyke verändering ondergaan te hebben, in den Gehoorweg enkel is opgehoopt, kan men het gemaklyk opruimen, met eene dikmaal herhaalde inbrenging van eenige inëengedraaïde Plukzeldraaden; met een Oorlepeltje; of met het infpuiten van lauw Water. Van deeze zelfde behandeling bediend men zig wanneer het verdikt is, dog niet, dan na dat men het alvoorens verdund heeft door het indruppen eener fmelting van Zeezout en Spaanfche Zeep, in dergelyk Water; of door het inbrengen van fyn Plukzel, Boomwol, en dergelyke, met hetzelfde Vogt doordrongen. Het pleisterägtig Oorfmeer, kan niet anders worden weggenoomen, dan door gebruik te maaken van de een of ander der handelwyzen, welke wy in de volgende Onderdeeling, ter opruiming van vreemde, vooräl harde Lighaamen, in den Gehoorweg beflooten, zullen aanpryzen.

De Opfluiting van vreemde Lighaamen in den Gehoorweg.

§ 2398.

Inclufio corporum alienorum in meatu auditorio.

Oneindig byna is het getal der vreemde Lighaamen, welke in den Gehoorweg kunnen huisvesten. Alle nogthans kunnen gevoeglyk gebragt worden tot twee foorten, tot de *Levende* naamlyk, en *Levenlooze.*

§ 2399.

De *Levende*, van welk eenen aart die ook zyn moogen, verwekken den Lyder doorgaans vry veel ongemak, door de geduurige beweeging waar in ze

zyn om zig te ontwikkelen, en kunnen dikmaalen niet dan met veel moeite worden weggenoomen. Onder de verfchillende behandelingen, hier toe voorgefchreeven, moet men als de besten befchouwen, het gebruik van Niesmiddelen; het infpuiten of indruppen, van *Olie*, *Azyn*, of *Brandewyn*; gelyk ook de inbrenging van een Tentyzer aan deszelfs einde bekleed met Boomwol of Plukzel, met een weinig *Veneetfche Terpentyn* beftreeken.

§ 2400.

De *Levenlooze Lighaamen*, zig in den Gehoorweg ophoudende, zyn of *zagte* of *harde*, *puntige* of *ronde*.

§ 2401.

De *zagte*, vooräl die behooren tot het ryk der Gewasfen, als dezelve 'er droog zyn ingekoomen, ondergaan dikmaalen door het opgeflorpte uitwaazemend Vogt des Gehoorwegs, eene zeer merklyke vergrooting; drukken op eene zeer pynlyke wyze deszelfs Bekleedzel; doen dit in eenen meerderen of minderen graad opzwellen; en geraaken door het een en ander, dermaaten beklemd, dat het zeer bezwaarlyk is, haar uit te neemen.

§ 2402.

De *harde*, diep in den Gehoorweg gedrongen, byzonder alsze *puntig* zyn, veröorzaaken altoos eene ondraaglyke Pyn, en fomwylen zeer vreemde niet alleen, maar ook gevaarlyke Toevallen; als by voorbeeld, verfcheurende Hoofdpynen, drooge Hoest, opftopping der Maandelykfche Zuiveringen, Verlamming en Uitdrooging van deeze of gene der Ledemaaten, Vallende Ziekte, en dergelyken.

§ 2403.

De opruiming van het eerfte foort deezer Lighaamen, flaagd fomtyds vry gelukkig, door behulp van een dun Tangetje met eenigzints platte Bekken; dog eischt meermaalen, datze alvoorens verdeeld worden door een Werktuig, dat en plat, en eenigzints puntig is. Die der *harde*, en tegelyk langwerpige Lighaamen, kan veeläl door een zelfde Tangetje bewerkt worden; maar tot die der ronde, bediend men zig met het meeste voordeel, van een Haakje dat zeer dun is, een flauwe en korte bogt heeft, en welks punt ftomp en plat is. Voor de

de inbrenging van elk deezer Werktuigen, moet men wel bedagt zyn, om den Gehoorweg glibberig te maaken, door de indrupping van een weinig Boomolie.

De Dragt der Ooren.

Fluxio aurium.

§ 2404.

Hier door verſtaa ik niet anders, dan eene vloeijing uit den Gehoorweg, in ſchyn etterägtig, maar inderdaad Wyejig, en dikwyls waargenoomen by Kinderen, zeldzaam by Volwasſenen.

§ 2405.

Deeze Vloeijing is altoos gegrond op eene te groote veelheid van het wyeägtig gedeelte des Bloeds, onpynlyk, en meer heilzaam dan ſchadelyk. Alsze onvoorzigtig te keer gegaan wordt, verwekt ze doorgaans eene opzwelling van het zydelyk gedeelte des Aangezigts, en Hoofds, die niet verdwynd dan met haare hernieuwing. Veeltyds zelfs baardze alsdan verſcheiden, en meer of min gewigtige Ziekten, naar dat de natuur en het belang is der Deelen waar ze zig heenen wend. Een verſtandig Geneeskundig beſtier alleen, is in ſtaat om haar op eene veilige wyze te geneezen.

De Vernauwing van den Gehoorweg.

Coangustatio meatus auditorii.

§ 2406.

De Gehoorweg is te nauw, uit de Geboorte, of by Toeval. In beide omſtandigheden wordt de vreije toegang des Geluids tot het Trommelvlies verhinderd, en moet 'er dienvolgens een zwak Gehoor plaats grypen.

§ 2407.

Het *aangebooren* ſoort deezes Gebreks is doorgaans ongeneeslyk, om dat het meestäl gegrond is op eene kwaade vorming van den beenigen Gehoorweg. Het *toevallig* kan ſomwylen geneezen worden, dog niet dan door eene behandeling, overëenkomſtig met zyne oorzaak, die inderdaad niet altoos dezelfde is, en men met de grootſte zorgvuldigheid moet naarſpooren.

Laxitas & tumiditas membranæ internæ meatus auditorii.

De Verslapping en Zwelling van het binnenst Bekleedzel des Gehoorwegs.

§. 2408.

Deeze berust altoos op eene zwakke en waterägtige Lighaamsgesteltheid, of op eene te groote vogtigheid van den Dampkring. Zy beschaadigt het Gehoor om twee redenen; dat is te zeggen, en om de vernauwing des Gehoorwegs welke zy aanbrengt, en, om datze de veerkragt des gemelde Bekleedzels, en van het Trommelvlies, vermindert.

§. 2409.

Haare geneezing wordt bewerkt, in het geval der eerste oorzaak, door het gebruik, eerst van Ontlastende, naderhand van Versterkende Geneesmiddelen; en in dat der tweede, door zig zoo veel mooglyk zy op te houden in eene drooge Lucht, 't zy natuurlyke, 't zy kunstige; en door den Gehoorweg zagtelyk op te vullen met Boomwol, nat gemaakt in een *aftrekzel van Salie en Kruidnagelen* in zeer sterke *Brandewyn.* Van dit zelfde, of eenig ander soortgelyk Plaatsmiddel, kan men zig ook met veel voordeel bedienen in het eerste geval; en inzonderheid wanneer men tevens gebruik maakt van eene aanhoudende Blaardrägt in den Nek, of tusschen de Schouderbladen.

Cursus innaturalis meatus auditorii.

De niet natuurlyke strekking van den Gehoorweg.

§. 2410.

De Gehoorweg, natuurlyk gesteld, heeft eenen schuinzen en eenigzints gedraaiden voortgang. Deeze gedaante is noodzaaklyk ter vermenigvuldiging van de buiging der Geluidstraalen, waar van een goed Gehoor zoo grootlyks afhangt; en kan niet veränderd worden, zonder dit, op eene merklyke wyze, te benadeelen.

§. 2411.

Eene te regte, en byna of geheel dwersche loop deezer Weg, is misschien de meest gemeenzaame dier veränderingen, welke allen onvatbaar zyn voor eenige-

ge andere Konsthulp, dan die bestaat in het aanwenden van het Werktuig des Heeren DEKKER, welk wy ten einde des *eerste Deels van dit Werk Plaat* XII. *Fig.* 3. hebben afgebeeld.

III. HOOFTDEEL.

De Ziekten van het Trommelvlies.

Morbi membranæ tympani.

§ 2412.

Het Trommelvlies is onderworpen aan verscheiden Ziekten, die elk op zig zelve eenen zeer nadeeligen invloed hebben op het Gehoor. De voornaamsten van deezen zyn deszelfs *Verslapping*, *Spanning*, *Ontsteking*, *Verdikking*, *Verharding*, en *Verbreeking*, de Onderwerpen van even zoo veele volgende Opschriften.

De Verslapping van het Trommelvlies.

Laxitas membranæ tympani.

§ 2413.

Deeze verzeld dikmaalen de Verslapping en Zwelling des binnenste Bekleedzel van den Gehoorweg. § 2408, en 2409. beschreeven. Zeldzaam is ze onafhanglyk van deeze, en gegrond op eene verzaamling van Slym of Lucht in de Trommelholte. Haar soortonderscheidend kenmerk is, eene zeer verdrietige Hardhoorenheid, dog die zig inzonderhid regeld naar de gesteltheid van den Dampkring, en in vogtig Weêr meerder, in droog Weêr minder is. De Geneeswyze § 2409. aangepreezen, is tevens in deeze Ziekte, de beste.

Rigiditas membranæ tympani.

De Spanning van het Trommelvlies.

§ 2414.

De te groote Spanning van het Trommelvlies, hangt af van oorzaaken tegengesteld aan die van deszelfs Verslapping, en verwekt een Gehoor zoo scherp, dat de Lyders nauwlyks het minste geluid verdraagen kunnen. In heete koortsägtige Ziekten wordt dezelve zeer dikmaalen waargenoomen, en is als dan geen der beste verschynzelen. Haare behandeling, eischt algemeene en plaatslyke verslappende Hulpmiddelen, welke laaste voornaamlyk, onder de gedaante van Stovingen of Dampbaden moeten worden aangewend.

Inflammatio membranæ tympani.

De Ontsteking van het Trommelvlies.

§ 2415.

Deeze is zoo nauw verknogt met de Ontsteking van het binnenst Bekleedzel des Gehoorwegs, dat de eene zeldzaam bestaat zonder de andere. De behandeling ook is in beide Ziekten dezelfde, zoo wel als haare oorzaaken, kenmerken, en gevolgen. Als deeze Ontsteking overslaat tot Verëttering, wordt het Trommelvlies verbrooken, gaan de Gehoorbeentjes verlooren, en gebeurd 'er eene volstrekte vernietiging van het Gehoor.

Crassitudo membranæ tympani.

De Verdikking van het Trommelvlies.

§ 2416.

Dit Gebrek is doorgaans het gevolg eener voorgaande Ontsteking van hetzelfde Vlies, geneezen langs den weg van Oplossing. Het vooröorzaakt altoos eene zekere graad van Hardhoorenheid, en somwylen zelfs Doofheid. Alle Heelkundige hulp is in dit geval nutloos.

De Verharding van het Trommelvlies.

Induratio membranæ tympani.

§ 2417.

De verharding van het Trommelvlies, gebeurd misschien nimmer dan ingevolge van eenen zeer hoogen Ouderdom, die men weet dat zelfs de Slagäderen doet verbeenen; en kan door niets verholpen worden. De Doofheid van hoog bejaarde Menschen, is waarschynlyk veelmaalen hier van afhanglyk.

De Verbreeking van het Trommelvlies.

Dilaceratio membranæ tympani.

§ 2418.

Het Trommelvlies wordt verbrooken door eene verëtterende Ontsteking van hetzelve, gelyk wy § 2415. reeds hebben aangemerkt; door eenig hard of tegelyk scherp Werktuig, te diep in den Gehoorweg gebragt; en misschien ook, door eene persing der Lucht in de Buis van EUSTACHIUS, by eene sterke uitädeming, de Neus en Mond geslooten zynde.

§ 2419.

Hoedaanig de oorzaak deezer Verbreeking ook zyn mooge, zy is nimmer eenigzints aanmerklyk, zonder gevolg van Doofheid, en moet als geheel ongeneeslyk beschouwt worden.

IV. HOOFTDEEL.

De Ziekten van het Binnenöor.

Morbi auris internæ.

§ 2420.

Het Binnenöor bestaat uit den Trommel, het Portaal, den Doolhof, de cellen van het Mamwyze Uitsteekzel, en de Buis van EUSTACHIUS. Tot de Ziek-

Ziekten deezer Deelen, voor zoo veel dezelve betrekking hebben tot myn Ontwerp, behooren inzonderheid, de *Ontsteking* en *Verzweering des Bekleedzels van den Trommel, des Doolhofs, en der cellen van het Mamwyze Uitsteekzel des Slaapbeens;* de *slymige opvulling van den Trommel en der Eustachiaansche Buis;* de *Verstopping deezer Buis door eene zwelling van deszelfs Bekleedzel;* en het *Beenbederf van eenig gedeelte des Gehoortuigs.* Zie hier eene, my meest mooglyk nauwkeurige Beschryving, van elk deezer Ziekten in het byzonder.

Inflammatio & Abscesfus membranæ internæ tympani, labyrinthi &c.

De Ontsteking en Verzweering des Bekleedzels van den Trommel, des Doolhofs, en der cellen van het Mamwyze uitsteekzel des Slaapbeens.

§ 2421.

Deeze Ziekten, zeldzaam tydig genoeg gekend, zeldzaamer nog, behoorlyk behandeld, ontspruiten meestentyds uit venerische Ontstekingen en Verzweeringen van de Keel; dog ook somwylen uit andere, en meer gewoone, vooräl ontstekenägtige, Ziekten.

§ 2422.

Onmooglyk byna is het, om ten haaren opzigte eenig, altoos doorgaand, en onbedrieglyk kenmerk, vast te stellen. Den meesten tyd is men verpligt om zig hierin te behelpen met gissingen, die, hoewel niet ontbloot van waarschynlykheid, geene stellige verzeekering altoos insluiten. Van deezen aart by voorbeeld zyn, de inwendige Oorpyn, eene koortsägtige Ongesteltheid, een Gehoor dat uitermaaten scherp en aandoenlyk is, scheele en zeer grievende Hoofdpynen, een scherpe en schelle Oorruizing, en eene Vloeijing van Etter in den Mond, of langs den uitwendigen Gehoorweg.

§ 2423.

Haare gevolgen zyn ten uitersten verderflyk, en bestaan inzonderheid in de vernieling des Gehoors, en een byna ongeneeslyk, somwylen zelfs doodelyk, Beenbederf van het Steenbeen.

§ 2424.

§ 2424.

De geneeezing, algemeen genoomen, is zeer bezwaarlyk, zoo uit hoofde onzer gebreklyke kennis van den juisten ſtaat dier Ziekten; als om de moeilykheid die 'er is, in het aanwenden der noodige Hulpmiddelen. Men weet naamlyk, hoe weinig men kan ſtaat maaken op de algemeene Middelen, en hoe gering derzelver werking is, in plaatslyke Ziekten. Men weet daarënboven, dat de eenige weg om de gemelde Ziekten te behandelen door Plaatsmiddelen, de Buis is van EUSTACHIUS, en deeze niet toelaat dan inſpuitingen, die zeker, waar mede ook gedaan, altoos op eene werktuiglyke wyze beleedigen, en hier door in deeze gevallen, misſchien ruim zoo ſchadelyk zyn als voordeelig.

§ 2425.

Gevallen egter van deezen aart, blykbaar gegrond op Venusſmet, kunnen door een verſtandig gebruik van Kwikmiddelen geholpen worden. Men kend dezelve inzonderheid uit het aanweezen van verſcheiden andere verſchynzelen der Venusziekte, en vooräl uit die van veneriesche Keelzweeren, welkers kenmerken wy § 389. beſchreeven hebben.

De ſlymige opvulling van den Trommel, en des Euſtachiaanſchen Buis. *Infarctus mucoſus Tympani & tubæ Euſtachianæ.*

§ 2426.

Beide deeze Ziekten gaan doorgaans gepaart met elkander; zyn afhanglyk van eene te groote afſcheiding van ſlym in de cellen van het Mamwyze uitſteekzel des Slaapbeens; verwekken eene geheel pynlooze Hardhoorenheid; en worden dikmaalen beſpeurd in den Ouderdom, by dezulke die eene ſlymige ongeſteltheid der Vogten hebben, en in de Venusziekte.

§ 2427.

Een der meest goedgekeurde Geneeswyzen derzelver, is het inſpuiten van eenige ontbindende Vogten door den Buis van EUSTACHIUS. Gelyk dit egter zeer veel handigheid vorderd van den Heelmeester, en het Snotvlies van den Neus, door welk Deel het pypje der Spuit moet ingebragt worden, by

veel Menschen zoo teêrgevoelig is, dat zy deeze inbrenging by geene moogIykheid, of immers niet zonder geduurig te Niezen, verdraagen kunnen; is het beter, dat men den Lyder den Mond doe vullen met eene groote veelheid van den damp dier Vogten, en hem gebiede, deeze door eene sterke pooging tot uitädeming, terwyl de Neus en Mond geslooten zyn, in de Eustachiaansche Buis of Buizen, te doen indringen.

§ 2428.

Dat deeze behandelingen intusschen, alleen noodzaaklyk zyn in die gevallen welke niet gegrond zyn op Venusziekte; en men by dezulke die hier van afhangen, met het inwendig gebruik alleen van Kwikmiddelen, de geneezing bewerken kan, is eene byzonderheid welke ik niet voorby kan hier aan te merken.

Obstructio tubæ Eustachianæ tumiditate membranæ illius tubæ.

De Verstopping des Eustachiaanschen Buis, door eene zwelling van deszelfs Bekleedzel.

§ 2429.

Dit Gebrek bestaat zo zeldzaam op zig zelfs, als het een gemeen toeval is der Keelöntsteking, van Veneriesche Keelzweeren, van eene sterke Kwylvloed, en dergelyke.

§ 2430.

Deszelfs kenmerken, zyn Oorpyn, Oorruizingen, en Hardhoorenheid, gepaart met de bekende verschynzelen van deeze of gene der zoo even genoem de Ziekten.

§ 2431.

Ter geneezing wordt niets vereischt, en is ook niets voldoende, dan de geneezing deezer zelfde Ziekten, door haare eigen, en te vooren beschreeven behandelingen.

De

Het Beenbederf van eenig gedeelte des Gehoortuigs.

Caries alicujus partis organi auditorii.

§ 2432.

De Ontſtekingen en Verzweeringen van het vlieschägtig bekleedzel des Trommels, van den Doolhof, en der cellen van het Mamwyze Uitwas, worde dikmaalen gevolgt van het Beenbederf van de een of ander deezer Deelen, en niet zelden zelfs van die des Steenbeens.

§ 2433.

Dit Bederf, altoos vernielend voor het Gehoor, is zulks dikwerf ook voor het Leven, en inzonderheid als het eenige merklyke uitgebreitheid heeft, het Steenbeen zelve aantast, en eene verzaamling van Etter maakt onder de Voorhersſenen.

§ 2434.

Men beſluit tot deszelfs aanweezen, uit eene ſtinkende Ettervloeijing langs den Gehoorweg en den Buis van EUSTACHIUS, of langs één deezer wegen afzonderlyk; uit de voorafgegaane kenmerken eener tot verzweering overgeſlagen Ontſteking van het Binnenöor; uit het aanhouden der inwendige Oorpyn, in weêrwil eener vreije ontlasting van den Etter langs een der gemelde wegen; uit de langzaame vorming van een Ettergezwel agter het Buitenöor, en de kwaade hoedaanigheid van deszelfs ingeſlooten Vogt; uit de bekende verſchynzelen eindelyk van een beleedigd Hersſengeſtel, vergeleeken met alles wat te vooren gebeurd is, en als nog plaats grypt.

§ 2435.

Deszelfs behandeling is aan zeer veele moeilykheden onderworpen, en beſtaat meestal eeniglyk in het inſpuiten van zagtelyk zuiverende en bederfweerende middelen door den Buis van EUSTACHIUS, als het Trommelvlies geheel is, en, dit verbrooken zynde, door den Gehoorweg. In het geval egter eener byzynde verzweering agter het Buitenöor, moet men deeze openen door eene inſnyding; en zig hier van bedienen ter aanbrenging der zoo even genoemde Hulpmiddelen.

V. HOOFTDEEL.

Morbi nervi auditorii.

De Ziekten der Gehoorzenuw.

§ 2436.

De Gehoorzenuw, niet minder dan alle andere Zenuwen, is misschien onderworpen aan zeer veele Ziekten, van byzonderen aart, en welke wy nauwlyks meerder kennen dan het innig maakzel en de werking der Zenuwen. Alle onze kundigheden zelf ten deezen opzigte, bestaan enkel daarin, dat wy weeten dat ieder Zenuw in 't algemeen, en de Gehoorzenuw in 't byzonder, in een staat kan vervallen van Werkeloosheid, die dezelve geheel of ten deele onbekwaam maakt tot den dienst haar door den wyzen Schepper der Natuur voorgeschreeven. Deeze *Werkeloosheid* derhalven, voor zoo veel naamlyk dezelve behoord tot de Gehoorzenuw, zal het eenig onderwerp zyn van dit Hooftdeel.

Inactio nervi auditorii.

De werkeloosheid der Gehoorzenuw.

§ 2437.

De WERKELOOSHEID DER GEHOORZENUW, sluit het denkbeeld in van derzelver onvermoogen, om den indruk des Geluids, haar door de Werktuigen van het Gehoor aangebragt, aan de Ziel over te brengen.

§ 2438.

Dit onvermoogen, waar van het noodzaaklyk gevolg is, *doofheid*, berust, voor zoo veel wy tot nog toe weeten, op derzelver drukking door eenig nabyliggend Gezwel, uitgestort Vogt, of opgevulde Bloedvaten van den omtrek; en

en op eene belette invloed van het Zenuwſap, zoo door eenig gebrek der Hersſenen, als door eene eigenlyk gezegde verſtopping van de Gehoorzenuw zelve.

§ 2439.

Van alle deeze Oorzaaken zyn 'er geene door de Konst overwinbaar, dan de uitſtorting van Vogten, en de te groote opvulling der Bloedvaten, die beide dikmaalen zyn weggenoomen, door het gebruik der algemeene ontlastende Hulpmiddelen, gelyk ook door Etterdragten, Blaardragten, en Brandmiddelen, in den Nek, of agter de Ooren aangelegt. De opening der Halsader, als wy ſommige gelooven moogen, is ook in deeze gevallen van eene voortreflyke uitwerking.

§ 2440.

Uit hoedaanige verſchynzelen men van het beſtaan deezer twee oorzaaken kan oordeelen, en dezelve onderſcheiden van de overige, hebbe ik gedeeltelyk in de beſchryving der Hoofdwonden aangeweezen, en moet gedeeltelyk uit die der Volbloedigheid, Beroerte, en dergelyke, welke by veele Geneeskundige Schryvers voorkoomen, ontleend worden.

§ 2441.

Ik hebbe § 2439. de tot hier toe beſchreeven ſoorten van werkeloosheid der Gehoorzenuw, beſchouwd als de eenige welke door de Konst geneesbaar waren. Ik moet 'er nu byvoegen, dat ik door het woord Konst, bepaaldelyk verſtaa de Heelkonst, het eenig voorwerp onzer beſpiegelingen; en, dat alle andere ſoorten, voor zoo veel dezelve geneeslyk zyn moogen, de hulp vorderen van een verſtandig Geneesheer.

DERDE LID.

Morbi auditus.

De Ziekten van het Gehoor.

§ 2442.

Alle, tot dus verre verklaarde Ziekten der ſaamenſtellende Deelen van het Oor, of immers de meeste derzelver, beſchaadigen wel, of vernietigen het Gehoor, en kunnen dienvolgens gevoeglyk als zoo veele Ziekten van het Gehoor zelve, de voornaame werking dier Deelen, beſchouwd worden. Gelyk egter zeer veele dier Ziekten, zig in den beginne ſlegts door een geſchonden Gehoor kenbaar maaken, en de eerſte klagten des Lyders hier toe altoos betrekking hebben; zou een Heelmeester dikmaalen gevaar loopen van mis te tasten, indien hy niet, als in een kort begrip, zig alle die oorzaaken konde vertegenwoordigen, van dewelke deeze of gene ſoort van gebreklyk of vernietigd Gehoor kunnen afhangen; en uit deeze vertegenwoordiging, zoo wel als uit de erinnering der ſoortonderſchydende verſchynzelen van elk derzelver, een beſluit kan opmaaken voor of tegen het beſtaan van de een of ander deezer Ziekten in het afgetrokkene.

§ 2443.

Het is om deeze reeden dat wy ons verpligt agten, om het *gebreklyk Gehoor*, het *ſcherp Gehoor*, de *Hardhoorenheid*, en de *Doofheid*, ſchoon inderdaad niet zynde dan zoo veele gevolgen der voorbeſchreeven Ziekten, hier ter plaatze te doen voorkoomen in eene andere dan haare waare gedaante, haar den naam te geeven van *Gehoorziekten*, en als zoodaanig, in een verſlag te treeden van haaren aart, oorzaaken, en behandeling, hoewel niet verder dan volſtrekt noodzaaklyk is ter geleiding van den jongen Heelmeester, en met terugwyzing op alles, wat ik hier en daar in den loop der voorige *Afdeeling*, daar van reeds hebbe aangemerkt.

Het

Het Wan-Gehoor.

Deformis auditus.

§ 2444.

Hierdoor verſtaa ik hetzelfde, 't gene van ſommige een *bedorven Gehoor* genoemd wordt, dat is te zeggen, het gewaar worden van eenigerhande Geluid hoedanig zulks ook zyn mooge, zonder dat wy dit, aan een buiten ons beſtaand geluidgeevend Lighaam kunnen toeſchryven.

§ 2445.

Dit Gehoor is niet altoos hetzelfde, maar dan eens ruizend, dan eens klinkend, dan eens Brommend, en ſomwylen piepend of wedergalmdend. Altoos hangt het af van oorzaaken, in het Gehoortuig zelve huisvestende, en regelt zig inzonderheid naar den verſchillenden aart van deezen.

§ 2446.

Sommige bepaalen deeze oorzaaken alleen en geheel tot den Gehoorweg; andere breiden dezelve tevens uit tot alle overige deelen van het Werktuig des Gehoors. De laaste hebben myns bedunkens, de waarheid meer aan hunne zyde dan de eerſte, dewyl ik dikmaalen hebbe waargenoomen, dat deeze of gene derzelver, behoudens alle mooglyke, althans blykbaare welgeſteltheid van den Gehoorweg, plaats greepen.

§ 2447.

Wy betrekken derhalven tot de oorzaaken van het *Wangehoor*, en wel zonder eenige uitzondering, alle Gebreken van den Gehoorweg, des Trommelvlies, en van het Binnenöor, hoedaanig dezelven ook zyn moogen; en byzonder, de ſluiting, vernauwing, en verſtopping des Gehoorwegs; de te groote verſlapping, verdikking, en verharding van het Trommelvlies; de waterägtige, ſlymige, of etterägtige opvullingen van den Trommel; de zwelling, zweering, en vleesägtige uitwasſen van deszelfs Bekleedzel; dezelfde, of eenige andere Gebreken van dat des Voorportaals, des Slakkenhuis, des Doolhofs, en van den Euſtachiaanſchen Buis; de verſtopping, vernauwing, en toegroeijing van deezen zelfden Buis; de te groote opvulling der Bloedvaten verſpreid door het vliezig Bekleedzel van alle deeze Deelen; het bederf van eenig gedeelte des bee-

beenige Gehoortuigs, van het Mamwyze Uitsteekzel, of van het Steenbeen; gelyk ook de Gebreken der Spieren van de Gehoorbeenderen, en dergelyken.

§ 2448.

De meeste deezer oorzaaken, bewerken het Wanvormig Gehoor door de opsluiting en hier van af hangende uitbreiding der Lucht, bevat in den Gehoorweg of het Binnenöor; anderen doen zulks, door dezelve eene beweeging in te drukken, meer of min met haare eigen beweeging overeenkoomende. De verschillende soorten van dit Gehoor, § 2445. opgeteld, zyn waarschynlyk af hanglyk, van, of liever schynen inzonderheid bepaald te worden door, de verscheidenheden van de een en ander deezer ingedrukte beweegingen.

§ 2449.

Schoon het moeilyk zy te bepaalen, welk der opgenoemde oorzaaken in een gegeven geval plaats heeft, is deeze bepaaling egter volstrekt noodzaaklyk ter geneezing, als kunnende deeze niet geschieden zonder dat die oorzaak wordt weggenoomen. De vergelyking der verschynzelen, eigen aan elk der Ziekten, hier als oorzaaken beschouwd, en van ons by verscheiden gelegenheden, maar vooräl, in het voorig *Lid* beschreeven, is hier in onze voornaamste wegwyzer, en moet derhalven gedaan worden met alle mooglyke nauwkeurigheid.

§ 2450.

Dat de behandeling niet vatbaar is voor algemeene Voorschriften, maar dan eens dus- dan eens zoodaanig, en altoos naar den eisch der byzondere oorzaaken moet geregeld worden, verdiend nauwlyks onze opmerking, om dat zulks uit alles wat we reeds gezegd hebben, als van zelve voortvloeid. In hetzelfde gedeelte deezes Leerstuks, hebben we van stee tot stee, elk deezer behandelingen aangeweezen.

Het

Het scherp Gehoor. *Oxyecoia.*

§ 2451.

Dus noemd men een Gehoor, zoo aandoenlyk, dat het geringste Geluid byna onverdraaglyk is voor den Lyder, of althans van denzelven niet vernoomen wordt, zonder Pyn, Ylhoofdigheid, Flauwten, Stuiptrekkingen, en dergelyke.

§ 2452.

Dit Gehoor is gegrond op eene te sterke spanning der Vliezen, Vaten, en Zenuwen van het Trommelvlies; en misschien ook op krampäartige beweegingen van zekere Spieren der Gehoorbeenderen. Hieröm is het een vry gewoon gevolg, van Oorpyn, Hoofdpyn, Ontsteking des Gehoorwegs of van het Binnenöor, heete Koortsen, Dolheid, Droefgeestigheid, Opstyging, en van eene zeer groote verzwakking des Levens, inzonderheid als deeze af hangt van zeer zwaare Bloedvloeijingen, en dus als in weinig oogenblikken plaats grypt.

§ 2453.

De algemeene geneeswys deezer Ziekte, bestaat in het aanwenden van alles wat verslappend, verzagtend, verdoovend, en verkoelend is. De byzondere, in het gebruik der Aderlaating, van Purgantia, en van verdunnende en verkoelende Geneesmiddelen, als de Levensbeweeging, uit welk eene oorzaak ook, te groot, of 'er eene Ontsteking van eenig gedeelte des Gehoortuigs, tegenwoordig is; in dat van opwekkende en versterkende, als deeze te gering is; en in het toedienen van zagte, voedende, dog niet verhittende Spyzen, in eene vloeibaare gedaante, in kleine hoeveelheden, en met geringe tusschentyden, als 'er eene aanmerklyke bloedsöntlasting voor af gegaan, of het gestel des Lyders op eenige andere wyze boven maate ontkragtigt is. Het aanbrengen van Plaatsmiddelen, in overëenkomst met deeze zelfde onderscheiding uitgekoozen, maakt intusschen een niet onverschillig deel der behandeling.

Barycoia.

De Hardhoorenheid.

§ 2454.

De HARDHOORENHEID hebbe ik reeds in het eerste Deel deezes Werks, van § 1681, tot 1686, beschreeven. Het gene ik daarvan nu nog moet aanmerken, bestaat enkel daarin, dat als dezelve afhangt van eene slymige opvulling des Trommels, gelyk inderdaad niet zelden het geval is, de geneezing best kan verkreegen worden door deeze of gene der behandelingen in § 2427 en 2428, aangepreezen.

Surditas.

De Doofheid.

§ 2455.

Omtrent deeze, hebbe ik insgelyks, in hetzelfde Deel, van § 1687 tot 1690, alle meest noodzaaklyke byzonderheden voorgedraagen, en kan ik hier volstaan met te zeggen, dat als dezelve berust op eene aangebooren vliesägtige sluiting der Gehoorwegen, eene oorzaak, welke ik daar ter plaatze met stilzwygen ben voorbygegaan, de geneezing somwylen door de opsnyding van dit Vlies kan bewerkt worden. In § 2394. zyn de noodige voorwaarden tot het wel gelukken deezer Konstbewerking, aangeweezen.

HE.

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

VIERDE LEERSTUK.

VERHANDELING
DER
TANDZIEKTEN.

I N H O U D.

HE-

HEDENDAAGSCHE

BYZONDERE OEFFENENDE

HEELKUNDE.

VIERDE LEERSTUK.

VERHANDELING DER TANDZIEKTEN.

De Tandziekten in het algemeen.

§ 2456.

TANDZIEKTEN noemd men alle gebreklyke gesteltheid, zoo van de Tanden zelve, als der Deelen, met dewelke zy, meer of min onmiddelyk verbonden zyn. *Morbi dentium.*

§ 2457.

Men onderscheid dezelve in *de eigenlyk-dusgenoemde Tandziekten*, in de *Ziekten der Tandkassen*, en in die *van het Tandvleesch.* De drie volgende Hoofddeelen zullen de byzondere beschryving van een ieder dier Ziekten insluiten.

I. HOOFTDEEL.

Morbi dentium proprii.

De eigen Ziekten der Tanden.

§ 2458.

Door deeze verſtaa ik bepaaldelyk dezulke, welke de eigen zelfſtandigheid der Tanden inneemen, of derzelver natuurlyke ſtand, hoeveelheid, en verband, met de naastgelegen Deelen, op deeze of gene wyze veränderen.

§ 2559.

De *gebrekkige Tanding*, de *onregelmaatige ſtand der Tanden*, derzelver *veränderde Kleur*, *Vastheid*, *Grootte* en *Gedaante*; hunne *Onzuiverheid*, *Ruuwheid*, en *te groote Aandoenlykheid*; de *Tandpyn*, de *Verbreeking der Tanden*, de *tegennatuurlyke veelheid* derzelver, en haar *Bederf*, moet men, als zoo veele ondergeſchikte ſoorten deezer Ziekten aanmerken.

De gebrekkige Tanding.

§ 2460.

Dentitio.

TANDING wordt genoemd, het verſchynen der verſchillende en bekende ſoorten van Tanden, in zekere gezette Tydperken des Levens; en op eene wyze, die geene merklyke inbreuk maakt, noch in de Gezontheid, noch in de orde, welke de Natuur by deeze werking zig zelve heeft voorgeſchreeven.

§ 2461.

Dentitio vitiosa.

GEBREKKIGE TANDING derhalven is, wanneer de Tanden of *moeilyk*, of *te vroeg*, of *te laat*, het Tandvleesch doorbooren; of dat zulks geſchied met verſchynzelen, niet eigen aan de natuurlyke Tanding.

§ 2462.

§ 2462.

De *moeilyke Tanding*, gaat doorgaans vergezeld van Pyn, Ontſteking, en Verzweering des Tandvleesch; van eene ontſteken roodheid der Oogen en Wangen; van eene zwelling der Amandelen, en Oorklieren; van Kwylvloed, Braking, Buikpyn, groenkleurige Afgangen, of Hardlyvigheid; van Koorts eindelyk, Hoest, Slaaploosheid, Stuiptrekkingen, Doofheid, zwelling der Kniegewrigten, en dergelyken. *Dentitio difficilis.*

§ 2463.

Schoon men meestäl deeze Tanding toeſchryft, aan eene te groote taaiheid of dikheid van het Tandvleesch, zyn deeze egter, daarvan zeer zeldzaam de oorzaaken. Meermaalen is dezelve gegrond op Volbloedigheid, een aandoenlyk Geſtel, voorgeſchiktheid tot Engelſche Ziekte, en eenigerlei ſcherpte der Vogten.

§ 2464.

Haare behandeling vorderd het nu en dan herhaald gebruik van zagte Purgeermiddelen of Darmſpuitingen; de aanleg van Bloedzuigers agter de Ooren; het toedienen van eenig verkoelend en pynſtillend Geneesmiddel; het beſtryken des ontſteken Tandvleesch met een mengzel van *Citroen ſap* en *Hoonig*; gelyk ook, dog niet dan in de uiterſte noodzaaklykheid, de klieving van het Tandvleesch met het Snymes, ter plaatze alleenlyk waar de Tand wil doorbreeken.

§ 2465.

De *te vroege Tanding*, onderſteld altoos eene zeer ſterke Geſteltheid; geſchied of voor, of zeer kort na de Geboorte; is betreklyk tot alle, of ſlegts tot ſommige Tanden; verwekt veelerhanden moeilykheden in het Zoogen; en erkend geenerlei Konsthulp. *Dentitio præmatura.*

§ 2466.

De *te laate Tanding* is veel minder zeldzaam dan de voorige; gebeurd meer of minder lang na het verloop van het eerſte Jaar des Levens; en hangd af, dan eens van eene geſteltheid tot Engelſche Ziekte; dan eens, van eene onbeken- *Dentitio ſerotina.*

kende oorzaak. In het eerſte geval dienen de Hulpmiddelen, by gelegenheid der Beſchryving van deeze Ziekte § 1424. enz. aangepreezen. In het laaste is men verpligt, alles aan de werking der Natuur over te laaten.

§ 2467.

Dat alles wat ik tot hier toe gezegd hebbe, alleen opzigtelyk is tot de eerſte Tanding, en niet tot de tweede, of de verſchyning der zoogenaamde Wysheids Tanden, is iets, 't geene men wel moet aanmerken.

Irregularis poſitio dentium.

De onregelmatige ſtand der Tanden.

§ 2468.

De natuurlyke ſtand der Tanden is dusdaanig, datze eene gelyke boog maaken met opzigt tot elk Kaakbeen, en elkander zydelings byna aanraaken. Alle andere ſtanden deezer Deelen, hunne *te digte*, *te wyde*, en *ſcheeve ſtand* by voorbeeld; gelyk ook de *plaatzing van één of meer Tanden in het Verhemelte*, worden gelykelyk betrokken tot de onregelmatige ſtand der Tanden.

§ 2469.

Nimis arcta poſitio dentium. De *te digte ſtand der Tanden*, is die, waarin derzelver Kroonen geene tusſchenruimten altoos hebben, maar elkanderen onmiddelyk aanraaken. Deeze ſtand is betreklyk, of tot ſommige, of tot alle Tanden; gaat doorgaans gepaart met bederf der Zyranden; is afhanglyk van te breede Tandkroonen, of van te korte Kaakbeenderen; en kan, behoudens den gezonden ſtaat der Tanden, door niets veränderd worden.

§ 2470.

Nimis laxa poſitio dentium. De *te wyde ſtand der Tanden*, onderſteld eene te groote ruimte tusſchen hunne Kroonen, door welk eene oorzaak ook voortgebragt; is zeer ongemaklyk by het gebruik van Vleeschſpyzen, vooräl wanneer dezelve gerookt, gezouten, of ſterk gekruid zyn; verwekt dikmaalen hier door een zydelyk Tandbederf; en is insgelyks voor geene verbetering vatbaar.

§ 2471.

§ 2471.

De *Scheeve ſtand der Tanden*, is zeldzaam betreklyk tot de eerſte, dikmaalen tot de tweede Tanden; en wordt doorgaans veröorzaakt door te ruime Tandkasſen, door het niet tydig genoeg afwiszelen der Melktanden, door eenig uiterlyk aangebragt geweld, en dergelyke. *Poſitio obliqua dentium.*

§ 2472.

Behalven de misſtand hier van afhanglyk, hindert dezelve meer of min, in de Kauwing en den Spraak, en koomen 'er ſomwylen verzweeringen van in den Tong, de Wangen, of de Lippen, naa datze of naar agteren, of naar vooren, geplaatst zyn.

§ 2473.

By Kinderen kan dit gebrek verbeterd, en zelfs geheel geholpen worden. By Bejaarden, wat ook de Kwakzalverye hier van mag voorwenden, is zulks onmooglyk. De behandelingen hier toe best geſchikt, zyn het dikmaalig drukken der ſcheeve Tand, naar de zyde van welke zy is afgeweeken, de belemmerende Melktand alvoorens uitgetrokken zynde; en de bepaaling deezer Tand naar dezelfde zyde, door een gouden draad, of eenig gewascht zyden Koordje, aan beide zyden om de naaste Tanden te brengen, en hetzelve van tyd tot tyd meerder aan te ſluiten.

§ 2474.

Als deeze behandelingen vrugtloos beproefd worden, of, wanneer de aart der gebreken, door den ſcheeven Tand veröorzaakt, eene ſchielyke hulp vorderen, moet men die Tand uittrekken, en zig niet ophouden met verſcheiden andere, inderdaad of nutlooze, of ſchadelyke behandelingen, van ſommige Hedendaagſche Schryvers aangepreezen.

§ 2475.

Omtrent de tegennatuurlyke plaatzing van één of meer Tanden in het Verhemelte, hebbe ik in het *Leerſtuk der Wangeſtalten*, § 1608. alles wat noodig is, aangemerkt, en kan ik hier volſtaan, met den Leezer derwaards te verwyzen.

De kleursverändering der Tanden.

Mutatio coloris dentium.

§ 2476.

De natuurlyke kleur der Tanden, veränderd veelmaalen in een zeer witte, geele, bruine, of zwarte. De eerfte verändering tekend doorgaans, indien niet altoos, eene teringägtige Gefteltheid; de overige veränderingen zyn gegrond op flordigheid; op eenen ver gevorderden Ouderdom; op de Scheurbuik; op het gebruik van Kwikzilver; op dat van Mynftoflyke zuuren, of van het Zeezout; op het veelvuldig kauwen of rooken van Tabak; en op een innerlyk bederf der Tanden.

§ 2477.

Sommige deezer wankleurigheden zyn geneeslyk, andere niet. De eerfte zyn zulks meerder door het wegneemen der oorzaaken waar van ze afhangen, dan door behulp van eenig zoogenaamd Tandzuiverend Geneesmiddel. Ter voorbehoeding diend inzonderheid, dat van jongs af, de Tanden alle Morgens, en na ieder Middagmaaltyd, door middel eener bekwaame fchuijer, of der Vingeren, met gemeen Water gereinigt worden.

De veränderde vastheid der Tanden.

Mutatio soliditatis dentium.

§ 2478.

De zelfftandigheid der Tanden, hoe vast en hard dezelve natuurlyker wyze ook zyn mooge, wordt fomwylen zoo broos, datze door het minfte geweld verbrooken wordt; en fomwylen dus week, dat men haar met de Vingeren, min of meer kan faamendrukken.

§ 2479.

De eerfte verändering, wordt meestäl veröorzaakt door Scheurbuik, Engelfche Ziekte, Tandbederf, Ouderdom, of het gebruik van Mynftoflyk zuure Tandmiddelen. De laaste, die inderdaad zeer zeldzaam is, hangt af, dan eens van eene geheel onbekende oorzaak; dan eens van een vleeschägtig Beengezwel der Tandwortels. Beide veränderingen zonder onderfcheid, zyn in een

een volſtrekte zin ongeneeslyk, en eisſchen gelykelyk de uittrekking der ontäarte Tanden. Zonderling, en ik mag wel zeggen, onbegrypelyk is het, dat men in de doode Lighaamen derzulken wier Beenderen alle verweekt waren, byna nimmer eene weekwording der Tanden heeft aangetroffen. Is dit alleen geen voldingend bewys ten voordeele der ſtelling, dat de Tanden iets anders zyn dan Beenderen, tot dewelke zy doorgaans betrokken worden?

De veränderde grootte der Tanden.

Mutatio magnitudinis dentium.

§ 2480.

De Tanden kunnen vergrooten, in een eenige haarer afmeetingen, of in alle te gelyk. De vermeerderde hoogte van één of meer Tanden, is doorgaans afhanglyk van het verlies derzulken welke daar regt tegenover ſtaan, en kan door niets verholpen worden. De vermeerderde breedte wordt veeläl veröorzaakt door de zoogenaamde Tandkalk, en geneezen door de wegneeming van deeze. De vermeerderde dikte berust op dezelfde oorzaak, en eischt dezelfde Geneeswys. De vermeerdering eindelyk, van alle deeze afmeetingen tevens; is het doorgaand gevolg van eene weekwording der Tanden; en eischt altoos de uittrekking.

§ 2481.

Gelyk de Tanden ſomwylen vergrooten, verkleinen dezelve ook dikmaalen; en zulks geſchied vooräl door Ouderdom; door het veelvuldig en onbedagtzaam ſchuijeren der Tanden; door het byten op zeer harde Lighaamen; door dikmaalige Tandknerſingen in den ſlaap; gelyk ook, door het gebruik van korte, en tusſchen de Tanden als hangende Pypen, by het Tabaksrooken. Deeze verändering, alsze eens plaats grypt, erkend geenig hoegenaamd Hulpmiddel. In het tweede, derde, en vyfde geval, wordtze verhoed door het vermyden der oorzaaken.

De veränderde gedaante der Tanden.

Mutatio formæ dentium.

§ 2482.

De natuurlyke gedaante der byzondere ſoorten van Tanden, uit de Ontleed-

 kun-

kunde bekend, onräart dikwyls in eene gedeeltelyk of geheel ſpitze, die de Wangen, de Tong, of de Lippen, beleedigd; en daarin, Ontſtekingen, Zwellingen, of Zweeren, doen voortkoomen.

§ 2483.

Dit gebrek wordt veröorzaakt door eene kwaade Vorming; door een ſchuinze breuk, of door eene dergelyke afſlyting der Tanden; en geholpen door het afvylen of afſnyden der uitſtekende punt, of, zoo dit niet genoeg is, door het uittrekken der Tand zelve.

Impuritas dentium.

De onzuiverheid der Tanden.

§ 2484.

De Tanden worden gezegt onzuiver te zyn, als derzelver verglaasde Korst met eene geele, bruine, zwarte, en ſtinkende ſlymägtige ſtof, of met een kalkäartige zelfſtandigheid, voor een gedeelte of geheel bedekt is.

§ 2485.

Het eerſte ſoort van onzuiverheid is zoo gemeenzaam, dat men inderdaad zeer weinig Menſchen aantreft, hieraan niet onderhevig. Ze kan meest altoos verhoed worden door eene dagelykſche zuivering der Tanden met ſchoon Water, vooräl des Morgens en na het Middagmaal, gedaan op eene wyze welke ik § 3477. hebbe aangeweezen. Het ſpaarzaam en voorzigtig gebruik van eenig zagt Tandpoeijer, is tot deszelfs wegneeming voordeelig.

§ 2486.

Het tweede ſoort ſchynd meer afhanglyk van eene byzondere en niet wel verklaarbaare Lighaamsgeſteltheid, dan van eenigerlei andere oorzaaken. Zy gaat ſomwylen, hoewel zeldzaam, tot zoo verre, dat ze alle Tanden, van het een zoo wel als het ander Kaakbeen, van rondſomme bedekt; dezelve als onttrekt aan het Gezigt; en door het vernielen des Tandvleesch, Pyn, Ontſteking, Zweeren, Uitwasſen, Tandbederf, losheid en uitvalling der Tanden, veröorzaakt. Deszelfs geneezing beſtaat alleenlyk daarin, dat men of geheel, of ten deele, in eens, of by herhaaling, naar maate der verſchillende omſtandigheden,

den, met alle mooglyke voorzigtigheid, en als plaatswyze, de Kalkäartige ſtof, zoo veel zulks zyn kan, met het een of ander bekwaam Werktuig weg neeme, en het overblyvende opruime door een zoo even gemeld Tandpoeijer, aangebragt door middel eener zagte ſchuijer, gedoopt in gemeen Water, waar mede eenige weinige droppelen *Lavendel Geest* vermengd zyn. Onder alle Poeijers van dien naam, van tyd tot tyd voorgeſteld, ſchynd my toe dat men als een der besten beſchouwen kan, 't welk beſtaat uit gelyke deelen *Tabaks asſche*, *Myrhe*, en *Room van Wynſteen*.

De ruuwheid der Tanden. *Aſperitas dentium.*

§ 2487.

De Tanden worden ruuw, door een verlies van het Verglaasd, afhanglyk van Ouderdom, van eene inwendige Ongeſteltheid, van zuure Vrugten en Suikergebak, en van het onvoorzigtig gebruik van ſcherpe Tandmiddelen.

§ 2488.

Deeze ruuwheid, die door het Oog ligtelyk ontdekt wordt, veröorzaakt veeltyds Tandpyn, en is in alle gevallen onherſtelbaar; om dat het niet mooglyk is, het eens verlooren Verglaasd, weder te doen hergroeijen.

De te groote aandoenlykheid der Tanden. *Nimia ſenſibilitas dentium.*

§ 2489.

Hier door verſtaa ik hetzelfde 't gene men gewoonlyk noemdt *Stompheid der Tanden*; dat is te zeggen, eene gewaarwording in dezelve, zoo zonderling als onuitdrukbaar.

§ 2490.

Zy die daar aan onderhevig zyn, beſpeuren haar meest by het gebruik van eenigzints wrange Vrugten; by het hooren van een krasſend Geluid; en by het inädemen eener koude Lucht.

§ 2491.

Eene aangebooren Gesteltheid, de voorbeschreeven ruuwheid der Tanden, het verblyf eener scherpe stof in de eerste Wegen, en de Engelsche ziekte, zyn derzelver meest gewoone oorzaaken.

§ 2492.

Het vermyden van alles, wat men by ondervinding weet dat deeze Gewaarwording by ons voortbrengt, is het eenige, althans het beste behoedmiddel voor dezelve. De geneezing is niet mooglyk dan in de twee laaste gevallen, en eischt in beiden, eene geheel Geneeskundige behandeling.

Odontalgia.

De Tandpyn.

§ 2493.

Meest alle ziekten der Tanden, zoo die tot hier toe beschreeven zyn, als die in het vervolg nog zullen beschreeven worden, zyn vergezeld van eene Pyn, die, om dat ze inzonderheid in één of meer Tanden gevoeldt wordt, den naam draagd van *Tandpyn*.

§ 2494.

Deeze Pyn, die dan eens ligt, dan eens zwaarder is, klimt somwylen tot die hoogte, datze Ontsteking, Verzweering, Koorts, Slaaploosheid, Ylhoofdigheid, Stuiptrekking, Mondklem, en dergelyke veröorzaakt. Ze eindigd doorgaans met eene zwelling van het Aangezigt aan de ongestelde zyde; en met eene, meestäl geringe Kwylvloed.

§ 2495.

Derzelver oorzaaken zyn menigvuldig, en ik mag wel zeggen, byna onbepaalbaar. Dezulke welke hier ter plaatze inzonderheid in aanmerking koomen, zyn eene *zinkingägtige vloeijing*; eene *Ontsteking des Tandvleesch*; eene te groote *opvulling der Bloedvaten*, zoo van dit vleesch, als der Tanden zelve; eene *verplaatste Jigtstof*; het *Scheurbuik*; de *Venusziekte*; een *plaatslyke Koorts*; de *Vrouwlyke opstyging*; eene *onzuiverheid der eerste Wegen*; de *Zwanger-*

gerheid; het *Zoogen*; eene *fchielyke verändering van Hitte en Koude*; en eene *verzaamling van ftof in de Kaakboezem*, of in *de veelhoolige deelen der Onderkaak*.

§ 2496.

De geneezing der Tandpyn, befchouwd in overëenkomst met derzelver oorzaaken, is aan even zoo veele verfcheidenheden onderworpen. De volgende byzonderheden koomen hierömtrent voornaamlyk in aanmerking.

§ 2497.

In de *zinkingägtige Tandpyn*, die altoos ontfpruit van eene gefchoorde of belemmerde Doorwaaszeming, en gekendt wordt aan verfcheiden andere nevensgaande verfchynzelen der Verkoudheid; moet men vooräl gebruik maaken van verdunnende en doorwaaszemende Geneesmiddelen, van Blaardragten zoo in den Nek als aan de Slaapen, van de Aderlaating, van verkoelende Purgeermiddelen, van verzagtende en verdunnende Mondfpoelingen, van gelykfoortige uiterlyke aanlegzels in de gedaante van Stovingen of Pappen, en eindelyk van het *Heulfap*, gegeeven inzonderheid by het naderen van den Nagt.

§ 2498.

De *ontftekenägtige Tandpyn*, doorgaans gegrond op Bloedrykheid, en veeltyds gevolgt wordende van eene verzweering des Tandvleesch; eischt in 't algemeen, allerlei Bloedsöntlasting en van de ftof des Afgangs, en tevens het gebruik van verdunnende en verkoelende Geneesmiddelen. Uitwendig daarenboven, moet de beleedigde zyde van het Aangezigt behandeld worden met verzagtende en oplosfende Plaatsmiddelen.

§ 2499.

In de *Tandpyn, afhanglyk van eene te groote opvulling der Bloedvaten van het Tandvleesch, en der Tanden*, die zeldzaam voorkomt, dan ingevolge eener opgeftopte natuurlyke Bloeds-ontlasting, moet men de veelheid deezer Vloeiftof verminderen door de Aderlaating; en deszelfs toevallig vermeerderde omloop beteugelen, door eene koele Leefregel, rust van het Lighaam, en verkoelende Geneesmiddelen.

§ 2500.

§ 2500.

De *Tandpyn, door eene verplaatste Jigtstof* veröorzaakt, is voor geenerlei geneezing vatbaar, ten zy deeze stof, door de Natuur of Konst, weder afgevoerd wordt naar het Deel, welk zy eerst hadt ingenoomen.

§ 2501.

In de *Scheurbuikige* en *Pokkige Tandpynen*, moet men gelykelyk gebruik maaken van de in deeze Ziekten soortelyke Geneesmiddelen; en van Mondspoelingen, bereid in het eerste geval, uit den *Geest van Zeezout* of *Koperrood*, de *Roozenhonig*, en het *Wegebree- Saly-* of *Wynruitwater*; in het laaste uit de *Kwikslym des Heeren* PLENCK, en dezelfde of eenige andere dergelyke Wateren.

§ 2502.

De *plaatslyk koortsige Tandpyn*, die alleen kenbaar is aan eene, op gezette Tyden koomende en afgaande pyn der Tanden, zonder eenige andere ongesteltheid der Deelen, of van het overige Lighaam, kan door niets dan den Koortsbast geholpen worden.

§ 2503.

De behandeling der *Tandpyn, oorspronglyk uit Opstyging*, is geheel Geneeskundig, en valdt derhalven buiten de paalen van ons bestek. De Tanden in dit geval, zyn volkoomen gezond; de Pyn is aanhoudend, weêrstaat zelfs de werking van het *Heulsap*, en gaat gepaart met verscheiden andere Hysterique toevallen.

§ 2504.

In de *Tandpyn veröorzaakt door eene onzuiverheid der eerste Wegen*, is insgelyks een Geneeskundig bestier noodzaaklyk, indien niet, gelyk somwylen gebeurd, de Natuur zelve, deeze Deelen zuiverd door van zelfs gebeürende Brakingen of Afgangen.

§ 2505.

De *Tandpyn, afhanglyk van Zwangerheid*, of van het *Zoogen*, eischt inzonderheid de Aderlaating; het gebruik van het *Heulsap*; en somwylen zelfs, de

Tand-

Tandtrekking. In het eerfte geval egter moet men tot het laaste Hulpmiddel niet befluiten dan in de dringendfte noodzaaklykheid, dat is, wanneer de Pyn alle andere Middelen weêrftand bied, en zoo hevig is, dat daar door eene Miskraam, of te vroegtydige Verlosfing, gedreigd wordt.

§ 2506.

Dat foort van *Tandpyn*, *welk door eene fchielyke verändering van hitte en koude*, wordt voortgebragt, is zeer gelyk aan de Zinkingägtige, en moet op dezelfde wyze behandeld worden. Doorgaans onderfteld dezelve een zwak en ligt aandoenlyk Lighaamsgeftel, dat men op alle mooglyke wyzen, moet tragten te verbeteren.

§ 2507.

De *Tandpyn* eindelyk, *gegrond op eene verzaamling van ftof in de Kaakboezem, of de veelhoolige Deelen der Onderkaak*, is doorgaans het gevolg eener Ontfteking en Verëttering van het Vlies dat de Kaakboezems bekleed, of van het Mergvlies der Onderkaak, en het bederf der Tandkasfen. Derzelver geneezing vorderd altoos de ontlasting van den ingeflooten Etter, die in het eerfte geval gefchied op eene wyze, als § 380. is aangeweezen; en in het laaste, uit hoofde der menigvuldige verfcheidenheden, daarin voorkoomende, aan het oordeel des Heelmeester moet onderworpen worden. Hetzelfde, te weeten het laaste, moet ook verftaan worden van het opvolgend gebruik der beste Plaatsmiddelen, als welke men by geene mooglykheid kan bepaalen, om dat dezelve, dan eens van deezen, dan eens van genen aart zyn moeten.

De verbreeking der Tanden.

§ 2508. *Fractura dentium.*

De Tanden breeken in de Loodlyn, fchuins, dwersch, of in verfcheiden deezer rigtingen tevens. Zy doen zulks fomtyds alleen door Stuiptrekkingen, fomtyds door vallen, ftooten, het byten op harde Lighaamen, of by de Tandtrekking. Eene glasägtige broosheid derzelver, van my dikmaalen waargenoomen, maakt haar voor alle deeze verbreekingen meer vatbaar.

§ 2509.

Van hoedaanig eenen aart de breuk der Tanden ook zyn mooge, altoos geeftze gelegenheid tot het kwetzen der Wangen, der Tong, of der Lippen; waar van veelmaalen moeilyke Zweeren voortkoomen. Dikwyls daarenboven, verwekt ze hevige Tandpyn en Stuiptrekkingen.

§ 2510.

Het afvylen der fcherpe punten van het overgebleeven Tanddeel, of deszelfs geheele wegneeming door uittrekking, kan alleen alle zoo evengemelde uitwerkzelen voorkoomen, of doen ophouden.

Multitudo innaturalis dentium.

De tegennatuurlyke veelheid der Tanden.

§ 2511.

Het gewoon getal der Tanden, de Volwasfenheid tot maat genoomen, is bekend uit de Ontleedkunde. Dit getal is gebrekkig, fomtyds in te veel, fomtyds in te min, zoo met opzigt tot alle Tanden zonder onderfcheid, als met betrekking tot deeze of gene van derzelver foorten.

§ 2512.

Een Heelmeester heeft niets te doen met deeze Natuurfpeelingen, of Gebreken, want het zyn dan eens deeze, dan eens gene, ten zy dezelve, of eene merklyke misftand maaken, of de faamenftellende Deelen van den Mond, op eenigerlei wyze beleedigen. In deeze omftandigheden, en hierin ook alleenlyk, moet hy de overtollige Tanden uittrekken, of de plaats der ontbreekende vervullen door Konsttanden.

Caries dentium.

Het Tandbederf.

§ 2513.

Het *Tandbederf*, een foort van Verfterving der Tanden, is betreklyk tot één Tand afzonderlyk, tot verfcheiden, of tot alle Tanden tevens. Het is droog of vogtig, verhoolen of blykbaar, en afhanglyk van uitwendige of inwendige oor-

oorzaaken. Alle deeze verſcheidenheden, ieder van welke weder haare byzonderheden insluit, moeten met de grootſte zorgvuldigheid in agt genoomen worden, om dat daar van, niet ſlegts de kennis, maar ook de behandeling deezes Gebreks af hangt.

§ 2514.

Het afzonderlyk Tandbederf is het gemeenzaamst, en minst moeilykst van allen. Het is meer eigen aan de Kiezen, dan aan de Sny- of Honds-Tanden, om dat deeze, by de Kauwing, den meesten tegenſtand overwinnen moeten, en dus meerder bloot geſteld zyn aan beleediging. De bovenſte oppervlakte van den Kroon deezer Tanden, is daar voor meerder vatbaar dan deszelfs zydelyke Deelen.

§ 2515.

Het meer of min algemeen Tandbederf, onderſteld altoos eene evenreedige, vooräl Scheurbuikige Vogtsverbastering; en gaat doorgaans gepaart met eene zieklyke geſteltheid van het Tandvleesch.

§ 2516.

Het droog Tandbederf behoord meestäl tot het afzonderlyk, maakt zeer langzaame vorderingen, is onpynlyk, en doet de aangedaane Tand, eerst geel worden, en vervolgens geheelyk uitdroogen.

§ 2517.

Het verhoolen Tandbederf, tast ſomwylen aan het binnenſte gedeelte van den Tandkroon; ſomwylen de wortel van den Tand; vertoond uitwendig geenerlei zigtbaare ongeſteltheid; maar verwekt een ſoort van Tandpyn, op het gevoel verſpreid, en niet bepaalbaar tot deeze of gene Tand, ten zy men alle Tanden zagtelyk ſlaa met een hard werktuig, en nauwkeurig agt geeve op het gevoel welk den Lyder daar by waarneemt.

§ 2518.

Het blykbaar Tandbederf is vlekkig, geſtreept, of hoolägtig. Het behoord dan eens tot het droog, dan eens tot het vogtig ſoort, en bepaald zig altoos tot het zigtbaar gedeelte van den Tand.

gevaarlyk is, en niet zelden Flauwten, Stuiptrekkingen, Ongedaantheid, Waterzugt, en den Dood zelve, heeft aangebragt.

§ 2527.

De Bloeding der Tandkasfen uit de eerste oorzaak, bespeurd men meest na de Tandtrekking, en wordt best te keer gegaan, door de Tandkas op te vullen met fyn Plukzel, met de Eiken zwam, of met de drooge Spons, gesteund door eenige opgelegde trapswyze drukdoekjes, en de aanëensluiting der Kaakbeenderen, met den Slingerband van SORANUS. Het laaste gedeelte deezer behandeling egter, ondersteld het aanweezen der Tanden, tegen den uitgetrokken Tand overstaande, om dat dezelve van deeze, haare meeste kragt ontleenen moet. In het geval waar die Tanden ontbreeken, moet men de drukking bewerken door een stuk Kurk, dat nauwkeurig de holte vervuld der verlooren Tand of Tanden, en den zelfden Slingerband; of door het werktuig van FOUCOU 't welk ik hier na zal beschryven en afbeelden.

§ 2528.

Die der tweede oorzaak, wordt somwylen beteugeld door zeer sterke, vooral overgehaalde Wynazyn, geduurig in den Mond te houden; maar nog beter, door het uittrekken der Tandwortels, welkers bedeif de gemelde afknaaging veröorzaakt, en dezelfde, of eenige andere dergelyke handelwyze. Deeze Bloeding, dit moet ik hier in 't voorbygaan aanmerken, is wel minder aanmerklyk, dog langduuriger; en eischt hieröm geene mindere oplettenheid van de zyde des Heelmeesters.

§ 2529.

Wanneer eene dergelyke Bloeding als wy § 2517. beschreeven hebben, het gevolg is der trekking van twee naast elkander staande Tanden, gelyk inderdaad somwylen plaats heeft; en men reeden heeft om te onderstellen dat dezelve uit beide Tandkasfen tevens voortkomt, is het noodzaaklyk, dat men het beenig schot tusschen die Kasfen op deeze of gene wyze verbreeke, om te beter eene genoegzaame drukking te kunnen maaken op de einden der afgescheurde Vaten. Eene zelfde bewerking, is om gelyke reeden aanprysbaar in de Bloeding der Tandkasfen, afhanglyk van de trekking eener Maaltand die verschei-

den

den Wortels heeft, ieder van welke in eene byzondere holte huisvest, vermits men nauwlyks kan onderſcheiden uit welk dier holten de Bloeding voortkomt, en de onkunde hier van, alle aangewende Konsthulp, of minder nuttig, of geheel vrugtloos maakt. De verbreeking egter in dit geval, moet alleen opzigtelyk zyn tot de tusſchenſcheidzels der wortelholtens van de kas, uit welke men de Tand heeft uitgetrokken.

De Breuk der Tandkasſen. *Fractura alveolorum dentium.*

§ 2530.

De Tandkasſen worden zeldzaam verbrooken dan by gelegenheid der Tandtrekking, wanneer zulks geſchied, dan eens door de ruuwe behandeling des Tandtrekkers, dan eens, doordien de Tand met deszelfs Kas aanëengegroeid is.

§ 2531.

Als deeze verbreeking gering is, wordtze door de Natuur alleen dagelyks geneezen. In het tegengeſtelde geval, verwektze doorgaans aanmerklyke Ontſteking, Verzweering, en Beenbederf; en vorderd ter verhoeding van deeze, de Aderlaating, en het gebruik, niet ſlegts van dunne Spyzen, maar ook, van verkoelende en verzagtende Mondſpoelingen.

De Pypzweer der Tandkasſen. *Fiſtula alveolorum dentium.*

§ 2532.

Deeze tekent doorgaans, door eene Etterige vloeijing uit het Tandvleesch by den wortel van eenen Tand; eene vloeijing, die dan eens weinig, dan eens veel is, en meestäl, uit eene byna onmerkbaare opening in het midden van een klein vleeschägtig Tepeltje voortkomt.

§ 2533.

Altoos is zulk een Pypzweer gegrond op een bederf van den Tandkas, en kan dezelve niet geneezen worden, dan door het uittrekken van den Tand, of der Tandwortel, in deeze Kas beſlooten; en het opvolgend gebruik van zagte-

telyk zuiverende Mondſpoelingen, bereid inzonderheid uit een afkookzel van Myrrhe in Wyn, met byvoeging van een zeker gedeelte Roozenhoonig.

§ 2534.

Als dit gebrek, gelyk ſomwylen het geval is, aan de Bovenkaak plaats grypt, en het gevolg is eener verzweering in den Kaakboezem, 't gene men uit de voorâfgaande verſchynzelen beſluiten moet, behoord men insgelyks de Tand, met de Pypzweer ſtrookend, uit te trekken, en de Kaakboezem te zuiveren door een *afkookzel van Wynruit*, *Aftrekzel van Myrrhe*, en *Roozenhoonig* by wyze van inſpuiting aangebragt.

Obliteratio alveolorum dentium.

De vernietiging der Tandkasſen.

§ 2535.

De Tandkasſen worden vernietigt, dat is te zeggen, verliezen haare holten, of gedeeltelyk of geheel; en zulks geſchied, dan eens ingevolge het uittrekken der Tanden by Bejaarden; dan eens door derzelver uitvalling in eenen hoogen Ouderdom. Hoedaanig ook de oorzaak zyn mooge, het geval zelve is altoos onherſtelbaar, en erkend geen de minſte hulp der Heelkunde.

Caries alveolorum dentium.

Het Bederf der Tandkasſen.

§ 2536.

Het Bederf der Tandkasſen kan betreklyk zyn tot één Kas afzonderlyk, of tot verſcheiden tegelyk. Het eerſte geval is een vry gewoon gevolg eener onvoorzigtige Tandtrekking; het laaste ontſpruit doorgaans uit eene moeilyke Tanding, uit Scheurbuik, uit Pokſmet, of uit Verzweeringen van het Tandvleesch, gemaakt door nederzetting van de ſtof der Kinderziekte.

§ 2537.

Deszelfs algemeene behandeling beſtaat in het vlytig gebruik van bederfweerende Hulpmiddelen, by wyze van Mondſpoelingen. De byzondere wordt geregeld in overëenkomst met de van elders bekende oorzaak des Beenbederfs,

en

en is fomtyds meer Genees- dan Heelkundig. Als een Ettergezwel des Tandvleesch daar van de oorzaak is, moet dit met het Mes worden opgefneden, om de noodige middelen te beter te kunnen aanbrengen op het bedorven Been zelve. Het uittrekken der Tanden daarënboven, voor zoo veel deeze aan het bederf der Tandkasfen beantwoorden, is in verfcheiden omftandigheden van dit Gebrek, onvermydelyk.

III. HOOFTDEEL.

De Ziekten van het Tandvleesch.

Morbi gingivæ.

§ 2538.

De Ziekten van het Tandvleesch beftaan zeldzaam op zig zelfs, maar zyn meestäl verbonden met eenigerlei ongefteldheden der Tanden, of van de Tandkasfen. Wy zyn egter, om verfcheiden redenen verpligt, haar te befchouwen als of ze doorgaans een afzonderlyk beftaan hadden, en onder anderen, om dat 'er zig anders geene bekwaame gelegenheid opdoet om daarvan te fpreeken op eene wyze, voldoende genoeg, om dezelve in alle haare byzonderheden te kennen, en te behandelen.

§ 2539.

Gelyk men als de voornaamften deezer Ziekten moet aanmerken, de *Gezwellen*, de *Verzweeringen*, en de *Verteering des Tandvleesch*; zoo wel als deszelfs *Jeuking*, *Bloeding*, en *Scheurbuikige ongefteltheid*, zullen we ons bepaalen by deezen, en derzelver befchryving voordraagen onder de volgende Opfchriften.

Tumores gingivæ.

De Gezwellen van het Tandvleesch.

§ 2540.

De Gezwellen van het Tandvleesch, zyn fomtyds van den aart der Ontfteking; fomtyds van dien der Vleeschgezwellen. Van de eerften is gefprooken van § 492. tot § 495.; Van de laasten van § 785, tot § 789. Wy kunnen derhalven, ten deezen opzigte volftaan, met den Leezer derwaards te verwyzen.

Ulcera gingivæ.

De Verzweeringen van het Tandvleesch.

§ 2541.

De meeste Zweeren van het Tandvleesch zyn afhanglyk van een bedorven Tandkas of Tandwortel, en moeten behandeld worden met middelen welke van eenen bederfweerenden aart zyn, na dat men alvoorens de bedorven Tand heeft uitgetrokken.

§ 2542.

Sommige deezer Zweeren egter, zyn oorfpronglyk uit Scheurbuik, andere uit Pokfmet, en eifschen eene behandeling, meer opzigtelyk tot de heerfchende Vogtsverbastering, dan wel tot die Zweeren zelve. Het beste Plaatsmiddel in die der eerfte oorzaak, is een mengzel van den fcherpen *Zoutgeest* en *Roozenhoonig*; in die der laaste, van denzelfden *Hoonig* en de *Kwikflym*, of van eenig ander zagt Kwikbereidzel.

Confumtio gingivæ.

De verteering des Tandvleesch.

§ 2543.

Hier door verftaat men deszelfs vermindering tot zoo verre, dat fomtyds een gedeelte van den wortel der Tanden ontbloot, en de Tanden zelve, meer of min los worden.

§ 2544.

§ 2544.

Gemeenlyk is dit Gebrek het gevolg eener aangroeijing van Kalkäartige ſtof aan de Tanden, of van het Scheurbuik. In het eerſte geval moet die ſtof weggenoomen worden op eene wyze § 1486. beſchreeven, als wanneer zig doorgaans het Tandvleesch van zelve herſteld: in het laaste worden kleine inkervingen met de punt van het Lancet, en het beſtryken deezer met den *Peruviaanſchen Balzem* aangepreezen.

De Jeuking des Tandvleesch. *Pruritus gingivæ.*

§ 2545.

Deeze is een gewoon verſchynzel van het begin der Tanding in de Kindsheid; men beſpeurd ze ook in den aanvang der Scheurbuik, en als 'er Wormen in den Darmbuis huisvesten. In de eerſte omſtandigheid wordtze te hulp gekoomen door het Tandvleesch te beſtryken met een mengzel van *Citroenſap en Hoonig*; in de tweede eischt ze eene Mondſpoeling, bereid uit den *Geest van Zeezout*, of van *Koperrood*, *Wegebree Water*, en *Roozenhoonig*; in de laaste moet men den toevlugt neemen tot de hulp der Geneeskunde.

De bloeding van het Tandvleesch. *Hæmorhagia gingivæ.*

§ 2546.

Het Tandvleesch bloed op de minſte aanraaking, als het van eenen te zeer ſponsägtigen aart is; by Scheurbuikigen; en wanneer zekere natuurlyke Bloedsöntlastingen zyn opgeſtopt. In het eerſte geval dienen ſaamentrekkende en verſterkende Mondſpoelingen; in het tweede de gewoone Middelen tegen de Scheurbuik; in het derde moeten de geſchoorde Bloedsöntlastingen door een Geneeskundig beſtier herſteld worden.

Gingiva scorbutica.

Het Scheurbuikig Tandvleesch.

§ 2547.

Het Scheurbuikig Tandvleesch, is zagt, ſponsägtig, gezwollen, pynlyk; ligt bloedend, rottig, miskleurig, niet zeer verëenigd met de Tanden, en doorgaans verzeld van eenen ſtinkenden Adem.

§ 2548.

Men geneesd hetzelve best, met den *Geest van Zeezout* en *Roozenhonig*, dikmaalen daags door een Pinſeel of plukzelkwastje aangebragt; door het tusſchengeſteld gebruik eener Mondſpoeling, beſtaande uit een afkookzel van *Wynruit* of *Saly* in witte Wyn, vermengd met denzelfden Geest, of het zuur van Koperrood, en voorgemelden Hoonig; gelyk ook door eene nevensgaande toediening der bekende tegenſcheurbuikige Geneesmiddelen; inzonderheid, als de Tyd zulks toelaat, der uitgeperſte ſappen van de dusgenaamde Planten, van de *Lepelbladen* by voorbeeld, de *Waterkers*, en dergelyken.

HE-

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

VYFDE LEERSTUK.

VERHANDELING
VAN DE
ZIEKTEN DES PISWEGS.

INHOUD.

HE-

HEDENDAAGSCHE

BYZONDERE OEFFENENDE

HEELKUNDE.

VYFDE LEERSTUK.

VERHANDELING VAN DE ZIEKTEN DES PISWEGS.

De Ziekten des Piswegs in 't algemeen. *Morbi urethræ.*

§ 2549.

De gemeenzaamheid der Ziekten van den Pisweg; de moeilykheid welke men somwylen ontmoet om derzelver waare zitplaats en oorzaaken te ontdekken; het gevaar welk zy insluiten; en haare verregaande weêrstreevigheid dikmaalen tegen de beste Geneeswyze; alle deeze omstandigheden zegge ik, verpligten ons om die Ziekten te beschouwen als een zeer weezenlyk gedeelte der Heelkundige Ziektekunde, en als zoodaanig, haar de oplettenheid des Heelmeesters aan te pryzen.

§ 2550.

§ 2550.

Veelvuldig zeker is het getal deezer Ziekten: alle nogthans kunnen gevoeglyk gebragt worden tot drie Klasfen, Klasfen door de Natuur zelve gefteld, en gegrond op haare weezenlyke en foortonderfcheidende hoedaanigheden.

§ 2551.

Verpligt tot de befchryving dier Ziekten, zal ik deeze zelfde verdeeling opvolgen, en in even zoo veele Hooftdeelen, eene nauwkeurige verklaaring geeven van de *Vloeijingen*, de *Vernauwingen*, en de *Verftoppingen des Piswegs*, de drie Klasfen van welke ik zoo even gefprooken hebbe.

I. HOOFTDEEL.

Fluxiones uretræ.

De Vloeijingen uit den Pisweg.

§ 2552.

Hier door verftaan we bepaaldelyk alle niet vrywillige, 't zy aanhoudende, 't zy afwiszelende ontlastingen van eenig ander Vogt dan de Pis, uit den Pisweg; in welk eenen Leeftyd, by welk een Geflagt, en onder welk eene gedaante, dezelve ook plaats grypen.

§ 2553.

Deeze Vloeijingen, hoedaanig ook fommige daar van gedagt hebben, zyn niet anders dan het gevolg eener vermeerderde affcheiding van het vogt dat natuurlyker wyze, de Pisweg, en eenige andere der uiterlyke Teeldeelen van beide Sexen befproeid, afhanglyk van deeze of gene prikkelende vermoogens, van buiten aangebragt, of in onze Vogten verhoolen.

§ 2554.

Gonorrhæa. De DRUIPER, want dit is den Naam by welke elk deezer Vloeijingen best be-

bekend is, is niet altyd gelyk aan zig zelve, maar dan eens *Eenvoudig*, dan eens *Kwaadäartig*, dan eens *Hebbelyk*. By alle deeze verſcheidenheden zelfs moet nog gevoegd worden, datze ſomwylen voortkomt uit den Pisweg, ſomwylen uit het Hoofd der Manlyke Roede, of de Vrouwlyke Schaamlippen, en dus of *inwendig* is, of *uitwendig*.

§ 2555.

Het laaste ſoort van *Druiper* wel is waar, behoord ſtrikt genoomen, niet tot de Ziekten van den Pisweg. Het heeft egter om meer dan eene reeden daar toe zulk eene nauwe betrekking, dat men het gevoeglyk tot de rangſchikking van deeze brengen kan, en zelfs gehouden is om het gemeenſchaplyk daar mede, te beſchryven.

§ 2556.

In de volgende Onderdeelingen zullen we de meest gewigtige byzonderheden van elk der aangeweezen ſoorten van Druipers, met alle mooglyke nauwkeurigheid voordraagen.

De eenvoudige Druiper.

§ 2557.

Een DRUIPER wordt eenvoudig genoemdt, alsze beſtaat op zig zelve, en niet afhanglyk is van Venusſmet. *Gonorrhæa ſimplex.*

§ 2558.

Zulk een Druiper, zoo by Mannen als by Vrouwen, ontſpruit meestäl uit dezelfde Deelen, welke wy, by gelegenheid van de beſchryving der Kwaadäartige, als de oorſprong van deeze zullen aanwyzen. Deszelfs Stof, eerst dun en wyeägtig, wordt naderhand veeltyds wit en dikker, dog zelden geel, groen, of op eene andere wyze miskleurig. Doorgaans wordt ze voorgegaan van een ligt kitttelend gevoel in de Roede of de *Vulva*; zeldzaam egter, verwektze eenige merklyke brand in het Watermaaken.

§ 2559.

Haare meest gewoone oorzaaken zyn, eene verregaande agteloosheid in het zuiver houden der Teeldeelen; eene al te driftige Byslaap; eenig geleden geweld staande dezelve, door eene onëvenreedige uitgebreidheid der weêrzydsche Teeldeelen; en eindelyk, de hernieuwing van eenige oude dog geneezen Zweeren van den Pisweg, of der Schede, door verbreeking van derzelver Lidtekens, by gelegenheid eener zelfde Byslaap als wy straks gemeld hebben.

§ 2560.

Dit Gebrek, waar van ik in 't voorbygaan moet zeggen, dat by de onschuldigste en gezondste Menschen kan voortkoomen, wordt doorgaans gemaklyk geneezen; en inzonderheid, als het afhangt van deeze of gene der vier eerstgenoemde oorzaaken. Zelden zelfs, heeft men in deeze gevallen iets noodig bekend onder den naam van Geneesmiddel: meestäl is het genoeg, de Teeldeelen dikmaalen te zuiveren met lauw Water, zig voor een tyd te onthouden van den Byslaap, en eene koele Leefregel in agt te neemen. Dat der laaste oorzaak egter, bevind zig geenzints in dezelfde omstandigheden; maar moet by Mannen door *geneeskragtige Kaarsjes*, by Vrouwen op gelyke wyze als de Sjankers geneezen worden.

§ 2561.

Is deeze Druiper verdagt? Is ze besmettelyk? Kan men een Voorwerp, daaräan onderhevig, altoos regtmaatig beschuldigen van wangedrag? Bewyst eindelyk deszelfs geneezing na eenig toegediend Hulpmiddel, het vermoogen van dit middel, in alle Druipers zonder onderscheid? Elk deezer Vraagen schynd my toe, dat op eene ontkennende wyze kan beäntwoord worden.

Gonorrhœa maligna virorum.

De kwaadäartige Druiper by Mannen.

§ 2562.

Het binnenst Bekleedzel van den manlyken Pisweg, vooräl van onmiddelyk agter de Glans tot aan den boog der Schaambeenderen, is van stee tot stee doorboord met ontallyk veele kleine openingen, de mondjes der loosbuizen van even-

even zoo veele Klieren, geplaatst in het ſponsägtig weefzel des Piswegs, en verordend ter afſcheiding van een ſlymägtig Vogt, door hetwelke de Pisweg voor de nadeelige werking van de ſcherpte der Pis, beveiligt wordt.

§ 2563.

Deeze Openingen, Loosbuisjes, en Klieren, ſtaande een onzuivere Byſlaap beſprocid met Venusſmet, verhoolen in deeze of gene der verſchillende Vogten welke by dezelfde gelegenheid, in eene merklyke hoeveelheid, door de Vrouwlyke Teeldeelen wordt uitgeworpen, geraaken hier door in hetzelfde geval als de Klieren en Loosbuisjes van het Snotvlies des Neus in de Verkoudheid; dat is te zeggen, ze ſtorten meerder Vogt uit dan natuurlyk, en veröorzaaken eene vloeijing uit den Pisweg, aan dewelke men, uit hoofde van voorgemeld Smet, en ter onderſcheiding van de voorige, den naam van *kwaadäartige* en *Veneriſche Druiper* heeft toegeëigend.

§ 2564.

De verſchynzelen deezer Ziekte zyn verſchillend, naar dat de Ziekte zelve zig bevind in deeze of gene van derzelver drie Tydperken, het Begin naamlyk, den Staat, of de Vermindering.

§ 2565.

In het eerſte Tydperk, dat ſomtyds op den Dag zelve eener onzuivere Byſlaap, ſomtyds vier, zes, tien, vyftien en meer Dagen daar na, zyn aanvang neemd, wordt de Roede, zonder eenige zwelling; op het gevoel zwaarder dan natuurlyk, men gevoeld eene ligte kitteling in en om de opening van den Pisweg, de rand deezer Opening, een weinig opzwellende, verbreed zig tevens en word roodkleurig, deeze roodheid vermeerderd van den eenen Dag tot den anderen, de voorgemelde kitteling wordt hoe langs hoe gevoeliger, inzonderheid by de ontlasting van het Water, eindelyk beſpeurd men eene droppelwyze vogtvloeijing uit den Pisweg, van eenen Wyeägtigen aart, en veränderen meergemelde kittelingen in eene meer of min aanhoudende, en lastige Jeukte.

§ 2566.

In het tweede Tydperk gaat de zo evengemelde Jeukte verlooren, en wordt

 ver-

vervangen door eene brandende hitte by de Pisöntlasting, vooräl voelbaar ter plaatze van de Schuitwyze holte: in deezen zelfden tyd, zwellen alle deelen van de Roede, en wordt het Roedenhoofd en de Voorhuid rood dog zonder Ontsteking; de brandende Pisloozing vervolgens, klimt by sommige tot eene ondraaglyke hoogte; de oprigtingen der Roede worden veelvuldig en pynlyk, inzonderheid des Nagts; ditzelfde Deel kromt zig, als of het met eene koorde gebonden was; de Pyn en Hitte verspreiden zig somwylen tot aan den Aars, en de uitvloeijende stof wordt scherp, lymig, dik, grauw, geel, groen, of bloedig. en meer of minder stinkend. Dit tydperk duurd doorgaans zeven, veertien, of een en twintig Dagen: somwylen egter heeft het eene grooter, en zelfs onbepaalde uitgebreitheid, vooräl met opzigt tot de duuring der laast beschreeven verschynzelen.

§ 2567.

In het derde of laaste Tydperk, verminderen allengskens de hitte, pyn, en spanning van de Roede, zoo wel als alle overige Toevallen; en wordt het uitvloeijend Vogt minder, dik, wit, slymig, en van alle scherpte verstooken. De uitgebreitheid van dit Tydperk is onbepaald, en bevat somwylen verscheiden Weeken of Maanden.

§ 2568.

De meeste deezer Druipers, wel behandeld, worden taamlyk voorspoedig, en zonder eenig nablyvend ongemak geneezen, inzonderheid als de Lyder zig staande de behandeling niet schuldig maakt aan eenige merklyke misslagen in de Levenswys. Sommige egter, 't zy hierom, 't zy om eenige andere redenen, blyven van tyd tot tyd aanhouden; of veröorzaaken, 't gene nog erger is, Lieschbuilen; Ontstekingen, Zwellingen en Verhardingen der Ballen; vernauwingen of verzweeringen van den Pisweg; ontsteken Gezwellen en Pypzweeren van den Bilnaad; Zwellingen, Verzweeringen, of Verhardingen van den Voorstaander; moeilyke, of geheel belette Pisloozingen; zeer zwaare en hardnekkige Oogöntstekingen; en zelfs, eene algemeene, en zeer zwaare Venusziekte.

§ 2569.

§ 2569.

Haare geneezing, van een iegelyk byna ondernoomen, van weinige goed aangelegt, wordt het best verkreegen, door eene zorgvuldige onderscheiding der byzondere omstandigheden in dewelke dezelve zig bevind, en het regelen der Hulpmiddelen, overëenkomstig met deeze.

§ 2570.

In den eersten graad der Ziekte, dezelfde welke ik § 2565. beschreeven hebbe, is de voornaame aanwyzing, het verhoeden eener te groote prikkeling, en het bevorderen der Vloeijing. Niets voldoet beter aan dit oogmerk, dan het gebruik van verzagtende, bevogtigende, en eenigzints salpeterige Dranken; het houden eener meer strenge dan ruime Leefregel; het doen van inspuitingen in den Pisweg met slymige en weekmaakende Hulpmiddelen; het aanwenden van dergelyke Baden of Stovingen; en de toediening van eenig Kwikbereidzel, vooräl van eene sterke *oplossing der levendige Kwik*, *in het Salpeterzuur*, vermengd in de hoeveelheid van twee of drie Druppelen, met vier of zes Oncen van een zeer slymig *afkookzel der Heemstwortel*, voor elken dag.

§ 2571.

In den tweeden graad, § 2566. inzonderheid als dezelve tot eene merklyke hoogte is opgeklommen, moet men zich bedienen van de Aderlaating, van zagte Buiköpenende Middelen, van eene hoogst verkoelende en dunne Eetregel, en van verkoelende Zaadmelken bedeeld met de *Syroop van Slaapbollen*. Het Kwikbereidzel, § 2570. aangepreezen, kan ook in dit geval gegeeven worden, dog niet, dan na dat de meest dringende Toevallen geweeken, of althans grootelyks verminderd zyn. Uitwendig gebruikt men dezelfde Plaatsmiddelen als in het voorig geval; waar sommige nog, ik weet niet om welk eene reden, de altoos weinig beslissende inspuitingen van eenig vloeibaar Kwikbereidzel, byvoegen.

§ 2572.

In den derden graad, zie § 2567. als dezelve, gelyk dikmaalen gebeurd, door de Natuur alleen niet geëindigd word; of wanneer men reeden heeft om

te denken, dat dezelve eenigerlei plaatslyke gebreken van eenen anderen aart, in den Pisweg zal agterlaaten; bediene ik my altoos van *geneeskragtige Kaarsjes*, gebragt tot in de holte van de Pisblaas, en in dikte evenreedig aan de wydte van den Pisweg; op dat dezelve de Wanden deezes Buis, gelykelyk in alle punten zouden kunnen aanraaken, en daarin eenen indruk maaken, overëenkomſtig met het algemeene oogmerk der behandeling in deezen graad, dat naamlyk, der verſterking van de klieren en loosbuisjes des Piswegs, en het verhoeden van ſponsägtige Uitwasjes, verheven randen der Slymgroeven, en van dergelyke Lidtekens in dezelve, door dewelke altoos de ontlasting der Pis in vervolg van Tyd belemmerd wordt, en niet zelden, zeer gevaarlyke gebreken, zoo van den Pisbuis, als van de Pisblaas, veröorzaakt worden. Verſterkende Geneesmiddelen, door den Mond ingenoomen, koomen in dit geval insgelyks in aanmerking, dog zyn altoos minder kragtig dan voorgemelde Kaarsjes.

§ 2573.

Uit alles wat ik van § 2562. tot hier toe, van den kwaadäartigen Druiper by Mannen gezegd hebbe, beſpeurd men ligtelyk, dat ik geenzints in het gevoelen ben derzulke, welke beweeren, dat deszelfs ſtof, geenig Venusſmet altoos inſluit, of immers, dat hy zulks aan het overige Lighaam niet mededeeld. Inderdaad, na alles geleezen te hebben wat men ooit ter ſtaving van dit Gevoelen heeft bygebragt; verpligt my eene uitgebreide ondervinding om het tegendeel vast te ſtellen, en dus ook, om het gebruik der Kwik, van ſommige in deeze Ziekte afgekeurd, indien niet als volſtrekt noodzaaklyk, ten minſten als zeer heilzaam aan te merken.

§ 2574.

Gelyk ik § 2572. ter geneezing van den beſchreeven Druiper in het derde Tydperk, het gebruik hebbe aangepreezen van *geneeskragtige Kaarsjes*, en deeze behandeling aan veele, die weeten dat door dergelyke Kaarsjes in een gezonde Pisweg zelfs eene vloeijing verwekt wordt, zeer vreemd zal toeſchynen; ben ik genoodzaakt hier aan te merken, dat deeze aanpryzing berust op menigvuldige Proefneemingen, en den goeden uitſlag deezer in zulke gevallen zelfs, waarin men zig langen tyd, te vergeefs hadt afgemat, met het aanwenden

den van allerlei andere, 't zy Balzemägtige, 't zy saamentrekkende, 't zy versterkende Hulpmiddelen.

De kwaadäartige Druiper by Vrouwen.

Gonorrhæa maligna mulierum.

§ 2575.

De *kwaadaartige Druiper* by Vrouwen, is byna in alles gelyk aan die der Mannen. De Deelen welke hy inneemt, zyn de klieren des Piswegs, die der *Vulva*, de Voorstaander, de Klieren van Cowper, gelyk ook dezulke welke zig bevinden aan den ingang der Schede. De klieren der Schede zelfs, door de meeste hier toe ook betrokken, hebben geenig, of ten minsten weinig aandeel aan denzelven.

§ 2576.

De kenmerken van dit gebrek, zyn deezen. De Voorstaander ondergaat een gevoel van vermaak, dat de Vrouwen op dien tyd wellustiger doet zyn dan anders, en tevens eene ligte zwelling, die zig veeläl mededeeld aan den omtrek van den ingang der Schede. Voorgemeld gevoel, eenen korten tyd hebbende plaats gehadt, verschynd 'er eene wyeägtige Vloeijing, grooter dan in den staat der Gezontheid. Op deeze vloeijing volgt eerst eene allengskens toeneemende Jeukte, en naderhand eene brandende Pyn, by de ontlasting van het Water. Alle Deelen vervolgens der *Vulva* opzwellende, wordt de Byslaap pynlyk, en veeläl zelfs onverdraaglyk. Deeze zwelling, zig mededeelende aan het sponsägtig weefzel des Piswegs, maakt deszelfs Slymgroeven voor het Oog zigtbaar. Het vogt, uit die Slymgroeven, gelyk ook uit alle voorgemelde Klieren, voortkoomende, wordt nu geel, of groen, en zeer stinkend. De Pisöntlasting eindelyk, die we gezegd hebben, dat eerst eene brandende Pyn veröorzaakte, verwekt deeze zelfde Pyn by aanhoudenheid, of wordt geheel afgebrooken.

§ 2577.

Alle deeze verschynzelen, characterizeeren dit Gebrek in zyn eerste en tweede Tydperk; want men moet aanmerken, dat het even zoo veele Tydperken heeft als de Druiper by Mannen. Wat deszelfs kenmerken betreft in het laaste Tydperk,

perk, deeze zyn geheel gelyk aan die des Manlyke Druiper in hetzelfde Tydvak, en kunnen uit § 2567. ontleend worden.

§ 2578.

Zyn deeze kenmerken, altoos, en in alle gevallen, genoeg, om ons over het bestaan eens kwaadäartige Vrouwlyke Druiper, te doen oordeelen, zonder gevaar te loopen, van dezelve te verwarren met den Witten vloed, die men weet, dat in veele opzigten, dezelfde verschynzelen aanbied? Zie daar eene Vraag, welke men niet anders dan ontkennend kan beäntwoorden; en egter gewigtig genoeg, om dezelve niet met stilzwygen voorby te gaan.

§ 2579.

Verscheiden Heelkundigen, hoe bedreeven anderzints, vinden zig dikmaalen niet weinig verlegen in het onderscheiden deezer beiden Ziekten; en weeten ten dien opzigte geen ander kenmerk aan de hand te geeven, dan het aanhouden der Vloeijing, staande den tyd der Maandelyksche zuiveringen, die in den Druiper al, in de Witte vloed, niet, bespeurd wordt. Dit kenmerk, schoon niet te verägten, voldoet niet altoos; en vind daarënboven geene plaats by Vrouwen, in wien deeze Zuiveringen, door deeze of gene oorzaak, zyn opgestopt. Men moet derhalven, wil men zig niet aan geduurige mistastingen bloot stellen, tot andere, en meer beslissende soortonderscheidende Verschynzelen, den toevlugt neemen.

§ 2580.

Alle klagten, zegt zeker beroemd Heelmeester, van eene Vrouw met een Druiper besmet, bepaalen zig altyd tot de *Vulva*, en den ingang der Schede, nooit tot deszelfs binnenste gedeelte; en dit is het eerste kenmerk door welke dit Gebrek van den Witten vloed onderscheiden wordt. Een tweede is, dat, als men de Vinger brengt in de Schede, men derzelver ingang alleen gezwollen en pynlyk vind; en dat de aanbrenging van zuuren in dit Deel, geene prikkeling maakt, dan aan deszelfs zoo even genoemden ingang. Als een derde Kenmerk moet men beschouwen, het gevoel eener brandende hitte by de Pisöntlasting: als een vierde, de uitvloeijing van een verbasterd vogt uit den Voorstaander, deeze Klier met den ingebragten Vinger gedrukt, en als buitenwaards getrok-

trokken wordende. Een vyfde Kenmerk is, dat de Druiper Nagt en Dag doorvloeid, en de Witte vloed des Nagts niet bespeurd wordt, doordien dezelve zig alsdan verzaameld in de holte der Schede. Een zesde, en laaste eindelyk, wordt ontleend uit de natuur der vlekken, welke men waarneemt in Linnen of Plukzel, gebragt in de Schede en *Vulva*; als welke in den Druiper, al, in de Witte vloed, niet, of nauwlyks merkbaar zyn. Het is egter in het tweede Tydperk des Druipers inzonderheid, gelyk voorbedoelde Heelmeester zeer wel aanmerkt, dat men uit de vergelyking der verschynzelen, tot hier toe gemeld, eenig stellig, en onbedrieglyk besluit kan opmaaken.

§ 2581.

De behandeling van deezen Druiper, moet naar die der Mannen, in de voorige Onderdeeling beschreeven, worden ingerigt. Het gebruik nogthans van geneeskragtige Kaarsjes, in het derde Tydperk des laaste aangepreezen, kan men daarin ontbeeren, en is zelfs noodeloos, doordien de wydte en rekbaarheid van den Vrouwlyken Pisweg, grooter is dan der Manlyke, en men derhalven, by gene, die gevolgen niet te vreezen heeft, als by deeze.

De hebbelyke Druiper. *Gonorrhœa habitualis.*

§ 2582.

De *hebbelyke Druiper*, 't zy dezelve by Mannen of by Vrouwen plaats grypt, is doorgaans het gevolg van deeze of gene der andere soorten van Druipers, maar inzonderheid van de Kwaadäartige. Deszelfs stof, dan eens wit, dan eens grauw, en dan eens helder; is somwylen ook geel, groen, of op eene andere wyze miskleurig. By de meeste geschied haare ontlasting onafgebrooken; by sommige egter met tusschenpoozingen van eenige Dagen, Weeken, of Maanden. Van welk een soort egter, deeze ontlasting ook zyn mooge, ze is zeldzaam pynlyk, zeldzaamer nog verzeld van eene brandende hitte by de Pisöntlasting. Alsze of veronägtzaamd, of verkeerdelyk behandeld wordt, blyft ze niet slegts zeer lang aanhouden, maar eindigt zelfs bezwaarlyk dan met het Leeven tevens van den Lyder.

§ 2583.

Wy hebben zoo even aangemerkt, dat deeze Ziekte doorgaans het gevolg was van deeze of gene der overige foorten van Druipers; en moeten 'er nu byvoegen, dat ze zulks is, of uit hoofde eener nagebleeven verflapping der Klieren daar door aangedaan; of doordien die Druipers, eenigerlei Zweeren in den Pisweg of eenig ander Deel, hebben nagelaaten.

§ 2584.

Welk egter deezer twee gevallen in een gegeeven *hebbelyken Druiper* ook mooge plaats hebben, zyne geneezing berust altoos voornaamlyk op het gebruik van *geneeskragtige Kaarsjes*, en ondergefchikt, op dat van verfterkende Geneesmiddelen. Eene zorgvuldige naarfpooring derhalven deezer oorzaaken, door fommige zoo hooglyk aangepreezen, is meer overboodig dan noodzaaklyk, om datze geen den minften invloed heeft op de behandeling.

§ 2585.

Wanneer deeze Druiper, gelyk fomtyds gebeurd, enkel gegrond is op eene verregaande verzwakking der Teeldeelen, afhanglyk van eene te veelvuldige Byflaap, Zelfbefmetting, of iets anders; moet men zig bedienen van dezelfde Hulpmiddelen; en daar nevens, het vermeiden dier oorzaaken, zoo wel als eene voedende en verfterkende Leefregel, aanpryzen.

Gonorrhœa externa.

De uitwendige Druiper.

§ 2586.

De *uitwendige Druiper* hebben we reeds § 2554. in het voorbygaan aangemerkt, dat by Mannen voortkwam uit het hoofdje der Roede, by Vrouwen, uit de lippen der Schamelheid. De Deelen welke wy hier nu noch moeten byvoegen, zyn by de eerften de Voorhuid, by de laasten de Watervleugels.

§ 2587.

By Mannen, begind dezelve doorgaans met eene aangenaame Kitteling in de genoemde Deelen, dog die wel haast overflaat tot eene zeer lastige Jeukte.

Hier

Hier op volgt, eerst eene ligte zwelling van den Voorhuid, van het Roedenhoofd, of van beiden te gelyk; en naderhand eene ontlasting van Vogt, dan eens dik, wit, en eenigzints Kaasägtig; dan eens dun, geel, groen, en stinkend. Uit de verschillende veelheid en hoedaanigheid van dit Vogt, besluit men op eene vry onbedrieglyke wyze, tot het verschillend gewigt, de verschillende kwaadäartigheid der Ziekte.

§ 2588.

By Vrouwen bespeurd men in alle opzigten dezelfde verschynzelen. De Kitteling en Jeukte egter, doen zig by deeze gevoelen, in de Kittelaar, de Watervleugels, en de Schaamlippen.

§ 2589.

By Mannen en Vrouwen beiden, is hy meestäl oorspronglyk; dog ook somwylen het gevolg van één der voorbeschreeven Druipers. In het eerste geval ontspruit hy somtyds uit onzuiverheid, somtyds uit Venussmet. In het laaste heeft men doorgaans reeden om een dergelyk smet, als deszelfs oorzaak te onderstellen.

§ 2590.

De eenvoudige uitwendige Druiper, die naamlyk, welke alleen op onzuiverheid gegrond is, hoe gering dezelve ook aan veele mooge toeschynen, kan in een ongezond Gestel veelerlei nadeelige gevolgen hebben; en heeft meer dan eens het verlies bewerkt der Roede, en van de lippen der Schamelheid. By anderzints gezonde Menschen egter, is hy van weinig aanbelang, en wordt ligtelyk geneezen, alleen door dikmaal herhaalde wasfingen der aangedaane Deelen met eenig versterkend en ontbindend Hulpmiddel.

§ 2591.

De venerische uitwendige Druiper by Mannen, 't zy dezelve oorspronglyk is of opvolgend, eischt dezelfde geneeswys welke wy in de kwaadäartige Manlyke Druiper, hebben aangepreezen; met uitzondering slegts der *geneeskragtige Kaarsjes*, als welke hierin, niets kunnen uitrigten. Een mengzel van één deel zeer fyn gewreeven *roode neergeslagen Kwik*; en agt, tien, of twaalf deelen

verſche Boter, of *Varkensreuzel*, is op het laast der behandeling van dit Gebrek, een voortreflyk Hulpmiddel.

§ 2592.

Dezelfde Druiper by Vrouwen, vorderd altoos de algemeene behandeling des kwaadäartigen Druiper § 2581. beſchreeven. De beleedigde Deelen daarënboven, willen ſommige, dat met de zoogenaamde oogſchuijer van WOOLHOUZEN verſcheiden reizen moeten rauw gemaakt, en met een *Kwikzalf* beſtreeken worden.

II. HOOFTDEEL.

Coangustationes uretræ.

De vernauwingen van den Pisweg.

§ 2593.

De vernauwingen van den Pisweg, altoos kenbaar uit eene gebreklyke Pisöntlasting, zyn doorgaans afhanglyk van *Vleeschägtige uitwasſen*; van *verheven*, *harde*, en *eeltägtige Lidtekens*; van *Ontſteking*, *Zwelling*, en *Verharding van het Haanenhoofd*; van eene *Zwelling* en *Verharding des Voorſtaanders*; van gelyke *ontäartingen des Sponsbol* en *der Klieren van den Pisweg*; gelyk ook, van *Verzweeringen des binnenſte Bekleedzel van deezen zelfden Buis.* De volgende Onderdeelingen, zullen de byzondere Beſchryving van elk deezer Gebreken inſluiten.

Carunculæ uretræ.

De Vleeschägtige uitwasſen van den Pisweg.

§ 2594.

Deeze, hoewel van ſommige ontkend, beſtaan nogthans weezenlyk, en verſchillen misſchien onderling heel zeer in gedaante, grootte, zelfſtandigheid, en dergelyken. Het gene zy gemeen hebben met elkanderen, beſtaat kortelyk daar-

daarin, dat men ze niet kan kennen dan door het inbrengen van een *verwydend* of *geneeskragtig Kaarsje*; datze afhangen van eene beleediging des Piswegs door Steen, Scheurbuik, of Venusſmet; en datze de ontlasting der Pis, dan eens op deeze, dan eens op gene wyze, verhinderen.

§ 2595.

Wy zeggen, dat men dezelve niet kan kennen dan door het inbrengen van een *verwydend* of *geneeskragtig Kaarsje*, om dat de overige verſchynzelen insgelyks beſpeurd worden by verſcheiden andere gebreken van den Pisweg, geen de minſte overëenkomst hebbende met deezen. Deeze kennis berust inzonderheid daar op, dat voorgemelde Kaarsjes, by hunne inbrenging eene bepaalde, plaatslyke, niet zeer weêrſtreevende, en ligt bloedende, tegenſtand ontmoeten, en eene meer of min gevoelige Pyn veröorzaaken.

§ 2596.

Haare gevolgen zyn den meesten tyd zeer verdrietig, en ſomwylen zelfs doodelyk. Als de gemeenzaamſte moet men aanmerken, eene pynlyke, afgebrooken, of geheel belette Pisloozing; en eene vermeerderde afſcheiding van het Slym, dat natuurlyker wyze de binnenſte oppervlakte van de Blaas beſproeid om dezelve voor den indruk der Pis te beveiligen.

§ 2597.

Hoedaanig den aart deezer Gebreken zyn mooge, en van welk eene oorzaak zy afhangen, haare geneezing berust eeniglyk en altoos, op het gebruik, eerst van *verwydende*, en vervolgens van *geneeskragtige Kaarsjes*. Allerlei andere Hulpmiddelen, door den Mond ingenoomen, uiterlyk aangelegd, of by wyze van inſpuiting gebragt in den Pisweg, doen niet anders, dan den tyd vrugteloos verlooren gaan, inmiddels het Gebrek van trap tot trap toeneemd.

De Lidtekens van den Pisweg. *Cicatrices uretræ.*

§ 2598.

De veneriſche Zweeren van den Pisweg, op de meest gewoone wyze, en inzonderheid door ſaamentrekkende Inſpuitingen geneezen, laaten dikwyls na, ze-

zekere verheven, harde, en eeltägtige Lidtekens, door dewelke voorgemelde Weg vernauwd, en de vreije ontlasting van de Pis verhinderd wordt.

§ 2599.

Als zoo veele kenmerken van haar beſtaan moet men beſchouwen, de langzaame, moeilyke, en als in twee of meer ſtraalen verdeelde Pisöntlasting, gevolgd na eene kwalyk behandelde Druiper, of na verſcheiden pynlyke ontlastingen van Steentjes uit den Pisblaas; gelyk ook, het gevoel van één of meer, plaatslyke, onpynlyke, niet ligt bloedende, harde, en zeer veel weêrſtand biedende verhevenheden, by het inbrengen van een verwydend of geneeskragtig Kaarsje.

§ 2600.

Deeze Lidtekens, al het overige gelyk ſtaande, zyn bezwaarlyker te geneezen dan de zoo ſtraks beſchreeven Vleeschägtige uitwasſen van den Pisweg; en vorderen altoos een lang aanhoudend gebruik van ſterk ſmeltende Kaarsjes, na dat men alvoorens den weg om zoo te ſpreeken gebaand heeft, voor deeze, door Verwydende.

Tumor inflammatus & induratus capitus gallinaginus, seu Verumontanis.

De Ontſteken Zwelling, en verharding van het Haanenhoofd.

§ 2601

Het Haanenhoofd, 't gene men weet, dat in den ſtaat der Natuur zelve een vierde gedeelte der middellyn van den Pisweg inneemt, ondergaat ſomwylen, voorāl in zyn grootſte deel, als hier toe meerder geſchikt zynde, eene ontſteken Zwelling, van verharding gevolgd, die een aanmerklyke beletzel maakt in de Pisloozing, en den meestentyd, niet dan met veel moeite overwonnen wordt.

§ 2602.

Het eenig ſoortönderſcheidend kenmerk van dit Gebrek, is de gewaarwording eener zeer pynlyke of harde tegenſtand, kort agter den Sponsbol des Piswegs, als men den ſtaat van dien weg onderzoekt met het een of ander Kaarsje.

§ 2603.

§ 2603.

Deszelfs geneezing wordt verkreegen, in het eerſte geval door het aanwenden van ontlastende, verdunnende, verkoelende, en verſlappende Hulpmiddelen, zoo in als uitwendig; in het laaste door het geregeld en aanhoudend gebruik van *geneeskragtige Kaarsjes*. In ditzelfde geval daarënboven, als het oorſpronglyk is uit Venusſmet, is het goed dat men den Lyder eenig beproefd Kwikbereidzel toediene.

De Zwelling en Verharding van den Voorſtaander.

Tumor & induratio prostatæ.

§ 2604.

De Voorſtaander kan zwellen, verzweeren en verharden. Elk deezer Gebreken is van het uiterst aanbelang: het laaste egter, is het langduurigst en minst geneesbaar van allen.

§ 2605.

De eenvoudige Zwelling van den Voorſtaander, is meestäl afhanglyk van eene ophooping en verdikking van het Vogt dat in denzelven wordt afgeſcheiden; en geen ongewoon gevolg van een kwalyk behandelde veneriſche Druiper. Deszelfs Verzweering berust altoos op eene voorgaande Ontſteking, die dan eens wordt voortgebragt door deeze, dan eens door gene oorzaaken. Zyne verharding is verſchillend, en of knoestägtig, of kalkäartig, of kraakbeenig.

§ 2606.

Het inbrengen van een Kaarsje in den Pisweg, en vooräl van den Vinger in den Endeldarm, zyn de voornaamſte hulpmiddelen van welke men zig bedienen kan, om den waaren ſtaat deezer Klier te onderzoeken. De verſchillende trappen naamlyk van hardheid, op die wyze daarin waargenoomen, geleiden ons ter waarſchynlyke of zeekere bepaaling van zyne veränderingen. In het geval van Verzweering daarënboven, wordt ons oordeel insgelyks beſtierd, door de vooräfgegaane verſchynzelen eener Ontſteking.

§ 2607.

§ 2607.

De algemeene verfchynzelen van de ongefteltheden deezer Klier, zyn of eene tegenwillige en droppelwyze, of eene geheel belette Pisloozing. De eerfte ondervinden de Lyders dikmaalen alleen by Nagt, dog ook fomwylen des Daags; de laaste befpeurd men niet, dan als die ongefteltheden tot zulk eene hoogte geklommen zyn, datze de hals der Blaas geheellyk toefluiten.

§ 2608.

Zeldzaam, fchoon niet onmooglyk, is het, dat dezelve van iets anders, dan van eene venerifche oorzaak afhangen. De kwaadäartige Druiper verwekt haar dikmaalen; en, als ik uit weinig voorbeelden een befluit mag opmaaken, inzonderheid in de Oostindiën. Moet men zulks, myne aanmerking als gegrond onderfteld zynde, aan de Lugtsgefteltheid in die Landen, aan de Levenswys, of aan iets anders, toefchryven? ik bekenne ten deezen opzigte, zeer gaarne myne onkunde.

§ 2609.

Eene byzonderheid, van my fomwylen waargenoomen, en die ik vinde dat ook door den Heer GOULARD is aangemerkt, beftaat daar in, dat de hals der Blaas in deeze Ziekten niet zelden zoodaanig veränderd van gedaante, dat, welk een moeite men ook aanwende, geenig Werktuig, hoe genaamd, door dezelve in de Blaas kan gebragt worden.

§ 2610.

De *verwydende* en *geneeskragtige Kaarsjes*, van ons reeds zoo dikmaalen aangepreezen, zyn in alle deeze Gebreken zonder onderfcheid, de voornaamfte Hulpmiddelen, dog beäntwoorden niet altoos aan het oogmerk. In het eerfte geval § 2605. befchreeven, hebbe ik my nimmer daar van bediend dan met den besten uitflag, dat is met gevolg van geneezing. Het tweede, dat my maar eens, dog in eenen zeer hoogen graad ontmoet is, doorboorde ik inwendig met den *Catheter*, en genas ik vervolgens door een lang aanhoudend gebruik van de laaste deezer zelfde Hulpmiddelen. Het laaste geval, van hoedaanig eenen aart zulks ook zyn mooge, dat is te zeggen, knoestägtig, kalkäar-

äartig, of kraakbeenig, is ongeneeslyk, en vorderd, ter verlenging van het Leven des Lyders, eene Konstbewerking, van dewelke het hier de plaats niet is, te ſpreeken.

§ 2611.

Ik kan van dit Onderwerp niet afſtappen, zonder alvoorens te hebben aangemerkt, dat by de algemeene verſchynzelen van de gebreken des Voorſtaanders, zie § 2607. nog moet gevoegd worden, de ontlasting van een zeer taai en aanëenhangend Slym, gelyk aan dat, welk men waarneemt by dezulke die een Steen hebben in de Pisblaas. Deeze ontlasting waarlyk, dikmaalen verkeerdelyk beſchouwd als etterägtig, is onäfſcheidelyk eigen aan dezelve, en geſchied ſomtyds zoo moeilyk, en met zoo veel persſingen, dat ze gelegenheid geeft tot eene uitzakking des Endeldarms, Breuken, en dergelyken.

De Zwellingen en Verhardingen van den Sponsbol, en der Klieren van den Pisweg. *Tumores & indurationes bulbi & glandularum uretræ.*

§ 2612.

Deeze, algemeen genoomen, zyn meestäl afhanglyk van Venusſmet. De eerſte zyn ſomwylen kenbaar door het gevoel, de laaste zyn zulks niet dan door het inbrengen van een Kaarsje. Beide verwekken zy eene moeilyke Pisloozing, en worden veeltyds gevolgt van eene verwyding, en openbarsting van het vliezig gedeelte des Piswegs, begreepen tusſchen den Sponsbol en den Voorſtaander; en hier door, van Ontſtekingen, Gezwellen, en Pypzweeren van den Bilnaad; van eene indringing der Pis in het celwys weefzel der Roede, en van den Balzak; van verſchriklyke vernauwingen en Zwellingen der Voorhuid; en van meer andere, zoo zonderlinge als gevaarlyke Toevallen.

§ 2613.

Het aanhoudend gebruik van *Geneeskragtige Kaarsjes*, is ter geneezing der meest eenvoudige Gebreken van deezen aart, doorgaans genoegzaam. Somwylen egter moet men beſluiten tot het opſnyden der Zwelling, tot de verwyding der Pypzweeren, of tot het klieven der Voorhuid, voor en alëer men deeze Hulpmiddelen, die altoos noodzaaklyk zyn, kan aanwenden.

§ 2614.

Een gewoon verschynzel deezer Ziekten, gelyk ook der Lidtekens en vleeschägtige uitwassen van den Pisweg, is de ontlasting eener Pis waarin verscheiden witte, en als draadägtige Lighaamtjes gezien worden, met een min of meer slymig doorzinkzel. Uit het gezigt alleen van zulk eene Pis, zonder eenig onderzoek te doen naar den staat des Piswegs, hebbe ik dikmaalen beslooten tot het bestaan van deeze of gene der gemelde Ziekten, en de uitkomst altoos heeft dit besluit bevestigd. Ik meende deeze schynbaar geringe byzonderheid niet onaangemerkt te moeten voorbygaan, daar ik dezelve als een zeer beslissend Kenteken der vernauwingen van den Pisweg, aanmerke.

Ulcera membranæ internæ Uretræ.

De Zweeren van het binnenst bekleedzel des Piswegs.

§ 2615.

De Slymgroeven van den Pisweg, door de stof eens kwaadäartigen Druiper eenigen tyd geknaagd, vervallen eindelyk in een staat van Verzweering; kenbaar inzonderheid uit de ontlasting van een weinig waare Etter, by ieder Pisloozing.

§ 2616.

Als deeze Zweeren op de meest gewoone wyze behandeld worden, geschied zulks nimmer dan met gevolg eener weelderige vleeschgroeijing, en hier van afhangende vernauwing van den Pisweg; 't zy op eene plaats afzonderlyk, 't zy op verscheiden plaatzen tevens, naar dat die Zweeren in een kleiner of grooter aantal tegenwoordig, en min of meer verspreid geweest zyn.

§ 2617.

Het gebruik alleen van *geneeskragtige Kaarsjes*, geneest deeze Zweeren en Vernauwing dikmaalen zeer voorspoedig. Somtyds egter, zyn de laaste zoo aanmerklyk, dat men zig verpligt vind om den weg voor die Kaarsjes te baanen, door verwydende.

III. HOOFT-

III. HOOFTDEEL.

De Verstoppingen van den Pisweg.

Obstructiones uretræ.

§ 2618.

De Pisweg wordt verstopt door *Bloed*, door *Slym*, door *Steen*, of door *aanëengroeijing zyner Wanden*. Elk deezer Verstoppingen verhinderd of belet de vreije ontlasting van de Pis, en verdiend hierom, en om de gevolgen welke daar uit kunnen voortkoomen, eene byzondere opmerking.

De Verstopping des Piswegs door Bloed.

Obstructio sanguinea uretræ.

§ 2619.

Deeze wordt meestäl veröorzaakt door eene eigenlyk dusgenaamde *Bloedwatering*, dat is, door eene ontlasting van Bloed uit de Nieren, of de Pisblaas; dog ook somwylen, door Ambyen van den Hals des zoo even genoemden Pisblaas; door eenigerlei beleediging van den Pisweg; en door eene verwyding der Bloedvaten, verspreid door het binnenst bekleedzel van die Buis, vooräl aan deszelfs agterste gedeelte.

§ 2620.

De belette Pisloozing, van zulk eene Verstopping afhanglyk, wordt den meesten tyd gemaklyk gered door het inbrengen eener gemeene *Blaassonde*. Somtyds egter; vorderdze het gebruik van die welkers Stylet geknopt is, en die geene openingen ter zyden heeft; of van het *holle Kaarsje*, en de buigbaare *Catheter*, door den beroemden DARAN, door THEDEN, of door BERNARD en My, uitgedagt. Veelmaalen zelfs, en vooräl in het geval der eigen bloedingen van den Pisweg, kan men noch het een noch het ander deezer Werktuigen inbrengen, om dat de Verstopping gepaart gaat met Vernauwing.

In deeze omſtandigheden is het gebruik van *verwydende Kaarsjes* aangeweezen, en hebben wy geene andere Hulpmiddelen.

Obſtructio mucoſa uretræ.

De Verſtopping van den Pisweg door Slym.

§ 2621.

Het Slymgraveel, de Steen, de byzondere Slymziekte des Pisblaas door GRASHUIS beſchreeven, en de verharde zwellingen van den Voorſtaander, veröorzaaken inzonderheid dit ſoort van Verſtopping, van welks aanweezen men oordeeld uit de vooräfgegaane verſchynzelen, en dat in de drie eerſte gevallen, door de Blaasſonde kan overwonnen worden, maar in het laaste geval het inbrengen vordert van een *verwydend Kaarsje.*

Obſtructio lapidea uretræ.

De Verſtopping van den Pisweg door Steen.

§ 2622.

Een Steen, uit den Blaas in den Pisweg gedreeven, en deeze verſtoppende, doet zulks, of van agteren, of in het midden, of van vooren. De plaats der Pyn doorgaans, het gevoel van den Steen ſomwylen, doet ons voornaamlyk oordeelen van deeze byzonderheden.

§ 2623.

In het eerſte geval moet men een *verwydend Kaarsje*, in dikte evenreedig aan de wydte van den Pisweg, tot aan den Steen toe inbrengen; hetzelve voor het minst een half uur daarin laaten; en alsdan door een ander, dat even zoo dik is als het voorige by de uithaaling, afwiszelen; dit laaste na verloop van eenen zelfden Tyd, insgelyks uitneemen; den Lyder inmiddels veel doen drinken; en eindelyk gebieden, dat hy de ontlasting der Pis, en met deeze, de uitdryving van den Steen beproeve in eene knielende geſtalte, en met een voorwaards geboogen Lighaam.

§ 2624.

Van dezelfde behandeling bediend men zig in de twee laaste gevallen; of men

men tragt de Steen te doen uitkoomen, door een ingebragt dun Steenlepeltje, ter zelfder tyd dat men den Pisweg agter dezelve, met den Vinger toedrukt.

§ 2625.

In alle deeze gevallen zonder onderfcheid, gefteld dat de uithaaling of uitwerping van den Steen, op geene der voorbefchreeven wyzen kan bewerkt worden, moet men den toevlugt neemen tot een dier Konstbewerkingen, van dewelke wy by eene andere gelegenheid, dat is in het laaste Leerftuk deezes Werks, fpreeken zullen.

De Verftopping des Piswegs door aaneengroeijing zyner Wanden. *Obftructio uretræ conglutionum ejus laterum.*

§ 2626.

Dit Gebrek, gelukkig zeer zeldzaam, beflaat doorgaans flegts een bepaald gedeelte van den Pisweg, en hebbe ik nimmer gezien dan in het geval eener Pypzweer van dit Deel; 't zy dezelve door eene opening in den Bilnaad de Pis liet uitvloeijen, 't zy daar door, eene indringing van dit vogt, in het celwys weefzel der Roede en van den Balzak, veröorzaakt werdt.

§ 2627.

Deszelfs geneezing is altoos zeer moeilyk, fomwylen zelfs onmooglyk, en volftrekt onvatbaar voor algemeene Voorfchriften. In twee gevallen, my in den loop myner Konstöeffening voorgekoomen, was het my onmooglyk die faamengroeijing te overwinnen door het gebruik van Kaarsjes, en moest ik dezelve klieven met het Snymes. Een deezer gevallen, in alle opzigten gewigtig, hebbe ik medegedeeld aan de *Hollandfche Maatfchappye der Weetenfchappen*, en verwagte ik geplaatst te zien in het *eerstvolgend Deel haarer Verhandelingen.* Een ander, van my behandeld onder het oog der zeer kundige Geneesheeren VAN RHYN, en WILLET, zal ik by eene andere gelegenheid gemeen maaken.

IV. HOOFTDEEL.

Beschryving van het maakzel en gebruik der Verwydende en Geneeskragtige Kaarsjes.

§ 2628.

Ik hebbe, in byna alle Gebreken welke het onderwerp van dit Leerstuk uitmaaken, het gebruik van *Verwydende*, of van *Geneeskragtige Kaarsjes*, of van die beiden tevens, aangepreezen. Ik moet nu spreeken van derzelver saamenstelling, en wyze van aanwending; zoo om dat ik merke, dat men hieromtrent, algemeen genoomen, noch weinig onderrigt is; als om dat zig elders geene zoo bekwaame gelegenheid hier toe zal aanbieden.

§ 2629.

Candellulæ dilatativæ. De VERWYDENDE KAARSJES, meest in gebruik, zyn de Darmsnaaren; door den beroemden LE DRAN zo zeer aangepreezen. Deeze, schoon in geringe gevallen voldoende, laaten ons dikmaalen verlegen, om datze niet gemaklyk genoeg worden ingebragt, en te weinig stevigheid hebben om eenen aanmerklyken wederstand te overwinnen.

§ 2630.

ARNAUD, een vermaard Heelmeester, eerst te *Parys*, en naderhand te *Londen*, heeft hieröm een ander soort uitgedagt, welks saamenstelling egter, hy geheim houd. De hoedaanigheden van deeze, door hem eeniglyk beschreeven, zyn van dien aart, dat men die geheimhouding zoude moeten beschouwen als eene onvergeeflyke misdaad tegen het belang van het Algemeen; indien hy zelve zig hieromtrent niet verschoond hadt met de Wysbegeerte van DIOGENES, en de niet zeer voordeelige omstandigheden, waarin hy zig bevond.

§ 2631.

§ 2631.

In den Jaare 1771. hebbe ik aan het *Zeeuwsch Genootschap der Weetenschappen te Vlissingen*, de Beschryving medegedeeld van een *verwydend Kaarsje*, door my zelve, in navolging van dat van ARNAUD, uitgedagt; dog niet geheel gelyk aan hetzelve, doordien het niet tevens een Geneeskragtig vermoogen insluit.

§ 2632.

Dit Kaarsje, zoo van my, als van verscheiden myner Heelkundige Vrienden, in oneindig veele gevallen met den besten uitslag beproefd, is niet anders dan een vaste Cylinder van Maagden perkement, met een zeer fyn vliezig Bekleedzel omwonden. Ter vervaardiging deezer Cylinder verkieze ik een stuk dergelyk Perkement, dat dun en zeer gelyk is, eene willekeurige breedte heeft, en tien Rynlandsche Duimen lang is. Ik bevogtige deeze of gene langste zyde van dit Perkement met Speekzel, dezelve ten dien einde tusschen de Lippen doende doorgaan; en rolle die zyde, van het eene tot het andere einde, al krielend op tot deeze of gene dikte, door de noodzaaklykheid in gegeeven gevallen bepaald; en gaande van die eener middenmaatige Brainaalde, tot de minste dikte van een *Geneeskragtig Kaarsje*, dat ik in het vervolg zal aanwyzen. Ik snyde vervolgens, dit opgerolde gedeelte, regtlynig af van het overige, en geeve aan hetzelve nog meerder stevigheid, door het tot droog worden toe, op eene zelfde wyze, en naar eene gelyke zyde als men begonnen heeft, tusschen de Vingeren op te rollen, en omwinde alles met het voorgemeld Bekleedzel, waar toe ik my altoos bediene van het zoogenaamd *Goudvlies der Bladgoudslagers*, by deezen best bekend onder den naam van *Liezen*. Ik bereide dit Bekleedzel zelve, en doe zulks, om reeden, dat men het by voorgemelde Werklieden, niet anders dan in kleine vierkante stukken, zoo als zy hetzelve uit *Engeland* ontfangen, bekoomen kan, en deeze hier toe, niet voldoende zyn. Ik gebruike hier toe, even als de *Engelschen*, het buitenste Bekleedzel des Blinden Darms, van een Os, of eener Koe, 't welk door eene zekere handgreep, dat is, door dien Darm in eene platte schotel met Water gevuld te leggen, met de Vingeren, van de overige Vliezen wordt afgescheiden. Van dit Vlies, in lengte en breedte gelyk aan de uitgestrektheid van den

zelf-

zelfden Darm, overlangs doorgesneden, en gedroogd op een Raam met deeze afmeetingen na genoeg overëenkomstig, knippe ik eene langwerpige strook, ter breedte van één of twee Lynen, en omwinde daar mede alles, van het eene tot het andere einde, eerst met twee of drie kringwyze, en vervolgens met krulwyze, elkander voor de helft bedekkende, omgangen. De beide einden van het Kaarsje eindelyk, doope ik in eene waschägtige stof, gelyk aan die, welke gewoonlyk tot het indompelen van de poppen der Kinder-breukbanden gebruikt wordt, om daaraan eene knopwyze gedaante te geeven, ter vermyding der beschadigingen van den Pisweg by de inbrenging.

§ 2633.

Candellulæ medicinales. De GENEESKRAGTIGE KAARSJES, niet onbekend aan de Ouden, zyn door DARAN het allereerst gebragt tot eenen zekeren trap van volmaaktheid. Deeze vermaarde Heelmeester beschreef in den Jaare 1742, een groot aantal geneezingen, door hem daar mede bewerkt. Hy heeft egter niet, dan voor twee of drie Jaaren, derzelver saamenstelling gemeen gemaakt.

§ 2634.

Verscheiden andere Heelmeesters, door de gelukkige, en zo veel gerugtmaakende Geneezingen van DARAN aangemoedigd, hebben staande dit tydverloop, zig toegelegd op de verbetering van het van ouds bekende soort deezer Hulpmiddelen; en inzonderheid LA FAYE, SHARP, GOULARD, ARNAUD, en dergelyken.

§ 2635.

Om niet te treeden in een langwylig en onnoodig verslag van zoo veele alzints onderscheiden saamenstellingen, zal ik my enkel bepaalen tot die der onzen, verzeekerd door veelvuldige ondervindingen, van haare goede uitwerking.

§ 2636.

Een Once *Goudglit*, en twee Oncen *Loodwit*, beiden tot een zeer fyn poeijer gebragt, kooke ik in een half Pond beste *Olyf olie*, tot zoo lang dat alles zwart wordt, en de vastheid krygt eener Pleister. Deeze Pleister vermenge ik

in

in de hoeveelheid van vier Dragmen, met even zoo veele Oncen *geele Was*, en vyftien, twintig, dertig, of meerder Greinen, zeer fyn gewreeven *roode neêrgeslagen Kwik*, na dat deeze of gene omstandigheden der Gebreken welke ik behandele, my toeschynen te vorderen.

§ 2637.

In dit Mengzel, op een klein vuur zoo heet gemaakt dat het wel vloeibaar is, dog niet kookt, dompele ik eenige strooken zeer fyn Linnen of Batist, lang tien, breed één, of één en een halve Duimen. Om deeze indompeling te doen, houde ik het eene einde dier strookjes tusschen den Duim en Wysvinger van myne regter of linker Hand; werpe het overige in het Mengzel; drukke hetzelve daarin onder met eene Spatel, door de Hand die vry is vastgehouden; en doe, door eene schielyke en loodlynige uithaaling, gevolgt van eene dergelyke houding voor eenige weinige oogenblikken, de te veel daar aanhangende stof afdruppen. Ik knippe vervolgens, elk der dus bereide strookjes, aan de eene zyde regt, aan de andere schuins af, ter wegneeming der altoos ongelyke randen, en om aan het geheel de gedaante te geeven eens regthoekigen driehoek, wiens toppunt men heeft afgesneden. Het smalste einde van dit strookje, geeve ik aan deszelfs schuinze zyde eene kleine boogwyze affnyding, aan de regte laate ik hetzelve geheel onveränderd. Ik verkieze tot dit einde altoos dat gene, 't welk by de indompeling het laagste was, om dat hetzelve door het afdruppen der stof, daar langs geschiedende, dikker is dan het andere, en de punt van het Kaarsje, door ditzelfde einde gemaakt anderzints al te dik zyn zoude. Ter bereiding eindelyk der Kaarsjes zelve, rolle ik deeze strookjes langs haare lengte, wel digt in elkander; eerst naamlyk tusschen de Vingeren, en vervolgens tusschen twee marmeren Plaaten, of zeer glad geschaafde Eiken-Maghonie- of Brazielienhouten plankjes, lang twaalf, en breed agt Duimen.

§ 2638.

By het gebruik der Kaarsjes, van welk eene soort dezelve ook zyn moogen, koomen verscheiden zeer gewigtige byzonderheden in aanmerking; byzonderheden, betreklyk vooräl tot haare inbrenging, bepaaling, en verblyf in den Pisweg; gelyk ook tot het gene haare inbrenging moet vooräfgaan, en de Levenswys welke den Lyder behoord in agt te neemen.

§ 2639.

Geenig Kaarsje moet immer in den Pisweg gebragt worden, dan na dat men alvoorens de te groote veelheid des Bloeds, indien deeze plaats heeft, verminderd heeft door eene Aderlaating; en de Darmbuis ontleedigt is door eenige, by herhaaling toegediende, zagte Buikzuiverende Hulpmiddelen. Het geval egter eener volstrekte opstopping van Pis, door een Steen in den Pisweg beslooten, of door eenige andere oorzaak, als ten uiterst dringend zynde, is hier van uitgezondert, althans voor zoo veel betreft de aangepreezen Buikzuiveringen. Geenig dergelyk Werktuig daarënboven, moet men inbrengen, dan dat in dikte overëenstemt met die der straal van de Pis welke de Lyder maakt by de ontlasting deezer vloeistof; en na alvoorens bestreeken te zyn met zeer zagte Olyf-of zoete Amandel-olie.

§ 2640.

Ter inbrenging zelve, doet men den Lyder staan, zitten, of liggen, na dat zulks met zyne verkiezing, of met eenige andere omstandigheden, best overëenkomt. Men vat het Kaarsje tusschen den Duim en voorsten Vinger der regter Hand, op de helft zyner lengte; intusschen men, met dezelfde Deelen der linker Hand, de Roede, beneden het Hoofdje, vast houd. Men brengt hetzelve allengskens, en met eene gelykmaatige beweeging, in den Pisweg, deeze Buis, door eene ligte uitrekking der Roede, meer over dat Werktuig voorwaards schuivende, dan men hetzelve daarin, door drukking doet voortgaan. Zoo haast deszelfs punt omtrent den wortel der Roede gekoomen is, ligt men dit Deel byna loodlynig opwaards, zoo dat de Glans, niet meer dan één of twee Duimen van den Buik afstaat. In deezen stand drukt men meergemeld Kaarsje tot onder den boog der Schaambeenderen; verwyderd de Roede eenigzints meerder van den Buik; plaatst het einde van één der Vingeren van de linker Hand, tegen den Bilnaad in de nabyheid van den Aars, en drukt daar mede dat van het Kaarsje indervoegen, dat het eene bogt maakt die met de kromte van het agterste gedeelte des Piswegs overëenkomt; waar na men eindelyk, de voortstuwing zagtelyk vervolgende, als op eene onmerkbaare wyze, tot in de holte van den Pisblaas doordringt.

HEDENDAAGSCHE
OEFFENENDE
HEELKUNDE.

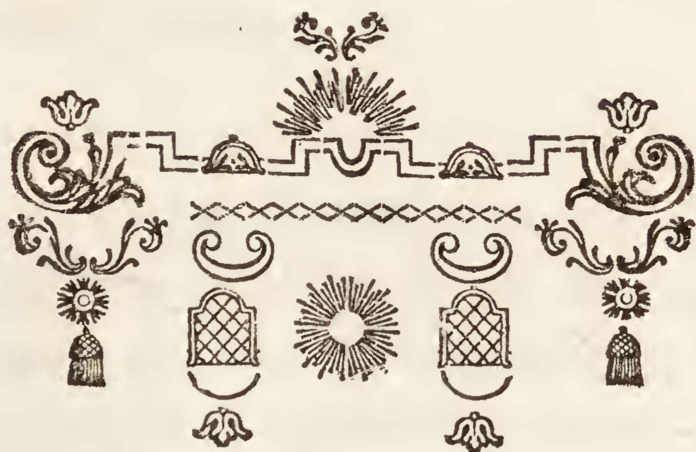
DOOR

DAVID VAN GESSCHER.

Heelmeester te Amſterdam, Lid van de Hollandſche Maatſchappye der Weetenſchappen te Haarlem, van het Zeeuwsch Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen, en van het Provinciaal Utrechtſche Genootſchap van Konſten en Weetenſchappen.

MET PLAATEN.

TWEEDE DEELS, TWEEDE STUK.

TE AMSTERDAM,

By de Wed: *JAN DÓLL,*

MDCCLXXXII

§ 2646.

Als zoo veele andere gewigtige byzonderheden, tot het behandelen van de vernauwingen des Piswegs betreklyk, moet men nog aanmerken; dat de dikte der Kaarsjes, naar maate de ruimte van den Pisweg toeneemt, allengskens moet vermeerdert worden, op dat dezelve altoos de wanden dier Buis in haare gantsche uitgestrektheid kunnen aanraaken: dat deeze vermeerdering tot zoo lang en niet langer moet plaats hebben, dat de straal der Pis by het Watermaaken, behoorlyk gebonden is, en haare natuurlyke dikte heeft: dat men in zeer aanmerklyke vernauwingen van voorgemelden Weg, zig altoos eerst van zeer dunne verwydende, en vervolgens van geneeskragtige Kaarsjes bedienen moet: dat de Lyder zelve, nimmer moet toegelaaten worden een Kaarsje in te brengen, voor en alëer de Pisweg tot zoo verre verwyd is, dat de inbrenging zonder eenige de minste belemmering geschieden kan: dat, als het gebruik der Kaarsjes eene pynlyke en moeilyke Waterloozing, Roedenstand, of zwelling der Ballen veröorzaakt, dezelve voor eenige weinige Dagen moeten agtergelaaten, en inmiddels den Lyder zagtelyk gepurgeerd worden: dat men niet langer het dagelyks gebruik der Kaarsjes agtervolge, dan tot de natuurlyke wydte van den Pisbuis hersteld is, geenig beletzel daarin bespeurd wordt, de zieklyke vloeijing derzelver ophoud, en de Pisloozing geschied als in den staat der Gezontheid: dat eindelyk, de Geneezing geheel voltrokken zynde, de neiging van den Pisweg tot vernauwing, moet te keer gegaan worden, door alle agt, veertien, of meerder Dagen, een verwydend Kaarsje, in dikte gelyk aan deszelfs wydte, daarin te brengen.

§ 2647.

De holle Kaarsjes van DARAN, de buigbaare *Catheter* van THEDEN, deeze zelfde werktuigen, gemaakt in de smaak van die van BERNARD, en van de Myne, zijn ten opzigte van haar gebruik voor het meeste gedeelte aan dezelfde regelen onderworpen, als de verwydende en geneeskragtige Kaarsjes. Het saamenstel der eersten, is van den uitvinder zelve, beschreeven in zeker Fransch Tydschrift; en hier na, in de *uitgezogte Verhandelingen* IX *Deel. Bl*: 556. *en vervolgens*. Dat der tweede, hebbe ik medegedeeld in myne Heelkundige Mengelstoffen van Bladzyde 384. tot 389. Het saamenstel der derde, is als noch een geheim,

en

en zal waarſchynlyk voor eerst zoodaanig blyven, uit aanmerking der zeer groote voordeelen, welke dezelve den uitvinder opleveren. Dat der laasten, in alle opzigten gelyk aan deezen, indien niet even dezelfde, ben ik bereid gemeen te maaken, zoo haast eene byzondere aanmoediging hiertoe plaats grypt, en ik dienvolgens kan ſtaat maaken, dat eene vinding van zoo veel waarde, niet met een onverſchillig oog zal beſchouwd worden.

§ 2641.

Tot hier toe hebbe ik van deeze inbrenging gesprooken op eene wyze, overëenkomstig met de onderstelling, dat dezelve van stonden aan, haar volkoomen beslag hebben konde. Wy moeten nu aanmerken, dat dit zeer zelden het geval is, en 'er doorgaans verscheiden Dagen verloopen, voor en alëer men tot in den Pisblaas kan doordringen; uit hoofde inzonderheid van den weêrstand welke de vernauwing van den Pisweg aanbied. In deeze omstandigheid, zoo onäangenaam voor den Heelmeester, als verdrietig voor den Lyder, moet men zig vergenoegen, met het Kaarsje tot aan het stuitpunt toe in te brengen, en het daar tegen op alle moogiyke wyzen, te bevestigen. Een verwydend Kaarsje is in deeze zelfde omstandigheid meerder nuttig dan een Geneeskragtig; en bediene ik my om die reeden, altoos van hetzelve.

§ 2642.

Om een Kaarsje te bepaalen in den Pisweg, zoo dat het daar niet uitschiete, of geheelyk indringe, bevestigt men aan deszelfs uitstekend einde, het midden van drie of vier gewaste Draaden, die elk de lengte hebben van ten minsten twee Voeten, en aan hunne weêrzydsche einden inzonderheid, wel aan een kleeven. Op eenen afstand van het Kaarsje, zoo groot als de lengte is van het Roedenhoofd, by het lydend Voorwerp, knoopt men de beide helften dier draadbundels aan elkanderen, en legt dezelve agterwaards over voorgemeld Roedenhoofd en de Voorhuid. Men spreid hier ter plaatze, dat is agter het Roedenhoofd, de een en ander der zelfde Draadbundels zydwaards; doet daar mede in eene tegengestelde strekking eenige omgangen om de Roede; en verzekerd alles door de einden der draaden na het leggen eener halve knoop aan een te strikken.

§ 2643.

Omtrent het verblyf der Kaarsjes in den Pisweg, kunnen niet wel eenige algemeene regelen worden vastgesteld. Ik ben gewoon, my hierin te doen bestieren door het gevoel zelve van den Lyder, en laateze dan eens zes, dan eens agt, dan eens tien Uuren, in ieder Etmaal, daarin agter blyven. Menschen wier Pisweg zeer gevoelig, of wier Blaas zeer saamengetrokken is, verdraagen de-

dezelve zeldzaam langer dan twee of drie Uuren; en moet men hieröm, tweemaalen Daags een Kaarsje inbrengen. De verwydende Kaarsjes kan men altoos langer binnen houden dan de geneeskragtige, wyl dezelve geenerlei prikkelend vermoogen insluiten, en in den tyd van weinig Minuuten zoo zagt worden, datze nauwlyks merkbaar zyn voor den Lyder. By ieder Pisöntlasting is men veeläl gewoon, het Kaarsje weg te neemen, in de verbeelding dat hetzelve deeze, met min of meer nadeelige gevolgen verhinderen zoude. Dit egter niet altoos waar zynde, raade ik myne Lyders bestendig, de binnenhouding deszelve te beproeven; en gedraage my voor het overige, hierin, naar bevinding van zaaken. Kan hetzelve, staande dien Tyd worden ingehouden, gelyk inderdaad zeer dikmaalen het geval is, zoo verkort zulks altoos de geneezing grootelyks, door de meerdere verwyding van den Pisweg, hier van afhanglyk.

§ 2644.

De Levenswys, geduurende het gebruik der Kaarsjes, moet meer streng, dan ruim zyn. Sterke Lighaamsbeweegingen van allerleijen aart, en den Byslaap, moeten strikt verbooden worden, inzonderheid in het begin der behandeling. Het gebruik van zwaar verteerbaare Spyzen is nadeelig; gelyk ook dat van verhittende Dranken; van Koffy by voorbeeld, van zwaare of oude Bieren, van Wyn, en dergelyken. Versche Groentens, door kooking of stoving, zonder byvoeging van Speceryen bereid; wit Vleesch- en zoo wel zagte als verkoelende Dranken, kunnen veilig gegeeven worden. Pisdryvende dingen, onder welk eene gedaante toegediend, zyn altoos schadelyk, en moet men dienvolgens, hoe zeer ook het vooröordeel voor dezelve pleit, nimmer toelaaten.

§ 2645.

Gelyk niet altoos de vernauwingen van den Pisweg bestaan op zig zelve; maar dan eens verzeld zyn van eene Venerische, dan eens van eene Scheurbuikige, of andere scherpte der Vogten, is het dikwyls noodzaaklyk, dat men de werking der Kaarsjes ondersteune, door het toedienen van de in deeze scherptens soortelyke Geneesmiddelen, en de aanbeveeling eener hier mede overëenkomstige Eetregel.

§ 2646.

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

ZESDE LEERSTUK.

VERHANDELING
DER
GEREGTELYKE HEELKUNDE.

I N H O U D.

13 VRAAG-

HEDENDAAGSCHE

BYZONDERE OEFFENENDE

HEELKUNDE.

ZESDE LEERSTUK.

VERHANDELING DER GEREGTELYKE HEELKUNDE.

De Geregtelyke Heelkunde in 't algemeen.

§ 2647.

Veele gevallen gebeuren 'er in de Saamenleving, welke, daarze het onderzoek vorderen van den Regter, om door deeze beöordeeld of gestraft te worden, van zulk eenen aart zyn, datze door de Wetten alleen niet kunnen beslist worden, maar eene nevensgaande beöordeeling vorderen van den Geneesheer of Heelmeester. De Weetenschap, hier toe betreklyk, voor zo veel dezelve meer een Deel is der Heel- als Geneeskunde, geeven wy den naam van GEREGTELYKE HEELKUNDE. *Chirurgia legalis.*

§ 2648.

De beginzelen deezer, rusten op elk der Deelen van de Heelkundige Weetenfchap in het byzonder; maar vooräl op de *Ontleedkunde*, op de *Natuurkundige befchouwing des Lighaams*, en op de *Ziektekundige Waarneemingen.*

§ 2649.

Een Heelmeester derhalven, waar van de Regter zig bediend tot het geeven van de des noodige verklaaringen, behoord eene meer dan gemeene kunde te hebben van ieder deezer Deelen. Hy moet daarënboven, zal hy in alles voldoen aan het vertrouwen in hem gefteld, wel geöeffend zyn in de behandeling van het Ontleedmes; een oordeelkundig, zeedig, en gemoedelyk Man zyn; en voor het minst, een algemeen denkbeeld van het Burgerlyk en Lyfftraflyk Regt hebben, gelyk ook van fommige deelen der Geneeskunde.

§ 2650.

Men kan de gantfche Geregtelyke Heelkunde, befchouwd van de zyde haarer Onderwerpen, gevoeglyk onderfcheiden in twee Deelen. Het eerfte Deel is betreklyk tot het Burgerlyk Regt; het tweede, tot het Lyfftraflyk.

§ 2651.

Het *Burgerlyk Regt*, fteld eene verzaamling van wettelyke inftellingen en verördeningen, betreklyk, voor zoo veel ons Ontwerp aangaat, tot het behoud des Levens en der Gezontheid, gelyk ook van den goeden naam van elk Lid der Saamenleving; en der Orde, der Liefde, en van het Vertrouwen, welke in het gezellig Leven, dit Woord in zyne ftriktfte betekenis genoomen, behoord plaats te hebben.

§ 2652.

Het *Lyfftraflyk Regt*, befchouwd in overëenkomst met hetzelfde Ontwerp, befluit de bepaaling en uitvoering, van Lighaamlyke, 't zy flegts Pynlyke, 't zy Doodftraffen, ingevolge van zekere, der Maatfchappye meer of min beleedigende, of vernielende euveldaaden.

§ 2653.

§ 2653.

Tot de Heelkundige onderwerpen van het Burgerlyk Regt, behooren inzonderheid de volgende Vraagſtukken. Is een gegeeven Vrouwsperſoon, al dan niet, in het geval eener Maagd? Is eene geſtelde Zwangerheid verdigt of weezenlyk? Hoe ver is eene Vrouw, welbeweezen zwanger, in haare Zwangerheid gevorderd? Heeft eene Vrouw, daar mede beſchuldigd, al of niet, in het geval geweest der Verlosſing, 't zy kort te vooren, 't zy eenigen Tyd geleeden? Is eene kinderlooze Vrouw, aangeklaagd als Onvrugtbaar, waarlyk zoodaanig? Kan een Man, van Onvermoogen beſchuldigd, al of niet voldoen aan den plicht des Huwlyks? Is van twee gegeeven Egtgenooten, één derzelver in het geval eener onlangs verkreegen Venusziekte? Is zeker eerstgebooren Kind, al of niet, voldraagen? Behoord de geboorte eens gegeeven Kind, al dan niet, tot de in Regten beſtaanbaare Geboortens? Is de geboorte van zeker Kind, uit deeze of gene onderſtelde Moeder, al of niet, weezenlyk? Is de geboorte van een Kind, één of meer Maanden na die van een ander Kind, uit eene en dezelfde Moeder, zonder dat deeze, ſtaande den gantſchen loop haarer Zwangerheid, met haare Man gemeenſchap gehadt heeft, wettig? Kan zeker ontydig gebooren Kind, al of niet, blyven leeven? Behoord een gegeeven Kind, tot de Manlyke of Vrouwelyke Kunne? Is zeker Kind, als een Wanſchepzel beſchouwd, waarlyk zoodaanig? Is een Kind, in Regten geſteld en betwist, levend gebooren te zyn, dusdaanig al of niet, ter Wereld gekoomen? Is zekere geſtelde Ziekte verdigt of weezenlyk? Is eene gegeevene Ziekte, al of niet besmetlyk? Kan eenig geſteld Voorwerp, zig aanbiedende tot zekeren dienst, al dan niet daar toe gebruikt worden? Is eene gegeevene Ziekte, al of niet, van zekere geſtelde Oorzaak afhanglyk? Hoedaanig is het beklag van eenen Lyder, over de behandeling zyns Heelmeester, met betrekking tot eene gegeevene Ziekte? Is de betaaling eindelyk, door een Heelmeester, voor de behandeling van zynen Lyder gevorderd, billyk, of onbillyk?

§ 2654.

De voornaamſte Vraagſtukken, tot het Lyfſtraflyk Regt betreklyk, zyn deezen. Is eene Vrouw, betigt van haare Vrugt ontydig te hebben afgedreeven, waar-

waarlyk ſchuldig aan deeze misdaad? Is een dood gevonden Kind willekeurig om het Leven gebragt dan niet? Is een Mensch, dood in het Water gevonden, al of niet, Levend daarin geworpen? Is iemand, hangend gevonden, waarlyk den Dood geſtorven eens Gehangene; en indien ja, heeft hy zig zelve verhangen, of is zulks geſchied door een ander? Moet de Dood van een gegeeven Voorwerp, aan eenig gebruikt Vergif worden toegeſchreeven? Is eene gegeevene Wonde doodelyk? By hoedaanige Voorwerpen is het gebruik van den Pynbank ongeöorloofd? Welke zyn de gevallen waarin iemand niet aan den Lyve mag geſtraft worden? Hoedaanige omzigtigheden moet men in de Tugtigingen in agt neemen?

§ 2655.

Spreekende derhalven van de *Geregtelyke Heelkunde*, moeten wy elk deezer Vraagſtukken beäntwoorden. Wy moeten daarenboven verklaaren, welk, *en* van hoeveelerlei aart, de Geregtelyke beſchouwing zy van een dood Lighaam? In welke Gevallen dezelve byzonderlyk moet plaats grypen? Door hoedaanige Perſoonen deeze moet gedaan worden; en wie daar by al of niet, moeten, of moogen tegenwoordig zyn? Welke voorwaarden ten opzigte derzelver onderſteld worden? Op hoedaanig eene wyze, men die, opzigtelyk tot elk byzonder Geval, moet inrigten? En welke byzonderheden men moet in agt neemen, in het ſtellen zyner altoos ſchriftelyke verklaaringen aan den Regter?

§ 2656.

De vier volgende Hooftdeelen, zullen eene, my meest mooglyk nauwkeurige oplosſing, van elk der voorgemelde Vraagſtukken inſluiten. In een vyfde, zal ik by wyze van Aanhangzel onderzoeken, welke Maatregelen 'er, ter bewaaring en herſtelling van 's Volks Leven en Gezontheid, moeten genoomen worden.

I. HOOFT-

I. HOOFTDEEL.

Beäntwoording der Vraagſtukken, tot het Burgerlyk Regt betreklyk.

I. VRAAGSTUK.

Is een gegeeven Vrouwsperſoon, al, dan niet, in het geval eener Maagd?

§ 2657.

Eene *Maagd*, algemeen genoomen, betekend een vrouwlyk Voorwerp, onverſchillig van welk eenen Ouderdom, dat nimmer den Byſlaap geoeffent heeft, en welks Teeldeelen allen zig bevinden in den ſtaat der Natuur. *Virgo.*

§ 2658.

Zulk eene Maagd zeeker, gezogt in eenen eenigzints gevorderden Leeftyd, is een verſchynzel, niet zoo zeer onmooglyk, als zeldzaam; uit hoofde zoo wel, van de algemeen in zwang zynde weelderige Levenswys der Menſchen, als van zeer veele andere, inderdaad onſchuldige oorzaaken.

§ 2659.

Meer byzonder, en vooral in eenen Geregtelyken zin, is een zoo even genoemd voorwerp dusdaanig, of *Natuurkundig*, of *Zedelyk*.

§ 2660.

Eene *Natuurkundige Maagd* noemt men die gene, wier Teeldeelen, in 't geheel genoomen, onveränderd zyn; 't zy dezelve al of niet, een ingetoogen Leven geleid heeft.

§ 2661.

Eene *Zedekundige Maagd*, is zulk eene, by wie de Teeldeelen, op deeze of gene wyze, van hunne natuurlyke gedaante afwyken; ſchoon dezelve zig nimmer heeft ſchuldig gemaakt aan eenen ongeöorloofden Byſlaap, of aan eenige andere ongeregeldheden, in ſtaat om het verlies des Maagdoms, hoedaanig ook, te bewerken.

§ 2662.

De Natuurkundige Maagdom, derhalven, ſtelt men dat plaats heeft, als de lippen der Schamelheid dik, vast, en niet ver van een verwydert zyn: als de Watervleugels klein zyn, eene ligt roode kleur hebben, en niet buiten de Schaamlippen uitſteeken: wanneer het hoofdje des Kittelaars niet gedekt wordt van de Voorhuid: als de opening van den Pisweg verhoolen is, en niet dan met eenige moeite kan ontdekt worden: als het toomtje van de lippen der Schamelheid, en het zoogenaamde Maagdenvlies, ongeſchonden zyn: wanneer de Schede der Lyfmoeder, van binnen bezet is met veele dwerſche, dikke, en verheeven rimpels: als de middellyn van dit Deel, niet zeer groot is, en men daarin de Vinger niet brengen kan zonder eenige merklyke pyn te veröorzaaken: wanneer eindelyk de Hals der Lyfmoeder vast is, eene kegelwyze gedaante heeft, in de Schede maatiglyk uitſteekt, eene dwerſche opening aanbied, en zoo eng is, datze nauwlyks de inbrenging van een dun Stylet toelaat.

§ 2663.

Het aanweezen eener Zedekundige Maagdom, is zeer bezwaarlyk te bepaalen, om dat men hierin grootelyks moet afgaan op ingenoömen berigten aangaande de voormaalige Levenswys van het verdagte Voorwerp; die niet altoos eene genoegzaame zeekerheid inſluiten. Men oordeeld hier van, egter, met eene taamlyke graad van waarſchynlykheid, zoo uit deeze Berigten, als uit zekere voorgaande of nog beſtaande byzonderheden, van welken de veränderde geſteltheid der Teeldeelen kan afhangen; en voorál uit eene toevallige kwetzing deezer Deelen, uit eene uitzakking der Lyfmoeder of van de Schede, uit eene kwaade geſteltheid der Vogten, uit eene algemeene zieklyke ſlapheid der vaste Deelen, uit zeer ſterke bloedvloeijingen der Lyfmoeder, uit eene aanhoudende witte Vloed, en dergelyken.

§ 2664.

§ 2664.

Het willekeurig verlies des Maagdoms wordt inzonderheid daar uit beöordeeld, dat het Voorwerp in geſchil, blykbaar gezond is; de verſchynzelen van eenen Natuurkundigen Maagdom, § 2662. opgeteld, geheel, of voor het meeste gedeelte, geen beſtaan hebben; de lippen der Schamelheid dun, ſlap, en van elkander verwyderd zyn; de Kittelaar vergroot, en van de Voorhuid niet gedekt is; de Watervleugels buiten de Schaamlippen uitpuilen, en eene bruin roode kleur hebben; de opening des Piswegs zeer blykbaar is; het Maagdenvlies niet meer gezien wordt; de Schede der Lyfmoeder verwyd is, en deszelfs plooijen merendeels verdweenen zyn; gelyk ook, dat de Myrtwyze Vleeschheuveltjes duidelyk gezien worden, en de Mond der Lyfmoeder laag in de Schede nederhangt.

§ 2665.

Ik zegge, dat uit deeze kenmerken het willekeurig verlies des Maagdoms kan beöordeeld worden, om dat ik zeeker ben, dat dezelve zig niet zullen aanbieden dan na eenen dikmaal herhaalden Byſlaap, die men wel zal willen toeſtaan, dat niet zonder bewustheid, en vrywillige keuze, kan plaats hebben. Voor het overige is het waar, dat men in de beäntwoording van dit Vraagſtuk, altoos met zeer veel behoedzaamheid moet te werk gaan, en zyn beſluit nimmer vestigen op eene enkele, hoe ook beſlisſend ſchynende byzonderheid.

II. VRAAGSTUK.

Is eene geſtelde Zwangerheid verdigt, of weezenlyk?

§ 2666.

De ZWANGERHEID, hier bedoeld, ſtelt het verblyf eener Menſchelyke Vrugt in de holte der Vrouwlyke Lyfmoeder, 't zy wettig, 't zy onwettig. *Graviditas.*

§ 2667.

Zulk een Zwangerheid, fomwylen voorgewend, fomwylen verheeld, en om deeze of gene reeden ter kennisfe gebragt van den Regter, kan men in de vier eerfte Maanden na eenen geoeffenden Byflaap, niet dan waarfchynlyker wyze beöordeelen; om dat alle verfchynzelen, daar mede in dien Tyd doorgaans gepaart, ook buiten dezelve kunnen plaats hebben, en dus geene volkoomen zeekerheid aanbieden.

§ 2668.

Na dit Tydverloop, en inzonderheid, van de vyfde Maand tot aan het einde der Zwangerheid, wordt dezelve vry ftellig aangeweezen, door eene fteeds toeneemende, en naar vooren eenigzints gefpitfte zwelling van den Buik, eerst onder, naderhand om den Navel, en eindelyk tot by het onderfte einde van het Borstbeen; door het gevoel van zekere, niet wel befchryf baare beweegingen in den uitgezetten Buik, als men denzelven nu en dan betast met de Vingeren; door eene meerdere zagtheid, dikte, en fponsägtigheid van den Hals der Lyfmoeder; door eene verkorting deezes Deels, evenreedig aan de uitgebreidheid der zwelling van den Buik; door de zwelling der Borsten, de vergrooting des Tepels, en de kleursverändering van den Tepelring; door de droppelwyze of andere ontlasting van een Melkägtig Water uit de Tepels, als de Borsten op eenigerlei wyze gedrukt worden; door het gevoel eindelyk eener op en nedergaande beweeging der Vrugt in de Lyfmoeder, als men het onderfte fnyftuk deezes Deels, beurtelings drukt met eenen in de Schede gebragten Vinger.

§ 2669.

Men moet egter, omtrent alle deeze Verfchynzelen aanmerken, dat geene derzelver, in het afgetrokkene befchouwd, een volleedig kenmerk is der Zwangerheid; maar datze, of geheel, of althans voor het meerder gedeelte, moeten faamenloopen, zal men daar uit een ftellig en onbedriegelyk befluit opmaaken.

§ 2670.

Men moet tevens aanmerken, dat, hoe zeer het aanzyn deezer zelfde Verfchyn-

ſchynzelen, het beſtaan eener waare Zwangerheid aanwyzen; derzelver gedeeltelyke of geheele afweezigheid, hierom geenig bewys is van het tegendeel, dat is, van eene verdigte Zwangerheid.

§ 2671.

De Bevrugting naamlyk, ſchoon zeer zeldzaam, geſchied ſomwylen in het Eijernest, ſomwylen in de Trompet van Falloppius. De Zwangerheid in deeze gevallen, is weezenlyk, en heeft intusſchen weinig der voorbeſchreeven Kenmerken, of eenige andere, waar op men met genoegzaame zeekerheid kan ſtaat maaken.

§ 2672.

Men ziet uit het een en ander, dat men, ten aanzien der oplosſing van het voorgeſtelde Vraagſtuk, niet te voorzigtig zyn kan; en het, algemeen genoomen best is, het Voorwerp in geſchil, zoo lang in verzeekering te doen ſtellen, tot de Verlosſing zyn beſlag heeft, of de Tyd der Zwangerheid, deeze ten ruimſten genoomen voorby is.

III. VRAAGSTUK.

Hoe ver is eene Vrouw, welbeweezen zwanger, in haare Zwangerheid gevorderd?

§ 2673.

Eene welbeweezen Zwangerheid, onderſteld de zeekerheid eens voorgaanden Byſlaap, langs deezen of genen weg verkreegen; en daar nevens het aanzyn der Verſchynzelen, § 2668, opgeteld.

§ 2674.

De verſchillende Tydperken deezer, na het verloop van den vierden Maand, (want voor dien Tyd is alles onzeeker) worden inzonderheid bepaald door eene zeer zorgvuldige onderſcheiding der volgende Kenmerken.

§ 2675.

In de vyfde Maand, begind de Buik, te vooren eenigzints platter, merkbaar uit te zetten van vooren, en wel bepaaldelyk tusfchen den Navel en de Schaambeenderen; de Hals der Lyfmoeder, waarin men tot hier toe, nauwlyks eenige verändering ontdekken konde, wordt nu zagter, dikker, en eenigermaaten fponsägtig; deeze zelfde Hals, te gelyk met het Lighaam der Lyfmoeder, opwaards ryzende, maakt eene mindere uitpuiling in de Schede, en fchynd op het gevoel korter dan natuurlyk; de Vrouw eindelyk, zegt, omtrent de helft deezer Maand, de eerfte beweegingen van de Vrugt gevoeld te hebben.

§ 2676.

In de zesde Maand, bereikt de uitzetting des Buiks, die zig tevens wat meerder zydwaards uitbreid, de hoogte van den Navel; de Mond der Lyfmoeder, eenigzints naar agteren gekeerd, kan men niet ontdekken, dan met den Vinger vry hoog in de Schede opwaards te brengen; en de beweegingen der Vrugt, bereekend naar het gevoel der Zwangere, zyn nu fterker en menigvuldiger.

§ 2677.

Tegen het einde der zevende Maand, vind men het onderfte deel der Lyfmoeder verwyd; de Moedermond wordt dun, zagt, en verdwynd in de breedte; de zwelling des Buiks fluit den omtrek in van den Navel; de Navel zelve puild meer naar buiten; en eenen in de Schede gebragten Vinger, op zekere wyze bewoogen, onderfcheid zeer duidelyk, de op en nedergaande beweegingen van het Hoofd der Vrugt, in de Lyfmoeder.

§ 2678.

In de agtfte Maand, klimt de zwelling van den Buik tot boven den Navel; de breedte van het eerstgemelde Deel is grootlyks vermeerdert; de Zwangere, om het evenwigt te vinden, gaat veelál met eene inwaards geboogen Lenden; de Ademhaaling wordt eenigzints bezwaarlyk; de beweegingen der Vrugt, alsze plaats grypen, zyn zoo levendig, datze dikmaalen eene aandoening van Flauwten veröorzaaken; de omtrek eindelyk van den Mond der Lyfmoeder, is nog zagter en dunner dan te vooren; en men kan door denzelven heen, en ook fomtyds, door de eenigzints geöpende Moedermond, het Hoofd, of ee-

nig

nig ander Deel der Vrugt, van de Vliezen bedekt, zeer onderfcheiden waarneemen.

§ 2679.

In de negende, dat is, in de laaste Maand, bereikt de zwelling des Buiks, eerst de nabyheid van het onderfte gedeelte des Borstbeens, dog zakt vervolgens meer en meer naar beneden; een wit en dik Slym, vloeid in eene kleinere of grootere veelheid, uit de Schede; de Vrouw gevoeld zekere korte, kleine, en afwiszelende Pynen, welken zig van de Lenden tot de Schaamdeelen uitftrekken, eene neiging tot Afgang of Waterloozing veröorzaaken, en door haar, nauwkeurig waargenoomen zynde, niet kunnen ontveinst worden; eene opftopping, of onwillige ontlasting der Pis, voegen zig by dit alles; de Mond der Lyfmoeder wordt allengskens meerder verwyd en geöpent; het onderfte fnyftuk deezes Deels, verdund grootelyks; en men befpeurd by het naderen der Verlosfing, die doorgaans ten einde deezer Maand invald, de zoogenaamde waare Geboorte weên.

§ 2680.

Gelyk zeer veele der zeekerfte deezer Kenmerken, gegrond zyn op het onderzoek van den ftaat der inwendige Teeldeelen, vooräl van de Lyfmoeder; en fommige Vrouwen uit eene weezenlyke, anderen uit eene voorgewende Schaamte, dit onderzoek niet willen toelaaten; moet men zig wel in agt neemen, om voorgemeld Vraagftuk te beäntwoorden, ten zy de Zwangere hier toe op deeze of gene wyze genoodzaakt worde, en wy hetzelve doen kunnen met alle vereischte nauwkeurigheid.

IV. VRAAGSTUK.

Heeft eene Vrouw, daar mede beschuldigd, al of niet, in het geval geweest der Verlossing, 't zy kort te vooren, 't zy eenigen tyd geleeden?

§ 2681.

Partus. De Verlossing, dit Woord in zyne striktste beteekenis genoomen, steld de uitdryving eener levendige of doode, voldraagen of byna voldraagen Vrugt, en van de Nageboorte, uit de Lyfmoeder; 't zy alleen door de werking der Natuur, 't zy door deeze, en eenige daar nevens aangewende Konsthulp.

§ 2682.

Zulk eene Verlossing kan men met zeer veel zeekerheid verklaaren dat kortelings is voorgegaan, wanneer men van elders onderrigt is, dat de Vrouw in geschil, geduurende den tyd van zeven, agt, of negen Maanden, zig in de gewoone omstandigheden bevonden heeft der Zwangerheid, en een deezer Tydperken, eerst onlangs ten einde geloopen is; wanneer derzelver uiterlyke Teeldeelen, dik, slap, en zagt zyn, en de Schede merklyk verwyd is; als de Mond der Lyfmoeder slap, zagt, dik, sponsägtig, en eenigzints geöpent, zig aanbied; wanneer de Borsten vol zog, de Tepels dik en verheven, en de Tepelringen met veele kleine verhevenheden bezet zyn; als de Buik breed, zagt, hangend, en rimpelig is; wanneer de Kraamzuiveringen nog aanhouden, de Vrouw eene zekere byzondere reuk van zig afgeeft, en de zoogenaamde Naweên of als noch aanhouden, of sedert eenen korten Tyd zyn opgehouden; als eindelyk, de Vrouw dood zynde, de Lyfmoeder verdikt, en aanmerklyk vergroot bevonden wordt, zonder dat men zulks, aan eenig ander plaatslyk, en onschuldig gebrek, kan toeschryven.

§ 2683.

De Kenmerken eener lang voorleedene Verlosfing, zyn inzonderheid, de veränderde gedaante van den Mond der Lyfmoeder; de flapheid, verbreeding, en rimpeligheid, van den Buik; zekere kleine, witte, en glanzige ftreepen in de Huid van dit Deel; de vernieling van het toomtje der Schaamlippen; de zeer flappe en nederhangende Borsten; de vergrooting der Tepels; eene donker bruine kleur der Tepelringen; de uitpuiling van het bovenfte gedeelte des binnenfte bekleedzel van de Schede; de opfcheuring van den Bilnaad; eene omkeering der Lyfmoeder; en dergelyken.

§ 2684.

In het nafpooren deezer Kenmerken, moet men met zeer veel nauwkeurigheid te werk gaan; men moet dezelve, voor zoo veelze worden waargenoomen, met de meest mooglyke omzigtigheid, vergelyken met elkanderen, en met de van elders bekende Levensgevallen des verdagte voorwerps, tot de Zwangerheid betreklyk; men moet eindelyk, noch voor, noch tegen, de eene of andere Verlosfing befluiten, ten zy men verfcheiden der gemelde verfchynzelen tevens waarneemt; en daar by genoegzaam zeeker is, dat deeze al of niet, aan eenige andere, volftrekt toevallige Oorzaak, kunnen worden toegeëigend.

V. VRAAGSTUK.

Is eene kinderlooze Vrouw, aangeklaagd als Onvrugtbaar, waarlyk zodaanig?

§ 2685.

De Onvrugtbaarheid, ftelt eene volftrekte onvatbaarheid tot Zwangerwording, dat is, ter *Ontfanging.* *Sterilitas.*

§ 2686.

Deeze kan men veilig verzeekeren dat plaats heeft, als de Jaaren van het beklaagde Voorwerp tot merkelyk boven de 50 of 60 gevordert zyn; als de Maande-

lykſche zuiveringen doorgaans zoo ſterk zyn, datze min of meer gelyken, naar eene zeer verzwakkende of dooddreigende Bloedvliet der Lyfmoeder; als eene hebbelyke, en zeer ſterke witte Vloed, uit de Lyfmoeder zelve voortkoomende, aanweezig is, en deeze, door geenerlei Hulpmiddelen kan beteugeld worden; als de Schede door eenig ongeneeslyk gebrek dermaaten verſtopt of geſlooten is, datze de inbrenging van het Manlyk Lid, op geenerlei wyze toelaat; als 'er eene volkoomen ſluiting of verſtopping plaats heeft van den Mond der Lyfmoeder; als eindelyk, het Lighaam der Lyfmoeder, in zyne eigen zelfſtandigheid ontäart is, door een Knoestgezwel, of Kanker.

§ 2687.

Minder veilig, of laat ik liever zeggen, geheel niet, kan men daar van oordeelen, als geene der zoo evengemelde byzonderheden beſpeurd worden; of de Onvrugtbaarheid af hangt van Oorzaaken, niet bloot geſteld aan het onderzoek der Zintuigen. In deeze gevallen zelfs, inzonderheid als de Vrouw ſchynbaar gezond is, moet men altoos beſluiten ten haaren voordeele, en de voorgeſtelde Vraag, op eene ontkennende wyze beäntwoorden.

VI. VRAAGSTUK.

Kan een Man, van Onvermoogen beſchuldigd, al of niet voldoen aan den pligt des Huwlyks?

§ 2688.

De *Huwlykspligt*, hier bedoeld, is de *Voortteeling*, die, voor zo veel dezelve van den Man af hangt, hoofdzaaklyk beſtaat, in de uitſchieting van een welgeſteld Zaad, langs den Manlyken Pisweg, in de Vrouwlyke Lyfmoeder.

§ 2689.

Impotentia Virilis. Het MANLYK ONVERMOOGEN ſtelt eene onbekwaamheid ter uitſchieting van dit Vogt in het zoo even gemeld Vrouwlyke Teeldeel, hoedaanig ook dezelve zyn mooge.

§ 2690.

§ 2690.

Daar dit Onvermoogen plaats heeft, kan aan de Huwlyks pligt niet voldaan worden, om dat de laaste berust op de eerste, en het Vrouwlyk Ei niet kan bevrugt worden, zonder dat hetzelve met het Manlyk Zaad besproeid worde.

§ 2691.

Het Manlyk Onvermoogen is of blykbaar, of verhoolen. Het laaste is onvatbaar voor eene stellige beöordeeling, en moet men als niet bestaande, aanmerken.

§ 2692.

Het blykbaar onvermoogen stelt men dat plaats heeft, als de Ballen door zekere Kunstbewerking weggenoomen, of door eenig gebrek, in haar geheel saamenstel ontäart zyn; als 'er eene ontbeering is der Roede, of dit Deel, door het een of ander Toeval, dermaaten verkort is, dat het nauwlyks buitenwaards uitsteekt; als het Roedenhoofd ondoorboord is, en de Pis uitvloeid door eene opening in het agterste gedeelte van den Pisweg; als de Voorhuid door eenig ongeneeslyk gebrek, door een Knoestgezwel by voorbeeld, door een Kanker, indervoegen vergroot is, datze nauwlyks eenige opening heeft, of het inbrengen der Roede belet in de Schede; als de Roede zelve, door eenig natuurlyk of toevallig Gebrek, zoo dik is, datze deeze zelfde inbrenging niet toelaat; alsze zig bevind buiten de mooglykheid van oprigting, hoedaanig ook de oorzaaken hier van zyn moogen, derzelver ongeneeslykheid egter, ondersteld zynde; als de Pisweg dermaate vernauwd is, dat het Zaad by de *Ejaculatio*, daar niet door kan, en deeze vernauwing, gelyk somwylen gebeurd, door geenerlei Konsthulp kan overwonnen worden; als eindelyk, by de minste trek tot Byslaap, by de geringste styfwording der Roede, het zoo even genoemd Vogt onwillig afvloeid, voor en alëer de mooglykheid daar is, om de Roede te brengen in de Schede.

§ 2693.

Hetzelfde onvermoogen wordt ontkend, door de afweezigheid van alle voorbeschreeven Verschynzelen, dat is door de volstrekt natuurlyke gesteltheid der Teeldeelen, zoo ten aanzien van hun saamenstel, als werking. Men be-

ſchouwd hetzelve als twyffelägtig, in alle gevallen waar deeze of gene dergelyke Verſchynzelen gezien worden, en men niet volkoomen zeeker is van haare ongeneeslykheid. Ontkennen kan men het ook, ten opzigte derzulken by wie maar ééne Bal in den Balzak aanweezig is; van hun die drie Ballen hebben; van de genen wier beide Ballen nimmer in den Balzak ontdekt zyn; en insgelyks van die meer Manlyke dan Vrouwlyke Teeldeelen hebben; of wier Roede eenigzints korter, of langer is dan natuurlyk.

VII. VRAAGSTUK.

Is van twee Egtgenooten, één derzelver in het geval eener onlangs verkreegen Venusziekte?

§ 2694.

Lues venerea. Het woord VENUSZIEKTE, wordt hier genoomen in zyne ruimſte betekenis, en met inſluiting van allerlei Gebreken, door eenen onzuiveren Byſlaap verkreegen.

§ 2695.

Deeze ziekte onderſteld men, dat onlangs, dat is, ſtaande het Huwlyk, heeft plaats gegreepen, om daar uit af te leiden een beſlisſend bewys van Overſpel, in Regten voorgewend, ter billyking eens gedaanen eisch tot Egtſcheiding.

§ 2696.

Niets is moeilyker, en eischt meerder voorzigtigheid, dan het beäntwoorden deezes Vraagſtuks; om reeden vooräl, dat een Druiper, de Sjankers, de *Phymoſis*, de *Paraphymoſis*, de Barsten en Uitwasſen der Teeldeelen, de Lieschbuilen, de Kryſtalblaazen, en de haastige gezwellen der Ballen, door veele als de eerſte Toevallen beſchouwd der Venusziekte, niet altoos deeze aanwyzen, maar ſomwylen afhangen van gantsch andere, en geheel onſchuldige oorzaaken.

§ 2698.

§ 2697.

Algemeen genoomen, doet men derhalven best, als men deeze zelfde Vraag, geheel onbeslist laate; of althans, niet dan twyffelägtig beäntwoorde. De zeer nadeelige gevolgen naamlyk, welke uit een bevestigend besluit kunnen voortspruiten, wettigen in alle opzigten deeze handelwyze, en wel inzonderheid, als het beschuldigd Voorwerp geen openbaar ergerlyk Leven leid, en Vader of Moeder is, van één, of meer, Kind, of Kinderen.

VIII. VRAAGSTUK.

Is zeker eerstgebooren Kind, al, of niet, voldraagen?

§ 2698.

Een Kind wordt gezegd *Voldraagen* te zyn, als het ten einde van den negenden Maand der Zwangerheid, gebooren wordt; en *Onvoldraagen*, wanneer het voor het verloop van dit Tydperk, ter Wereld komt.

§ 2699.

Een *voldraagen Kind*, wordt inzonderheid daar aan gekend, dat het voor het minst, één Voet en zes Duimen lang, en zes Ponden zwaar is; dat deszelfs Navelstreng meer dik dan dun is; dat het onmiddelyk na de Geboorte, zyne plaatsverändering, door een schreijend geluid te kennen geeft; dat alle deszelfs Ledemaaten welgesteld zyn, en het deeze, vreijelyk beweegen kan; dat het zyne opene Oogen, naar alle zyden heenen wend; dat het de Pis, en de stof des Afgangs, met, of zonder behulp der Konst, uitwerpt; dat het, aan de Borst der Moeder gelegt, meer of min sterke poogingen tot Zuiging aanwend; dat eindelyk, deszelfs Opperhuid, Nagelen, en Hoofdhairen, volkoomen zyn, en de breedte van deszelfs Hoofd, vier, de lengte vyf, en de uitgestrektheid des Aangezigts, vyf en een halve Duimen, na genoeg bereekend, uitmaaken.

§ 2700.

Als meest beslisſende Kentekenen van een *onvoldraagen Kind* moet men beſchouwen; dat het nauwlyks één Voet lang, en vyf Ponden zwaar is; dat de maaten van het Hoofd, merklyk minder zyn, dan wy zoo even bepaald hebben; dat het Lighaam mager, de Huid rimpelig, zagt, en rood, is; dat de Hoofdhairen wit, de Nagels week en kort zyn; dat de Fontenel groot is, de Ooren dun, en de Oogleden geſlooten zyn; dat het meer ſlaapt dan wakker is, zyne Ledemaaten niet behoorlyk beweegen kan, en geene neiging toond tot Zuigen; gelyk ook, dat het geenerlei ontlasting heeft, en de Navelſtreng buiten gemeen dun is.

§ 2701.

Behalven alle deeze Kenmerken, die alleen de uitwendige beſchouwing van het Lighaam des Kinds betreffen; deszelfs Leven onderſtellen; en voor een gedeelte, niet geheel vry te pleiten zyn van dubbelzinnigheid; zyn 'er anderen, van geen minder aanbelang, en immer zoo zeeker, gegrond op het ontleedkundig onderzoek des Beengeſtel van het doode Lighaam. Het groot aantal deezer Kenmerken, verpligt ons, om den Leezer te verwyzen, naar de *Oſteogenia* van Kerckring, en vooräl, naar die van Albinus, alwaarze allen, en wel van Maand tot Maand, met alle mooglyke nauwkeurigheid, worden aangeweezen.

§ 2702.

Daar de voorgeſtelde Vraag, zeldzaam anders gedaan wordt, dan in gevolge eener beſchuldiging van wangedrag, aan de zyde eener Vrouw, minder dan negen Maanden gehuuwd, of, bevallen, binnen, of ten einde van dit Tydperk, zonder dat, om deeze of gene reeden, in Regten ingebragt, eenigerlei wettige Byſlaap, ſtaande dien Tyd heeft plaats gehadt; is het van de uiterſte noodzaaklykheid, aantemerken, dat men in derzelver beäntwoording, met de grootſte behoedzaamheid moet te werk gaan, om geene gelegenheid te geeven tot eene zoogenaamde wettige, dog inderdaad, onregtvaardige Egtſcheiding.

IX. VRAAG.

IX. VRAAGSTUK.

Behoord de Geboorte eens gegeeven Kind, al, dan niet, tot de in Regten bestaanbaare Geboortens?

§ 2703.

De *Geboortens in Regten bestaanbaar*, zyn of *Tydige*, of *Vroegtydige*, of *Laate*.

§ 2704.

Eene *Tydige Geboorte* is, die ten einde van den negenden Maand der Zwangerheid invald: eene *Vroegtydige*, die plaats grypt in den zevenden of agtsten Maand: en eene *Laate*, die op het einde van den tienden Maand voorvald.

§ 2705.

De bewyzen eener *Tydige Geboorte*, worden inzonderheid ontleend uit de kenmerken eener voldraagen Vrugt, § 2699, aangeweezen. Die eener *Vroegtydige*, berusten geheellyk op het agterblyven der Maandelyksche zuiveringen, zonder eenige blykbaare zieklyke Oorzaak, geduurende niet meer dan zeven of agt Maanden; op de van elders bekende hoogte der zwelling van den Buik der Vrouw, kort voor de Verlossing, tot aan den Navel, of tusschen deeze en het onderste einde des Borstbeens; op de grootte, welgesteltheid, en kragten des Kinds, niet zeer veel minder, dan die van een tydig gebooren; op de grootte der Nageboorte, en de dikte der Navelstreng, beide niet veel van die eener voldraagen Vrugt verschillende; gelyk ook, het Kind dood zynde, op de overëenkomst van deszelfs Beengestel, althans na genoeg, met die eener Vrugt van negen Maanden. De bewyzen eener *Laate Geboorte*, zyn ten besten genoomen, niet meer dan waarschynlyk, om dat dezelve voornaamlyk gegrond zyn op de agterblyving der Maandstonden, staande den tyd van tien Maanden; op zekere ongesteltheden der Kraamvrouw, doorgaans als kenmerken beschouwd der Zwangerheid, en van haar, welbeweezen, in deezen zelfden Tyd waargenoomen; op de volkoomenheid van het Lighaam des Kinds,

in

in alle zyne Deelen; en eindelyk, op de van Tyd tot Tyd gebeurde veränderingen aan den Mond der Lyfmoeder, indien daaromtrent eenig onderzoek heeft plaats gehadt, en men een getrouw berigt daar van bekoomen kan.

§ 2706.

Wy hebben § 2704. onder de in Regten beſtaanbare Geboortens, ook die geſteld, welke ten einde der tiende Maand invallen. Wy moeten hierömtrent thans aanmerken, dat wy zulks doen, niet ſlegts in navolging van *Lex* 6. *Digestorum de his, qui ſui* &c. maar ook, om dat zeer getrouwe Waarneemingen de mooglykheid deezer Geboortens, op eene overtuigende wyze bevestigen.

X. VRAAGSTUK.

Is de Geboorte van zeker Kind, uit deeze of gene onderſtelde Moeder, al, of niet, weezenlyk?

§ 2707.

Het verheelen eens ongeöorloofden Minnehandel, het verkrygen eener aanzienlyke Erfeniſse, en verſcheiden andere meer of min gewigtige beweegreedenen, bepaalen ſomwylen eene gehuwde Vrouw, tot het ontkennen of verdigten der Geboorte van zeker Kind uit haaren ſchoot, terwyl zy, in het eerſte geval al, in het laaste niet, daar van de waare Moeder is.

§ 2708.

Men kan, in beäntwoording der voorgeſtelde Vraag, en ter beſliſsing van het gepleegd bedrog, met veel zeekerheid eene ontkende Geboorte van een Kind, uit zekere bepaalde Moeder vast ſtellen, als men by de laaste, de kenmerken beſpeurd eener kortelings voorgaande Verloſsing, § 2682. beſchreeven, en de Navelſtreng van het eerſte, nog niet afgevallen, de Navel niet geſlooten is, en alle deelen en werkingen van hetzelve, duidelyke blyken draagen van een pas begonnen Leven.

§ 2709.

De Tegenwerping, ten deezen opzigte inbrengbaar, dat, naamlyk, door deeze kenmerken, wel eene onlangs gebeurde Verlosſing van de Vrouw, en eene dergelyke Geboorte van het Kind, beweezen wordt; maar dat dezelve geenzints een bewys inſluiten voor de Geboorte van dit of dat Kind, uit deeze, of gene Moeder, de omſtandigheden aan weêrzyden gelyk ſtaande; behoord niet tot de zaak des Heelmeester, en moet hy, als men deszelfs oplosſing van hem vordert, beleefdelyk van de Hand wyzen.

§ 2710.

Eene *verdigte Geboorte*, kan men met geene mindere zeekerheid ſtellen dat plaats heeft, als by de voorgewende Moeder, geene verſchynzelen hoe genaamd, eener Verlosſing beſpeurd worden; of, als deeze verſchynzelen, zoo 'er eenige mogten gevonden worden, geheel niet overëenkoomen met den blykbaaren Ouderdom van het onderſtelde Kind; en wanneer daarenboven, diezelfde Moeder, welbeweezen Onvrugtbaar, of de zoogenaamde Vader, onvermoogend is, onverſchillig ook uit hoofde van welke voormaalen opgegeeven oorzaaken.

§ 2711.

Het ſchynd zeeker eenigzints twyffelägtig, of men de Geboorte uit eene Vrouw, meer dan 50 of 60 Jaaren Oud, onder de mooglyke, dan onmooglyke Geboortens, ſtellen moet. Verſcheiden Schryvers van een algemeen erkend gezag, verklaaren zig voor het eerſte, en onder anderen, de gezaamentlyke Leden van de *Koninglyke Academie der Heelkunde te Parys*, Heelmeesters allen, welke wy alle vertrouwen ſchuldig zyn. In een voorkoomend geſchil van dien aart, derhalven, zal het voorzigtig zyn, zig daar tegen niet te ſterk te verzetten.

XI. VRAAGSTUK.

Is de Geboorte van een Kind; één, of meer Maanden, na die van een ander Kind, uit eene en dezelfde Moeder, zonder dat deeze, staande den gantschen loop haarer Zwangerheid, met haare Man gemeenschap gehadt heeft, wettig?

§ 2712.

Deeze Vraag, hoe moeilyk zy ook in den eersten opslag mooge toeschynen, kan men gerustelyk op eene ontkennende wyze beäntwoorden; dewyl twee Kinderen, op de gestelde wyze niet kunnen gebooren worden, zonder dat 'er eene *Overbevrugting* plaats heeft, waartoe aan de zyde des wettigen Mans, ondersteld wordt, geene gelegenheid gegeeven te zyn, en die derhalven, eene andere, dat is, eene Onwettige Byslaap, te kennen geeft.

§ 2713.

Gelyk men egter, hier tegen kan inbrengen, de onmooglykheid der Overbevrugting, door verscheiden Schryvers beweerd; ben ik verpligt, hier nevens aantemerken, dat dezelve, dit onaangezien, meer dan voldoende beweezen is door een Plinius, een Grauel, een Eiseman, een Haller, en veele andere, inderdaad zoo oplettende, als beroemde, Natuur- en Geneeskundigen.

§ 2714.

De *Overbevrugting*, men vergeeve my deeze aanmerking, stelt de bezwangering eener reeds Zwangere Vrouw, ingevolge van eenen Byslaap, geöeffent eenen zekeren Tyd na een voorige, dat is na die, welke tot de eerste Bezwangering gelegenheid gegeeven heeft.

XII. VRAAGSTUK.

Kan zeker ontydig gebooren Kind, al, of niet, blyven leeven?

§ 2715.

Een Kind wordt gezegdt, *Ontydig gebooren* te zyn, als het voor den zevenden Maand der Zwangerheid ter wereld komt, hoe veel of weinig, zulks ook zyn mooge. De loop der Zwangerheid wordt met betrekking tot dit geschilstuk bereekend, van het oogenblik af, dat eene, 't zy wettige, 't zy onwettige Byslaap, welbeweezen heeft plaats gehadt, zonder eenige de minste agt te slaan, op iets anders.

§ 2716.

Zulk een Kind inderdaad, bezit zoo weinig volkoomenheid, dat men de onmooglykheid van deszelfs Leven, nimmer in twyffel getrokken heeft, en men deeze derhalven, als eene algemeen erkende waarheid mag aanmerken.

XIII. VRAAGSTUK.

Behoord een gegeeven Kind, tot de Manlyke of Vrouwlyke Kunne?

§ 2717.

Deeze Vraag is opzigtelyk tot Kinderen, gebooren, met Twyffelägtige, of zoo als doorgaans gezegd wordt, met *Tweeslagtige Teeldeelen*; en geschied meestäl met oogmerk, om de kleeding, opvoeding, en dergelyke, van het onderstelde Kind, te regelen, ter billyke verhoeding van verscheiden ongeregeldheden in de Saamenleeving.

§ 2718.

Men kan met zeekerheid vast stellen, dat zulk een Kind tot het Manlyk Ge-

ſlagt behoord, als deszelfs uiterlyke Teeldeelen Manlyk zyn, ſchoon men tevens, tusſchen de Schaamte en den Aars, aan de Schaamte zelve, of aan den Balzak, eene Spleet gewaar wordt, niet ongelyk aan de Vrouwlyke. Het behoord, met geene mindere zeekerheid, tot hetzelfde Geſlagt, als de omgekeerde Blaas, buiten den Buik, onmiddelyk boven de Schaambeenderen zig aanbied; de Roede zig het onderst boven vertoond; de Pis, droppel- of Straalswyze, uit de zigtbaare mondjes der Pisleiders uitvloeid; en 'er al, of geene Ballen, in den Balzak aanweezig zyn.

§ 2719.

Tot het Vrouwlyk Geſlagt, moet men betrekken, alle zulke Kinderen, wier Vrouwlyke Teeldeelen volkoomen zyn, niettegenſtaande de Kittelaar, by wyze eener ondoorboorde Roede, uitſteekt; of men, aan het bovenſte gedeelte der Schaamte, een vleezig Uitwas, dat dezelfde gedaante heeft, waarneemt.

§ 2720.

Wy hebben § 2717. aangemerkt, dat de voorgeſtelde Vraag betreklyk was tot Kinderen, gebooren, niet met *Tweeſlagtige*, maar met *Twyffelägtige Teeldeelen.* Wy moeten nu, by wyze van opheldering, daar by voegen, dat wy zulks doen, om dat waarlyk *Tweeſlagtige Teeldeelen*, wat ook ſommige daar van beweerd hebben, nimmer gezien zyn; om dat de weezenlyke Teeldeelen, daar het immers voornaamlyk op aankomt, altoos en in alle gevallen, volſtrekt Manlyk of Vrouwlyk zyn; en, om dat wy derhalven, op de Vraag. *Is eene Hermaphrodiet bekwaam tot de Voortteeling; en moet dezelve dienvolgens, het Huwlyk al of niet worden toegeſtaan?* algemeen genoomen, geregtigt meenen te zyn, een bevestigend Antwoord uit te brengen.

XIV. VRAAG.

XIV. VRAAGSTUK.

Is een gegeeven Kind, als een Wanschepzel beschouwd, waarlyk zoodaanig?

§ 2721.

Een *Wanschepzel*, strikt genoomen, betekend eene Menschelyke Vrugt, die geheel geene Menschelyke gedaante heeft, en waar in men met grond mag onderstellen, dat geene Redelyke Ziel huisvest.

§ 2722.

In een ruimer zin wordt daardoor verstaan, ieder zoodanige Vrugt, welks gedaante merklyk afwykt van de gewoone, om welk eene reeden zulks ook zyn mooge. Een aangebooren Waterhoofd, de ontbeering van het bovenste gedeelte des Bekkeneels, het schynbaar gemis van het Hoofd, het afzyn der Armen of Beenen, de Dubbellyvigheid, en meer andere dergelyke Wangestalten, bepaalen inzonderheid deeze Wanschepzels.

§ 2723.

Een volstrekt Wanschepsel § 2721. bestaat meer in de Boeken van ligtgeloovige, of bedroglievende Schryvers, dan in de Natuur; dog kan niet geheellyk ontkend worden. Eene weezenlyke ontbeering van het Hoofd, of van dit, en het grootste gedeelte van den Romp, gelyk ik zelve 'er een gezien hebbe, characteriseeren zulk een voornaamlyk.

§ 2724.

Wanschepzels, in den zin van § 2722. zyn zeer dikmaalen waargenoomen. Hoedaanig een naam daar aan door het blind Gemeen, ook gegeeven wordt, en welke onverstandige vergelykingen met deeze of gene Dieren, of deelen van Dieren, daarömtrent plaats grypen, behooren dezelve daadelyk tot het Geslagt der Menschen, en moeten, even als deezen, voor zoo veel en zoo lang zy leeven, worden aangemerkt als eenen wettigen eisch te hebben, op even dezelfde, 't zy Kerkelyke, 't zy Burgerlyke Voorregten.

XV. VRAAGSTUK.

Is een Kind, in Regten gesteld, en betwist, levend geboorenteen te zyn, zoodaanig al of niet, ter wereld gekoomen?

§ 2725.

Deeze Vraag, gestelt datze bepaaldelyk eene Volkoomen, dat is, eene geheel voltooide Geboorte van een Voldraagen, byna Voldraagen, of meer dan Voldraagen Vrugt, bedoeld, is zeer moeilyk, en somwylen zelfs, geheel onmooglyk te beäntwoorden. Wanneerze daarëntegen, zig uitstrekt tot de Onvolkoomen, dat is te zeggen, tot de gedeeltelyke Geboorte van eenige dergelyke Vrugt tevens, kan men dezelve stellig beäntwoorden, als de uit de Borst genoomen Longen, in het Water geworpen, op deszelfs oppervlakte dryven; en ontkennend. wanneer deeze daarin nederzinken. Men moet nogthans, in het neemen deezer Proef, die inderdaad zeer beslisfend is, wel bedagt zyn, dat dezelve geschiede kort na de Geboorte, en voor men nog eenig beginzel van Verrotting onderstellen kan, of eenig bewys hoe genaamd, daar van bespeurd wordt.

§ 2726.

Daar dit Antwoord, geen ander bewys voor de levende Geboorte van een gegeeven Kind, insluit, dan het dryven der Longen op de oppervlakte van het Water, en zulk eene Geboorte ook voor andere bewyzen vatbaar is; ben ik verpligt aan te merken, dat wy het voorgestelde Vraagstuk, hier ter plaatze beschouwen van zyne neteligste zyde, en in de onderstelling, dat de Geboorte in geschil, geschied is met mede hulp, en in het byzyn derzulken, welke men om deeze of gene reeden, in Regten geloof weigerd; of geheel in het verborgene; en dus op eene wyze, welke geenerlei stellige zeekerheid, hoedaanig ook, aanbied. Als we spreeken van het Lyfstraflyk Regt, waarin deeze zelfde Vraag, schoon eenigzints veränderd, voorkomt, zullenwe de overige bewyzen van eene dergelyke Geboorte, met alle vereischte nauwkeurigheid aanwyzen.

XVI. VRAAG-

XVI. VRAAGSTUK.

Is zekere gestelde Ziekte verdigt of weezenlyk?

§ 2727.

Werklieden in dienst van het Land, van de Stad, of van eenige byzondere Maatschappyën; Krygslieden, Zeevaarende, Behoeftige, Bedelaars, Gevangene, en veele andere, beklaagen zig dikmaalen, of in Regten, of voor dit of dat, 't zy Burgerlyk, 't zy Kerkelyk Gezelschap, van zekere, by hen gestelde Ziekten; dan eens met oogmerk om eenige daar aan gehegte voordeelen te genieten, of ontslagen te worden van hunnen dienst; dan eens, ter verschooning van een gepleegd misbedryf, of ter verzagting eener Straf, by de Wetten daarömtrent bepaald.

§ 2728.

Deeze Ziekten, voor zoo veel ze behooren tot de Heelkunde, en even daaröm ter beslïssing staan van den Heelmeester, betreffen meestäl de verschillende soorten van Verminkingen, de Blindheid by voorbeeld, de Doofheid, de Stomheid, de algemeene of byzondere Verlamming der Ledemaaten, de styfheid der Gewrigten, de kwalyk herstelde of geheel ongeneezen gebleeven Beenbreuken of Ontwrigtingen, de Mankheid, de Bogchelwording, en dergelyken. Somwylen egter, zyn dezelve betreklyk tot de klasse der ongeneeslyke, en tevens besmetlyke, gevaarlyke, of doodelyke Ziekten, tot de Lazarije inzonderheid, tot Breuken in eenen gevorderden Ouderdom gekreegen, en al of niet inbrengbaar, tot verouderde en zeer zwaare uitzakkingen des Endeldarms en der Lyfmoeder, tot de Kanker, de Vleeschbreuk, het Waterhoofd, het Buikwater, eene algmeene Waterzugt, en veele andere.

§ 2729.

Zoo gemaklyk het somwylen is, over het al of niet bestaan der voorgewende Ziekten, te oordeelen; zoo moeilyk inderdaad is zulks somwylen. De duistere of dubbelzinnige Kenmerken van veele derzelver aan de eene zyde, en de

vat-

vatbaarheid van fommige voor eene bedriegelyke nabootzing, aan de andere, misleiden niet zelden den bekwaamsten Heelmeester, als deeze, in zyn onderzoek niet met de ftrengfte nauwkeurigheid te werk gaat, het gegeeven geval niet befchouwd uit allerlei oogpunten, of niet genoeg gevat is op zekere Kunstgreepen, bekwaam om aan enkel verdigte Ziekten den fchyn te geeven van weezenlyke.

§ 2730.

Deeze zelfde zwaarigheid vermeerdert nog grootelyks daar door, dat hy, aan wien de beöordeeling der geftelde Ziekte doorgaans wordt toevertrouwd, dezelve niet gezien heeft van den beginne, en derhalven zyn befluit moet opmaaken uit de tegenwoordig zynde verfchynzelen, welke niet altoos beflisfend zyn; uit de gezegdens van den Lyder, wiens belang medebrengt, alles aan te wenden, wat tot bewys zyns gevals, dienen kan; en uit het berigt van den Heelmeester die deeze behandeld heeft, en dikmaalen te weinig kunde bezit om daar op te vertrouwen, of doorflaande blyken geeft zyner onweetenheid, indien niet in alles, ten minsten, in het geftelde gedeelte van zyn Beroep.

§ 2731.

Men moet derhalven, ter beäntwoording van het voorgeftelde Vraagftuk, altoos, en in alle gevallen, derzelver foortonderfcheidende Verfchynzelen, van ftee tot ftee, in den loop deezes Werks befchreeven, met de uiterfte nauwkeurigheid, nafpooren, en dezelve vergelyken met de verfchynzelen, welke by het Gebrek in gefchil, befpeurd worden; men moet daarënboven, met geene mindere gezetheid, onderzoek doen naar deszelfs voorgewende oorzaak, en in dit onderzoek, de meest fchynbaare kleinigheid zelfs, niet agteloos voorby gaan; de gefteltheid eindelyk van den Klager, moet ten opzigte van veele deezer zelfde Ziekten, met alle mooglyke zorgvuldigheid worden naargefpoord, ten einde men zeeker zy, dat hierin al of niet, eene voorbefchikking ligt opgeflooten tot deeze, en men derzelver beftaan, voor het minst waarfchynlyker wyze, daar uit kan vast ftellen, of ontkennen.

§ 2732.

§ 2732.

Deeze Regelen van beöordeeling intusfchen, zyn algemeen, en dienvolgens vatbaar voor verändering, zoo wel, als om of kwalyk begreepen, of verkeerdelyk gebruikt te worden. Wy agten ons hierom verpligt tot derzelver opheldering door eenige weinige Voorbeelden, genoomen inzonderheid van gevallen welke dikmaalen voorkoomen, en verfcheiden gewigtige zwaarigheden influiten.

§ 2733.

I. Voorbeeld. *Is de Arm van zeker Man, in Regten beweerd beweegloos te zyn, uit hoofde eener Ontwrigting van den Schouder, niet meer herftelbaar, waarlyk zoodaanig, en buiten de mooglykheid van Geneezing?*

Om deeze Vraag, geftelt dat het geval in gefchil, gelyk fomwylen plaats heeft, niet zeer blykbaar is, te beäntwoorden; moet men onderzoeken, of den Lyder eenig geweld geöeffent, of ondergaan heeft, in ftaat om eene dergelyke Ontwrigting te veröorzaaken: of de ftand van zynen Arm, by gelegenheid van dat geweld, zoodaanig geweest zy, datze eene Ontwrigting toelaat: welke verfchynzelen men zegt, dat onmiddelyk na de voorgewende Ontwrigting hebben plaats gehadt: of 'er vervolgens, eenige merklyke byzonderheden gebeurd, en zoo ja, van hoedaanig eenen aart deeze geweest zyn: of de gedaante des Schouders, en de ftand van den Arm, al, of niet, gelyk is aan de natuurlyke: of de Arm behoorlyk gevoed, en zoo dik is als de andere: voor welke beweegingen dezelve vatbaar is, en met welk gemak, of hoedaanige moeite, deeze gedaan worden: of eindelyk, de Tyd, federt de werking der beleedigende Oorzaak verloopen, of eenige andere gewigtige omftandigheden, de herftelling der Ontwrigting, deeze gefteld inderdaad plaats te hebben, al, of niet, toelaat.

§ 2734.

Wanneer, in gevolge van zulk een onderzoek, welbeweezen blykt, dat de klaager gevallen is, zynen Arm van de Borst verwydert zynde; of dit Deel, de Arm naamlyk, door een fchielyk, fterk, en tevens uitrekkend vermoogen, meer

meer dan regthoekig is opgeligt: dat 'er eene holte gevoeld of gezien wordt onder den Schoudertop; de driepuntige Armſpier, door eene loodlynige ſleuf, als in twee helften verdeeld ſchynd; de Schouder zyne natuurlyke rondte verlooren heeft; het *Acromium* buitenwaards uitſteekt; de randen van voorgemelde Spier, geſpannen zyn; het Ravenbekswyze uitſteekzel des Schouderblads, buiten gemeen klaar beſpeurd wordt; en eene harde verhevenheid plaats heeft in den Oxel, agter het Armeinde der groote Borstſpier, of op eenige andere plaats van den omtrek des Gewrigts; dat eindelyk, de Arm van de Ribben afwykt; daar vlak tegen aan ligt; de Elboog geboogen, of naar agteren gekeerd is; de Arm niet behoorlyk opgeligt, in het rond gedraaid, en of over de Borst, of op den Rug kan gebragt worden, 't zy dezelve, al, of niet, merklyk verändert is in lengte, en dikte; alsdan zegge ik, kan men zeeker vastſtellen, de Schouder ontwrigt te zyn, naar welk eenen kant zulks ook zyn mooge.

§ 2735.

Men verklaard zig insgelyks voor de ongeneeslykheid dier Ontwrigting, als dezelve reeds langen Tyd, by voorbeeld eenige Maanden, beſtaan heeft; alle toevallige Pyn en Zwelling verdweenen zyn; en men reeden heeft om te onderſtellen, dat het uitgeweeken hoofd des Armbeens, voor zig reeds eene nieuwe Gewrigtsvlakte gevormd heeft.

§ 2736.

De Ontwrigting daarëntegen, ſtelt men verdigt te zyn, wanneer of geheel geene, of ſlegts eene enkele der voorgemelde Verſchynzelen aanweezig zyn; en het beleedigend vermoogen blykt bepaaldelyk gewerkt te hebben op eenig gedeelte van den omtrek des Schouders, de Arm niet van de Borst verwyderd zynde.

§ 2737.

Gelyk het egter niet onmooglyk is, dat men in gevallen van deezen aart, alleenlyk dwaald in het vast ſtellen der Oorzaak; en den Regter byzonderlyk begeerd te weeten, of het Gebrek zelve 't welk men voorwend, al dan niet plaats hebbe; is het niet genoeg, dat men ten opzigte van het tegenwoordig Geſchilſtuk, het aanzyn eener Ontwrigting van den Schouder, of ſtelle, of ont-

ontkenne; maar men moet tevens, en wel voornaamlyk bepaalen, of de Arm al dan niet in het geval is eener Beweegloosheid en Onvermoogen, groot genoeg om den naam te draagen van Verminking, en onvatbaar voor eenigerlei Geneezing.

§ 2738.

Men verzeekerd zulks, als 'er een Val, of eenig ander Geweld, gewerkt heeft op den Schouder; als dit Deel, onmiddelyk na dien Val, of dit Geweld, zyne natuurlyke gedaante en beweegingen, hoedaanig ook, in eenen merklyken graad verlooren heeft; als de Arm minder gevoed is dan ze zyn moet; als men de kenmerken bespeurd eener Breuk van den hals des Schouderblads, van den rand der Gewrigtsvlakte deezes Beens, of van het hoofd des Armbeens; en, wanneer men de Arm in zulk eenen stand geplaatst hebbende, dat alle deszelfs Spieren gelykelyk verslapt zyn, dit Deel, naar deeze of gene zyde, of naar alle zyden tevens, geheel niet, of met geene genoegzaame vryheid, beweegen kan.

§ 2739.

De ontkenning berust inzonderheid op het afzyn deezer gebeurtenissen, van deeze verschynzelen; en ook daar op, dat 'er geenerlei andere oorzaak, hoe genaamd, heeft plaats gehadt, van dewelke de voorgewende beweegloosheid kan afhangen.

§ 2740.

2. VOORBEELD. *Is eene Vrouw, onder het vermoeden liggende van Zwangerheid, en zig beroepende op het Buikwater, al dan niet, in het geval deezer Ziekte?*

Gelyk in dit Vraagstuk, het woord *Buikwater*, genoomen wordt in zyne ruimste betekenis, kan men hetzelve niet beäntwoorden, dan door eene zeer zorgvuldige vergelyking van alle Verschynzelen welke doorgaans plaats hebben in het eigenlyk dus genaamd Buikwater, in de Zakwaterzugt, in de Waterzugt van het Eijernest, en in die der Lyfmoeder, met de gewoone kentekenen der Zwangerheid, deeze beschouwd in alle haare verschillende Tydperken.

In deeze vergelyking zelfs, moet men wel bedagt zyn, om nog van de eene, nog van de andere zyde, eenige verſchynzelen te betrekken, welke aan beide gemeen zyn, of ſlegts op eene twyffelägtige wyze, het beſtaan der vergeleeken gevallen, te kennen geeven, of wederſpreeken.

§ 2741.

Met hoe veel nauwkeurigheid intusſchen, dezelfde vergelyking ook gedaan wordt, is men nog ſomwylen buiten de mooglykheid om eenig ſtellig beſluit voor of tegen het onderſtelde Buikwater uit te brengen, om reeden vooräl, dat deszelfs anderzints meest bewyzende verſchynzelen, in het gegeeven geval duister zyn, het verzaameld Water zig ophoud in de holte zelve der Lyfmoeder, of 'er ter gelyker tyd, en Zwangerheid, en Waterzugt plaats hebben. In deeze omſtandigheden derhalven, vorderen de regelen van Voorzigtigheid, dat men zyn oordeel opſchorte, en de beſlisſing des geſchils aan den Tyd overlaate.

§ 2742.

3. VOORBEELD. *Is een gegeeven Voorwerp gebrooken, en wel zoodaanig, dat het zyne Beroepsbezigheden, niet, of niet zonder blykbaar gevaar kan waarneemen?*

Zal deeze Vraag behoorlyk worden opgelost, zoo moet men in de eerſte plaats onderzoeken, of 'er al dan niet, eene Breuk tegenwoordig is? en vervolgens, of dezelve vatbaar of onvatbaar is voor binnenbrenging? of eene welgemaakte Band haar kan weêrhouden, zoo, dat den Lyder zig bevind in genoegzaame veiligheid? of eindelyk, de Beroepsbezigheden van denzelven, van dien aart zyn, datze eenen merklyken invloed kunnen hebben op de Breuk, en het gevaar van deeze vermeerderen?

§ 2743.

Wanneer we by zulk een onderzoek beſpeuren, dat 'er eene zwelling is in de Liesſchen, in den Balzak, by den Navel, in eenig ander gedeelte van den omtrek der Buiksholte, aan den binnenkant der Dyën, in de nabyheid des Bilnaads, in de Lenden, aan eenig gedeelte der Vrouwlyke Teeldeelen, of

op

op eenige andere plaats vatbaar voor Breuken; als men by deeze zwelling waarneemt de algemeene kenmerken der Breuken, § 917. en de byzondere, van ſtee tot ſtee in het *derde Hooftdeel van de Verhandeling der Uitzakkingen*, aangeweezen; in deeze gevallen zegge ik, beſluit men ten voordeele van den Klager, en ſteld het aanweezen des Gebreks welk hy voorwend, onbetwistbaar.

§ 2744.

Als deeze Breuk, in weêrwil van alle aangewende poogingen ter inbrenging, beſtendig buiten blyft, en zoo groot is, dat men ze niet door de uitgeholde pop eener Breukband omvatten kan; gelyk ook, alsze om deeze reeden, ſchoon ingebragt, niet kan binnen gehouden worden zonder eenigerlei Toevallen te veröorzaaken; verklaard men dezelve, en als onherſtelbaar, en als ten hoogſten gevaarlyk, inzonderheid in het geval eener zeer werkzaame Levenswys.

§ 2745.

Men ſtelt de bezigheden van den Lyder eindelyk, nadeelig te zyn voor zyne Breuk, wanneer dezelve eene groote inſpanning van Kragten vorderen, vooräl bovens hands; hem verpligten tot veelvuldige en ſterke Lighaamsbeweegingen, voor zoo veel deeze behooren tot het Gaan, het Paardryden, en het Danszen; of beſtaan, in het blaazen op zekere Speeltuigen, in het Zingen, Spreeken, en dergelyken.

§ 2746.

De Breuk wordt ontkend, als men op geene der plaatzen, § 2743, opgeteld, eenige Zwelling, hoe genaamd, waarneemd; of als de Zwelling die 'er gevonden wordt, niet beäntwoord aan de algemeene hoedaanigheden der Breuken, door ons voormaalen beſchreeven. Zy wordt geſteld, niet zoodaanig te zyn dat den Lyder daaröm zyne Beroepsbezigheden behoeft na te laaten, wanneerze door een welgemaakte Band kan weêrhouden worden, en die bezigheden, of geheel geene, of immers, eene zeer geringe inſpanning van Kragten vorderen.

XVII. VRAAGSTUK.

Is eene gegeeven Ziekte, al of niet besmetlyk?

§ 2747.

Eene Ziekte wordt *besmetlyk* genoemd, als dezelve, op welk eene wyze zulks ook zyn mooge, zig van het eene Lighaam mededeeld aan het andere.

§ 2748.

De voornaamste Heelkundige Ziekten van deezen aart, zyn de Schurft, het Hoofdzeer, de Venusziekte met alle derzelver voorgaande en opvolgende plaatslyke Verschynzelen, de verschillende soorten van Lazarye, de dolle Hondsbeet, en dergelyken.

§ 2749.

Men beäntwoord het voorgestelde Vraagstuk ligtelyk, als men kundig is in de kenmerken deezer Ziekten, van ons by verscheiden gelegenheden aangeweezen; en, wanneer men daar mede vergelykt die Verschynzelen welke by de Ziekte in geschil plaats hebben. Indien deeze naamlyk, of geheel, of voor het meeste gedeelte, overëenkoomen, stelt men de besmetlykheid dier Ziekten: men ontkend dezelve daarëntegen, als de eene en andere merklyk verschillen; of ten minsten, als ze niet genoeg beslissend, en meer loogchenend dan bevestigend zyn.

XVIII. VRAAG-

XVIII. VRAAGSTUK.

Kan eenig gesteld Voorwerp, zig aanbiedende tot zekeren dienst, al dan niet, daar toe gebruikt worden?

§ 2750.

Deeze Vraag bedoeld voornaamlyk, het Genees- en Heelkundig onderzoek derzulken, welke zig begeeven willen in den dienst van den Lande, of van eenige der Maatschappyen, het bewind hebbende over zekere buitenlandsche Bezittingen. De welgemaaktheid van het Lighaam, deszelfs Kragten, en de Gezontheid, zyn de gewigtigste byzonderheden welke daar by in aanmerking moeten genoomen worden.

§ 2751.

Het Lighaam stelt men Welgemaakt te zyn, als alle deszelfs Deelen, overëenkomstig met den opgegeven Ouderdom, eene juiste evenreedigheid tot elkanderen hebben, of ten minsten, hierin, zeer weinig onderling verschillen.

§ 2752.

De Kragten van hetzelve worden geschat, niet naar de vetheid, maar naar de vleezigheid; en verzeekerd men dat goed zyn, wanneer de meest blykbaare Spieren, dat zyn dezulke welke onmiddelyk onder de Huid liggen, duidelyk tekenen, en eerder te veel dan te weinig dikte hebben, deeze vergeleeken zynde met de geheele lengte en dikte des Lighaams.

§ 2753.

De Gezontheid bereekend men inzonderheid, naar het gemak, de vryheid, en de kragt der Werkingen van het Lighaam, 't zy Levende, Dierlyke, of Willekeurige; en ook daar na, dat de natuurlyke gedaante der Deelen, al of niet veränderd is, en 'er eenige of geene plaatslyke verschynzelen van eenig gebrek bespeurd worden.

§ 2754.

§ 2754.

Men moet in het onderzoek naar alle deeze byzonderheden, met de meest mooglyke nauwkeurigheid te werk gaan; geenig Deel, geenerlei Werking van het Lighaam, daar van uitzonderen; en vooräl bedagt zyn op zekere Kunstgreepen, dikmaalen aangewend ter verheeling van Ziekten.

§ 2755.

Met deeze voorzorgen, met deeze bepaalingen, beäntwoord men het voorgestelde Vraagstuk ontkennend, als de kleur des Aangezigts, der Oogen, der Lippen, en van de Keel, niet natuurlyk is; als het Aangezigt alleen, of meer Deelen tevens, bol, bleek, en als waterägtig gezwollen zyn; als 'er eene groote vermagering is van het Lighaam, of en deeze, en eene bolle zwelling der Handen en Voeten, plaats heeft; als de Ademhaaling, by de geringste Lighaamsbeweeging moeilyk, kort, en afgebrooken is; als men by deeze zelf. de Beweeging, of zonder dezelve, eene kleine en eenigzints trillende Polsslag waarneemt; als 'er eenige kenmerken bespeurd worden van Ziekten, hoedaanig deeze ook zyn moogen; als 'er eindelyk Wanstaltigheden, Verminkingen, of dergelyke plaats hebben, niet door de Konst geneesbaar, en van eenen merklyk nadeeligen invloed op den begeerden Levensstand, en de noodzaaklyke verrigtingen welke deeze insluit.

XIX. VRAAGSTUK.

Is eene gegeeven Ziekte, al of niet, van zekere gestelde Oorzaak afhanglyk?

§ 2756.

Dikmaalen gebeurd het, dat zy, die eenige Lands-Stads- of andere Diensten waarneemen, waaraan in het geval van daar door verkreegen Ziekten, eenigerlei vergoeding gehegt is, zig beklaagen van deeze of gene derzelver, en uit dien hoofde vorderen dat men hen deeze vergoeding, hoedaanig ook, doe toekoomen.

§ 2757.

§ 2757.

Als dergelyke Ziekten behooren tot de Klasse der Heelkundigen, en hierom ter beöordeeling van den Heelmeester gesteld worden, moet deeze met de meest mooglyke nauwkeurigheid onderzoeken, of de voorgewende Oorzaak waarlyk van dien aart is, datze de gestelde Ziekte kan voortbrengen; of de Tyd, sedert haare werking verloopen, al, dan niet, overëenkomt met den blykbaaren staat der Ziekte; of eindelyk, de gesteltheid van het Lighaam in 't algemeen, en van het lydend Deel in 't byzonder, eenige omstandigheden insluiten, van dewelke die Ziekte, even zoo wel, en zelfs meerder kan afgeleid worden, dan van dat gene, 't welk bepaaldelyk beweerd wordt, haar te hebben voortgebragt.

§ 2758.

Met deeze oplettenheden, is het zeldzaam moeilyk om de voorgestelde vraag te beäntwoorden; gesteld zelfs zynde, gelyk veeltyds het geval is, dat men geenerlei andere beslissende Ophelderingen bekoomen konde, of men gegronde redenen hadt van te denken, dat de Ophelderingen welke ons gegeeven werden, te weinig goede trouw, te veel partydigheid, of geene genoegzaame kunde, te kennen gaven.

XX. VRAAGSTUK.

Hoedaanig is het beklag van eenen zekeren Lyder, over de behandeling zyns Heelmeester, met betrekking tot eene gegeeven Ziekte?

§ 2759.

De onderstelling, in dit Vraagstuk opgeslooten, is *Mishandeling*; het geëischte, de *bevestiging*, of *ontkenning*, van deeze.

§ 2760.

De *Mishandeling*, in Regten meestäl beweerd, is betreklyk, dan eens, tot het agterblyven der Geneezing; dan eens, tot eene wanstaltige Geneezing; en

ſomwylen zelfs, tot het ſtellen eener Ziekte, welke geheel geen beſtaan heeft. Elk deezer gevallen, gelykze onderling zeer veel verſchillen, vorderen, ten aanzien hunner beöordeeling, verſcheiden byzondere oplettenheden.

§ 2761.

In het eerſte geval, een der gemeenzaamſte van allen, kan men geenerlei ſtellig beſluit uitbrengen, zonder alvoorens onderzogt te hebben, of de Ziekte in geſchil, uit haaren eigen aart geneeslyk zy dan niet; en of dezelve, ongeneezen gebleeven zynde, daarze geneeslyk was, zulks doet ingevolge eener verkeerde behandeling, dan, om dat den Lyder zelve zig niet behoorlyk gedraagen heeft; of 'er in deszelfs geſtel omſtandigheden plaats hebben, welke het agterblyven der Geneezing bepaalen, althans voor dien Tyd, welke de Loop der behandeling inſluit.

§ 2762.

Het tweede en derde geval is onbeſlisbaar, ten zy men met de grootſte zorgvuldigheid naarſpoore, of de gegeeven Ziekte, op eene noodwendige wyze, al of niet, van eene Wangeſtalte of Verminking moet gevolgd worden? Of de Heelmeester, geſteld het laaste waar te zyn, van zynen kant, alles heeft toegebragt wat de beste Konstregelen aanwyzen, de geſchiktſte middelen te zyn, om die Wangeſtalte, deeze Verminking, te verhoeden? Of eindelyk, in het levensgedrag van den Klaager, ſtaande den loop der Geneezing, eenige, of geene ongeregeldheden gebeurd zyn, aan dewelke men, welbeweezen, deeze zelfde Wangeſtalte of Verminking, hoedaanig ook, kan toeſchryven?

§ 2763.

Het laaste geval, algemeen genoomen, is zeer moeilyk te beäntwoorden, en eischt al de oplettenheid des Heelmeesters; inzonderheid, wanneer de geſtelde Ziekte behoord tot de Klasſe derzulke, welke door een onzuiveren Byſlaap verkreegen worden. De byzonderheden uit welken men in dit geval, bepaaldelyk zyn beſluit moet opmaaken, zyn de beweerde oorzaak, of oorzaaken der Ziekte; derzelver Verſchynzelen en Toevallen; de Geneeswyze daarin gehouden; de veränderingen door dezelve bewerkt; de tegenwoordige ſtaat der Ziekte, indienze als nog aanweezig is; de meer of min blykbaare overblyfzelen

len derzelver, haare geneezing onderfteld zynde; en de Tyd, ftaande de behandeling verloopen, vergeleeken met de geftelde natuur der Ziekte, en haare bekende vatbaarheid of onvatbaarheid voor eene fpoedige geneezing.

XXI. VRAAGSTUK.

Is de Betaaling, door een Heelmeester voor de behandeling van zynen Lyder gevorderd, billyk of onbillyk?

§ 2764.

De gefchillen over de betaalingsvorderingen der Heelmeesters, zyn zeer gemeenzaam. Het onvermoogen, of de gierigheid, van veele herftelde Lyders, aan de eene; de fpoorlooze hebzugt van fommige Heelmeesters, aan de andere zyde; en de onmooglykheid die 'er is, om de verdienften der laasten, langs den weg der Wetten, tot eene algemeene bepaaling te brengen, geeven hier toe, wel voornaamlyk aanleiding.

§ 2765.

Hier ter Stede, worden deeze gefchillen, van den Regter meestäl gefteld ter beflisfing van het *Collegium Chirurgicum*, of liever, van deszelfs beëdigde Beftierderen. Somwylen egter, verblyft men dezelve aan het oordeel van twee of meer byzondere Heelmeesters, met goedvinden des Regters, ter keuze ftaande van de twistende Partyen.

§ 2766.

De algemeene regelmaat hunner beöordeeling, moet deeze zyn. Zy moeten naamlyk onderzoeken.

1. Of de Klaager, ryk, middelbaar vermoogend, dan meer of min behoeftig is.

2. Of de Beklaagde, al, dan niet, deeze rangfchikking heeft in agt genoomen, en zynen eisch hier na geregeld.

3. Of de Ziekte behoord tot de Klasfe der willekeurig verkreegene, dan tot die der genen, voor dewelke men zig, of niet, of bezwaarlyk, hoeden kan.

4. Of dezelve, hoedaanig ook, van den Beklaagden wel gekend, goed behandeld is, en kort of lang geduurd heeft.

5. Of de aangewende Hulpmiddelen, veel of weinig, en kostbaar, of onkostbaar geweest zyn.

6. Of de Verbanden, over het geheel gereekend, al dan niet werkelyk geweest zyn, en veel of weinig Tyd verëischt hebben.

7. Of dezelve, en eenig gebruikt Hulpmiddel, eene byzondere, en niet algemeen bekende Kunst, wel beweezen nuttig, insluiten; dan of de een en ander, onder het bereik zyn van elk kundig Heelmeester.

8. Of 'er eenige of gene Konstbewerking gedaan is, en indien ja, of deeze Konstbewerking noodzaaklyk, nuttig, en van veel of weinig belang geweest zy.

9. Of de Klaager gedeeltelyk of geheel, wanftaltig of volkoomen geneezen is.

10. En eindelyk: Of dezelve, het eerfte of derde geval onderfteld zynde, zulks is, uit hoofde zyner onagtzaämheid, of van de natuur der Ziekte, dan door toedoen des Heelmeesters.

§ 2767.

Hoedaanig na zulk een onderzoek, de beäntwoording der voorgeftelde Vraag moet ingerigt worden, met betrekking tot elk voorkoomend geval in 't byzonder, is gemaklyk te begrypen, en eischt geene nadere ophelderingen. Meer noodzaaklyk misfchien is het, aan te merken, dat men als en de Klaager, en de Beklaagde, elk voor een gedeelte het regt aan hunne zyde hebben; dat men zegge ik, alsdan den Weg moet inflaan van bemiddeling, en tragten, de twistende partyen te brengen tot een vrywillig, en minzaam vergelyk.

II. HOOFT-

II. HOOFTDEEL.

Beäntwoording der Vraagſtukken tot het Lyfſtraſlyk Regt behoorende.

I. VRAAGSTUK.

Is eene Vrouw, betigt van haare Vrugt ontydig te hebben afgedreeven, waarlyk ſchuldig aan deeze misdaad?

§ 2768.

De beäntwoording van dit Vraagſtuk, is zeer moeilyk, zoo om dat de Middelen, doorgaans als Vrugtafdryvende beſchouwd, zulks niet zyn dan onder voorwaarde eener tot Miskraam geſchikte Lighaamsgeſteltheid, die niet altoos ſtellig genoeg beweerd of ontkend kan worden; als om dat men zeldzaam kan zeeker zyn, dat van die Middelen gebruik gemaakt is, voorbedagtelyk, of onſchuldig.

§ 2769.

Algemeen genoomen, handeld men derhalven voorzigtig, als men, ten opzigte van dit Geſchilſtuk, openhartig zyne onzeekerheid belyde, en hetzelve geheellyk laate ter beſlisſing van den Regter.

II. VRAAGSTUK.

Is een dood gevonden Kind, willekeurig om het Leven gebragt, dan niet?

§ 2770.

De voornaame eisch van dit Vraagftuk, is het bewys, of de ontkenning eens bedreeven Kindermoord; dat is, der gewelddaadige ombrenging van een eerstgebooren Kind, 't zy in, 't zy na de Verlosfing; voor zoo veel naamlyk dit bewys, die ontkenning, onder de beöordeeling kan vallen van een Heelmeester.

§ 2771.

Men kan aan dien eisch by geene mooglykheid voldoen, zonder verzeekerd te zyn, dat het gegeeven Kind levend of dood gebooren is; en zonder dat men weete, of deszelfs Dood, al dan niet, afhangt van eenigerlei willekeurige oorzaak, geene betrekking altoos hebbende tot de Verlosfing.

§ 2772.

Een Kind ftelt men, dood gebooren te zyn, als men welbeweezen weet, dat de Moeder ftaande den loop der Zwangerheid, verfcheiden zwaare Ziekten heeft doorgeftaan, en een geruimen Tyd voor de Verlosfing, geenerlei Leven gevoeld heeft: als men aan het Lighaam des Kinds, zekere veerkragtlooze en niet miskleurige indrukzels befpeurd: als deszelfs Huid week, en te gelyk bruin rood is: als de Spieren flap, en faamengevallen zyn: als de Opperhuid, geheel, of voor het meeste gedeelte, van de Huid gefcheiden is: als de Navelftreng dun, gerimpeld, en als uitgedroogd, fchynd: als de Beenderen van het Bekkeneel, buitengewoon zagt zyn, en zeer weinig onderling aan een hangen: als de Hersfenen ontbonden, het Hart en de Bloedvaten, met geronnen of ontbonden Bloed opgevuld, en de dikke Darmen, en Pisblaas, leedig zyn: als men in eenige der Ingewanden, duidelyke blyken ontdekt van Verrotting: als de Longen vast zyn, eene donkerroode Kleur hebben, en ne-

derzinken in het Water: als eindelyk de Fontenel zeer ingedrukt is, zonder dat men eenige verſchynzelen waarneemt eener uiterlyke beleediging; en alle Deelen van het Lighaam, of by uitſtek ſchraal, of gezwollen zyn.

§ 2773.

Men ſtelt hetzelve, levend gebooren te zyn, wanneer het zyne behoorlyke lengte, dikte, en volkoomenheid heeft: als deszelfs Bloedvaten niet bovenmaaten opgevuld zyn met Bloed: als de Navelſtreng eene genoegzaame dikte en zagtheid heeft: als de Mond opgevuld is met ſchuim, en men hier of daar eenige Bloedvlekken waarneemd: gelyk ook, en wel voornaamlyk, als de Longen bleek en ſponsägtig zyn, en dryven op de oppervlakte van het Water.

§ 2774.

Dat het eene geweldaadige Dood geſtorven is, beſluit men inzonderheid uit het aanweezen van zulke Kwetzingen, welke ook by Volwasſene, de Dood veröorzaaken, mits dat daar nevens byzonderheden plaats hebben, welke bewyzen, dat die Kwetzingen, niet na den Dood, en toevallig, zyn aangebragt: uit de byzynde en zeer blykbaare verſchynzelen eener Verſtikking, van hoedaanig eenen aart deeze ook zyn moogen: uit eene verzuimde binding, of de afſcheuring der Navelſtreng, gepaart met eene ontleediging der Bloedvaten: uit eene ontwrigting eindelyk van het Hoofd, of verdraaijing der Halswervelen, met nevensgaande kenmerken eener zwaare, voorál diepe Kneuzing.

§ 2775.

Om egter uit de opgetelde Verſchynzelen van elk der gevallen § 2774. gemeld, een beſlisſend beſluit te trekken voor eene onderſtelde Kindermoord, moeten 'er verſcheide derzelver ſaamenloopen, en behoord men tevens, zoo veel mooglyk zy, zig te verzeekeren, van den aart zelve der Verlosſing, en der toevallige omſtandigheden, welke daarby hebben plaats gehadt.

§ 2776.

De ontkenning eener zelfde Moord, berust voornaamlyk op het afzyn der Tekenen § 2774. beſchreeven; en ook daarop, dat de Verlosſing geſchied is onder eene toevallige ſaamenloop van byzonderheden, in ſtaat om den Dood des Kinds te veröorzaaken.

III. VRAAG.

III. VRAAGSTUK.

Is een Mensch, dood in het Water gevonden, al of niet, levend daarin geworpen?

§ 2777.

Deeze Vraag moet men zig wel wagten, van immer bevestigend te beäntwoorden; om dat, ſchoon de opvulling der Longen met een wit ſchuimend Vogt, het uitſteken der Tong, de opvulling van den Neus en Mond met Schuim, het overeind ſtaan van het Strotklepje, de opvulling van de Aderlyke Boezems der Herſſenen, de ſluiting der Kaakbeenderen, de ſtyfheid der Ledemaaten, en eene zeer ſterke kromming der Vingeren, bewyzen mogten dat 'er waarlyk verdrinking hadt plaats gegreepen; en eenige nevensgaande Wonden een ſterk vermoeden gaven van Moord: om dat men zegge ik, altoos egter in het onzeekere blyft, of de Drenkeling zelve, zig willekeurig gewond, en in het Water geſtort heeft, dan of zulks geſchied zy door een ander.

§ 2778.

Ontkennend kan men dezelve beäntwoorden, als voorgemelde Verſchynzelen geheel niet gezien worden, en men geene Kenmerken beſpeurd van eenigerlei gewelddaadige beleediging. In dit geval naamlyk is het waarſchynlyk, dat men het gevonden Lighaam in het Water geworpen heeft na den Dood, alleen om zig te ontheffen van de koſten der Begraaffeniſſe, of om eenige andere niet zeer wraakbaare reeden; of, dat het daar is ingevallen, na een onvoorzien, onbekend, toevallig, en volſtrekt onſchuldig, Sterfgeval.

IV. VRAAG-

IV. VRAAGSTUK.

Is iemand, hangend gevonden, waarlyk den dood gestorven eens Gehangene, en indien ja, heeft hy zig zelve verhangen, of is zulks geschied door een ander?

§ 2779.

De Dood der Gehangenen is afhanglyk, of van eene enkele toedrukking der Luchtpyp, of van eene verbreeking der Kraakbeenderen van het Strottenhoofd, of van eene Ontwrigting der Halswervelen.

§ 2780.

Het eerste geval heeft doorgaans plaats by dezulke die zig zelve verhangen hebben: het tweede bespeurd men, en by deeze, en by hen die door een ander zyn opgehangen: Het laaste gebeurd misschien nimmer, dan ingevolge eener tegenwillige, en geweldadige ophanging.

§ 2781.

Men kan derhalven, algemeen genoomen, vast stellen, dat iemand hangend gevonden, waarlyk den Dood eens Gehangene gestorven is, wanneer men uitwendig aan den Hals, en inwendig, aan de Luchtpyp, het indrukzel ontdekt van een wurgend Touw, Koord, Lind, of dergelyke, sterk genoeg om de zwaarte van het Lighaam op te weegen; en als men tevens waarneemt, dat het Aangezicht paarsch is, de Oogen sterk uitpuilen, de Tong en Lippen zeer gezwollen zyn, en 'er eene groote ophooping van Bloed is in de Vaten der Longen.

§ 2782.

In het byzonder, moet men zig twyffelägtig verklaaren omtrent het tweede gedeelte van het Vraagstuk, als men by voorgemelde Kenmerken, niets anders bespeurd dan eene verbreeking der Kraakbeenderen van het Strottenhoofd; eene

ne gewelddaadige Ophanging ontkennen, als deeze zelfde Verſchynzelen geheel alleen plaats hebben; en dezelve bevestigen, wanneer men eene verbreeking of ontwrigting der Halswervelen waarneemt.

V. VRAAGSTUK.

Moet de Dood van een gegeeven Voorwerp, aan eenig gebruikt Vergif worden toegeſchreeven?

§ 2783.

Het Woord *Vergif*, betekend hier ter plaatze bepaaldelyk dat gene, 't welk, door eene daarin opgeſlooten kragt, hoedaanig deeze ook zyn mooge, het Leven vernield van hem die daar van gebruik maakt,

§ 2784.

Oneindig byna, is het getal deezer Vergiften. De meest gemeenzaame egter, zyn het Loodwit, het wit Rottekruid, de opgeheeven bytende Kwik, het ſterk Water, het Koningswater, de verſchillende ſoorten van Koperrood, het Spaansch groen, de dulle Kervel, de Nagtſchade, het Heulſap, zekere ſoorten van Paddeſtoelen, de Doornäppel, het Bilzenkruid, en dergelyken.

§ 2785.

Sommige derzelver, bewerken den Dood, op eene ſchielyke en zeer pynlyke wyze; andere doen zulks langzaam en ongevoelig. De verſchillende Natuur van deeze, en de meerdere of mindere hoeveelheid waarinze gebruikt zyn, bepaalen inzonderheid het een en ander.

§ 2786.

Deeze zelfde verſcheidenheden, en de veel of weinig blykbaare veränderingen, welke in het doode en vermoedelyk vergeeven Lighaam beſpeurd worden, maaken, dat men dan eens ſtellig, dan eens twyffelägtig, en ſomwylen geheel niet, de voorgeſtelde Vraag kan beäntwoorden.

§ 2787.

§ 2787.

Algemeen genoomen, wordt eene Vergeeving daar door aangeweezen, dat iemand, te vooren gezond, en zonder eenige gemeenfchap gehad te hebben met een ander die aan eene befmetlyke Ziekte onderhevig is, na eenig gebruikt Voedzel, of Geneesmiddel, plotslings overvallen wordt van Buikpyn, Dorst, Walging, Braaking, Buikloop, Flauwte, Stuiptrekkingen, en dergelyke: dat deeze Toevallen, 't zy 'er eenige of geene Hulpmiddelen tegen gegeeven zyn, niet dan met den Dood hebben opgehouden: dat men in het doode Lighaam befpeurd, loodverwige Huidvlekken, zwelling van den Buik en van het Aangezicht, opblaazing, inkrimping, ontfteking, verfterving, doorknaaging, of onthuiding van de Luchtpyp, den Slokdarm, des Maags, of der Darmen: dat men eindelyk, in de een of ander der gemelde Ingewanden, of in verfcheiden tegelyk, eenig overblyfzel ontdekt van de genoemde, of van eenige andere Vergiften, kenbaar voorál uit derzelver onderwerping aan zekere Proeven, welke wy in het vervolg zullen aanwyzen.

§ 2788.

Twyffelägtig befchouwd men dezelve, als een fchynbaar gezond Mensch, fchielyk geftorven is in één of meer der voorbefchreeven toevallen; als 'er wettige redenen zyn om te vermoeden, dat 'er eene Vergiftiging heeft plaats gehadt; en, wanneer de ontleeding van het doode Lighaam, of dubbelzinnige, of geheel geene kenmerken van een gebruikt Vergif, opleverd.

§ 2789.

Men ontkend allerlei Vergiftiging, als men de fpysverteerende Werktuigen, ongefchonden vind; als 'er geene overblyfzelen van eenig Vergif ontdekt worden in de ftof daarin beflooten; als 'er aan de oppervlakte des Lighaams, geenerlei Verwonding plaats heeft, door dewelke men eenig Vergif heeft kunnen aanbrengen; als de Luchtpyp, deszelfs takken, en de zelfftandigheid der Longen, geene kenmerken draagen van Verfchroeijing, Ontfteking, of Verfterving; en, als deeze Kenmerken, haare aanweezenheïd onderfteld zynde, ingevolge van zekere omftandigheid, of omftandigheden, aan eene andere, en geheel onfchuldige oorzaak kunnen worden toegefchreeven.

VI. VRAAGSTUK.

Is eene gegeevene Wonde doodelyk?

§ 2790.

Eene Wond, algemeen genoomen, wordt Doodelyk genoemd, alsze op welk eene wyze zulks ook zyn mooge, van den dood agtervolgt wordt.

§ 2791.

In het byzonder, en wel in een Geregtelyken zin, wordt dien Naam niet gegeeven dan aan eene Wonde, welke altyd, in alle gevallen, op eene noodzaaklyke wyze, en zonder eenige uitzondering, het Leven van den Lyder doet verlooren gaan.

§ 2792.

Als zoodaanige Wonden moet men aanmerken.

Aan het Hoofd.

1. De verpletteringen, en geheele of gedeeltelyke dwersfche Affnydingen der Voorhersfenen.

2. De Wonden van het Weerägtig Lighaam.

3. Alle beleedigingen van het Hersfengeftel zonder onderfcheid, vergezeld van zulk eene groote uitftorting van Bloed in de holligheden der Hersfenen, of op den grond van het Bekkeneel, dat noch de Natuur, noch de Kunst, zig in ftaat bevinden om dezelve op te ruimen.

4. De diepe Kwetzingen, en aanmerklyke faamendrukkingen, of verfcheuringen der Agterhersfenen, en van het verlengde Merg.

5. De

5. De Wonden der aderlyke Boezems, en van de groote Slagaderen der Hersfenen, op plaatzen voor geene Heelkundige hulp vatbaar.

Aan den Hals.

1 De Wonden van het bovenfte gedeelte des Rugmergs, en die van deszelfs gantfche uitgeftrektheid zonder onderfcheid, voornaamlyk als deeze diep in zyne zelfftandigheid indringen.

2. De gantfche affnyding der Hart- of Middenrifts- zenuwen, gelyk ook die der Zenuwen van het agtfte Paar, en der Tusfchenribbige zenuwen.

3. De Wonden der Hals- en Wervel- flagaderen.

4. De geheele affnyding, of verfcheuring, der Luchtpyp, des Slokdarms, of van beide deeze Deelen tevens.

5. De Ontwrigting of verbreeking, van deeze of gene der Halswervelen.

Aan de Borst.

1. De wonden der Longen, met kwetzing van derzelver voornaamfte Bloedvaten.

2. De doorgaande Wonden van het Hart, deszelfs Oortjes, Aderlyke Boezems, en Kroonflagaderen.

3. De kwetzing der Groote flagäder, Longflagäder, Holle ader, en Longäderen, als mede die der ongepaarde Ader.

4. De Wonden van den Borstbuis, en deszelfs groote Watervaten.

5. De kwetzing der Onderfleutelbeenfche Slagäder, ter plaatze waar dezelve over de eerfte Rib, en beneden het Sleutelbeen, doorgaat.

6. Alle Wonden, die tegelyk de beide holligheden der Borst doorbooren, en zoo groot zyn, datze plotslings de Ademhaaling onderdrukken, door eene Luchtkolom in te laaten, merklyk meerder, dan die door de Strotfpleet indringt.

7. De opening van één of meer, der Tusfchenribbige flagäderen, in de nabyheid van den Ruggraat.

8. Alle zeer zwaare kneuzingen van de Borst, met verbreeking deezer zelfde Vaten, en zulk eene groote zwelling, dat men by geene mooglykheid het juiste punt dier verbreeking, bepaalen kan.

9. De kwetzing der inwendige Mamflagäder, met omftandigheden vergezeld, welke dezelve meer of min onkenbaar maaken.

Aan den Buik, en de Borst beiden.

De groote Wonden van het Middenrif, 't zy in deszelfs Spier- of Peesägtig gedeelte.

Aan den Buik zelve.

1. De Wonden der Lever, met kwetzing van derzelver groote Bloedvaten.

2. De diepe Wonden van de Milt, onder dezelfde voorwaarde.

3. De verpletteringen van den Maag, en de geheele affnyding deezes Deels in de *Cardia*, of den *Pylorus*; gelyk ook, de zeer groote Wonden van dit Ingewand, op plaatzen welke den toegang aan de Hand des Heelmeesters, verbieden.

4. De Wonden der groote Bloedvaten van het Net, welke men niet ontdekken kan by het Leven, 't zy om deeze of gene reeden, en die aanhoudend hun Bloed hebben uitgeftort in de Buiksholte.

5. Gelyke Wonden van het Darmfchyl.

6. De geheele, of byna geheele affnyding, van het begin der dunne Darmen.

7. De Wonden van het Alvleesch, met kwetzing van deszelfs voornaame Bloedvaten, of Loosbuis.

8. Die der Galblaas, Galbuis, Leverbuis, gemeene Galleider, en Pisleiders.

9. De

9. De kwetzing van de groote Bloedvaten der Nieren, en de verplettering deezer Ingewanden.

10. De diepe Wonden, en verpletteringen van de Milt; gelyk ook de Wonden van derzelver groote Bloedvaten, en die der *Vaſa brevia.*

11. De kwetzing der groote Slagäder, Holleäder, en van alle derzelver oorſpronglyke Takken.

12. De Wonden der Zaad-ſlagäderen op het Schaambeen, als het Bloed wordt uitgeſtort in het Bekken, doordien het afgeſneden vat zig naar denzelfden kant intrekt.

Aan de Ledemaaten.

De kwetzing der Dyeſlagäder, in haaren loop over het Darmbeen, met intrekking van het Vat binnenwaards, en uitſtorting van deszelfs Bloed in het Bekken.

§ 2793.

Ik zegge dat alle deeze Wonden op eene noodzaaklyke wyze, en zonder eenige uitzondering, doodelyk zyn, om dat my niet bewust is, dat 'er tot nog toe, eenige bewyzen van het tegendeel, waar op men eenigzints kan ſtaat maaken, voorhanden zyn; en, zoowel de Natuur als werking der gewonde Deelen, alle mooglykheid tot herſtel uitſluiten.

§ 2794.

Zeer veele andere Wonden, door de Schryvers geſteld op de lyst der Doodelyke, zyn zulks geenzints, worden ſomwylen geneezen, en kunnen ten meesten, als *Toevallig doodelyk* beſchouwd worden.

§ 2795.

Eene *Toevallig doodelyke Wonde*, men vergunne my deeze uitſtap, is zulk eene, welke op zig zelve gelaaten doodelyk, maar door de Konst geneesbaar is; en ook die, welke uit haaren eigen aart niet doodelyk zynde, door deeze of gene bykoomende oorzaak, doodelyk worden.

§. 2796,

§ 2796.

Tot de rangschikking van deeze, behooren voornaamlyk.

1. Alle Hoofdwonden, waarin het buitengevaate Bloed zoo gering is, dat het door de Natuur kan opgenoomen worden, of dus gelegen, dat men het door de Panbooring kan opruimen.

2. De niet diep indringende schoon uitgebreide Wonden der Voorhersfenen.

3. De kwetzing des langwerpigen Boezems van het harde Hersfenvlies.

4. De Wonden der Slaap- Kaak- en Tong- slagäderen.

5. De kwetzing der uitwendige Halsäderen, en die van alle niet zeer groote Slagäderen aan den Hals.

6. Alle Wonden der Luchtpyp en van den Slokdarm, anders dan derzelver geheele affnyding.

7. De Wonden der Longen, zonder kwetzing van derzelver groote Vaten.

8. De geringe Wonden van het Hartenzakje, en des Middenrifts.

9. De Wonden der Tusschenribbige slagäderen, en van de uitwendige Mamslagäder.

10. De oppervlakkige Wonden der Lever, Milt, van het Alvleesch, en der Nieren.

11. Zulke Maagwonden, welke den toegang niet verbieden aan de Hand des Heelmeester, of die zeer klein zyn.

12. Alle Darmwonden, buiten de geheele affnyding van het beginzel deezes Buis.

13. De Wonden der Pisblaas en van de Lyfmoeder.

14. De Wonden van het Net.

15. De

15. De kwetzing der *Arteria Epigaſtrica*, in haaren loop langs de regte Buikſpier.

16. De Wonden der Oxel, Arm, Speek, en Ellepyps ſlagäderen; gelyk ook die van alle derzelver Takmaakingen.

17. De kwetzing der Dyeſlagäder langs de gantſche lengte van den Dye, en van derzelver verdeelingen in het Been en den Voet.

18. Alle Zenuwwonden eindelyk der Ledemaaten, hoedaanig deeze ook zyn moogen.

§ 2797.

Uit alles wat ik tot hier toe omtrent de bepaaling der Doodelyke Wonden hebbe aangemerkt, zal het niet moeilyk zyn het voorgeſtelde Vraagſtuk te beäntwoorden, zoo haast de ontleeding van het doode Lighaam, ons de natuur der Wonde heeft doen kennen, en ons tevens verzeekerd heeft van alle andere byzonderheden, welke in dit Lighaam plaats grypen, en van eenigen invloed kunnen zyn, op de wonde.

§ 2798.

Altoos egter moet men in zyne beöordeeling met zeer veel behoedzaamheid te werk gaan; en in twyffelägtige gevallen zig beſtendig erinneren, dat het beter is vyftig ſchuldige vry te ſpreeken, dan één onſchuldige te veröordeelen.

VII. VRAAGSTUK.

By hoedaanige Voorwerpen is het gebruik van den Pynbank ongeoorloofd?

§ 2799.

De Pynbank, ſchoon in ons Land, en voorál in onze Stad, nimmer gebruikt wordende dan om een Misdaadiger te doen bekennen, van wiens Wanbedryf men reeds alle mooglyke zeekerheid heeft, zoude men egter niet kun-

nen vry pleiten van misbruik, indien daaräan ook dezulke onderworpen werden, welke uit hoofde van zekere Natuurlyke, of Geneeskundige reedenen, of voor altoos, of althans voor eenen bepaalden Tyd, van dezelve moesten bevryd blyven.

§ 2800.

Men ziet hier uit, de noodzaaklykheid van het voorgeſtelde Vraagſtuk, en tevens die, van de bepaling der gevallen, welke voornaamlyk het gebruik des Pynbanks verbieden. De volgende Aanmerkingen zullen, denke ik, dit ſtuk voldingen.

§ 2801.

1. AANMERKING. *De Pynbank wordt enkel gebruikt ter bekentenis der Waarheid, en onderſteld derhalven in hem die gepynigd wordt, het gebruik zyner redelyke vermoogens.* Alle Misdaadigers derhalven, welke, welbeweezen, 't zy veel 't zy weinig blyken geeven van een gekrenkt Verſtand, moeten daarvan bevryd blyven.

§ 2802.

2. AANMERKING. *Hy die gepynigd zal worden, moet voor het minst dus geſteld zyn, dat noch zyne Gezontheid, noch zyn Leven, door de Pyniging in een blykbaar gevaar geſteld worden.* Men moet dus van den Pynbank verſchoonen, zeer Jonge, Zwakke, of ſtok oude Menſchen; dezulke welke in het geval zyn van Ziekte, of die Gebreken hebben, uit haaren eigen aart gevaarlyk; gelyk ook Vrysters en Vrouwen, ten tyde haarer Maandelykſche zuiveringen. Pas geneezen Ziekten, en dergelyke Heelkundige gebreken daarënboven, die door de Pyniging zouden kunnen hernieuwd worden, zyn eene andere reeden tot verſchooning.

§ 2803.

3. AANMERKING. *Het gevaar dat de Pynbank, zelfs voor het gezondſte Mensch inſluit, moet alleenlyk bepaald blyven tot den Misdaadiger.* Zwangere Vrouwen derhalven, moeten nimmer gepynigd worden; wyl men daar door het Leven van de Vrugt zoude kunnen vernietigen. Of zoogende Vrouwen een

een gelyk regt hebben tot uitzondering, is by my noch twyffelägtig, althans wanneer men andere Zoogſters bekoomen, of het Kind zonder eenig nadeel, de Borst ontbeeeren kan.

VIII. VRAAGSTUK.

Welk zyn de gevallen waarin iemand niet aan den Lyve mag geſtraft worden?

§ 2804.

De *Lyfſtraffen* zyn of Pynlyke, of Doodſtraffen. Aan beiden mag men niet onderwerpen, die niet moogen gepynigd worden. De Doodſtraf egter, behoefd men geenzints by eene Vrouw, die in 't geval is haarer zuiveringen, te doen uitſtellen.

IX. VRAAGSTUK.

Hoedaanige omzigtigheden moeten 'er in de Tugtigingen in agt genoomen worden?

§ 2805.

Een Misdaadiger wordt getugtigt, 't zy voor altoos, 't zy voor eenen bepaalden Tyd, of alleen door hem op te ſluiten in eene Gevangenisſe, of tevens, door hem te onderwerpen aan eenigen Arbeid.

§ 2806.

In het eene niet minder, als in het andere deezer gevallen, moet men zorg draagen, dat zyn verblyf rein, lugtig, en gezond is; dat hy eene ordentelyke legplaats heeft; dat zyne Voedzelen, ſchoon eenvoudig, in genoegzaame hoeveelheid, en goed in hun ſoort zyn; dat hy des Winters, genoeg beveiligd is

voor de Koude; en dat hy, in het geval zynde van Ziekten, niet verstooken zy van de noodige Genees- en Heelkundige Hulpmiddelen.

§ 2807.

In het laaste geval moet de arbeid, zoo na doenlyk, evenreedig gemaakt worden aan de blykbaare kragten van den Tugteling, en eerder te ligt dan te zwaar zyn, inzonderheid als denzelven voor eenen langen Tyd, of geduurende zyn gantsche Leven ter gevangenisse veröordeeld is. Slepende Ziekten daarënboven, en ongeneeslyke Gebreken van eenig merklyk aanbelang, vorderen eene verzagting van den gewoonen arbeid, of eene andere, die met zynen toestand beter overëenkoomt.

§ 2808.

Wensschelyk ware het, men vergeeve my deeze aanmerking, dat de voorbeschreeven oplettenheden in alle Tugthuizen wat meerder in agt genoomen werden; en de Tugtelingen in veele Landen, en op veele Plaatzen, minder reeden hadden om zig te beklaagen over de wreedheid van hun Noodlot.

III. HOOFTDEEL.

De Geregtelyke beschouwing van een dood Lighaam.

§ 2809.

Geregtelyke beschouwing van een dood Lighaam, wordt genoemd, het Ontleedkundig onderzoek van zulk een Lighaam, gedaan op orde van den Regter, met oogmerk, om deeze te onderrigten van verscheiden byzonderheden, by de Wetten bepaald, en vallende buiten den kring zyner Kundigheden, of voor geene andere ontzwagteling vatbaar.

§ 2810.

§ 2810.

Als zoo veele voornaame byzonderheden derzelver moet men aanmerken.

1. De Gevallen waarin ze inzonderheid moet plaats grypen.

2. Derzelver foorten.

3. De Perfoonen door wien ze moet gedaan worden.

4. De Perfoonen die daar by moeten, of moogen, tegenwoordig zyn.

5. De voorwaarden, welke ten opzigte der Schouwing onderfteld worden.

6. De Wondfchouwing.

7. De Schouwing van een dood gevonden Kind.

8. De Schouwing eens Vergevene.

9. De Schouwing eens Gehangene.

10. De Schouwing van een Drenkeling.

Wy zullen alle deeze byzonderheden, onder even zoo veele Opfchriften voordraagen.

De Gevallen welke eene Geregtelyke befchouwing vorderen.

§ 2811.

Geregtelyk moeten befchouwd worden; alle die onvoorzien, en op eene ongewoone wyze, geftorven zyn, mits dat daarömtrent, eenigerhande nadeelig vermoeden plaats grypt: dezulke die op 's Heeren Wegen zyn dood gevonden: zy, die geftorven zyn, ingevolge eener gewelddaadige beleediging, welke men niet zeeker weet, waaräan toe te fchryven: die genen, welke meerder of minder blykbaar, geftorven zyn na eene hun aangebragte Wonde: dezulke, die waarfchynlyk, zig zelve, op deeze op gene wyze, om het Leven gebragt hebben: de Drenkelingen: en zy allen die vermoedelyk vergeeven zyn.

De ſoorten der Geregtelyke beſchouwing.

§ 2812.

De Geregtelyke Schouwing van een dood Lighaam, betreft alleen deszelfs buitenſte oppervlakte, of breid zig tevens uit tot de inwendige Deelen. Het eerſte ſoort kan men den naam geeven van *Geregtelyke bezigtiging*, en is in alle opgetelde gevallen, altoos noodzaaklyk. Het laaste voerd den naam van *Geregtelyke ontleeding*, en kan in ſommige gevallen worden nagelaaten.

De Perſoonen door wien de Geregtelyke Schouwing moet gedaan worden.

§ 2813.

De Wet van KEIZER KAREL vordert hier toe, niet meer dan één Heelmeester. Op meest alle plaatzen egter, geſchied dezelve, en door deeze, en door een Geneesheer. In onze Stad zelfs, waar men in het ſtuk der Regten, altoos gewoon is met de uiterſte voorzigtigheid te werk te gaan, beſtaat het Gezelſchap der Wondſchouwers, uit den tydelyken Hoogleeraar der Ontleed- en Heelkunde, de Geneesheer, en de twee Heelmeesters van den Geregte. Hoedaanig eene ſchikking daarömtrent ook plaats grype, altoos moeten het lieden zyn van eene beproefde Kunde, een goed Oordeel, eene meer dan gemeene handigheid in het Ontleeden, en ſtaande onder de verpligting van eenen byzonderen Eed. In gevallen naamlyk van zoo veel aanbelang, is alle onöplettenheid ten deezen opzigte, onverſchoonlyk.

De Perſoonen, welke daar by moeten, of moogen, tegenwoordig zyn.

§ 2814.

Zy, die by eene Geregtelyke Schouwing van een dood Lighaam, voornaamlyk van een neêrgeſlagene, *moeten* tegenwoordig weezen, zyn volgens de Wet van denzelfden *Keizer*, de Regter, twee Schepenen, en een Geheimſchryver. Of daar by, gelyk veeläl geſchied, ook dezulke zyn *moogen*, die onder geene de minſte Geregtelyke verpligting ſtaan, ſchynd my voor het *minst* toe,

als

als zeer twyffelägtig, vermits 'er somwylen gevallen voorkoomen, welke of uit deeze of uit gene hoofde, geheimhouding eisschen, en men die van hun, noch verwagten, noch strikt genoomen, vorderen kan.

De Voorwaarden welke ten opzigte der Schouwing, ondersteld worden.

§ 2815.

Geenerlei Schouwing moet ondernoomen worden, ten zy het doode Lighaam zig bevind in eenen staat, welke niet verbied hetzelve in alle of immers de meeste Deelen, nauwkeurig te onderzoeken. Zoo dra derhalven de Verrotting hetzelve tot eenen merklyken trap heeft doen ontäarten, moet men zig beleefdelyk van alle Schouwing verschoonen. De plaats daarënboven, waar de Schouwing geschieden zal, en de Werktuigen daar toe noodig, moeten elk in hun soort goed zyn, op dat men niet door het een of ander, in zyn onderzoek belemmerd worde, of zig genoodzaakt vinde tot het maaken van veränderingen.

De Wondschouwing.

§ 2816.

De *Wondschouwing* moet altoos in zig besluiten de beide deelen der Geregtelyke Schouwing van een dood Lighaam, § 2812. beschreeven; dat is te zeggen, men moet nimmer overgaan tot de Geregtelyke ontleeding, dan na dat men alvoorens, de Geregtelyke Bezigtiging, met alle mooglyke oplettenheid heeft aangewend.

§ 2817.

Als zoo veels voornaamste byzonderheden deezer bezigtiging moet men aanmerken.

1. Dat de gantsche oppervlakte van het Lighaam, niets uitgezonderd, nauwkeurig beschouwd worde, en men alles wat daar aan als tegennatuurlyk ontdekt wordt, en eenige de minste betrekking tot het geval heeft, of kan hebben, aantekene.

2. Dat

2. Dat men geen onderzoek yzer, noch eenig ander Werktuig, 't gene toevallig zoude kunnen beleedigen, in de Wonde brenge, om den ſtaat daar van te onderzoeken.

3. Dat 'er zorgvuldig worde toegezien, of 'er uit eenige natuurlyke openingen van het Lighaam, of uit de Wonde, deeze of gene vogten, 't zy Bloed, Etter, Pis, Drekſtof, en dergelyke, uitvloeije.

4. Dat men de uiterlyke grootte, gedaante, en plaats der Wonde, nauwkeurig in opmerking neeme; en de eerſten, als zulks mooglyk is, met de gedaante van het wondend Werktuig vergelyke.

5. En eindelyk. Dat men de algemeene hoedaanigheid van het doode Lighaam, deszelfs magerheid, opblaazing, en kleur inzonderheid, wel in aanmerking neeme.

§ 2818.

De meest hoofdzaakelyke byzonderheden der Geregtelyke ontleeding zyn deezen.

1. Men moet altoos, en in alle gevallen van veel aanbelang, de drie voornaame Holligheden des Lighaams openen.

2. Het allereërst opent men die Holte, waar aan de Wonde is toegebragt.

3. De Deelen, om de Wonde gelegen, moet men met het Mes niet aanraaken, dan na dat men bereids deszelfs voortgang ontdekt heeft.

4. De Ingewanden van ieder Holte, moeten nauwkeurig onderzogt worden.

5. Men moet oplettend toezien, of 'er in deeze Holten ook eenigerlei vreemde Lighaamen, 't zy vaste, 't zy vloeibaare, aanweezig zyn; en in beide gevallen, derzelver aart, en hoeveelheid, byzonder in aanmerking neemen.

6. Alle Bloedvaten in dezelfde Holte begreepen, en van eenig aanbelang, moeten met de meest mooglyke nauwkeurigheid, onderzogt worden.

7. Aan

7. Aan een zelfde onderzoek moet men onderwerpen, alle aanzienlyke Zenuwen niet alleen, maar ook allerlei vogtvoerende Vaten, van aart by voorbeeld, als de Borstbuis, de groote Melkvaten, en dergelyken.

8. By de opening van het Hoofd, moet het bovenste gedeelte des Bekkeneels, behoedzaam met de zaag worden weggenoomen; en behoord men vervolgens wel toe te zien, of de Hersfenen, derzelver Bloedvaten, en de Aderlyke Boezems van het harde Hersfenvlies, geheel, of gekwetst zyn: of 'er eene uitstorting van Bloed of van eenig ander Vogt plaats heeft op de Hersfenen zelve, op den grond des Bekkeneels, of in eenige holligheid der eersten: of die uitstorting, indien 'er een ontdekt wordt, veel of weinig is: of eindelyk, de Bekkeneelsbeenderen, dezelve ondersteld gebrooken te zyn, al dan niet, hunne gewoone dikte en vastheid hebben.

9. Het openen der Borst, vordert eene zeer voorzigtige afzondering van het Borstbeen met de Ribben en Sleutelbeenderen; op dat de Ondersleutelbeensche, of eenige andere aanmerklyke Bloedvaten, niet beschadigt worden. Na dezelve moet men onderzoeken; of 'er eenig Ingewand gekwetst is, en zoo ja, welk, en hoedaanig? Of 'er uitstorting plaats heeft, en waar, van welk eene Natuur, waar uit, of in welk eene maate? Op welk eene plaats de Wonde is aangebragt, en hoedaanig haare loopstreek zy? Of 'er in de Holligheden van het Hart, of de daar mede overëenstemmende groote Bloedvaten, *Polypi* gevonden worden? Of de Longen, over het geheel genoomen, welgesteld zyn, dan zig bevinden in eenen staat van Ontsteking of Verzweering? En eindelyk; Of de Ribben, het Borstbeen, of de Rugwervelen, eene verbreeking ondergaan hebben, en van hoe veel belang deeze verbreeking toeschynd?

10. By de opening van den Buik gaat men te werk op de wyze der Ontleedkundigen, mits egter dat de Wond niet gemaakt is in de rigtlyn zelve der gewoone insnydingen, en men onderzoekt alle deszelfs Ingewanden en voornaame Vaten met de grootste zorgvuldigheid.

11. Alle Kwetzingen eindelyk welke men waarneemt, alle tegennatuurlyke veränderingen der Deelen, of wat anders zulks zyn mooge, dat of regtstreeks of van ter zyden, eenigen invloed kan hebben op den staat des geschils, moet men

men ſtaande de Ontleeding doen aantekenen, om daar van vervolgens gebruik te maaken in het Bericht 't welk den Regter moet gegeeven worden.

De Schouwing van een dood gevonden Kind.

§ 2819.

In de Schouwing van een dood gevonden Kind, moet men, als hetzelve gewond is, alle oplettenheden gebruiken van de Wondſchouwing; en niet gewond zynde, zynen aandagt byzonderlyk vestigen op den ſtaat van het Hart, der groote Bloedvaten, en van de Longen.

§ 2820.

Men opent naamlyk op de gewoone wyze, de Borstholte, en geeft nauwkeurig agt, of de gelykelyk uitgeſpannen Longen, het voorſte gedeelte van de Borst vervullen, en het Hart als naar gewoonte bedekken: gelyk ook, of dezelve bleek rood, en ſponsägtig, dan van eenen anderen aart zyn.

§ 2821.

Men opent vervolgens het Hart, met de daar uit voortkoomende groote Bloedvaten, en doet zulks met oogmerk, om te zien of ze leedig of vol zyn, en welk eene dikte en kleur het Bloed heeft.

§ 2822.

Men neemt hier na, het Hart, met de Longen en de Borstklier, alles aan een verbonden, uit de Borstholte, werpt dezelve in eenig vat met lauw Water, en geeve oplettend agt, of de Longen op het Water dryven, dan of ze daar in nederzinken.

§ 2823.

Men' ſcheid eindelyk de Longen af van de overige Deelen, en de eene van derzelver kwabben van de andere, om gelyke proef te hervatten met eik afzonderlyk. Somwylen zelfs is het goed, dat men de Longen ſnyd in kleine ſtukken, en die allen de een naa de ander aan de Waterproef onderwerpt.

De

De Schouwing eens Vergevene.

§ 2824.

Het Schouwen eens Vergevene, moet inzonderheid betreklyk gemaakt worden tot de Spysverteerende werktuigen, zoo ten aanzien van derzelver gesteltheid, als ten opzigte van het gene daarin is opgeslooten.

§ 2825.

Omtrent de gesteltheid dier Werktuigen komt voornaamlyk in aanmerking; derzelver opgeblaazenheid en inkrimping; hunne ontsteking en versterving; de roodheid, loodkeurigheid, en zwartheid van derzelver oppervlakte; de openingen, daarin door doorknaaging gemaakt; de opvulling van derzelver Bloedvaten; de onthuiding van hun binnenst Bekleedzel; en zekere geele, of zwarte Korsten in hetzelve.

§ 2826.

In het onderzoek van het gene in voorgemelde Werktuigen is opgehouden, dienen voorál de volgende oplettenheden.

1. Men droogd een gedeelte der gevonden dingen, inzonderheid als het Poeijers zyn, op een klein Koolen vuur, in een yzeren vertinden Lepel; en, na hetzelve nauwkeurig te hebben afgewoogen, strooije men daar van een weinig in het Vuur, en geeve het overige aan eenig Dier, aan een Hond by voorbeeld, eene Hen, of dergelyke. Indien in het eerste geval, eene Hemelsblauwe Damp opwaards klimt, die de Reuk heeft van Knoplook; en in het laaste, de dood van het Dier veröorzaakt wordt; heeft men reeden om te besluiten dat 'er Vergif in plaats heeft, en dat dit Vergif, van den aart is van het Rottekruid.

2. Als het gevondene behoord tot de klasse der Vloeistoffen, moet men een gedeelte derzelver vermengen met eenige droppelen *neêrgedrupte Wynsteen olie*, en nauwkeurig agt geeven op de veränderingen welke het Mengzel ondergaat. Wanneer naamlyk hetzelve geel word, geeft zulks het aanwee-

weezen eener ſcherpe Kwik; en als het opbruist, dat van een Zuur zout, te kennen. In gevallen, waarin deeze Proef niets aanwyst, en alles onveränderd blyft, vermenge men een ander gedeelte, met eenigerlei Zuure Geest, en beſluite uit eene alsdan gebeurende opbruizing, tot het aanweezen van een Loogzout.

3. Men moet de kleur der gevonden Dingen wel in aanmerking neemen, als welke ſomwylen alleen, of met eenige nevensgaande Proeven, bewyst, dat 'er eenig Vergif in huisvest, en hoedaanig deszelfs natuur is.

4. Altoos eindelyk, moet een gedeelte van het ontdekt vergif, in handen van den Regter geſteld worden, op dat deeze, zulks noodig vindende, hetzelve kan onderwerpen, aan het onderzoek van een Geneeskundig Genootſchap.

De Schouwing eens Gehangens.

§ 2827.

De verſchillende oorzaaken van den dood der Gehangenen, zyn § 2779. aangeweezen. De kentekenen der Verhanging zyn bepaald in het algemeen § 2782. en in het byzonder, § 2785.

§ 2828.

By de Schouwing der Gehangenen, komt het inzonderheid daar op aan, dat men alle deeze kenmerken, wel in agt neeme; in de ontleeding der ſaamenſtellende Deelen van den Hals, met de meest mooglyke nauwkeurigheid te werk gaa; en tevens agt geeve, op alle andere, bezwaarlyk bepaalbaare, en van ter zyden bykoomende byzonderheden.

De Schouwing van een Drenkeling.

§ 2829.

Het Schouwen van een Lighaam, dood in het Water gevonden, geſchied voornaamlyk om te weeten, of 'er waarlyk verdrinking heeft plaats gehadt, en of daar nevens ook eenige blyken gezien worden van Moord.

§ 2830.

§ 2830.

Men kan uit § 2777. daar we de kentekenen der Verdrinking opgegeeven hebben, afleiden, wat men van deeze Schouwing denken moete; en hoe weinig dezelve in ſtaat zy om de laaste byzonderheid ſtelliger wyze te beſlisſen, indien 'er niet van elders, omſtandigheden bykoomen, welke daarömtrent, alle twyffeling uit den weg ruimen,

§ 2831.

Dezelfde oplettenheden, voor het overige, welke in de Wondſchouwing zyn aangepreezen, moeten ook hier by plaats grypen; vooräl, wanneer 'er eenige aanmerklyke Verwonding ontdekt wordt.

IV. HOOFTDEEL.

De Geregtelyke Getuigſchriften.

§ 2832.

Een *Geregtelyk Getuigſchrift*, is eene ſchriftelyke Verklaaring van één of meer Geneesheeren en Heelmeesters, aan den Regter gegeeven op uitdruklyke last van denzelven, in gevallen welke behooren tot de Genees- of Heelkunde, en het Burgerlyk, of Lyfſtraflyk Regt betreffen.

§ 2833.

Als zoo veele algemeene vereïschten derzelver, moet men beſchouwen.

1. Datze in de heerſchende Taal van het Land, zonder inmengzel van eenige uit andere Taalen ontleende Woorden, duidelyk, klaar, kort, en beleefdelyk, geſchreeven zyn.

2. Dat men 'er invoege, den Naam, Ouderdom, en de Woonplaats van hem omtrent wien hetzelve verkeerd: de Naam en Kwaliteit des Regters, van wien men het bevel tot onderzoek, ontfangen heeft: de Plaats, waar, en de Tyd, wanneer, dit onderzoek gedaan is: de Naamen der genen, welke van Regtswegen daar by tegenwoordig geweest zyn: en de byzonderheden, daar by waargenoomen; voor zoo veel naamlyk deeze, of regtstreeks, of van ter zyden, eenige betrekking hebben tot den staat des geschils.

3. Dat men in blykbaare gevallen, een stellig, in dubbelzinnige, een twyffelägtig Besluit uitbrenge; en altoos, zoo veel de natuur der zaake, behoudens eene strikte waarheid, maar eenigzints toelaat, zig verklaare ten voordeele van den Beklaagden, inzonderheid in geschillen tusschen Gehuwden, en in gevallen, welke het Lyfstrasfyk Regt betreffen.

4. En eindelyk: Dat menze eerbiedig ondertekend, verzegeld, en onder een behoorlyk addres, in handen stelle, of doe stellen, van den Regter.

§ 2834.

De byzondere vereischten, zyn voor geenerlei bepaalingen vatbaar, vermits dezelve even zeer verschillen, als den aart der gevallen welke ter onzer beöordeelinge gestelt worden. Eene meer dan gemeene beleezenheid, een gezond Oordeel, eene groote ervaarenheid, eene geöeffenheid in het Schryven, en een nauw Geweeten, worden ten deezen opzigte, voornaamlyk gevordert van de zyde des Berigtgeevers.

§ 2835.

Om egter, eenig Licht te verspreiden over dit Onderwerp, en niet alles over te laaten aan het eigenzelfs bestier van den jongen Heelmeester, die ik by ondervinding weete, dat hierin dikmaalen zig schuldig maakt aan zeer merklyke, en voor de Konst ontëerende misslagen; zullen misschien de volgende Voorbeelden, en de Aanmerkingen, daar toe betreklyk, van eenigen dienst zyn kunnen.

§ 2836.

§ 2836.

1. VOORBEELD.

. . . .

De ondergetekenden, verëerd door . . . . met het onderzoek des gevals van . . . . . oud . . . . . woonägtig . . . . . . hebben dit onderzoek gedaan met alle mooglyke nauwkeurigheid; en neemen ingevolge van dien de vryheid, om . . . . te berigten, dat bovengemelde . . . . . zig waarlyk heeft fchuldig gemaakt aan een ontugtig Leven, vermits zy daar by, alle kenmerken gevonden hebben van eenen dikmaalen herhaalden Byflaap.

Gegeeven in . . . . den . . . . . .
des Jaars . . . . . .

. . . .

§ 2837.

2. VOORB.

. . . .

Ingevolge de orders van . . . . . hebben de ondergetekenden geëxamineert . . . . oud . . . . . . woonägtig . . . . . . en moeten betuigen, by haar geene beflisfende verfchynzelen befpeurd te hebben eener verdigte of weezenlyke Zwangerheid; weshalven zy eerbiedig, en met alle onderwerping aan. . . . . goeddunken, vermeenen, dat bovengemelde . . . . . . aan een verzeekert toezigt moet onderworpen worden, tot tyd en wyle dat de uiterfte wettelyke bepaaling der Zwangerheid verftreeken is.

Gegeeven in . . . . den . . . .
des Jaars . . . .

. . . .

§ 2838.

§ 2838.

3. Voorb.

. . . .

Door . . . . gelast tot het onderzoek van . . . . . . hier ter Stede gevangen, hebben zy den . . . deezer voldaan aan . . . orders, en by dit onderzoek gevonden, dat voorgemelde . . . . . zig waarſchynlyk bevind in de . . . . . Maand haarer Zwangerheid.

Gegeeven in . . . . den . . . . . .
des Jaars . . . .

. . . .

§ 2839.

4. Voorb.

. . . .

In voldoening aan de orders van . . . . . . hebben de ondergetekenden geëxamineert, het eerstgebooren Kind van . . . . en . . . . Echte lieden, woonägtig . . . . en neemen zy de vryheid van . . . . . te berigten, dat zy dit Kind, voor zoo veel men daar van by het Leven kan oordeelen, als waarlyk voldraagen aanmerken.

Gegeeven in . . . . den . . . . . .
des Jaars . . . .

5. Voorb.

. . . .

§ 2840.

De ondergeſchreevenen, door . . . . . . bevoolen het onderzoek van . . . . en van derzelver, in Regten voorgewend eerstgebooren Kind; verklaaren by deezen, dat zy dit onderzoek, heden den . . . . gedaan hebben, met alle zorgvuldigheid die het gewigt der zaake vordert; dat 'er noch by de eerſte, noch by het laaste, eenigerlei overëenſtemmende, en beſlisſende verſchynzelen beſpeurd zyn; en wy dienshalven, ons verpligt vinden, om eerbiedig verſchooning te verzoeken, voor dat wy het gegeeven Vraagſtuk, niet op eene ſtellige wyze, beäntwoorden.

Gegeeven in . . . . den . . . . .

. . . .

§ 2841.

§ 2841.

6. Voorb.

. . . .

Op orde van . . . . . . heeft de ondergetekende geëxamineert den regter Arm van . . . . woonägtig . . . . en denzelven inderdaad gevonden in den ſtaat van een volſtrekt onvermoogen tot de meest noodzaaklyke beweegingen, uit hoofde eener verouderde, en thans geheel onherſtelbaare Ontwrigting van den Schouder.

Gegeeven in . . . . den . . . .
des Jaars . . . .

. . . .

§ 2842.

7. Voorb.

. . . .

Verëerd met . . . . . . orders, tot het onderzoek van . . . . neemen de ondergetekenden de vryheid van . . . . te berigten, dat zy denzelven, na een nauwkeurig examen, tot zyne gewoone beroeps bezigheden geheel ongeſchikt bevonden hebben, uit hoofde inzonderheid, eener zeer aanmerklyke, en oninbrengbaare Darmbreuk.

Gegeeven in . . . . . den . . . . .
des Jaars . . . .

. . . .

§ 2843.

8. Voorb.

. . . .

Op last van . . . . . en in het byzyn van . . . . hebben de ondergetekenden ten zynen huize . . . . . . geſchouwd, het doode Lighaam van . . . . en daar aan ontdekt eene geſtooken Wonde aan de regter zyde van de Borst, op de helft der afſtand tusſchen het Borstbeen en de Rugwervelen, groot uitwendig . . . . en doorgaande tusſchen de tweede en derde Ribben tot diep in de zelfſtandigheid der Long van de-

dezelfde zyde, met kwetzing van derzelver voornaame Bloedvaten, en eene zeer groote uitstorting van Bloed in de Borstholte; weshalven zy zig verpligt bevinden, om . . . . . . te relateeren, dat zy deeze Wonde als volstrekt doodelyk aanmerken.

Gegeeven in . . . . den . . . .
des Jaars . . . .

. . . .

§ 2844.

9 Voorb.

. . . .

De ondergetekende heeft by deezen de eer van . . . . . . kennisse te geeven, dat door hem, deezen . . . . . . ten . . . . . Uuren, ... oud . . . . woonägtig . . . . verbonden is van eene gekneusde Wonde aan de regter zyde des Hoofds, met verbreeking van het Wandbeen, en alle tekenen van een beleedigd Hersfengestel, hem zoo men zegt, toegebragt door . . . . hier ter Stede in de . . . . . woonägtig.

Gegeeven in . . . . den . . . .
des Jaars . . . .

. . . .

§ 2845.

Het hoofd van elk deezer Voorbeelden, door de eerste gestippelde Lyn aangeweezen, bevat inzonderheid de Tytel van hem, of hun, op wiens bevel het getuigschrift gegeeven wordt, en waar aan men hetzelve moet ter hand stellen. *Weledel Gestrenge Heer! Edele Grootagtbaare Heeren! Edele Achtbaare Heeren! Weledele Heeren!* en dergelyken, zyn in ons Land, de meest gewoone deezer Tytels.

§ 2846.

In ieder der ledige vakken van dezelfde Voorbeelden, moet men invullen, in de eerste plaats, *Uweled. Gestr. Ued. Agtb. Ued. Grootagtb. Uweledns.* of iets anders, overëenkomstig met de waardigheid, en den gewoonen Tytel van den

den lastgeever: en vervolgens, den Naam, de Ouderdom, en de Woonplaats van hem tot wien het Getuigschrift betreklyk is; gelyk ook den Tyd wanneer het onderzoek gedaan is; de Plaats waar men hetzelve verrigt heeft; de Stad en Tyd, waar en wanneer het Getuigschrift gegeeven is; de Naam of Naamen van den Berigtgeever, of der Berigtgeevers; en dergelyken.

§ 2847.

Alle Geregtelyke Getuigschriften, moeten nauwkeurig verzegeld in handen gesteld worden van den Regter, op dat niemand anders derzelver inhoud kan te weeten koomen. Het addres voor zoo veel onze Stad betreft, moet zyn aan den Hoofd-Officier; *Weledelen Gestrengen Heere, den Heere . . . . Hoofd-Officier deezer Stede*: aan Burgemeesteren, *Edele Groot-Achtbaare Heeren, de Heeren Burgemeesteren deezer Stad*: aan Schepenen, *Edele Achtbaare Heeren, de Heeren Schepenen deezer Stad*: aan het Admiraliteits Collegie, *Edel Mogende Heeren, de Heeren Raaden ter Admiraliteit te Amsterdam*: aan Bewindhebberen der Oost- en Westindische Compagniën, *Edele Achtbaare Heeren, de Heeren Bewindhebberen der Oost- of Westindische Compagnie ter Kamere Amsterdam*: en aan de Regenten der byzondere Gods- of Gasthuizen, *Weledele Heeren, de Heeren Regenten van het . . . . . Wees- of Gasthuis, deezer Stede.* Op plaatzen waar men aan gelyke Classen van Regenten, gewoon is andere Tytels te geeven, moet dit gebruik zorgvuldig in agt genoomen worden. Hetzelfde moet geschieden omtrent de hoogere rangen van Regenten, hoedaanige deeze ook zyn moogen.

V. HOOFTDEEL.

Geregtelyke Maatregelen, ter bewaaring en herſtelling van 's Volks Leven en Gezontheid.

§ 2848.

De welvaart van een Land, en van een Stad, hangt voor een groot gedeelte af, van het getal, en de gezontheid haarer Inwooners. Deeze beiden derhalven, op alle mooglyke wyze te bevorderen, is één der hoofdpligten van Hun, die het roer der Regeering in handen hebben.

§ 2849.

Veelvuldig zyn de Maatregelen, hier toe, in verſcheiden Landen en Steden genoomen. Niet alle egter zyn even zeer geſchikt ter bereiking dier Oogmerken, of worden genoeg gehandhaaft, om al het nut, voor hetwelke zy vatbaar zyn, uit te werken. Sommige zelfs, ſchoon van het uiterst aanbelang, worden op veele plaatzen, agteloos voorbygegaan, onder het beſtier geſtelt derzulken die daar van de minſte kennis hebben, of ondergeſchikt aan byzonderheden, onëindig minder nuttig, indien niet zelfs ſchadelyk voor de Saamenleving.

§ 2850.

Het zy ons vergund, eene korte aanwyzing te doen van de voornaamſte deezer Maatregelen, voor zoo veel dezelve naamlyk betrekking hebben tot de Heelkunde, en dienvolgens, als zoo veele weezenlyke deelen van ons algemeen Ontwerp, kunnen beſchouwd worden.

§ 2851.

1. Maatregel. De gemeene Buitenwegen, de Straaten, de Graften,

en

en dergelyken, moeten, zoo veel zulks immer zyn kan, wel aangelegt, goed onderhouden, en behoorlyk beveiligt worden.

§ 2852.

2. MAATR. Alle Bruggen, Sluizen, Verlaaten, Overloopen, Poorten, en met één woord, alle gemeene en byzondere Gebouwen, behoord men zorge te draagen, dat altoos hegt, ſterk, of voor het minst, niet bouwvallig zyn.

§ 2853.

3. MAATR. Allerlei Wegen, hoegenaamd, regtſtreeks, en van naby, op eenig Water uitloopende, moet men op eene welverzeekerde wyze afſluiten.

§ 2854.

4. MAATR. De Graften, Straaten, doorloopende Stegen, Markten, Bruggen, en Sluizen, eener Stad, moeten 's Avonds, en des Nagts, behoorlyk verligt worden.

§ 2855.

5. MAATR. Geene derzelver, moet men toelaaten, dat voor een gedeelte of geheel, onbruikbaar, of gevaarlyk gemaaakt worden, zonder eenig behoorlyk geplaatst kenmerk, door Puinhoopen, Houtſtapels, Uitgraavingen of dergelyken.

§ 2856.

6. MAATR. Alle bewooners van Huizen, vooräl op de Graften, moet men verpligten, om by zeer mistig weder, eenen wel verligten Lantaarn buitens Huis te plaatzen.

§ 2857.

7. MAATR. Geenerlei gevaarlyke Fabrieken, noch Trafieken, behooren in de Steden, Dorpen, of in derzelver nabyheid, gedoogd te worden.

§ 2858.

8. MAATR. Het Buskruid voor algemeen gebruik geſchikt, moet in wel verzeekerde bewaarplaatzen gelegt, en nooit, dan met de uiterſte voorzigtigheid, of zonder een kundig toezigt, bewerkt, of daar uit genoomen worden.

§ 2859.

9 MAATR. Alle verkoopers van dit vernielend Poeijer, behooren onder een ftreng verband te ftaan, om hetzelve zorgvuldig te bewaaren, en flegts in eene maate, dat het geene merklyke verwoesting kan aanrigten, in Huis te houden.

§ 2860.

10. MAATR. Allerlei, ligt gelegenheid geevende oorzaaken tot Brand, moeten voorzigtig geweerd, en 'er nauwkeurige ordes op de Brandbluffing gefteld worden.

§ 2861.

11. MAATR. Niemand moet het geöorloofd zyn, eenig Schietgeweer te verkoopen, dan dat alvoorens, door daar toe aangeftelde Proefmeesters, is goed bevonden, en als zoodaanig gemerkt.

§ 2862.

12. MAATR. Het gebruik van allerlei Schietgeweer, met of zonder Scherp gelaaden, in de openbaare Straaten, Graften, of Markten, eener Stad, buiten expresfe orde van den Regter, moet aan een iegelyk, maar vooräl aan Kinderen, fcherpelyk verbooden zyn.

§ 2863.

13. MAATR. Niemand behoord het vergund te zyn, om eenig, met fcherp gelaaden Schietgeweer, in Huis te houden, anders dan in Tyden van gevaar, en met voorkennis van den Regter.

§ 2864.

14. MAATR. Het affteeken van Vuurwerken, moet niet onverfchillig toegelaaten, maar aan zekere voorzigtige bepaalingen onderworpen worden.

§ 2865.

15. MAATR. Alle openbaare, en gevaarlyke Spellen, vertooningen, of dergelyken, moeten fcherpelyk verbooden worden; of voor het minst, niet toegelaaten, dan na het neemen van genoegzaame voorzorgen ter verhoeding van ongelukken, en onder een Geregtelyk toezigt.

§ 2866.

16. MAATR. De gemeene Rytuigen, Veerſchepen, Jaagſchuiten, en dergelyken, moeten onder een kundig en nauwkeurig toezigt geſteld worden, op datze altoos hegt en ſterk zyn.

§ 2867.

17. MAATR. Een gelyk toezigt moet daarömtrent plaats hebben, dat 'er voor de eerſten, in volkryke Steden, geene ongeoeffende, ſchiſtige, of holzieke Paarden gereeden; en de laasten, niet dan door kundige Schippers bevaaren worden.

§ 2868.

18. MAATR. Alle daadelyke beſlisſing van perſoonlyke Twistgedingen, moet men ſcherpelyk verbieden; en dezulken die zig daar aan ſchuldig maaken, op eene nadruklyke wyze ſtraffen.

§ 2869.

19. MAATR. Het opheisſen, of aflaaten van zwaare lasten, langs de gevels der Huizen, moet men niet toelaaten te geſchieden, dan onder voorwaarde, dat de voorbygaanden, door iemand, op de Straat ſtaande, daar van by Tyds gewaarſchouwt worden.

§ 2870.

20. MAATR. Alle Timmerlieden, Metſelaars, en Schilders, maar vooräl de laaste, als die zig het meest ſchuldig maaken aan onvoorzigtigheid ten deezen opzigte, moet men nadruklyk verbieden, om zig niet buiten de Vengſters, Raamen, of dergelyken, te vertrouwen, anders dan op een welverzeekerd ſteunzel.

§ 2871.

21. MAATR. Menſchen, die in het Verſtand gekrenkt, of dol zyn, moeten niet aan hun eigen zelfs-beſtier overgelaaten, of op de gemeene Wegen gedoogd, maar in eene verzeekerde plaats, opgeſlooten worden.

§ 2872.

22. Maatr. Staande den loop der Zomer-maanden, moet het niemand vergund zyn, om zyne Hond, of Honden, te laaten loopen langs de openbaare Wegen.

§ 2873.

23. Maatr. Men moet overäl, in de Dorpen zoo wel als in de Steden, nauwkeurige ordes, en aanmoedigende belooningen vast ſtellen, ter redding der Drenkelingen, en ongelukkig Gehangenen, of Verſtikten.

§ 2874.

24. Maatr. De Kindermoord, behoord men zoo veel mooglyk zy, en inzonderheid in groote Steden, te verhoeden door het oprigten van Vondeling huizen; en dezulken, die zig als dan daar aan noch ſchuldig maaken, aan de uiterſte ſtrengheid der Wetten te onderwerpen.

§ 2875.

25. Maatr. Alle openbaare Hoerhuizen moeten uitgeroeid, of zoo zulks om deeze of gene wettige reeden niet zyn kan, alle Bordeelhouders Geregtelyk verpligt worden, om geene andere Vrouwlieden te huisvesten, dan die zig welbeweezen, vrywillig by hun aanbieden, en volſtrekt vry zyn van alle Venusſmet.

§ 2876.

26. Maatr. Voorwerpen van deezen aart, aan de gemelde Ziekte onderhevig, moeten op kosten der genen by wien zy woonen, of, als deeze behoeftig zyn, voor rekening der Stad, in welke zy oogluikend zyn toegelaaten, daar van, op eene afzonderlyke plaats, geneezen worden.

§ 2877.

27. Maatr. Geenerlei bekende Voorwerpen, hoe genaamd, aan eenige zeer beſmettende, of by uitſtek wanſtaltige Ziekte, onderworpen, moet men in de gemeene Saamenleeving gedoogen; maar dezelve verpligten hun Huis te houden tot ten tyde hunner Geneezing; of dezelve, even zoo lang, in een open-

openbaar Gasthuis, waar hen alle noodige hulp, van Stads wege wordt toegediend, huisvesten.

§ 2878.

28. Maatr. Alle Schoolhouders moet nadruklyk bevoolen worden, om de Kinderen, hun onderwys toevertrouwd, te onderzoeken, of te doen onderzoeken, op het ſtuk der beſmetlyke Huidziekten, dat der Lazarye inzonderheid, van het Hoofdzeer, en van het Schurft; en om dezulken, by dewelken zy een deezer beſpeuren, niet aan te neemen.

§ 2879.

29. Maatr. Alle Steden zonder onderſcheid, en insgelyks, alle voornaame Dorpen, moeten voorzien zyn van een genoegzaam getal bekwaame Heelmeesters, Vroedmeesters, en Vroedvrouwen; en, men moet ieder van deezen, wanneer hun beſtaan anderzints te bekrompen zyn mogte, op alle mooglyke wyze bevoordeelen.

§ 2880.

30. Maatr. Heelkundige Kwakzalvers van allerlei aart, maar vooräl, zwervende Steenſnyders, Breukſnyders, Oogmeesters, en geneezers van Venusziekten, moet men ſcherpelyk hunne zoogenaamde Konstoeffening, die toch meestäl verderflyk is, verbieden; en, men moet niemand toeſtaan, eenig weezenlyk gedeelte der Heelkunst te behandelen, dan, na alvoorens doorſlaande blyken zyner bekwaamheden gegeeven te hebben, aan een of meer wel kundige Heelmeesters, of in de Heelkunde ervaaren Geneesheeren, tot deszelfs examen byzonderlyk gelast van den Regter.

§ 2881.

31. Maatr. Naar maate het getal is der Armen in elken Stad, moet men één of meer Heelmeesters ten hunnen dienſte aanſtellen, deeze behoorlyk beloonen, en altoos verkiezen uit het getal derzulken, die de meeste blyken gegeeven hebben hunner bekwaamheid, en tevens bekend ſtaan als Mannen van een Menschlievend, werkzaam, en niet baatzugtig Character.

§ 2882.

32. Maatr. Voor de Legers en Vlooten eener Staat, in tyden van Vrede zoo wel als van Oorlog, moet een zeker getal geöeffende Heelmeesters op 's Lands kosten onderhouden worden, op dat, de noodzaaklykheid hun vorderende, het niet mangele aan deeze.

§ 2883.

33. Maatr. Men moet op geenerlei wyze, nog onder geenig voorwendzel toelaaten, dat 'er op de handeldryvende Schepen, eenige andere Heelmeesters vaaren, dan die in een afgelegd examen, genoegzaame blyken gegeeven hebben, van eene, voor het minst algemeene kennis, der Ontleed- en Heelkunde, en van de meest voorkoomende Scheepsziekten op de reize, en in het Land, waar naar toe de Vaart gerigt is.

§ 2884.

34. Maatr. In de voornaamste Steden van elk Land, moeten één of meer wel ingerigte Gasthuizen, voor behoeftige Ingezeetenen en Vreemdelingen, aan eenige Heelkundige ziekten onderhevig, gevonden worden. Hetzelfde behoord plaats te hebben in de voornaamste Zeehavens, ter huisvesting en behandeling inzonderheid, van gekwetste en zieke Zeelieden.

§ 2885.

35. Maatr. Ieder deezer Gasthuizen, moet op eene lugtige plaats, ruim gebouwd, zindelyk onderhouden, van alle noodwendigheden wel voorzien, onder een kundig bestier gesteld, en door in hunne Kunst beproefde Genees- en Heelmeesters bediend worden. Het moet daarin byzonderlyk niet ontbreeken, aan een goed Licht; behoorlyke en ligt verplaatsbaare Ligplaatzen; een genoegzaam getal van geschikte Oppassers; goede, en gezonde, schoon eenvoudige Voedzelen; eenen grooten voorraad van goed Scheurlinnen; eene goede doch beknopte Apotheek; de meest noodzaaklyke Werktuigen ter behandeling van Beenbreuken en Ontwrigtingen; een goed aantal van Verbanden voor de meest dringende gevallen; een bekwaam vertrek tot het doen van Konstbewerkingen, en afzonderlyke plaatzing van zeer zwaar Gekwetste, Geöpereerde, of ge-

gevaarlyke Lyders; een dergelyk vertrek voor dezulken, die aan eenigerlei besmetlyke Ziekten onderhevig zyn; eene ruime plaats ter verschaffing van eenige Lighaamsbeweeging aan pas herstelden; en wat dergelyken meer zyn.

§ 2886.

36. Maatr. In alle Hoofdsteden, en voornaame Zeehavens, moet door des kundige Lieden, een behoorlyk openbaar onderwys gegeeven worden in alle deelen der Heelkunde; en met betrekking tot de laasten, ook in de algemeene beginzelen der Geneeskonst, maar voorál in de kennis en behandeling der Scheepsziekten, in ieder byzondere Luchtstreek.

§ 2887.

37. Maatr. Geene Jonge Lieden, de Heelkonst leerende in eene Stad, waarin dergelyk onderwys gegeeven wordt, moet men toelaaten tot eenig Examen hoe genaamd, ten zy dezelven met voldingende bewyzen toonen kunnen, dat zy daar van een behoorlyk gebruik gemaakt hebben; dat is te zeggen, dat zy dit onderwys bestendig hebben bygewoond.

§ 2888.

38. Maatr. Alle Heelmeesters moet men verpligten, om hunne Leerlingen, zoo veel zulks immer zyn kan, tot het gebruik van dit onderwys, den noodigen tyd te geeven; en men behoort dezulken die hen hierin zonder wettige redenen verhinderen, te onderwerpen aan eene boete, ten voordeele van den Leerling.

§ 2889.

39. Maatr. De Examina eindelyk, moeten wettelyk geregelt; nauwkeurig gestelt; en overëenkomstig hier mede, zonder eenige oogluiking afgenoomen worden. Deeze daarënboven, behooren zoo wel, en zelfs meerder, de Oeffenende Heelkunde te betreffen, dan de Beschouwende; en niet slegts woordelyk, maar ook daadelyk te zyn, inzonderheid op plaatzen, waar hier toe, door middel van openbaare Gasthuizen, geleegenheid is. Wanneer dezelve

zelve gelyk de gewoonte is op fommige plaatzen, altoos, en overäl, gedaan werden in het openbaar, of ten overftaan, en in het byzyn van eenige Leden der Regeering, daar toe byzonder gelast, zoude zulks veel kunnen toebrengen tot verbetering van den algemeenen ftaat der Heelkunde, en vergrooting van het aanzien des Heelmeester.

BESCHRYVING

DER

NIET ALGEMEEN BEKENDE

IN DIT

DEEL

AANGEPREEZEN

HULPMIDDELEN.

BESCHRYVING

DER

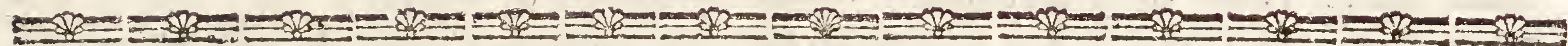
NIET ALGEMEEN BEKENDE

IN DIT

DEEL

AANGEPREEZEN

HULPMIDDELEN.

Loodbalzem.	Balsamum Saturninum.
Neemt *Versche Raapolie.* anderhalf Pond.	℞. *Olei rapar. rec. exp.* Libr. I. ß.
Geele Wasch. een half Pond.	*Ceræ citrini.* Libr. ß.
Uittrekzel van Lood. drie Oncen.	*Extracti saturni.* Unc. iij.
Kamfer, een Lood.	*Camphoræ.* Unc. ß.

Smelt de Olie en Wasch met elkanderen, en voegt 'er, koud geworden zynde, alles gestadig omroerende, by het uittrekzel van Lood, en de Kamfer.

A A N-

Aanmerking. Dit middel is verkoelend, oplosſend, en droogend. Men gebruikt hetzelve met veel voordeel, in Ontvellingen, oppervlakkige Zweeren, en dergelyken, met, of zonder, eene roosägtige Ontſteking van den omtrek. Het wordt aangewend by wyze eens Smeerzel, of geſtreeken op Plukzel, of fyn Linnen.

Lipbalzem.	Balzam. ad Lab.
Neemt. *Olyf Olie.* twee Oncen.	℞. *Olei olivarum.* Unc. ij.
Walſchot. zes Dragmen.	*Spermatis Ceti.* Dragm. vi.
Wit Wasch. twee Dragmen.	*Ceræ albæ.* Dragm. ij.

Smelt het ſaamen, op een klein Vuur, en doet 'er by tien druppelen Ceder-olie.

Aanm. De verzagtende kragt van dit Middel, doet hetzelve by uitſtek nuttig zyn in de pynlyke barsten der Lippen en Tepels; wanneer dezelve daar mede twee of meermaalen daags beſtreeken worden. In plaats der Olyf-Olie, kan men zulks verkiezende, zig bedienen van de versch uitgeperſte zoete Amandelolie.

Oogbalzem van de Saint Yves.	Balſam. Ophthalmic. St. Yves.
Neemt *Gezuiverde, verſche, en ongezouten Boter.* drie Oncen.	℞. *Butyr. recent. non ſalit. & ab omni Lact. ſero liberati.* Unc. iij.
Wit Wasch. drie Dragmen.	*Ceræ albæ.* Drachm. iij.

Smelt de Wasch in een ſchotel, doe 'er de Boter by, ſmelt het op nieuw, en vermengd daar mede in een Mortier.

Roo-

Roode neêrgeslagen Kwik, tot een zeer fyn Poeijer gewreeven, twee Dragmen, en vyftien Greinen.	*Mercurii præcipit. rubr. in subtill. pulver. triti*, Drachm. ij. & Gr. xv.
Kamfer, twee Scrupels.	*Camphoræ*, Scrupul ij.
Oogniet, een Dragma.	*Tutiæ*, Drachm. i.
Olyf-olie, een half Dragma.	*Olei olivarum*, Drachm. ß.

Aanm. Deeze Balzem is oplossend, en afveegend. In de Vlekken en verduisteringen van het Hoornvlies, heeftze eene voortreflyke uitwerking, als menze tweemaalen daags, in eene zeer kleine hoeveelheid brengt binnen de bepaling der Oogleden, en deeze, geduurende eenige Minuuten, doet geslooten blyven.

Cacao-boter.	Butyrum Cacao.
Neemt. *Cacao boonen*, een Pond.	℞. *Fructuum Cacao.* Libr. i.

Braadze zagtelyk in eene Pan, zuivertze van haare Schillen, stootze fyn in een warmen Mortier, kooktze in agt Pinten Water, tot de Olie boven dryft, doet alles koud worden, en neemt de gestolde Olie voorzigtiglyk af van de oppervlakte des Waters, dezelve bewaarende tot het gebruik.

Aanm. Dit Middel, dat by uitstek zagt is, geneest zeer wel de Barsten der Lippen en Tepels, en verdiend ten opzigte der laasten, te meerder aanpryzing, om dat het onschadelyk is voor Zuigelingen. Twee of driemaalen Daags, moet men het in eene kleine hoeveelheid, by wyze van bestryking aanbrengen. Niet ligt gelyk andere Olien bedervende, kan men het zonder nadeel, eenen geruimen Tyd bewaaren.

Schurftzalf van Pringle.	Ung. ad Scabiem Pringlii.
Neemt *Levendige Zwavel*, een Once.	℞. *Sulphur. viv.* Unc i.
Witte Nieswortel, of *Rauw Ammoniak Zout*, twee Dragmen.	*Rad. hellebor. alb.* vel *Sal. ammon. crud.* Drachm. ij.
Varkens reuzel, twee Oncen. Dat het vermengd worde.	*Axung. Porcinæ.* Unc. ij. Misceatur.

AANM. Deeze Zalf mag men inderdaad aanmerken, als het waar foortelyk Plaatsmiddel der Schurft. De opgegeeven hoeveelheid daar van is genoeg voor vier bestrykingen, want op deeze wyze, moet ze altoos worden toegediend. Men gebruiktze niet meer dan twee maalen Daags, des Morgens naamlyk, en des Avonds. Slegts een vierde gedeelte van het Lighaam moet daar mede bestreeken worden, en wel, dan het eene, dan het andere. Deszelfs gebruik moet men tot zoo lang agtervolgen, dat de geneezing zyn volkoomen beslag heeft, en 'er geene de minste blyken der Ziekte meer bespeurd worden.

Witte Kwikzalf.	Ung. Mercur. album.
Neemt. *Versche ongezouten Boter*, vier Oncen.	℞. *Butyr. recent. non salit.* Unc. iv.
Witte neergeslagen Kwik, tot *een zeer fyn poeijer gebragt*, een half Once.	*Merc. præcip. alb. in subtill. pulver. triti.* Unc. ß.
Dat het vermengd worde.	Misceatur.

AAN-

Aanm. Van dit Mengzel bediend men zig meestäl by wyze van een Smeerzel, twee of meermaalen Daags, ter geneezing der Venerifche barften en oppervlakkige zweeren van dien aart, aan de Teeldeelen of elders.

Roode Kwikzalf.	Ung. mercur. rubrum.
Neemt. *Verfche ongezouten Varkens-reuzel*, twee Oncen.	℞. *Axung. Porcin. rec. non falitis.* Unc. ij.
Roode neêrgeflagen Kwik, zeer fyn gewreeven, twee Dragmen. Dat het vermengd worde.	*Merc. præcip. rubr. fubt. triti.* Drachm. ij. Misceatur.

Aanm. Het gebruik deezes Middels is gelyk aan het voorige. Als het gemaakt wordt, gelyk ik doorgaans gewoon ben te doen, met het *Unguentum nutritum*, en niet met de Varkens reuzel, is deszelfs vermoogen nog fterker, en breid zig uit tot verfcheiden andere Huidziekten, vooräl die verzeld zyn van Jeukte

Zalf voor de Zeerhoofdigheid.	Unguent. ad Tineam Capitis.
Neemt. *Mey boter*, vyf Ponden.	℞. *Butyr. Majal.* Libr. v.
Veneetfche Terpentyn, veertien Oncen.	*Terebinth. venet.* Unc. XIV.
Wit Wasch, zes Oncen	*Ceræ Albæ.* Unc. VI.
Roode neêrgeflagen Kwik, een Once.	*Merc. præcip. rubr.* Unc. i.
Droog Keukenzout.	*Salis comm. ficc.*
Bytende opgeheven Kwik. Van elks twee Oncen.	*Merc. fublim corros.* aâ Unc. ij.
Azyngeest, zoo veel genoeg is. Dat het vermengd worde.	*Spirit. aceti, quant. fufficit.* Misceatur.

AANM. Met deeze Zalf, die niet ligt veroudert, en hierom in eene groote hoeveelheid kan bereid worden, besmeerd men om den tweeden Dag, het gantsche Hoofd, na alvoorens, de daar opgroeijende Hairen, zoo veel zulks immer mooglyk is, met de schaar of het scheermes zyn weggenoomen.

Roode Oogzalf.	Unguent. ophthalm. rubrum.
Neemt. *Versche, ongezoute Boter*, een Once.	℞. *Butyr. rec. non saliti.* Unc. i.
Roode neêrgeslagen Kwik, tot een zeer fyn poeijer gebragt, zoo veel genoeg is.	*Merc. præcipit. rubr. subtilissimè. vrit.* Quant. sufficit.
Dat het vermengd worde.	Misceatur.

AANM. Dit is het eenvoudigste, en zeekerste Hulpmiddel, dat my bekend is, in allerlei Oogöntstekingen, de Chæmosis zelfs niet uitgezonderd. Ik hebbe 'er my nimmer van bediend zonder voordeel; dikmaalen met eene verbaazende, en alle verwagting te boven gaande, uitwerking. Zy, die hetzelve beproeven willen, 't gene ik een iegelyk aanraade, moeten bedagt zyn het zeer nauwkeurig te bereiden, en de hoeveelheid der Kwik te regelen, naar de grootheid der Ontsteking. In ligte gevallen zyn agt, tien, of twaalf Greinen, voldoende. In zwaardere, moet men tot vyftien Greinen, een Scrupel, twee Scrupels, en zelfs, tot een Dragma, opklimmen. Altoos moet het worden gebragt, tusschen de bepaaling der Oogleeden, in eene hoeveelheid, gelyk aan den kop eener groote Spelde of iets meerder, 't zy met het einde van den Pink, die hier toe het best geschikt is, 't zy met een Pinseel. De vermindering der Ziekte, eischt eene evenreedige verzagting van dit Hulpmiddel, om dat de alsdan toeneemende gevoeligheid van het Oog (eene byzonderheid die alle onze opmerking verdiend) hetzelve anderzints ondraaglyk maakt voor den Lyder. Als 'er geene versche Boter te bekoomen is, kan men zig in derzelver plaats bedienen, van zeer versche en ongezouten Varkensreuzel.

Brui-

Bruine Oogzalf.	Ung. ophthalm. fuscum.
Neemt. *Bereid Oogniet*, een Once.	℞. *Tutiæ præparatæ.* Unc. i.
Bereide Bloedsteen, twee Scrupels.	*Lapid. hæmatit. præp.* Scrup. ij.
Sokotoriner Aloe, twaalf Greinen.	*Aloes socoterin.* Gr. XII.
Bereide Paarlen, vier Greinen.	*Margaritæ præp.* Gr. IV.
Slangen vet. Zoo veel genoeg is.	*Axung. viperar.* Quant. suff.
Dat het vermengd worde.	Misceatur.

AANM. Deeze Zalf, die aan den beroemden H. SLOANE, wordt toegeëigend, is van eene goede uitwerking in de versche, en niet zeer zwaare verduisteringen of vlekken van het Hoornvlies; gelyk ook in zekere soorten van Oogöntsteking. Zy moet nauwkeurig bereid, en twee of meermaalen daags, op gelyke wyze als de roode Oogzalf, gebruikt worden.

Water van Goulard.	Aqua Goulardii.
Neemt. *Regenwater*, twee Ponden.	℞. *Aquæ puræ.* Lib. ij.
Lood extract.	*Extracti saturni*
Wyngeest, van elks een Once.	*Spirit vini.* ââ Unc.i.
Dat het vermengd worde.	Misceatur.

AANM. Dit Water, schoon oneindig minder nuttig dan den uitvinder daar van opgeeft, is een goed Hulpmiddel, in de roosägtige ontsteking van het Huidweefzel, inzonderheid by Wonden, Beenbreuken, en dergelyken. Men moet het altoos lauw, by wyze eener Stoving, aanleggen.

De *Lood extract*, daar in, en in den *Loodbalzem*, voorgefchreeven, beftaat enkel uit een Pond *fyn gewreeven Goudglit*, gekookt in drie Ponden *Wyn azyn*, tot de helft verteerd is, en alsdan door filtreer papier doorgekleinsd, ter bewaaring alleen van het doorgekleinsde Vogt.

Kwikflym van Plenck.	Mucilago merc. Plenckii.
Neemt. *Gezuiverde levendige Kwik*, een Dragma.	℞. *Mercur. vivi depur.* Drachm. i.
Arabifche Gom in Poeder, drie Dragmen.	*Gummi arab. pulveris.* Drachm. iij.
Syroop van Maankoppen, een half Once.	*Syrupi dyacodii.* Unc. ß.

Wryf dit zoo lang in een marmeren Mortier, tot de Kwik geheel in Slym is overgegaan.

Aanm. Van deeze Slym, op zig zelfs genoomen, kan men zig met vrugt bedienen ter behandeling van Venerifche zweeren die zeer pynlyk of in zeer gevoelige Deelen geplaatst zyn. Met Water, of Melk verdund, is ze nuttig in de Venerifche zweeren der Keel, Mond, en van den Pisweg, gebruikt by wyze van Gorgeldranken, Mondfpoelingen, of Infpuitingen.

Kwikwasfching.	Lotio mercurialis.
Neemt. *Levendige Kwik ontbinding*, een half Dragma.	℞. *Solutionis mercurii vivi.* Drachm. ß.
Aluin.	*Aluminis crudi.*
Loodfuiker, van elks twee Dragmen.	*Sacchari faturni.* ââ Drachm. ij.
Wegebree Water, twaalf Oncen.	*Aquæ plantaginis.* Unc. XII.
Dat het vermengd worde.	Misceatur.

Aanm. Dit Middel, van my, byzonderlyk in de Zemel lazarye aangepreezen, kan ook in verfcheiden andere Huidziekten, van eenen korstigen aart, met voordeel gebruikt worden, zoo wel by wyze van een Omflag, als van Wasfching, fchoon ik deezen Naam daar aan gegeeven hebbe. —— De Kwiköntbinding daar in begreepen, beftaat enkel uit één Once *gezuiverde levendige Kwik*, opgelost in een gelyk gedeelte van den *rookenden Salpetergeest.*

Hemelfche Steen.	Lapis Divinus.
Neemt. *zuiveren Salpeter.*	℞. *Nitri puri.*
Aluin.	*Aluminis crudi.*
Blauw Koperrood, van elks vier Oncen.	*Vitrioli cærulei.* ââ Unc. IV.

Geftampt en gemengd zynde, moet het in een Kroes gefmolten, en alsdan daar by gevoegd worden.

Fyn gewreeven Kamfer, twee Dragmen.	*Camphoræ triti.* Drachm. ij.

Wel omgeroerd, laat men het koud worden, breekt het aan kleine ſtukken, en bewaard het tot het gebruik.

Aanm. Weinige Greinen van deezen Steen, vermengd met eene zekere hoeveelheid Roozen of Wegebree Water, wordt gebruikt in verſcheiden Oogziekten, in de Oogöntſteking by voorbeeld, in de beginnende vlekken van het Hoornvlies, en dergelyken.

Bytmiddel van Vogel.	Cauſticum Vogelii.
Neemt. *Spaanſche Zeep.*	℞. *Saponis veneti.*
Ongebluschte Kalk, van elks zoo veel gy wild.	*Calcis vivæ.* ââ Quantum vis.

Meng, en maakt het tot een Deeg.

Aanm. Dit Middel diend inzonderheid ter vernieling der Moedervlekken, welke gezegt worden, daar door, in den tyd van twaalf Uuren, in eene Korst te veränderen, die vervolgens door de Verëttering wordt afgeſcheiden. — Een ſtukje zoo groot als de Moedervlek zelve, legt men in de opening eener welklevende Pleister, aan, en bevestigd hetzelve op zyne plaats, door eene andere dergelyke Pleister daar over heen te leggen.

Snuifpoeijers van Kleber.	Pulver. ſternutator. Kleberi.
No. 1.	
Neemt. *Zoete Kwik*, tien Greinen.	℞. *Mercurii dulcis.* Gr. x.
Kamfer.	*Camphoræ.*
Pokhars, van elks vyf Greinen.	*Reſinæ Guajaci.* ââ Gr. v.
Kandyſuiker, een half Dragma.	*Sacchar. cand.* Drachm. ß.
Fyn gewreeven Koortsbast, een Scrupel.	*Pulv. cort. Peruv.* Scrup. i.
Dat het gemengd worde.	Misceatur.

No. 2.

No. 2.

Neemt. *Zoete Kwik*, een Scrupel.	℞. *Mercur. dulc.* Scrupul. i.
Kamfer.	*Camphoræ.*
Pokhars, van elks tien Greinen.	*Resin. Guajaci.* ââ Gr. x.
Kandy suiker, twee Scrupels.	*Sacchar. cand.* Scrup. ij.
Fyn gewreeven Koortsbast, een Scrupel.	*Pulv. cort. Peruv.* Scrup. i.
Nagel olie, twee Droppelen.	*Olei caryophyllor.* Gtt. ij.
Dat het vermengd worde.	Misceatur.

No. 3.

Neemt. *Zoete Kwik*, twee Scrupels.	℞. *Mercur. dulcis.* Scrup. ij.
Kamfer.	*Camphoræ.*
Pokhars, van elks tien Greinen.	*Resin. Guajac.* ââ Gr. x.
Kandy suiker, twee Scrupels.	*Sacch. cand.* Scrup. ij.
Fyn gewreeven Koorts bast.	*Pulv. cort. Peruv.*
Witte Nieswortel, van elks tien Greinen.	—— *rad. helleb. alb.* ââ Gr. x.
Cajaput olie, vyf Droppelen.	*Olei. cajaputæ.* Gtt. v.
Dat het vermengd worde.	Misceatur.

Elk deezer bereidzels moet nauwkeurig in twintig gelyke deelen verdeeld, en dagelyks één derzelver gegeeven worden, beginnende met die van No. 1. en met die van No. 3. eindigende.

Aanm. De Heer Kleber heeft deeze Poeders zeer ſterk aangepreezen, ter geneezing eener beginnende Staar, en van de *Amauroſis*. De Heer Kragtingh, heeft derzelver vermoogen in de laaste Ziekte beweezen door eene zeer ſchoone Waarneeming, geplaatst in het *Vierde Deel der Handelingen van het Geneeskundig Genootſchap onder de Zinſpreuk Servandis* Civibus, *van Bladzyde* 359 *tot den einde*. Geene der Proeven, door my daar mede genoomen, hebben voldaan aan het oogmerk, of eenige blykbaare verändering gemaakt in den ſtaat dier Gebreken. Dit niettegenſtaande, verdienenze de oplettenheid van elk Heelmeester, en zoude ik niet gaarne zien, datze zonder verdere beproeving, verworpen werden. In Gebreken naamlyk van zoo veel aanbelang, bekragtigen eenige weinige welbeweezen goede uitſlagen, op eene genoegzaame wyze, de waarde van eenig Geneesmiddel.

BE-

BESCHRYVING

EN

AFBEELDING

DER

IN DIT DEEL AANGEPREEZEN

WERKTUIGEN EN VERBANDEN.

BESCHRYVING

EN

AFBEELDING

DER

IN DIT DEEL AANGEPREEZEN

WERKTUIGEN EN VERBANDEN.

NEGENTIENDE PLAAT.

Het *Werktuig van* FOUCOU, ter ſtemping van den Bloedvliet, uit een Tandkas, volgende op de Tandtrekking.

Dit Werktuig beſtaat uit twee Deelen, uit een Lighaam A. en twee daar aan gevoegde Takken B. b.

Het Lighaam beſtaat uit een dwerſche ſtaalen plaat C, lang agt, breed vier Lynen; en uit twee regtſtandige en vleugelwyze plaaten D D. Aan de buitenzyde van elk deezer Vleugels, is eene Veer E, bedekt door eene andere Plaat F, met de eerſte vereenigd door twee Schroeven G G. Ieder bovenrand deezer zelfde Vleugels heeft eene ſponningwyze uitranding H H, ter ontfanging dienende der beide Takken van het tweede deel deezes Werktuigs.

 Dit

Plaat. 19.

Dit tweede Deel is ſaamengeſteld uit twee Takken B b, B b, vereenigt door een dwerſche Plaat I. Ieder Tak heeft twee einden, een inwendige naamlyk, en een uitwendige. De eerſten, B B, treeden in de Uitrandingen H H, en rusten daar in op de Veer E. De laasten, b b, zyn breeder, en hebben eene oorwyze gedaante.

By het gebruik deezes Werktuigs moet deszelfs Lighaam de tegengeſtelde Kaak omvatten, juist tegen over de Kas uit welke de bloetvliet voortkomt. Als deeze Kaak, daar ter plaatze beroofd is van Tanden, en dus geen voldoend ſteunpunt geeven kan, voorziet men in dit gebrek door yvoore Konsttanden, P, met hun worteleinde geplaatst in de openingen O, van de dwerſche Plaat C. De buitenſte Takken b b, omvatten in hetzelfde geval het Tandvleesch, dat de bloedende Kas bedekt. De Dwerſche Plaat I. die deeze Takken vereenigt, maakt eene loodlynige drukking, op de Zwam, de Spons, of het Plukzel r, waar mede de Tandkas is opgevuld. Beide deelen eindelyk van het Werktuig, overäl daar ze het Tandvleesch aanraaken, met Leder bekleed zynde, maaken nergens eene ongemaklyke drukking; en ſpeelen, door middel der Veeren, dermaaten op elkanderen, dat 'er altoos, eene beſtendige en gelykreedige drukking gemaakt wordt op den aangelegden toeſtel.

TWINTIGSTE PLAAT.

Fig. 1.

Het *Druktuig voor de Breuk des Traanzaks.*

Dit Werktuig is ſaamengeſteld uit twee ſtaalen Beugels, die ieder een Lyn dikte hebben; in A, door drie nagels, kruiswys op elkander zyn vast geklonken; en tot a bekleed zyn met Leder. Aan de einden B B, van den dwerſchen Beugel, zyn gehegt twee Linten, die onder de Kin worden toegeknoopt. Het gantſche kruis moet in de gedaante van het Hoofd geboogen zyn, en zoo veel veerkragt hebben, als vereischt wordt, om het naar genoegen een anderen ſtand te geeven. — Het einde D, dat tot aan den Nek moet nederdaalen, beäntwoort aan het drukkend gedeelte des werktuigs E, en begunstigt hier door des-

deszelfs werking. Dit Deel, is met den langwerpigen Beugel, in G, vereenigt door een Scharnier; heeft de gedaante van het Voorhoofd; wordt van H tot I, bekleed met Leder; en kan door middel der Schroef K, willekeurig worden aangeslooten. By b, moet men daar aan eene bogt geeven, overëenkomstig met het uitsteeken van den bovenrand des Oogkuils. PLAAT. 20.

Fig. 2.

De *Engelsche Oogspiegel*, een zeer gemaklyk Werktuig, ter van een houding der Oogleeden, by het doen van verscheiden Konstbewerkingen aan de Oogen.

Deeze wordt gemaakt uit een zilveren plaatje, lang 9 of 10 Duimen, dik één Lyn, en breed 4 of 5 Lynen. Deszelfs beide einden L L moeten eene halfronde gedaante hebben, en zeer effen en glad bewerkt worden. Het einde M wordt gemaakt door ombuiging van het midden der Plaat. De Takken N N, koud geslagen om dezelve veerkragtig te doen zyn, moeten ieder eene doorgaande Spleet hebben, in dewelke het gedeelte c van de Schroef O op en neder kan geschooven worden, ter verwyding of vernauwing der Takken zelve, en van haare einden N N.

EENENTWINTIGSTE PLAAT.

Fig. 1.

De *Oogspiegel van* PETIT. — Dit Werktuig, doorgaans gemaakt van Zilver, bestaat uit twee boogwyze stukken a b, die van elkander kunnen verwydert worden door middel van de Knop g. — Deszelfs saamenstelling is deeze. Men neemt een zilveren staafje ter dikte eener Lyn A B C; men omvangt hetzelve, en ter zyden, en van onderen, door het kookerwys deel E F G; men soudeert vervolgens aan de boven einden van elk deezer Deelen, regthoekig, de gedeeltelyk regte, gedeeltelyk boogwyze Takken e a, e b; men maakt eindelyk, aan het eerstbeschreeven Deel, de Knop g, en aan het tweede het plaatje h, welks midden moet doorboord zyn met eene opening, voorzien

PLAAT. 21. zien met een Schroefdraad, ter ontfanging van een Schroefje, geschikt ter willekeurige bepaaling van het reizen en daalen des eerste deels van het Werktuig, in het tweede.

Gelyk dit Werktuig slegts voor één Oog dienen kan, is het noodig dat men van twee voorzien zy, welkers weêrzydsche Takken eenen juist tegengestelden stand hebben.

Fig. 2.

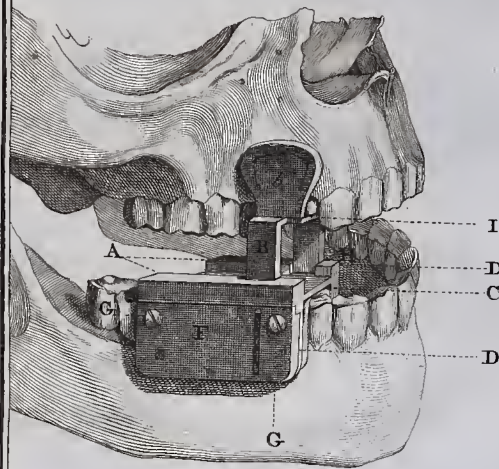
Een *zeer gemaklyk en eenvoudig Werktuig*, ter nederdrukking en bescherming van de Tong, by het doen van verscheiden Konstbewerkingen in den Mond; door mynen zeer schranderen Vriend, den Heere MARTENS uitgedagt.

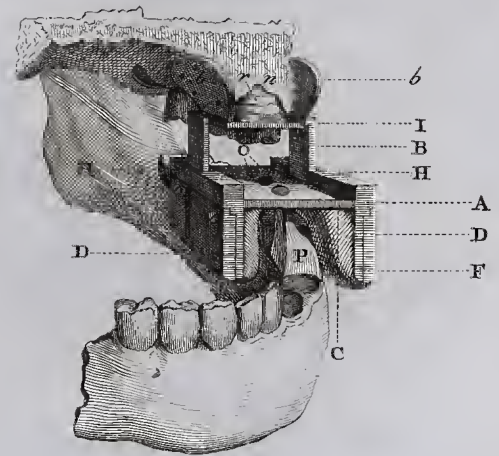
Het Lighaam deezes Werktuigs heeft na genoeg eene eironde gedaante, is lang van A tot B, 2¼ Duimen, en breed, van C tot D, 2 Duimen. De Steel, regtlynig gemeeten van B tot E is lang 6½ Duimen, en moet nauwkeurig aan de afgebeelde bogten beäntwoorden. — Het geheel is gemaakt uit Staal, en moet zeer weinig dikte hebben.

Fig. 3.

Het *eenöogig Verband*, dat gemaakt wordt met een Windzel, op één Hoofd gerold, en lang drie en een half Ellen; breed twee Duimen. — Deszelfs aanleg is deeze. — Men doet het einde van het Windzel, ter lengte eener halve Elle, schuins over het beleedigd Oog, dat met een vierkanten drukdoek gedekt is, nederhangen, en hetzelve door een Knegt vast houden. Men leid vervolgens het Windzel, schuins over het eene Wandbeen a, naar den Nek; keert het om; doet de slag b, om het begin des Windzels, en daar hetzelve in den Nek is omgekeert, te bevestigen; en wend hier naa, het over het Oog nederhangend einde opwaards, brengt het over het andere Wandbeen c c, naar den Nek, schuins over het omgekeerde Deel. Men wind eindelyk, met kringwyze omgangen d, zoo lang om het Voorhoofd als het Windzel strekt, en verzeekert deszelfs einde met eene Spelde.

I
A
D
C
G
F
D
G

b
I
B
H
A
D
D
P
F
C

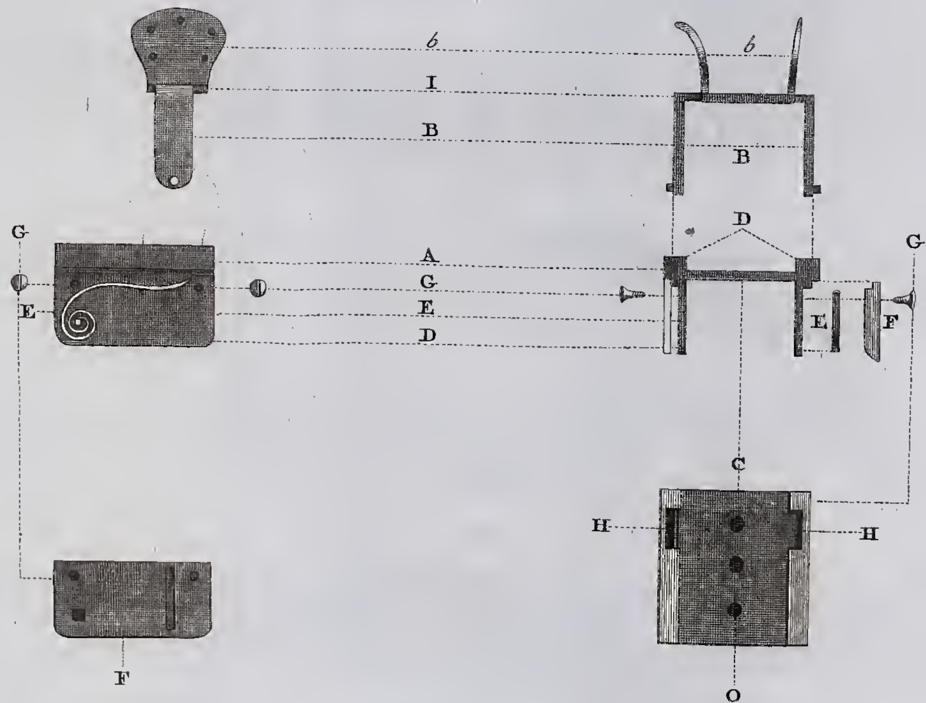

b
I
B
b
B
G
A
G
E
D
D
G
E
F
C
H
H
F
O

Fig. 1.

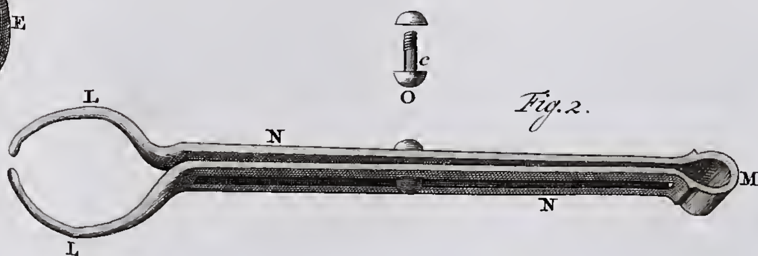
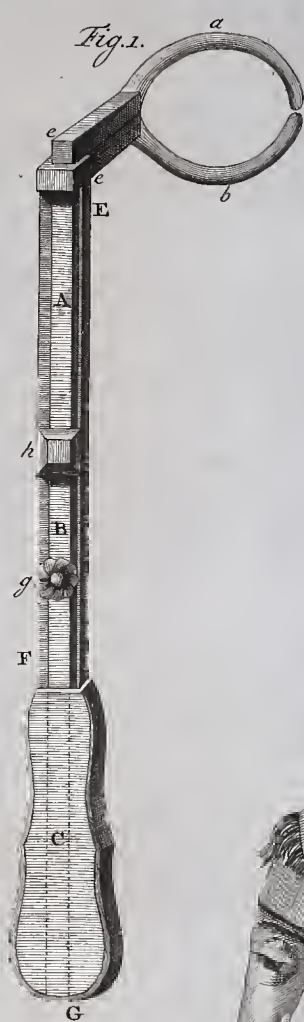
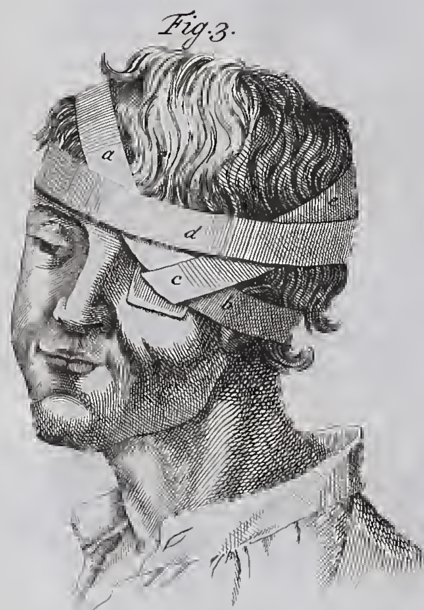

Fig. 2.

Fig. 1.
a
e
e
b
E
A
h
B
g
F
C
G

C
Fig. 2.
A
B
D
E

Fig. 3.
a
d
c